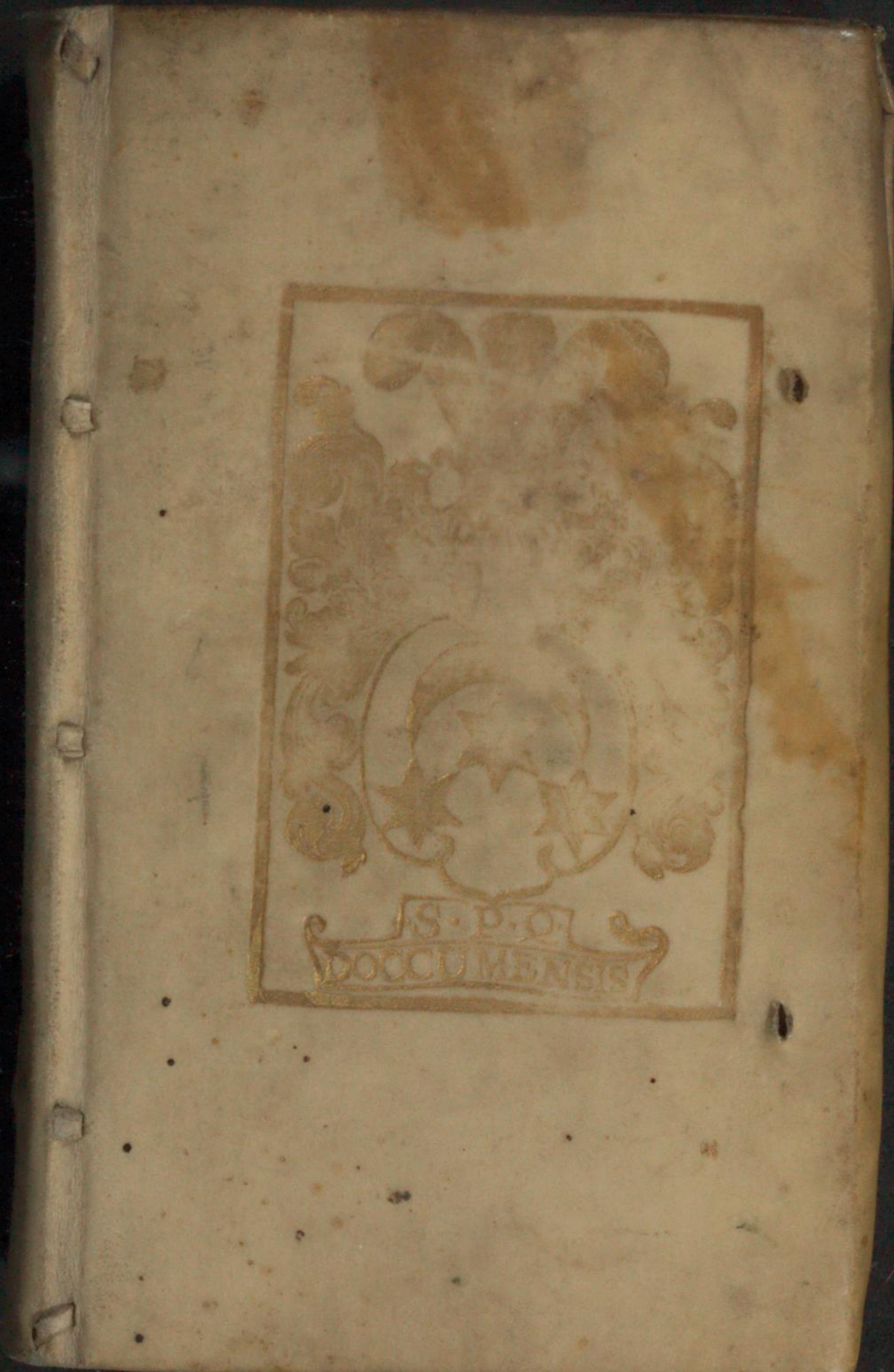

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

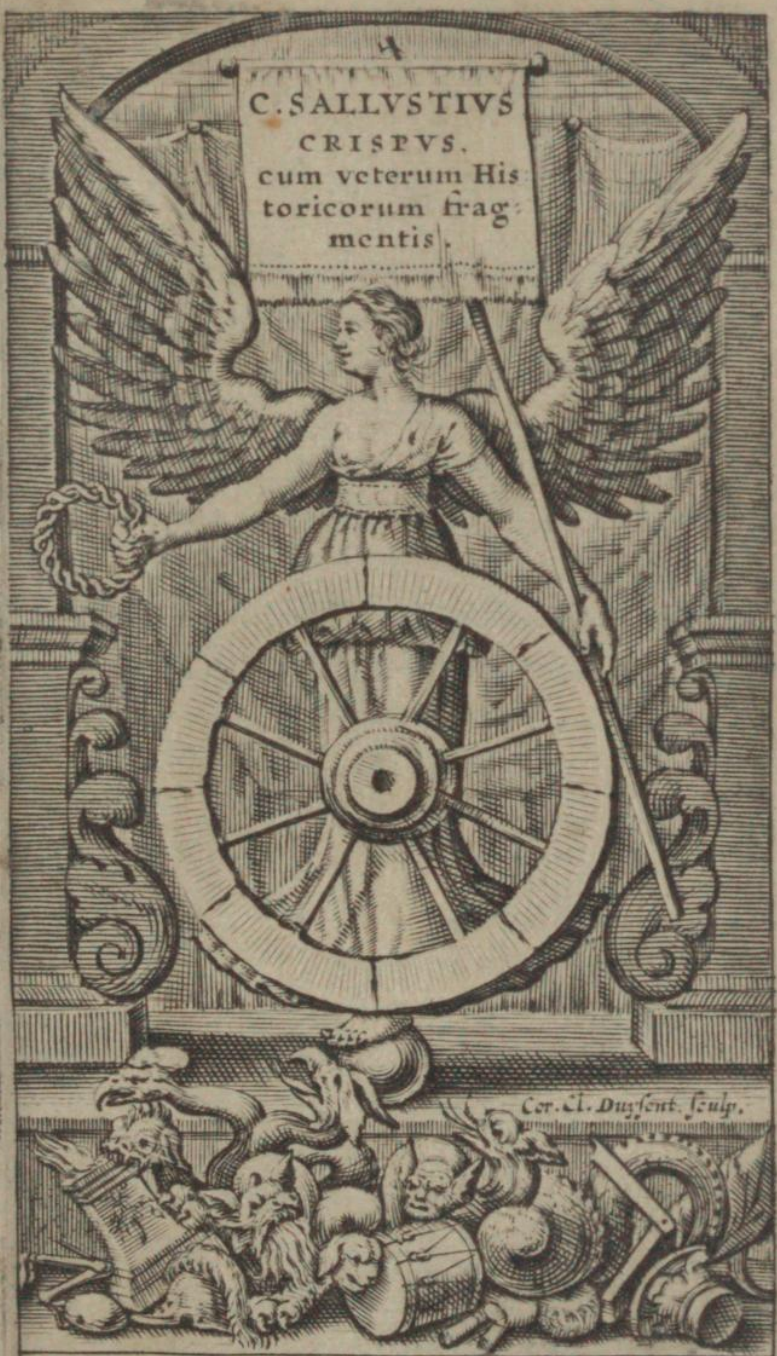
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

235
F. 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

235 F 23
NIET PLAKKEN
(BOEKBANDNR 1774 F.)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Clariſſimo Viro

MARCO ZUERIO BOXHORNIO.

Cum id primo curæ nobis eſſe cœpit, ut Hiſtoricos Romanos, terſiores pariter ac emendatiores ederemus; rem ut utiliſſimam, ſic eruditis acceptiſſimam, moliri viſi ſumus. Quod ut amplius perſuaſum nobis eſſet, illud quoque effecit; quod utilitate ſola publica impulſi viri eruditi, ſuorum quoque id arbitrati ſint. Neque id, Hercules, nunc agimus, ut curam noſtram, aut typorum elegantiam hic venditemus; qui libenter, quicquid ejus eſt, judicio doctorum ac poſteritatis maxime remittimus. Nemo autem neſcit, maximopere referre, ut quæ eleganter excuduntur, emendate prodeant, atque ita eruditis ſe commendent. Inter hos, Clariſſime Boxhorni, cum prolixe nobis operam navaris; nunquam tamen liberalius, quam in Salluſtii hac editione, quam prolixe nobis velles, oſtendiſti: quippe qui præclaram illam ſtationem, quam ætate prima occupaſti, deſerendam minime arbitraris. Qui enim pridem ſcriptis tuis publico prodeſſe inſtituiſti, quot ſcripto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

res emendatiores edidiſti; tot quaſi vades diligentiæ induſtriæq; tuæ poſteris dediſti. Cum autem nihil referat, quo ſtudio ſcriptores optimi à mendis vindicentur, niſi caveatur, ne ſuccreſcant novæ;id quoque ad te pertinere voluiſti, qui hanc laudem cum docendi munere junxiſti. Ad quam & modeſtia, quam ſcripta tua præ ſe ferunt, pariter ac diligentia, accedunt: ut jam nemo ignorare poſſit, quantum à te, qui amœnitatem ſtudiis ſeverioribus ſic temperas, ut utraq; conjungas, exſpectandum ſit. Quod vel illi de te ſperant, qui jam eruditionis tuæ tirocinia, hoc eſt, ingenii, ut juveniles, ſic maturos fœtus, perluſtrarunt. Quamquam neque nos ex merito doctorum laudes ac virtutes æſtimare poſſumus. neque hoc modo tuis aliquid accedit, qui jam tibi tui ipſe eſſe pretium cœpiſti. Interim Salluſtium, quod ante dicebamus, terſiorem per te nunc prodire heic teſtari viſum: ut qui laudis aliquid ex hac editione pertinere ad nos arbitrantur, plus deberi tibi ſciant. Tu favere, ut cœpiſti, officinæ noſtræ perge, &, ut diu poſſis, feliciſſime vale. Lugd. Bat. Anno CIↃ IↃ CXXXIV.

Virtutibus famæque tuæ deditiſſimi

ELSEVIRII.

VETE-

VETERVM

SCRIPTORVM,

& nonnullorum Recentiorum,

DE SALLVSTIO IVDICIA

ET TESTIMONIA.

Aug. Cæſar apud Suet. in vita Auguſti.

TVque dubitas, Cimber ne Annius, an Verrius Flaccus imitandi ſint tibi? ita, ut verbis quæ Criſpus Salluſtius excerpſit ex Catonis Originibus, utaris, an potius Aſiaticorum oratorum inanibus ſententiis, verborum volubilitas in noſtrum ſermonem transferenda?

Velleius Paterculus Hiſt. l. 2.

Æmulus Thucydidis Salluſtius.

&;

Penè ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maximè noſtri ævi eminent, princeps carminum Virgilius, Rabiriuſq́ue, & conſecutus Salluſtium Livius, Tibullusque, & Naſo, perfectiſſimi in forma operis. nam vivorum ut magna admiratio; ita cenſura difficilis eſt.

Horatius Serm. Lib. 1. Sat. 11.

Libertinarum dico: Salluſtius in quas
Non minus inſanit, quam qui mœchatur.

Aſconius Pedianus.

Fertur Salluſtius, tanto ardore inſaniviſſe in libertinas, quanto mœchus in matronas: quod cum illi in Senatu à Cenſoribus objectum eſſet, reſpondit; Se non matronarum ſectatorem eſſe. quare ex ſenatu ejectus eſt. quod ipſe excuſat in Catilinæ bello. Hæc vetus interpres Horatii.

Seneca Rhetor Declam. l. 111.

Orationes SalluſtI in honorem Hiſtoriarum leguntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Seneca Philoſophus Epiſt. CXIV.

Salluſtio vigente, amputatæ ſententiæ, & verba ante exſpectatum cadentia, & obſcura brevitas fuere pro cultu. Arruntius vir raræ frugalitatis, qui hiſtorias belli Punici ſcripſit, fuit Salluſtianus, & in illud genus nitens.

& ibidem.

Quæ apud Salluſtium rara fuerunt, apud Arruntium crebra ſunt, & penè continua. nec ſine cauſa. ille enim in hæc incidebat: at hic illa quærebat.

& Lib. IX. decl. I. & contr. XXV. lib. V.

Cum ſit præcipua in Thucydide virtus, brevitas, hac eum Salluſtius vicit, & in ſuis illum caſtris cecidit. Nam in ſententia Græca tam brevi, quam ſalvo ſenſu detrahas vocem aliquam, conſtabit ſenſus, etiam ſi non æque comtus, attamen integer. at ex Salluſti ſententia nihil demi ſine ſenſus detrimento poteſt. Titus autem Livius tam iniquus Salluſtio fuit, ut hanc ipſam ſententiam, & tanquam tranſlatam, & tanquam corruptam, dum transferretur, objiceret Salluſtio. nec amore Thucydidis facit ut illum præferat; ſed laudat quem non timet; & facilius putat poſſe à ſe Salluſtium vinci, ſi antè à Thucydide vincatur.

Martialis lib. XIV.

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Criſpus, Romana primus in hiſtoria.

Quinctil. Lib. II. C. V.

Livius à pueris magis legendus quam Salluſtius. & hic hiſtoriæ majoris eſt auctor: ad quem tamen intelligendum jam profectu opus ſit.

& Lib. III. C. X.

Criſpus Salluſtius in bello Iugurthino & Catilinario nihil ad hiſtoriam pertinentibus principiis orſus eſt.

& Lib. IV. C. II.

Vitanda illa Salluſtiana, quamquam in ipſo virtutis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tutis locum obtinet, brevitas, & abruptum ſermonis genus: quod otioſum fortaſſe lectorem minus fallit, audientem tranſvolat, nec, dum repetatur, exſpectat.

& Lib. VIII C. III.

Nec minus noto Salluſtius epigrammate inceſſitur.

Et verba antiqui multum furate Catonis,
Criſpe, Iugurthinæ conditor hiſtoriæ.

& Lib. IX. C. III.

Ex Græco tranſlata Salluſtii plurima.

& Lib. X. C. I.

Neque illa Salluſtiana brevitas, quo nihil apud aures vacuas atque eruditas poteſt eſſe perfectius, apud occupatum variis cogitationibus judicem, & ſæpius ineruditum captanda nobis eſt: neque illa LivI lactea ubertas docebit ſatis eum, qui non ſpeciem expoſitionis, ſed fidem quærit.

& ibidem.

At non hiſtoria ceſſerit Græcis: nec Thucydidi opponere Salluſtium verear: nec indignetur Herodotus, æquari ſibi T. Livium, cum in narrando miræ jucunditatis, clariſſimique candoris, tum in concionibus, ſupra quam narrari poteſt, eloquentem. ita dicuntur omnia cum rebus tum perſonis accommodata, ſed affectus quidem, præcipue eos qui ſunt dulciores, ut parciſſime dicam, nemo hiſtoricorum commendavit magis: ideoque immortalem illam SalluſtI velocitatem diverſis virtutibus conſecutus eſt. Nam mihi egregie dixiſſe videtur Servilius Nonianus, pares eos magis quam ſimiles.

& ibidem.

Attici præciſis concluſionibus obſcuri, Salluſtium atq; Thucydidem ſuperant; triſtes ac jejuni Pollionē æmulantur; otioſi & ſupini, ſi quid modo longius circumduxerunt, jurant Ciceronem ita locuturū fuiſſe.

& Lib. X. C. III.

Sane manifeſtus eſt (SalluſtI) ex ipſo opere labor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Statius Papin. Lib, I. Sil. IV.

Sed tuas artes puer ante diſcat:
Omne quis mundi ſenium remenſus,
Orſa Salluſti brevis & Timavi
Reddis alumnum.

Cornelius Tac. Hiſt. Lib. III.

C. Salluſtius rerum Rom. florentiſſimus auctor.

Iuſtin. Hiſt. Lib. XXXVIII.

Pompeius Trogus in Livio & Salluſtio reprehendit, quod, conciones directas, ac orationes operi ſuo inſerendo, Hiſtoriæ modum exceſſerint.

Agellius L. I. C. XV. Noct. Attic.

Salluſtius novator verborum.

& Lib. III. C. I.

Salluſtius vel ſubtiliſſimus brevitatis artifex.

& Lib. IV. C. XV.

Elegantia orationis Salluſti, verborumque facundia, & novandi ſtudium cum multa prorſus invidia fuit: multique non mediocri ingenio viri conati ſunt reprehendere pleraq; & obtrectare: in quibus plura inſcite aut maligne vellicant. nonnulla tamen videri poſſunt non indigna reprehenſione.

& Lib. X. C XX.

Salluſtius proprietatis in verbis retinentiſſimus conſuetudini conceſſit.

& Lib. eod. C. XXVI.

Aſinio Pollioni in quadam epiſtola, quam ad Plancum ſcripſit, & quibuſdam aliis C. Salluſtio iniquis, dignum nota viſum eſt, quod, &c.

& lib. XVII. C. XVIII.

M. Varro, in litteris atque vita fide homo multa & gravis, in libro quem inſcripſit, Pius, *aut* de Pace, *C. Salluſtium ſcriptorem ſeriæ illius & ſeveræ orationis; in cujus Hiſtoria notiones cenſorias fieri atq; exerceri videmus; in adulterio deprehenſum ab Annio Milone, loris bene cæſum dicit, & cum dediſſet pecuniam, dimiſſum.*

Sue-

Suetonius de claris Grammaticis, de Philologo.

Aſinius Pollio librum ſcripſit, in quo Salluſtii ſcripta reprehendit, ut nimia verborum affectatione oblita.

& ibidem.

Philologus coluit familiariſſime C. Salluſtium, & eo defuncto, Aſinium Pollionem. quos hiſtoriam componere aggreſſos, alterum breviario rerum Romanarum, ex quibus quas vellet eligeret, inſtruxit; alterum præceptis de ratione dicendi. Quo magis miror Aſinium Pollionem credidiſſe, antiqua eum verba & figuras ſolitum eſſe colligere Salluſtio, cum ſciat eum ſibi nihil aliud ſuadere, quam ut noto civilique & proprio ſermone utatur, vitetque maxime obſcuritatem SalluſtI, & audaciam in tranſlationibus.

& de Lenæo.

Lenæus tanto amore erga patroni (Pompeii) memoriam exſtitit, ut Salluſtium Hiſtoricum, quod eum, oris improbi, animo inverecundo, ſcripſiſſet, acerbiſſima ſatyra laceraverit, laſtaurum, & lurconem, & nebulonem, popinonemque appellans, & vita ſcriptiſque monſtroſum, præterea priſcorum Catoniſque verborum ineruditiſſimum furem.

Macrob. Sat. Lib. III. C. XV.

Salluſtius graviſſimus alienæ luxuriæ objurgator & cenſor.

& Lib. V. C. I.

Quatuor ſunt genera dicendi. copioſum; in quo Cicero dominatur: breve; in quo Salluſtius regnat: ſiccum; quod Frontoni adſcribitur: pingue & floridum; in quo Plinius ſecundus quondam, & nunc, nullo veterum minor, noſter Symmachus luxuriatur.

Symm. Lib. V. Epiſt. LXVI.

Interea recuſo ſententiam, quæ rem venaticam

**ſervile dicit officium. Statuerit hoc ſcriptor ſtylo tantum probandus : nam morum ejus damna non ſinunt, ut ab illo agendæ vitæ petatur auctoritas.*

* Salluſtius enim ſtatim in principio belli Catilinarii ſic ſcribit: *non fuit conſilium, ſocordia atque deſidia bonum otium conterere; neque vere agrum colendo, aut venando ſervilibus officiis intentum ætatem agere.*

Auſonius in Protreptico.

Iam facinus Catilina tuum, Lepidiq; tumultum;
Ab Lepido & Catulo jam res & tempora Romæ
Orſus, bis ſenos ſeriem connecto per annos:
Iam lego civili miſtum Mavorte duellum,
Movit quod ſocio Sertorius exul Ibero.

Sidon. Apol. in panegyri Anth. Aug.

Qua Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus,
Qua pompa Tacitus nunquā ſine laude loquēdus.

& in Panegyri Narbonenſi.

Et te, multimoda ſatis verendum
Scriptorum numeroſitate, Varro:
Et te qui brevitate, Criſpe, polles:
Et qui pro ingenio fluente nulli,
Corneli Tacite, es tacendus ori.

Apuleius in Apologia.

Neque Cato gravitatem requirit: neque Lælius levitatem, neque Gracchus impetum, nec Cæſar calorem, nec Hortenſius diſtributionem, nec Calvus argutias, nec parſimoniam Salluſtius, nec opulentiam Cicero.

Feſtus Avienus in ora maritima.

Interrogaſti, ſi tenes, Mæotici
Situs quis eſſet æquoris: Salluſtium
Noram id dediſſe; dicta & ejus omnibus
Præjudicata auctoritatis ducier,
Non abnuebam. Ad ejus igitur inclytam

De-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Deſcriptionem (qua locorum formulam
Imaginemque, expreſſor efficax ſtyli
Et veritatis, penè in obtutus dedit
Lepore linguæ) multa rerum junximus.

Vibius Sequeſter Lib. de Fluminibus.

Salluſtius auctor certiſſimus.

M. Victorin. in librum Cic. de Invent.

Hiſtoria & brevis eſſe debet in expoſitione, & aperta & probabilis, ut Salluſtius ſibi omnia in Catilina tribuit.

Spartian. in D. Hadriano.

Amavit (Hadrianus) genus dicendi vetuſtum, controverſias declamavit, Ciceroni Catonem, Virgilio Ennium, Salluſtium Cœlio prætulit: eademque jactatione de Homero ac Platone judicavit.

Vopiſcus in Aureliano.

Nemo ſcriptorum, quantum ad hiſtoriam pertinet, non eſt aliquid mentitus, in quo Livius, in quo Salluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus, manifeſtis erroribus convincerentur.

& in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non ut Salluſtios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes diſertiſſimos imitarer viros, ſed Marium Maximum, Suetonium, Tranquillum, &c.

Lactant. Divin. Inſtit. Lib. I. C. XXI.

Hanc totam opinionem Salluſtius reſpuit, voluitque ingenioſè interpretari, &c. Quantum erraverit homo eruditus, jam res ipſa declarat.

& Lib. II. C. XIII.

Quod quidem non fugit hominem nequam Salluſtium, qui ait: Sed omnis noſtra vis in animo & corpore ſita eſt; animi imperio, corporis ſervitio magis utimur. *Recte, ſi ita vixiſſet ut locutus eſt. ſervivit enim fœdiſſimis voluptatibus, ſuamque ipſe ſententiam vitæ pravitate diſſolvit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Hier. in epitaph. Nepot. ad Heliod.

Neque enim propoſui hiſtoriam ſcribere, ſed noſtras breviter flere miſerias. alioquin meritò ad hæc explicanda & Thucydides & Salluſtius muti ſint.

& Lib. I. adverſus Iovinianum.

Cicero rogatus ab Hirtio, ut poſt repudium Terentiæ, ſororem ejus duceret, omnino hoc facere ſuperſedit, dicens: non poſſe uxori ſe & philoſophiæ pariter operam dare. illa interim conjux egregia, & quæ de fontibus Tullianis hauſerat ſapientiam, nupſit Salluſtio inimico ejus, & tertiò Meſſalæ Corvino, & quaſi per quoſdam gradus eloquentiæ devoluta eſt.

Idem de locis Hebraicis, & ex eo Iſidorus Orig. Lib. XIII. C. XXI.

Salluſtius auctor certiſſimus.

Auguſt. de Civit. Dei Lib. I. C. V.

Salluſtius nobilitatæ veritatis Hiſtoricus.

& Epiſt. V. ad Marcellin.

Nobiliſſimus Hiſtoricus.

Ioann. Sariſberienſis Polyc. III. C. XII.

Unde & Criſpo Hiſtoricorum inter Latinos potiſſimo, ſed & ipſi Ciceroni placuit, In malis factionem eſſe, quod in viris bonis vera amicitia eſt.

Petrarcha.

Criſpus Salluſtius nobilis Hiſtoricus veritatis, (ſic enim de illo apud auctores veriſſimos ſcriptum video) quo fidelius res Africæ complecteretur, libros Punicos perquiſivit, peregrinamque linguam, per interpretem, flagranti ſtudio ſcrutatus eſt. quin & maria tranſgreſſus dicitur, ut oculis ſuis crederet de conditionibus locorum. Bellum Iugurthinum, conjurationemq; Catilinæ, compendioſo, & ad unguem, ut dici ſolet, caſtigato ſtylo complexus eſt. Sed nullo famoſior quàm Hiſtoriarum libro, qui ætati quoque noſtræ, ne certum ejus ſileam dedecus, amiſſus eſt: veterum quidem teſtimonio illuſtris, apud nos ſolo jam nomine ſuperſtes.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Iul. Cæſ. Scaliger in Orat. pro Cic.

Id quod & Salluſtius omnium ſcriptorum numeroſiſſimus nuſquam aſpernatus eſt.

& ibidem.

A Salluſtio autem brevitatem illam peti debere, cum ſcribis, neque quid velis intelligo, neque tam vulgi animo conceptam, adeo perſuaſam, adeò decantatam in illo viro brevitatem umquam comprehendi. Nam ſi, quoniam frequentius aſyndetis utitur, aut quod non longis periodis ambit argumenta rerum, properare tibi videtur, iſto tibi quoque pacto brevibus atque interceptis ſaltibus centum milliariorum iter minus longum videbitur, quam unius modo ſtadii intervallum, quod uno ſpiritu confeceris. At contrà videmus Salluſtium ipſum, cum quid ſemel dicendum aſſumſit, adeo perſtare, ut ſæpenumero egredi videatur, &c.

ibidem.

Neque verò Salluſtium politiſſimum auctorem rejiciunt (Ciceroniani,) ſed anxium illud atque inſititium dicendi genus, ſed multa ſuperſtitioſa verba.

idem Lib. IV. Poët. C. XXIV.

Quaſi verò commentarium ſcripſerit ille, non Hiſtoriam pleniorem, qui ſit Hiſtoriæ pater appellatus.

& Lib. III. C XCVI.

Ambitiosè igitur feciſſe videtur Salluſtius quibuſdam, quod Poëtarum more, cum dicere orſus eſſet de Catilina, omiſſa ea narratione repetit Hiſtoriam ab ipſis ultimis Romæ rudimentis. Nos virum ſuo in genere præſtantem cum recte tum neceſſario feciſſe judicamus: ut oſtenderet corruptam civitatem, cujus & pars eſſet Catilina.

L. FLO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

L. FLORI
BELLUM CATILINARIUM.

CATILINAM luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, ſimul occaſio, quod in extremis finibus mundi arma Romana peregrinabantur, in nefaria conſilia opprimendæ patriæ ſuæ compulere, ſenatũ confodere, conſules trucidare, diſtringere incendiis urbem, diripere ærarium, totam denique rempublicam funditus tollere, & quidquid nec Annibal videretur optaſſe. Quibus id nefas ſociis aggreſſus eſt? Ipſe patricius. Sed hoc minus eſt. Curii, Porcii, Sullæ, Cethegi, Autronii, Varguntei, atque Longini, quæ familiæ! quæ ſenatus inſignia! Lentulus quoque tunc maxime prætor. hos omnes immaniſſumi facinoris ſatellites habuit. Additum eſt pignus conjurationis, ſanguis humanus, quem circumlatum pateris bibêre; ſummum nefas, niſi amplius eſſet, propter quod biberunt. Actum erat de pulcerrumo imperio, niſi illa conjuratio in Ciceronem & Antonium conſules incidiſſet, quorum alter induſtria rem patefecit, alter manu oppreſſit. Tanti ſceleris indicium per Fulviam emerſit, viliſſumum ſcortum, ſed parricidii innocens. Tum conſul habito ſenatu in præſentem parricidam, in præſentem reum Cicero peroravit: ſed non amplius

pro-

C. SALLVSTII CRISPI CATILINA, SEU BELLVM CATILINARIVM.

OMNIS homines, qui ſeſe ſtudent præſtare ceteris animalibus, ſumma ope niti decet, ne vitã ſilentio tranſeant, veluti pecora; quæ natura prona, atque ventri obedientia finxit. Sed noſtra omnis vis in animo & corpore ſita eſt. Animi imperio, corporis ſervitio magis utimur. alterum nobis cum dIs, alterum cum belluis commune eſt. Quo mihi rectius videtur, ingenii, quam virium opibus gloriam quærere; &, quoniam vita ipſa, qua fruimur, brevis eſt, memoriam noſtri quam maxume longam efficere. Nam divitiarum & formæ gloria, fluxa atque fragilis eſt; virtus clara, æternaque habetur. Sed diu magnum inter mortalis certamen fuit, vi ne corporis, an virtute animi, res militaris magis procederet. Nam & prius, quam incipias, conſulto, &, ubi conſulueris, mature facto opus eſt. Ita utrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio eget. Igitur initio reges (nam in terris nomen imperii id primum fuit) diverſi, pars ingenium, alii corpus exercebant. etiam tum vita hominum ſine cupiditate agitabatur: ſua cuique ſatis placebant. poſtea vero quam in Aſia Cyrus, in Græcia Lacedæmonii, & Athenienſes, cœpere urbes, atque nationes ſubigere; lubidinem dominandi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

minandi, cauſam belli habere: maxumam gloriam in maxumo imperio putare: tum demum periculis, atque negotiis compertum eſt, in bello plurimum ingenium poſſe. Quod ſi regum, atque imperatorum animi virtus in pace ita, ut in bello, valeret, æquabilius, atque conſtantius ſeſe res humanæ haberent: neque aliud alio ferri, neque mutari, ac miſceri omnia cerneres. Nam imperium facile iis artibus retinetur, quibus initio partum eſt. Verum, ubi pro labore deſidia, pro continentia & æquitate lubido atque ſuperbia invaſere; fortuna ſimul cum moribus immutatur. Ita imperium ſemper ad optumum quemque ab minus bono transfertur. Quæ homines arant, navigant, ædificant, virtuti omnia parent. Sed multi mortales, dediti ventri, atque ſomno, indocti, incultique, vitam ſicuti peregrinantes transiere. quibus profecto, contra naturam, corpus voluptati, anima oneri fuit. eorum ego vitam mortemque juxta æſtumo: quoniam de utraque ſiletur. Verumenimvero is demum mihi vivere, & frui anima videtur, qui aliquo negotio intentus, præclari facinoris, aut artis bonæ famam quærit. Sed in magna copia rerum, aliud alii natura iter oſtendit. Pulchrum eſt bene facere reip. etiam bene dicere haud abſurdum eſt. Vel pace, vel bello clarum fieri licet. & qui fecere, & qui facta aliorum ſcripſere, multi laudantur. Ac mihi quidem, tametſi haudquaquam par gloria ſequatur ſcriptorem, & auctorem rerum: tamen in primis arduum videtur, res geſtas ſcribere: primum, quod facta dictis exæquanda ſunt: dein quia plerique, quæ delicta reprehenderis, malivolentia, & invidia dicta putant: ubi de magna virtute, atque gloria bonorum memores; quæ ſibi quiſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

quiſque facilia factu putet, æquo animo accipit; ſupra, veluti ficta pro falſis ducit. Sed ego adoleſcentulus initio, ſicuti plerique, ſtudio ad rempubl. latus ſum: ibique mihi multa advorſa fuere. nam pro pudore, pro abſtinentia, pro virtute, audacia, largitio, avaritia, vigebant. quæ tametſi animus aſpernabatur, inſolens malarum artium: tamen inter tanta vitia imbecilla ætas, ambitione corrupta, tenebatur. Ac me, cum ab reliquis malis moribus diſſentirem, nihilominus honoris cupido eadem, quæ ceteros, fama, atque invidia vexabat. Igitur, ubi animus ex multis miſeriis, atque periculis requievit, & mihi reliquam ætatem à rep. procul habendam decrevi, non fuit conſilium, ſocordia, atque deſidia bonum otium conterere: neque vero, agrum colendo, aut venando, ſervilibus officiis intentum ætatem agere: ſed, à quo incepto, ſtudioque me ambitio mala detinuerat, eodem regreſſus ſtatui res geſtas populi R. ſtrictim, uti quæque memoria digna videbantur, perſcribere: eo magis, quod mihi à ſpe, metu, partibus reip. animus liber erat. Igitur de Catilinæ conjuratione, quam veriſſume potero, paucis abſolvam. Nam id facinus in primis ego memorabile exiſtumo, ſceleris atque periculi novitate. de cujus hominis moribus pauca prius explananda ſunt, quam initium narrandi faciam.

L. CATILINA, nobili genere natus, fuit magna vi & animi, & corporis, ſed ingenio malo, pravoque. Huic ab adoleſcentia bella inteſtina, cædes, rapinæ, diſcordia civilis, grata fuere: ibique juventutem ſuam exercuit. corpus patiens inediæ, algoris, vigiliæ, ſupra quam cuiquam credibile eſt. animus audax, ſubdolus, varius, cujuſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

libet rei ſimulator ac diſſimulator, alieni appetens, ſui profuſus; ardens in cupiditatibus. ſatis eloquentiæ, ſapientiæ parum. vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. hunc, poſt dominationem L. Sullæ, lubido maxuma invaſerat reip. capiundæ: neque, id quibus modis aſſequeretur, dum ſibi regnum pararet, quidquam penſi habebat. agitabatur magis magiſque in dies animus ferox inopia rei familiaris, & conſcientia ſcelerum: quæ utraque his artibus auxerat, quas ſupra memoravi. incitabant præterea corrupti civitatis mores: quos peſſuma, ac diverſa inter ſe mala, luxuria, atque avaritia vexabant. Res ipſa hortari videtur, quoniam de moribus civitatis tempus admonuit, ſupra repetere, ac paucis inſtituta majorum domi militiæque, quomodo rempub. habuerint, quantamque reliquerint, & ut paullatim immutata, ex pulcherruma peſſuma ac flagitioſiſſima facta ſit, diſſerere.

VRBEM Romam, ſicut ego accepi, condidere atque habuere initio Trojani; qui, Ænea duce, profugi, ſedibus incertis vagabantur; cumque his Aborigines, genus hominum agreſte, ſine legibus, ſine imperio, liberum, atque ſolutum. hi poſtquam in una mœnia convenere, diſpari genere, diſſimili lingua, alius alio more viventes, incredibile memoratu eſt, quam facile coaluerint. ſed poſtquam res eorum civibus, moribus, agris aucta, ſatis proſpera, ſatiſque pollens videbatur; ſicuti pleraque mortalium habentur, invidia ex opulentia orta eſt. Igitur reges, populique finitimi bello tentare: pauci ex amicis auxilio eſſe. nam ceteri, metu perculſi, à periculis aberant. at Romani, domi, militiæque intenti, feſtinare, parare,

alius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

alius alium hortari; hoſtibus obviam ire; libertatem, patriam, parenteſque armis tegere. poſt, ubi pericula virtute propulerant, ſociis, atque amicis auxilia portabant; magiſque dandis, quam accipiundis beneficiis amicitias parabant: imperium legitimum, nomen imperii regium habebant: delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum erat, reipublicæ conſultabant. hi, vel ætate, vel curæ ſimilitudine, patres appellabantur. Poſt, ubi regium imperium, quod initio conſervandæ libertatis atque augendæ reipubl. fuerat, in ſuperbiam, dominationemque convertit; immutato more, annua imperia, binos imperatores ſibi fecere. eo modo minime poſſe putabant per licentiam inſoleſcere animum humanum. Sed ea tempeſtate cœpere ſe quiſque magis magiſque extollere, ingeniumque in promtu habere. nam regibus boni, quam mali, ſuſpectiores ſunt: ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt. Sed civitas, incredibile memoratu eſt, adepta libertate, quantum brevi creverit. tanta cupido gloriæ inceſſerat. Iamprimum juventus, ſimul ac belli patiens erat, in caſtris per laborem uſu militiam diſcebat: magiſque in decoris armis, & militaribus equis, quam in ſcortis atque conviviis, lubidinem habebat. Igitur talibus viris non labos inſolitus, non locus ullus aſper, aut arduus erat, non armatus hoſtis formidoloſus: virtus omnia domuerat. ſed gloriæ maxumum certamen inter ipſos erat. quiſque hoſtem ferire, murum aſcendere, conſpici, dum tale facinus faceret, properabat. eas divitias, eam bonam famam, magnamque nobilitatem putabant. laudis avidi, pecuniæ liberales erant; gloriam ingentem, divitias honeſtas volebant. Memorare poſſem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

quibus in locis maxumas hoſtium copias populus R. parva manu fuderit, quas urbes natura munitas pugnando ceperit; ni ea res longius nos ab incepto traheret. Sed profecto fortuna in omni re dominatur. ea res cunctas, ex lubidine magis, quam ex vero, celebrat, obſcuratque. Athenienſium res geſtæ, ſicut ego exiſtumo, ſatis amplæ, magnificæque fuere, verum aliquanto minores tamen, quam fama feruntur: ſed, quia provenere ibi magna ſcriptorum ingenia, per terrarum orbem Athenienſium facta pro maxumis celebrantur. ita eorum qui ea fecere, virtus tanta habetur, quantum verbis ea potuere extollere præclara ingenia At populo R. numquam ea copia fuit: quia prudentiſſimus quiſque negotioſus maxume erat. ingenium nemo ſine corpore exercebat. optumus quiſque facere, quam dicere; ſua ab aliis benefacta laudari, quam ipſe aliorum narrare, malebat. Igitur domi, militiæque boni mores colebantur. concordia maxuma, minuma avaritia erat. jus bonumque apud eos non legibus magis, quam natura, valebat. jurgia, diſcordias, ſimultates cum hoſtibus exercebant: cives cum civibus de virtute certabant. in ſuppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant. duabus his artibus, audacia in bello; ubi pax evenerat, æquitate, ſeque, remque publicam curabant. Quarum rerum ego maxuma documenta hæc habeo; quod in bello ſæpius vindicatum eſt in eos, qui contra imperium in hoſtem pugnaverant, quique tardius revocati prælio exceſſerant, quam qui ſigna relinquere, aut pulſi loco cedere auſi erant; in pace vero, beneficiis magis, quam metu, imperium agitabant; accepta injuria, ignoſcere, quam perſequi, malebant. Sed, ubi labore, atque juſtitia

reſp.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

reſp. crevit; reges magni bello domiti; nationes feræ, & populi ingentes, vi ſubacti; Carthago; æmula imperii Romani, ab ſtirpe interiit; cuncta maria, terræque patebant: fortuna ſævire ac miſcere omnia cœpit. qui labores, pericula, dubias atque aſperas res facile toleraverant, iis otium, divitiæ, optandæ aliis oneri miſeriæque fuere. Igitur primo pecuniæ, dein imperii cupido crevit. ea quaſi materies omnium malorum fuere. namque avaritia fidem, probitatem ceteraſque artes bonas ſubvertit; pro his ſuperbiam, crudelitatem, deos negligere, omnia venalia habere, edocuit: ambitio multos mortalis falſos fieri ſubegit; aliud clauſum in pectore, aliud promptum in lingua habere; amicitias, inimicitiaſque non ex re, ſed ex commodo æſtumare; magiſque vultum, quam ingenium, bonum habere. hæc primo paullatim creſcere, interdum vindicari. poſt, ubi contagio, quaſi peſtilentia, invaſit; civitas immutata, imperium ex juſtiſſimo, atque optumo, crudele, intolerandumque factum. Sed primo magis ambitio, quam avaritia, animos hominum exercebat: quod tamen vitium propius virtutem erat. nam gloriam, honorem, imperium, bonus, ignavus æque ſibi exoptant. ſed ille vera via nititur; huic quia bonæ artes deſunt, dolis, atque fallaciis contendit. avaritia pecuniæ ſtudium habet: quam nemo ſapiens concupivit. ea quaſi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effeminat: ſemper infinita, inſatiabilis eſt; neque copia, neque inopia minuitur. Sed, poſtquam L. Sulla, armis recepta rep. bonis initiis malos eventus habuit; rapere omnes, trahere: domum alius, alius agros cupere: neque modum, neque modeſtiam victores habere: fœda crudeliaque in civis facinora fa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

cere. huc accedebat, quod L. Sulla exercitum, quem in Aſia ductaverat, quo ſibi fidum faceret, contra morem majorum luxurioſe, nimiſque liberaliter habuerat. loca amœna, voluptaria, facile in otio ferocis militum animos molliverant. ibi primum inſuevit exercitus populi Rom. amare, potare, ſigna, tabulas pictas, vaſa cælata mirari, ea privatim ac publice rapere, delubra ſpoliare, ſacra profanaque omnia polluere. Igitur hi milites, poſtquam victoriam adepti ſunt, nihil reliqui victis fecere. Quippe ſecundæ res ſapientium animos fatigant: ne illi, corruptis moribus, victoriæ temperarent. Poſtquam divitiæ honori eſſe cœperunt, & eas gloria, imperium, potentia ſequebatur: hebeſcere virtus, paupertas probro haberi, innocentia pro malivolentia duci cœpit. Igitur ex divitiis juventutem luxuria, atque avaritia cum ſuperbia invaſere. rapere, conſumere: ſua parvi pendere, aliena cupere; pudorem, pudicitiam, divina atque humana promiſcua, nihil penſi, neque moderati habere. Operæ pretium eſt, cum domos atque villas cognoveris in urbium modum exædificatas, viſere templa deorum, quæ noſtri majores, religioſiſſimi mortales, fecere. verum illi delubra deorum pietate, domos ſuas gloria decorabant, neque victis quidquam, præter injuriæ licentiam, eripiebant. at hi contra, ignaviſſimi homines, per ſummum ſcelus, omnia ea ſociis adimere, quæ fortiſſumi viri victores hoſtibus reliquerunt: proinde quaſi injuriam facere, id demum eſſet imperio uti. Nam quid ea memorem, quæ, niſi his, qui videre, nemini credibilia ſunt; à privatis compluribus ſubverſos montes, maria conſtrata eſſe? quibus mihi ludibrio videntur fuiſſe divitiæ. quippe, quas honeſte habere licebat, per turpi-

turpitudinem abuti properabant. Sed lubido ſtupri, ganeæ, ceterique cultus non minor inceſſerat viri pati muliebria: mulieres pudicitiam in propatulo habere: veſcendi cauſa, terra, marique omnia exquirere: dormire prius, quam ſomni cupido eſſet: non famam, aut ſitim, neque frigus, neque laſſitudinem operiri, ſed ea omnia luxu ante capere. hæc juventutem, ubi familiares opes defecerant, ad facinora incendebant. animus imbutus malis artibus, haud facile lubidinibus carebat: eo profuſius omnibus modis quæſtui, atque ſumptui deditus erat.

In tanta tamque corrupta civitate, Catilina, id quod factu facillimum erat, omnium flagitioſorum atque facinoroſorum circum ſe, tamquam ſtipatorum, catervas habebat. Nam, quicumque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene, bona patria laceraverat, quique alienum æs grande conflaverat, quo flagitium, aut facinus redimeret; præterea, omnes undique parricidæ, ſacrilegi, convicti judiciis, aut pro factis judicium timentes; ad hoc, quos manus, atque lingua, perjurio, & ſanguine civili alebat; poſtremo, omnes, quos flagitium, egeſtas, conſcius animus exagitabat, hi Catilinæ proxumi, familiareſq erant. Quod ſi quis etiam à culpa vacuus in amicitiam ejus inciderat; quotidiano uſu, atque illecebris, facile par, ſimiliſque ceteris efficiebatur. ſed maxume adoleſcentium familiaritates appetebat. eorum animi molles, & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiebantur. nam, uti cujuſque ſtudium ex ætate flagrabat, aliis ſcorta præbere; aliis canes, atque equos mercari: poſtremo neque ſumtui, neque modeſtiæ ſuæ parcere, dum illos obnoxios, fidoſque ſibi faceret. Scio fuiſſe nonnullos, qui ita exi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſtumarent, juventutem, quæ domum Catilinæ frequentabat, parum honeſte pudicitiam habuiſſe. ſed ex aliis rebus magis, quam quod cuiquam id compertum foret, hæc fama valebat. Iamprimum adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat, cum virgine nobili, cum ſacerdote Veſtæ, & alia hujuſcemodi contra jus, faſque. poſtremò, captus amore Aureliæ Oreſtillæ, cujus, præter formam, nihil umquam bonus laudavit: quod ea nubere illi dubitabat, timens privignum adultum ætate; pro certo creditur, necato filio, vacuam domum ſceleſtis nuptiis feciſſe. Quæ quidem res mihi in primis videtur cauſſa fuiſſe facinoris maturandi. namque animus impurus, diis, hominibuſque infeſtus, neque vigiliis, neque quietibus ſedari poterat: ita conſcientia mentem excitam vexabat. igitur color ei exſanguis, fœdi oculi; citus modo, modo tardus inceſſus: prorſus in facie, vultuque vecordia inerat. Sed juventutem, quam, ut ſupra diximus, illexerat, multis modis mala facinora edocebat. ex illis teſtes, ſignatoreſque falſos commodare; fidem, fortunas, pericula vilia habere. poſt, ubi eorum famam, atque pudorem attriverat, majora alia imperabat. ſi cauſſa peccandi in præſens minus ſuppetebat: nihilominus inſontes, ſicuti ſontes, circumvenire, jugulare. ſcilicet, ne per otium torpeſcerent manus, aut animus, gratuito potius malus, atque crudelis erat. His amicis, ſociiſque confiſus Catilina; ſimul, quod æs alienum per omnis terras ingens erat; &, quod plerique Sullani milites, largius ſuo uſi, rapinatum & victoriæ veteris memores, civile bellum exoptabant; opprimundæ reip. conſilium cepit. in Italia nullus exercitus: Cn. Pompejus in extremis terris bellum gerebat: ipſi conſulatum petundi magna

ſpes;

ſpes; ſenatus nihil ſanè intentus: tutæ, tranquillæque res omnes. ſed ea prorſus opportuna Catilinæ. Igitur circiter Kal. Iun. L. Cæſare & C. Figulo coſſ. primo ſingulos appellare: hortari alios, alios tentare; opes ſuas, imparatam remp. magna præmia conjurationis docere. ubi ſatis explorata ſunt, quæ voluit; in unum omnis convocat, quibus maxuma neceſſitudo, & plurimum audaciæ inerat. eo convenere ſenatorii ordinis P. Lentulus Sura, P. Antronius, L. Caſſius Longinus, C. Cethegus, P. & Ser. Sullæ Servii filii, L. Vargunteius, Q. Annius, M. Porcius Læca, L. Beſtia, Q. Curius: præterea, ex equeſtri ordine, M. Fulvius Nobilior, L. Statilius, P. Gabinius Capito, C. Cornelius: ad hoc, multi ex coloniis, & municipiis, domi nobiles. erant præterea complures paulo occultius conſilii hujuſce participes, quos magis dominationis ſpes hortabatur, quam inopia, aut alia neceſſitudo. ceterum juventus pleraque, ſed maxume nobilium, Catilinæ inceptis favebat. quibus in otio vel magnifice, vel molliter vivere copia erat, incerta pro certis, bellum, quam pacem, malebant. Fuere item ea tempeſtate, qui crederent M. Licinium Craſſum non ignarum ejus conſilii fuiſſe: quia Cn. Pompeius, inviſus ipſi, magnum exercitum ductabat; cujuſvis opes voluiſſe contra illius potentiam creſcere: ſimul confiſum, ſi conjuratio valuiſſet, facile apud illos principem ſe fore.

Sed antea item conjuravere pauci, in quibus Catilina. de quo, quam veriſſime potero, dicam. L. Tullo, M. Lepido coſſ. P. Autronius, & P. Sulla, deſignati conſules, legibus ambitus interrogati, pœnas dederant. poſt paullo Catilina, pecuniarum repetundarum reus, prohibitus erat pete-

petere conſulatum; quod intra legitimos dies profiteri nequiverit. Erat eodem tempore Cn. Piſo, adoleſcens nobilis, ſummæ audaciæ, egens, factioſus; quem ad perturbandam rempubl. inopia, atque mali mores ſtimulabant. cum hoc Catilina, & Autronius, circiter Nonas Decembr. conſilio communicato, parabant in Capitolio Kalendis Ianuar. L. Cottam & L. Torquatum coſſ. interficere; ipſi, faſcibus correptis, Piſonem cum exercitu ad obtinendas duas Hiſpanias mittere. ea re cognita, rurſus in Nonas Februar. conſilium cædis tranſtulerunt. jam tum non conſulibus modo, ſed plerisque ſenatoribus perniciem machinabantur. quod ni Catilina maturaſſet pro curia ſignum ſociis dare; eo die poſt conditam urbem Romam, peſſumum facinus patratum foret. quia nondum frequentes armati convenerant; ea res conſilium diremit. Poſtea Piſo in citeriorem Hiſpaniam quæſtor pro prætore miſſus eſt, adnitente Craſſo; quod eum infeſtum Cn. Pompejo cognoverat. neque tamen ſenatus provinciam invitus dederat. quippe fœdum hominem à repub. procul abeſſe volebat: ſimul, quia boni complures præſidium in eo putabant, & jam tum potentia Cn. Pompeii formidoloſa erat. Sed is Piſo, in provinciam, ab equitibus Hiſpanis, quos in exercitu ductabat, iter faciens, occiſus eſt. Sunt qui ita dicant, imperia ejus injuſta, ſuperba, crudelia barbaros nequiviſſe pati: alii autem, equites illos, Cn. Pompeji veteres, fidosque clientes, voluntate ejus Piſonem aggreſſos: numquam Hiſpanos præterea tale facinus feciſſe, ſed imperia ſæva multa antea perpeſſos. nos eam rem in medio relinquimus. De ſuperiori conjuratione ſatis dictum.

Catilina, ubi eos, quos paulo ante memoravi,

con-

conveniſſe videt; tametſi cum ſingulis multa ſæpe egerat; tamen, in rem fore credens univerſos appellare, & cohortari, in abditam partem ædium ſeceſſit; atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuſcemodi habuit.

Ni virtus, fideſque veſtra ſatis ſpectata mihi foret; nequicquam opportuna res cecidiſſet; ſpes magna dominationis in manibus fruſtra fuiſſet: neque, per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. ſed, quia multis, & magnis tempeſtatibus vos cognovi fortes, fidoſque mihi; eo animus auſus eſt maxumum, atque pulcherrimum facinus incipere; ſimul, quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque eſſe intellexi. nam, idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia eſt. Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam antea diverſi audiſtis. Ceterum mihi indies magis animus accenditur, cum conſidero, quæ conditio vitæ futura ſit, niſi noſmet ipſos vindicamus in libertatem. nam, poſtquam reſp. in paucorum potentium jus, atque ditionem conceſſit, ſemper illis reges, tetrarchæ vectigales eſſe: populi, nationes, ſtipendia pendere: ceteri omnes, ſtrenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus, ſine gratia, ſine auctoritate, his obnoxii, quibus, ſi reſp. valeret, formidini eſſemus. itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos ſunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulſas, judicia, egeſtatem. quæ quouſque tandem patiemini, fortiſſumi viri? nonne emori per virtutem præſtat, quam vitam miſeram, atque inhoneſtam, ubi alienæ ſuperbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere! Verumenimvero, pro deûm atque hominum fidem, victoria in manu nobis eſt: viget ætas: animus valet. contra illis, annis, atque divitiis, omnia conſenuerunt, tantummodo incepto

opus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

opus eſt: cetera res expediet. etenim quis mortalium, cui virile ingenium eſt, tolerare poteſt, illis divitias ſuperare, quas profundant in exſtruendo mari, & montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad neceſſaria deeſſe? illos binas, aut amplius domos continuare: nobis larem familiarem nuſquam ullum eſſe? cum tabulas, ſigna, toreumata emunt, nova diruunt, alia ædificant: poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen ſumma lubidine divitias ſuas vincere nequeunt. at nobis eſt domi inopia, foris æs alienum; mala res, ſpes multo aſperior. denique quid reliqui habemus, præter miſeram animam? quin igitur expergiſcimini? en illa, illa, quam ſæpe optaſtis, libertas; præterea divitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt. fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. res, tempus, pericula, egeſtas, belli ſpolia magnifica, magis quam oratio mea, vos hortentur. vel imperatore, vel milite me utemini. neque animus, neque corpus à vobis aberit. hæc ipſa ut ſpero, vobiſcum unà conſul agam: niſi forte me animus fallit, & vos ſervire magis, quam imperare, parati eſtis.

Poſtquam accepere ea homines, quibus mala abunde omnia erant, ſed neque res, neque ſpes bona ulla: tametſi illis, quieta movere, magna merces videbatur; tamen poſtulare plerique, uti proponeret, quæ conditio belli foret: quæ armis præmia peterent: quid ubique opis, aut ſpei haberent. Tum Catilina polliceri tabulas novas, proſcriptionem locupletium, magiſtratus, ſacerdotia, rapinas, alia omnia, quæ bellum, atque lubido victorum fert: præterea, eſſe in Hiſpania citeriore Piſonem, in Mauritania cum exercitu P. Sitium Nucerinum, conſilii ſui participes: petere conſulatum C. Antonium, quem ſibi collegam fore ſpe-

re ſperaret, hominem & familiarem, & omnibus neceſſitudinibus circumventum: cum eo conſulem ſe initium agendi facturum. Ad hoc, maledictis increpabat omnis bonos: ſuorum unumquemque nominans, laudare, admonere alium egeſtatis, alium cupiditatis ſuæ, complures periculi, aut ignominiæ, multos victoriæ Sullanæ, quibus ea prædæ fuerat. Poſtquam omnium animos alacris videt; cohortatus, ut petitionem ſuam curæ haberent, conventum dimiſit. Fuere ea tempeſtate, qui dicerent, Catilinam, oratione habita, cum ad jusjurandum populares ſceleris ſui adigeret, humani corporis ſanguinem vino permixtum in pateris circumtuliſſe; inde, cum poſt exſecrationem omnes deguſtaviſſent, ſicuti in ſolemnibus ſacris fieri conſuevit, aperuiſſe conſilium ſuum; atque eo dictitare feciſſe, quo inter ſe magis fidi forent, alius alii tanti facinoris conſcii. nonnulli ficta & hæc, & multa præterea exiſtumabant ab iis, qui Ciceronis invidiam, quæ poſtea orta eſt, leniri credebant atrocitate ſceleris eorum qui pœnas dederant. nobis ea res pro magnitudine parum comperta eſt. Sed in ea conjuratione fuit Q. Curius, natus haud obſcuro loco, flagitiis atque facinoribus coopertus: quem cenſores ſenatu probri gratia moverant. huic homini non minor vanitas inerat, quam audacia. neque reticere, quæ audierat, neque ſuamet ipſe ſcelera occultare; prorſus neque dicere, neque facere, quicquam penſi habebat. erat ei cum Fulvia, muliere nobili, ſtupri vetus conſuetudo. cui cum minus gratus eſſet quod inopia minus largiri poterat, repente glorians, maria, montiſque pollicere, minari interdum ferro, ni ſibi obnoxia foret: poſtremo, ferocius agitare, quam ſolitus erat. At

Ful-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Fulvia, inſolentiæ Curii cauſſa cognita, tale periculum reipubl. haud occultum habuit; ſed, ſublato auctore, de Catilinæ conjuratione, quæ quo modo audierat, compluribus narravit. Ea res in primis ſtudia hominum accendit ad conſulatum mandandum M. Tullio Ciceroni. namque antea pleraque nobilitas invidia æſtuabat, & quaſi pollui conſulatum credebat, ſi eum, quamvis egregius, homo novus adeptus foret. ſed, ubi periculum advenit, invidia, atque ſuperbia poſt fuere. Igitur, comitiis habitis, conſules declarantur M. Tullius, & C. Antonius. quod factum primo populares conjurationis concuſſerat. neque tamen Catilinæ furor minuebatur; ſed in dies plura agitare; arma per Italiam locis opportunis parare; pecuniam, ſua, aut amicorum fide ſumtam mutuam, Fæſulas ad Mallium quemdam portare; qui poſtea princeps fuit belli faciundi. Ea tempeſtate plurimos cujuſque generis homines adſciviſſe ſibi dicitur; mulieres etiam aliquot, quæ primo ingentis ſumtus ſtupro corporis toleraverant: poſt, ubi ætas tantummodo quæſtui, neque luxuriæ modum fecerat, æs alienum grande conflaverant. per eas ſe Catilina credebat poſſe ſervitia urbana ſollicitare, urbem incendere, viros earum, vel adjungere ſibi, vel interficere. ſed in his erat Sempronia, quæ multa ſæpe virilis audaciæ facinora commiſerat. hæc mulier genere atque forma, præterea viro atque liberis ſatis fortunata fuit: litteris Græcis & Latinis docta; pſallere; ſaltare elegantius, quam neceſſe eſt probæ: multa alia, quæ inſtrumenta luxuriæ ſunt, ſed ei cariora ſemper omnia, quam decus, atque pudicitia fuit. pecuniæ, an famæ minus parceret, haud facile diſcerneres; lubidine ſic accenſa, ut ſæpius peteret viros,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

viros, quam peteretur. Sed ea ſæpe antehac fidem prodiderat, creditum abjuraverat, cædis conſcia fuerat, luxuria atque inopia præceps abierat. verum ingenium ejus haud abſurdum: poſſe verſus facere; jocum movere; ſermone uti, vel modeſto, vel molli, vel procaci. prorſus multæ facetiæ multuſque lepos inerat. His rebus comparatis, Catilina nihilo minus in proxumum annum conſulatum petebat; ſperans, ſi deſignatus foret, facile ſe ex voluntate Antonio uſurum. neque interea quietus erat, ſed omnibus modis inſidias parabat Ciceroni. neque illi tamen ad cavendum dolus, aut aſtutiæ deerant. namque à principio conſulatus ſui, multa per Fulviam pollicendo, effecerat, ut Q. Curius, de quo paulo ante memoravi, conſilia Catilinæ ſibi proderet. ad hoc, collegam ſuum Antonium pactione provinciæ perpulerat, ne contra remp. ſentiret: circum ſe præſidia amicorum, atque clientium occulte habebat. Poſtquam dies comitiorum venit; & Catilinæ neque petitio, neque inſidiæ, quas conſuli fecerat, proſpere ceſſere; conſtituit bellum facere, & extrema omnia experiri; quoniam, quæ occulte tentaverat, aſpera, fœdaque evenerant. Igitur C. Mallium Fæſulas, atque in eam partem Etruriæ, Septimium quemdam Camertem in agrum Picenum, C. Iulium in Apuliam dimiſit, præterea alium alio, quem ubique opportunum ſibi fore credebat. interea Romæ multa ſimul moliri: conſuli inſidias tendere: parare incendia: opportuna loca armatis hominibus obſidere: ipſe cum telo eſſe, item alios jubere, hortari, uti ſemper intenti, paratique eſſent: dies, noctеſque feſtinare: vigilare, neque inſomniis, neque labore fatigari. poſtremo, ubi multa agitanti nihil procedit. rurſus intempeſta

nocte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

nocte conjurationis principes convocat per M. Porcium Læcam. ibique multa de ignavia eorum queſtus, docet ſe præmiſiſſe Mallium ad eam multitudinem, quam ad capiunda arma paraverat; item alios in alia loca opportuna, qui initium belli facerent; ſeque ad exercitum proficiſci cupere, ſi prius Ciceronem oppreſſiſſet: eum ſuis conſiliis multum officere. Igitur, perterritis ac dubitantibus ceteris, C. Cornelius, eques Romanus, operam ſuam pollicitus, & cum eo L. Vargunteius ſenator, conſtituere ea nocte paullo poſt, cum armatis hominibus, ſicuti ſalutatum, introire ad Ciceronem, & de improviſo domi ſuæ imparatum confodere. Curius, ubi intelligit, quantum periculum conſuli impendeat, propere per Fulviam Ciceroni dolum, qui parabatur, enunciat. ita illi janua prohibiti, tantum facinus fruſtra ſuſceperant. Interea Mallius in Etruria plebem ſolicitare, egeſtate ſimul, ac dolore injuriæ, novarum rerum cupidam: quod Sullæ dominatione, agros, bonaque omnia amiſerat; præterea, latrones cujuſque generis, quorum in ea regione magna copia erat, nonnullos ex Sullanis colonis, quibus lubido atque luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui fecerant. Ea cum Ciceroni nunciarentur; ancipiti malo permotus, quod neque urbem ab inſidiis privato conſilio longius tueri poterat, neque exercitus Mallii quantus, aut quo conſilio foret, ſatis compertum habebat, rem ad ſenatum refert, jam antea vulgi rumoribus exagitatam. Itaque, quod plerumque in atroci negotio ſolet, ſenatus decrevit, darent operam conſules, ne quid reſpub. detrimenti caperet. ea poteſtas per ſenatum, more Romano, magiſtratui maxuma permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

modis ſocios, atque cives: domi, militiæque imperium, atque judicium ſummum habere. aliter, ſine populi juſſu, nulli earum rerum conſuli jus eſt. Poſt paucos dies L. Senius ſenator in ſenatu literas recitavit, quas Fæſulis allatas ſibi dicebat; in quibus ſcriptum erat, C. Mallium arma cepiſſe cum magna multitudine ante diem VI. Kal. Nov. ſimul, id quod in tali re ſolet: alii portenta atque prodigia nunciabant: alii, conventus fieri, arma portari, Capuæ, atque in Apulia ſervile bellum moveri. Igitur ſenati decreto Q. Marcius Rex Fæſulas; Q. Metellus Creticus in Apuliam, circumque ea loca miſſi. hi utrique ad urbem imperatores erant impediti, ne triumpharent, calumnia paucorum, quibus omnia honeſta, atque inhoneſta vendere mos erat. ſed Prætores Q. Pompeius Rufus Capuam, Q. Metellus Celer in agrum Picenum: hiſque permiſſum, uti pro tempore, atque periculo exercitum compararent. ad hoc, ſi quis indicaſſet de conjuratione, quæ contra remp. facta erat, præmium, ſervo libertatem & H-S C. libero impunitatem ejus rei, & H-S CC. itemque decrevere, ubi familiæ gladiatoriæ Capuam, & in cetera municipia diſtribuerentur pro cujuſque opibus; Romæ per totam urbem vigiliæ haberentur, eiſque minores magiſtratus præeſſent. Quibus rebus permota civitas, atque immutata facies urbis erat: ex ſumma lætitia, atque laſcivia, quæ diuturna quies pepererat, repente omnis triſtitia invaſit. feſtinare, trepidare. neque loco, neque homini cuiquam ſatis credere: neque bellum gerere, neque pacem habere: ſuo quiſque metu pericula metiri. ad hoc, mulieres, quibus pro reip. magnitudine belli timor inſolitus inceſſerat, afflictare ſeſe; manus ſupplices ad cælum tendere; miſerari

parvos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

parvos liberos; rogitare; omnia pavere; ſuperbia atque deliciis omiſſis, ſibi patriæque diffidere. At Catilinæ crudelis animus eadem illa movebat, tametſi præſidia parabantur, & ipſe lege Plautia interrogatus erat ab L. Paulo: poſtremo, diſſimulandi cauſa, & quaſi, ſui expurgandi, ſicuti jurgio laceſſitus foret, in ſenatum venit. Tum M. Tullius conſul, ſive præſentiam ejus timens, ſive ita commotus, orationem habuit luculentam atque utilem reipubl; quam poſtea ſcriptam edidit. Sed ubi ille aſſedit, Catilina, ut erat paratus ad diſſimulanda omnia, demiſſo vultu, voce ſupplici, poſtulare à patribus, ne quid de ſe temere crederent: ea familia ortum, ita ab adoleſcentia vitam inſtituiſſe, ut omnia bona in ſpe haberet: ne exiſtimarent, ſibi patricio homini, cujus ipſius, atque majorum plurima beneficia in plebem R. eſſent, perdita republ. opus eſſe; cum eam ſervaret M. Tullius, inquilinus civis urbis Romæ. ad hoc, maledicta alia cum adderet; obſtrepere omnes; hoſtem, atque parricidam vocare. tum ille furibundus: *Quoniam quidem circumventus*, inquit, *ab inimicis præceps agor, incendium meum ruina exſtinguam.* Dein ſe ex curia domum proripuit. ibi multa ſecum ipſe volvens, quod neque inſidiæ conſuli procedebant, & ab incendio intelligebat urbem vigiliis munitam, optumum factu credens exercitum augere, ac prius, quam legiones ſcriberentur, multa ante capere quæ bello uſui forent, nocte intempeſta cum paucis in Malliana caſtra profectus eſt. ſed Cethego, atque Lentulo, ceteriſque, quorum cognoverat promptam audaciam, mandat, quibus rebus poſſent, opes factionis confirment, inſidias conſuli maturent; cædem, incendia, aliaque belli facinora parent: ſeſe propediem cum magno

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

gno exercitu ad urbem acceſſurum. Dum hæc Romæ geruntur, C. Mallius ex ſuo numero legatos ad Q. Marcium regem mittit, cum mandatis hujuſmodi:

DEOS, *hominesque teſtamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepiſſe, neque quo periculum aliis faceremus, ſed uti corpora noſtra ab injuria tuta forent: qui miſeri, egentes, violentia atque crudelitate feneratorum, plerique patria, ſed omnes fama, atque fortunis expertes ſumus: neque cuiquam noſtrum licuit, more majorum, lege uti, neque, amiſſo patrimonio, corpus liberum habere: tanta ſævitia feneratorum, atque prætoris fuit. ſæpe majores veſtrum miſeriti plebis R. decretis ſuis inopiæ ejus opitulati ſunt: ac noviſſime, memoria veſtra, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ære ſolutum eſt. ſæpe ipſa plebes, aut dominandi ſtudio permota, aut ſuperbia magiſtratuum armata, a patribus ſeceſſit. at nos non imperium, neque divitias petimus, quarum rerum cauſa, bella, atque certamina omnia inter mortalis ſunt: ſed libertatem, quam nemo bonus, niſi cum anima ſimul, amittit. Te, atque ſenatum obteſtamur, conſulatis miſeris civibus; legis præſidium, quod iniquitas prætoris eripuit, reſtituatis, neve nobis eam neceſſitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maxume ulti ſanguinem noſtrum, pereamus.*

Ad hæc, Q. Marcius reſpondit, ſi quid ab ſenatu petere vellent, ab armis diſcedant, Romam ſupplices proficiſcantur: ea miſericordia atque manſuetudine ſenatum, populumque Romanum ſemper fuiſſe, ut nemo umquam ab eo fruſtra auxilium petiverit. At Catilina ex itinere pleriſque conſularibus, præterea optumo cuique litte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ras mittit: ſe, falſis criminibus circumventum, quoniam factioni inimicorum reſiſtere nequiverit, fortunæ cedere, Maſſiliam in exilium proficiſci; non quo ſibi tanti ſceleris conſcius eſſet; ſed uti reſp. quieta foret; neve ex ſua contentione ſeditio oriretur. Ab his longe diverſas literas Q. Catulus in ſenatu recitavit; quas ſibi nomine Catilinæ redditas dicebat. earum exemplum infra ſcriptum eſt.

L. Catilina Q. Catulo S. Egregia tua fides, re cognita, grata mihi, magnis in meis periculis, fiduciam commendationi meæ tribuit. quamobrem defenſionem in conſilio novo non ſtatui parare: ſatisfactionem ex nulla conſcientia de culpa proponere decrevi: quæ medius fidius licet vera mecum recognoſcas. Injuriis, contumeliiſque concitatus, quod, fructu laboris induſtriæque meæ privatus, ſtatum dignitatis non obtinebam, publicam miſerorum cauſam pro mea conſuetudine ſuſcepi: non, quin æs alienum meis nominibus ex poſſeſſionibus ſolvere poſſem: cum & aliis nominibus liberalitas Aureliæ Oreſtillæ, ſuis, filiæque copiis perſolveret: ſed, quod non dignos homines honore honeſtatos videbam, meque falſa ſuſpicione alienatum eſſe ſentiebam; hoc nomine ſatis honeſtas pro meo caſu ſpes reliquæ dignitatis conſervandæ ſum ſecutus. Plura cum ſcribere vellem, nunciatum eſt mihi vim parari. nunc Oreſtillam tibi commendo, tuæque fidei trado. eam ab injuria defendas, per liberos tuos rogatus. Haveto.

Sed ipſe, paucos dies commoratus apud C. Flaminium in agro Reatino, dum vicinitatem antea ſolicitatam armis exornat, cum faſcibus, atque aliis imperii inſignibus in caſtra ad Mallium contendit. Hæc ubi Romæ comperta ſunt; ſenatus Cati-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Catilinam, & Mallium hoſtes judicat; ceteræ multitudini diem ſtatuit, ante quam liceret ſine fraude ab armis diſcedere, præter rerum capitalium condemnatis. præterea, decernit, uti conſules delectum habeant; Antonius cum exercitu Catilinam perſequi maturet, Cicero urbi præſidio ſit. Ea tempeſtate mihi imperium populi R. multo maxume miſerabile viſum eſt: cui cum ad occaſum ab ortu ſolis omnia domita armis parerent, domi otium, atque divitiæ quæ prima mortales putant, affluerent; fuere tamen cives, qui ſeque, remque publicam obſtinatis animis perditum irent. namque, duobus ſenati decretis, ex tanta multitudine, neque præmio inductus conjurationem patefecerat, neque ex caſtris Catilinæ quiſquam omnium diſceſſerat. tanta vis morbi, atque uti tabes pleroſque civium animos invaſerat. neque ſolum illis aliena mens erat, qui conſcii conjurationis fuerant, ſed omnino cuncta plebes, novarum rerum ſtudio, Catilinæ incepta probabat. id adeo more ſuo videbatur facere. nam ſemper in civitate, quibus opes nullæ ſunt, bonis invident, malos extollunt; vetera odere, nova exoptant; odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudent; turba, atque ſeditionibus ſine cura aluntur: quoniam egeſtas facile habetur ſine damno. Sed urbana plebes ea vero præceps ierat multis de cauſis. Primum omnium, qui ubique probro, atque petulantia maxume præſtabant; item alii, per dedecora, patrimoniis amiſſis; poſtremo omnes, quos flagitium, aut facinus domo expulerat, hi Romam, ſicuti in ſentinam, confluxerant. dein multi, memores Sullanæ victoriæ, quod ex gregariis militibus alios ſenatores videbant, alios ita divites, ut regio victu, atque cultu æta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tem agerent, ſibi quiſque, ſi in armis foret, ex victoria talia ſperabat. præterea juventus, quæ in agris manuum mercede inopiam toleraverat, privatis atque publicis largitionibus excita, urbanum otium ingrato labori prætulerat. eos, atque alios omnis malum publicum alebat. quo minus mirandum eſt, homines egentis, malis moribus, maxuma ſpe, reipub. juxta ac ſibi conſuluiſſe. præterea quorum, victoria Sullæ, parentes proſcripti, bona erepta, jus libertatis imminutum erat, haud ſane alio animo belli eventum exſpectabant. ad hoc, quicumque aliarum, atque ſenatus partium erant, conturbari rempublic. quam minus valere ipſi malebant. id adeo malum multos poſt annos in civitatem reverterat. Nam poſtquam Cn. Pompejo, & M. Craſſo Coſſ. tribunitia poteſtas reſtituta eſt; homines adoleſcentes, ſummam poteſtatem nacti, quibus ætas, animuſque ferox erat, cœpere, ſenatum criminando, plebem exagitare; dein largiundo, atque pollicitando magis incendere; ita ipſi clari, potenteſque fieri. contra eos ſumma ope nitebatur pleraque nobilitas, ſenatus ſub ſpecie, pro ſua magnitudine. namque uti paucis verum abſolvam, per illa tempora quicumque rempublic. agitavere, honeſtis nominibus, alii, ſicuti jura populi defenderent, pars, quo ſenatus auctoritas maxuma foret, bonum publicum ſimulantes, pro ſua quiſque potentia certabant: neque illis modeſtia, neque modus contentionis erat: utrique victoriam crudeliter exercebant. Sed, poſtquam Cn. Pompeius ad bellum maritimum, atque Mithridaticum miſſus eſt; plebis opes imminutæ; paucorum potentia crevit. hi magiſtratus, provincias, aliaque omnia tenere: ipſi innoxii, florentes, ſine metu ætatem agere,

cete-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ceteroſque judiciis terrere, quo plebem in magiſtratu placidius tractarent. Sed ubi primum dubiis rebus novandis ſpes oblata eſt, vetus certamen animos eorum arrexit. quod ſi primo prælio Catilina ſuperior, aut æqua manu diſceſſiſſet; profecto magna clades, atque calamitas rempubl. oppreſſiſſet; neque illis, qui victoriam adepti forent, diutius ea uti licuiſſet; quin defeſſis & exſanguibus, qui plus poſſet, imperium atque libertatem extorqueret. Fuere tamen extra conjurationem complures, qui ad Catilinam initio profecti ſunt. in his erat Fulvius, ſenatoris filius; quem retractum ex itinere parens necari juſſit. Iiſdem temporibus Romæ Lentulus, ſicuti Catilina præceperat, quoſcumque moribus, aut fortuna novis rebus idoneos credebat, aut per ſe, aut per alios ſollicitabat; neque ſolum cives, ſed cujuſcumque modi genus hominum, quod modo uſui bello foret. Igitur P. Vmbreno cuidam negotium dat, uti legatos Allobrogum requirat; eoſque, ſi poſſit, impellat ad ſocietatem belli; exiſtumans, publice, privatimque ære alieno oppreſſos, præterea quod natura gens Gallica bellicoſa eſſet, facile ad tale conſilium adduci poſſe. Vmbrenus, quod in Gallia negotiatus erat, pleriſque principibus civitatum notus erat, atque eos noverat: itaque ſine mora, ubi primum legatos in foro conſpexit, percunctatus pauca de ſtatu civitatis, & quaſi dolens ejus caſum, requirere cœpit, quem exitum tantis malis ſperarent. Poſtquam illos videt queri de avaritia magiſtratuum, accuſare ſenatum, quod in eo auxilii nihil eſſet; miſeriis ſuis remedium mortem exſpectare: *At ego*, inquit, *vobis, ſi modo viri eſſe vultis, rationem oſtendam, qua tanta mala iſta effugiatis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Hæc ubi dixit; Allobroges, in ſpem maxumam adducti, Vmbrenum orare, uti ſui misereretur: nihil tam aſperum, neque tam difficile eſſe, quod non cupidiſſume facturi eſſent, dum ea res civitatem ære alieno liberaret. Ille eos in domum D. Bruti perducit; quod foro propinqua erat, neque aliena conſilii, propter Semproniam. nam tum Brutus ab Roma aberat. Præterea Gabinium arceſſit, quo major auctoritas ſermoni ineſſet. eo præſente conjurationem aperit: nominat ſocios, præterea multos cujuſque generis innoxios; quo legatis animus amplior eſſet: dein eos, pollicitos operam ſuam, domum demittit. Sed Allobroges diu in incertum habuere, quidnam conſilii caperent. In altera parte erat æs alienum, ſtudium belli, magna merces in ſpe victoriæ: at in altera majores opes, tuta conſilia, pro incerta ſpe certa præmia. Hæc illis volventibus, tandem vicit fortuna reip. Itaque Q. Fabio Sangæ, cujus patrocinio civitas plurimum utebatur, rem omnem, uti cognoverant, aperiunt. Cicero, per Sangam conſilio cognito, legatis præcipit, ut ſtudium conjurationis vehementer ſimulent; ceteros adeant: bene polliceantur, dentque operam, ut eos quam maxume manifeſtos habeant. Iiſdem fere temporibus, in Gallia citeriore, atque ulteriore, item in agro Piceno, Bruttio, Apulia, motus erat. Namque illi, quos ante Catilina dimiſerat, inconſulte, ac veluti per dementiam cuncta ſimul agere: nocturnis conſiliis, armorum, atque telorum portationibus, feſtinando, agitando omnia, plus timoris, quam periculi effecerant. Ex eo numero complures Q. Metellus Celer prætor, ex ſociis cauſſa cognita, in vincula conjecerat; item in citeriore Gallia C. Murena, qui ei provinciæ legatus præerat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

erat. At Romæ Lentulus cum ceteris, qui principes conjurationis erant, paratis, uti videbatur, magnis copiis, conſtituerat, uti, cum Catilina in agrum Fæſulanum cum exercitu veniſſet, L. Beſtia tribunus pleb. concione habita, quereretur de actionibus Ciceronis, bellique graviſſumi invidiam optumo conſuli imponeret; eo ſigno, proxuma nocte cetera multitudo conjurationis ſuum quiſque negotium exequeretur. Sed ea diviſa hoc modo dicebantur: Statilius, & Gabinius uti cum magna manu duodecim ſimul opportuna loca urbis incenderent, quo tumultu facilior aditus ad conſulem, ceteroſque, quibus inſidiæ parabantur, fieret: Cethegus Ciceronis januam obſideret, eumque vi aggrederetur, alius autem alium; ſed filii familiarem, quorum ex nobilitate maxuma pars erat, parentes interficerent; ſimul, cæde, & incendio perculſis omnibus, ad Catilinam erumperent. Inter hæc parata, atque decreta, Cethegus ſemper querebatur de ignavia ſociorum: illos dubitando: & dies prolatando, magnas opportunitates corrumpere; facto, non conſulto, in tali periculo opus eſſe: ſeque, ſi pauci adjuvarent, languentibus aliis, impetum in curiam facturum, natura ferox, vehemens, manu promtus erat: maxumum bonum in celeritate putabat. Sed Allobroges ex præcepto Ciceronis per Gabinium ceteros conveniunt: ab Lentulo, Cethego, Statilio, item Caſſio poſtulant jusjurandum, quod ſignatum ad civis perferant: aliter haud facile eos ad tantum negotium impelli poſſe. ceteri nihil ſuſpicantes dant: Caſſius ſemet eo brevi venturum pollicetur, ac paulo ante legatos ex urbe proficiſcitur. Lentulus cum his T. Vulturtium quemdam Crotonienſem mittit; ut Allobroges, prius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

quam domum pergerent cum Catilina, data atque accepta fide ſocietatem confirmarent. ipſe Vulturtio litteras ad Catilinam dat: quarum exemplum infra ſcriptum eſt:

Qui ſim, ex eo, quem ad te miſi, cognoſces. Fac cogites, in quanta calamitate ſis, & memineris, te virum eſſe: conſideres, quid tuæ rationes poſtulent; auxilium petas ab omnibus, etiam ab infumis.

Ad hoc, mandata verbis dat: cum ab ſenatu hoſtis judicatus ſit, quo conſilio ſervitia repudiet: in urbe parata eſſe, quæ juſſerit: ne cunctetur ipſe propius accedere. His rebus ita actis, conſtituta nocte, qua proficiſcerentur, Cicero, per legatos cuncta edoctus, L. Valerio Flacco, & C. Pomptino prætoribus imperat, ut in ponte Mulvio per inſidias Allobrogum comitatus deprehendant: rem omnem aperit, cujus gratia mittebantur: cetera, uti facto opus ſit, ita agant. Homines militares, ſine tumultu præſidiis collocatis, ſicuti præceptum erat, occulte pontem obſident. Poſtquam ad id loci legati cum Vulturtio venere, ſimul utrimque clamor exortus eſt: Galli, cito cognito conſilio, ſine mora prætoribus ſe tradunt. Vulturtius primo, cohortatus ceteros, gladio ſe à multitudine defendit; dein, ubi à legatis deſertus eſt, multa prius de ſalute ſua Pomptinum obteſtatus, quod ei notus erat, poſtremo timidus ac vitæ diffidens, velut hoſtibus, ſeſe prætoribus dedit. Quibus rebus confectis, omnia propere per nuncios conſuli declarantur. at illum ingens cura atque lætitia ſimul occupavere. conjuratione patefacta, civitatem periculis ereptam eſſe. porro autem anxius erat, in maxumo ſcelere tantis civibus deprehenſis, quid facto opus eſſet; pœnam illorum ſibi oneri, impunitatem perdundæ reipu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

reipublicæ fore. igitur confirmato animo, vocari ad ſeſe jubet Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinium, itemque Ceparium Terracinenſem; qui in Apuliam ad concitanda ſervitia proficiſci parabat. ceteri ſine mora veniunt. Ceparius, paulo ante domo egreſſus, cognito indicio, ex urbe profugerat. Conſul Lentulum, quod prætor erat, ipſe manu tenens, in ſenatum perducit; reliquos cum cuſtodibus in ædem Concordiæ venire jubet. eo ſenatum advocat, magnaque frequentia ejus ordinis Vulturtium cum legatis introducit; Flaccum prætorem ſcrinium cum litteris, quas à legatis acceperat, eodem adferre jubet. Vulturtius interrogatus de itinere, de litteris, poſtremo quid, aut qua de cauſſa, conſilii habuiſſet; primo fingere alia omnia, diſſimulare de conjuratione; poſt, ubi fide publica dicere juſſus eſt, omnia, uti geſta erant, aperit: ſe paucis ante diebus à Gabinio, & Cepario ſocium aſſcitum: nihil amplius ſcire, quam legatos: tantummodo audire ſolitum ex Gabinio, P. Autronium, Ser. Sullam, L. Vargunteium, multos præterea in ea conjuratione eſſe. eadem Galli faterentur: at Lentulum diſſimulantem coarguunt, præter litteras, ſermonibus, quos ille habere ſolitus erat, ex libris Sibyllinis, regnum Romæ tribus Corneliis portendi: Cinnam, atque Sullam antea; ſe tertium eſſe, cui fatum foret urbis potiri, præterea, ab incenſo Capitolio illum eſſe vigeſimum annum, quem ſæpe ex prodigiis haruſpices reſpondiſſent bello civili cruentum fore. Igitur, perlectis litteris, cum prius omnes ſigna ſua cognoviſſent, ſenatus decernit, ut, abdicato magiſtratu, Lentulus, itemque ceteri, in liberis cuſtodiis habeantur. Itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ædilis erat, Cethe-

gus, Q. Cornificio, Statilius C. Cæſari, Gabinius M. Craſſo, Cepatius (nam is paulo ante ex fuga retractus erat) Cn. Terentio ſenatori traduntur. Interea plebes, conjuratione patefecta, quæ primo cupida rerum novarum nimis bello favebat, mutata mente Catilinæ conſilia exſecrari, Ciceronem ad cælum tollere; velut ex ſervitute erepta, gaudium atque lætitiam agitabat. Namque alia belli facinora prædæ magis, quam detrimento fore, incendium vero crudele, immoderatum, ac ſibi maxume calamitoſum putabat; quippe cui omnes copiæ in uſu quotidiano, & cultu corporis erant. Poſt eum diem quidam L. Tarquinius ad ſenatum adductus erat: quem, ad Catilinam proficiſcentem, ex itinere retractum aiebant. Is cum ſe diceret de conjuratione indicaturum, ſi fides publica data eſſet; juſſus à conſule, quæ ſciret, edicere, eadem fere, quæ Vulturtius, de paratis incendiis, de cæde bonorum, de itinere hoſtium, ſenatum edocet: præterea, ſe miſſum à M. Craſſo, qui Catilinæ nunciaret, ne eum Lentulus, & Cethegus, aliique ex conjuratione deprehenſi terrerent; eoque magis properaret ad urbem accedere, quo & ceterorum animos reficeret, & illi facilius è periculo eriperentur. Sed, ubi Tarquinius Craſſum nominavit, hominem nobilem, maxumis divitiis, ſumma potentia; alii rem incredibilem rati; pars, tametſi verum exiſtumabant, tamen, quia in tali tempore tanta vis hominis magis leniunda, quam exagitanda, videbatur, plerique Craſſo ex negotiis privatis obnoxii, conclamant, indicem falſum eſſe; deque ea re poſtulant uti referatur. Itaque, Cicerone conſulente, frequens ſenatus decernit, Tarquinii indicium falſum videri, eumque in vinculis retinendum; neque

que

que amplius poteſtatem faciundam, niſi de eo indicaret, cujus conſilio tantam rem eſſet mentitus. Erant eo tempore, qui exiſtumarent, indicium illud à P. Autronio machinatum: quo facilius, appellato Craſſo, per ſocietatem periculi reliquos illius potentia tegeret. Alii Tarquinium à Cicerone immiſſum ajebant, ne Craſſus, more ſuo, ſuſcepto malorum patrocinio, remp. conturbaret. Ipſum Craſſum ego poſtea prædicantem audivi, tantam illam contumeliam ſibi ab Cicerone impoſitam. Sed iiſdem temporibus Q. Catulus, & C. Piſo neque gratia, neque precibus, neque precio Ciceronem impellere quivere, uti per Allobroges, aut alium indicem C. Cæſar falſo nominaretur. Nam uterq; cum illo gravis inimicitias exercebant; Piſo, oppugnatus in judicio repetundarum propter cujuſdam tranſpadani ſupplicium injuſtum; Catulus, ex petitione pontificatus odio incenſus; quod, extrema ætate, maxumis honoribus uſus, ab adoleſcentulo Cæſare victus diſceſſerat. Res autem opportuna videbatur; quod is, privatim egregia liberalitate, publice maxumis muneribus, grandem pecuniam debebat. Sed ubi conſulem ad tantum facinus impellere nequeunt, ipſi ſingillatim circumeundo, atque ementiendo quæ ſe ex Vulturtio, aut Allobrogibus audiſſe dicerent, magnam illi invidiam conflaverant; uſque adeo, uti nonnulli equites R. qui præſidii cauſa cum telis erant circum ædem Concordiæ, ſeu periculi magnitudine, ſeu animi mobilitate impulſi, quo ſtudium ſuum in remp. clarius eſſet, egredienti ex ſenatu Cæſari gladio minitarentur. Dum hæc in ſenatu aguntur, & dum legatis Allobrogum, & T. Vulturtio, comprobato eorum indicio, præmia decernuntur: liberti, & pauci ex clientibus Len-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tuli, diverſis itineribus opifices, atque ſervitia in vicis ad eum eripiendum ſolicitabant: partim exquirebant duces multitudinum, qui pretio rempub. vexare ſoliti erant. Cethegus autem per nuncios familiam, atque libertos ſuos, lectos, & exercitatos in audaciam, orabat, uti grege facto, cum telis ad ſeſe irrumperent. Conſul, ubi ea parari cognovit, diſpoſitis præſidiis, uti res atque tempus monebat, convocato ſenatu refert, quid de his fieri placeat, qui in cuſtodiam traditi erant. ſed eos paulo ante frequens ſenatus judicaverat contra remp. feciſſe. tum D. Iunius Silanus, primus ſententiam rogatus, quod eo tempore conſul deſignatus erat, de his, qui in cuſtodiis tenebantur, & præterea de L. Caſſio, P. Furio, P. Vmbreno, Q. Annio, ſi deprehenſi forent, ſupplicium ſumendum decreverat: iſq; poſtea permotus oratione C. Cæſaris, pedibus in ſententiam Ti. Neronis iturum ſe dixerat; quod de ea re, præſidiis abditis, referundum cenſuerat. Sed Cæſar, ubi ad eum ventum eſt, rogatus ſententiam à conſule, hujuſcemodi verba locutus eſt.

Omnis homines, P. C. qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe decet. haud facile animus verum providet, ubi illa officiunt: neque quiſquam omnium lubidini ſimul & uſui paruit. ubi intenderis ingenium, valet. ſi lubido poſſidet, ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia eſt memorandi P. C. qui reges, aut qui populi, ira, aut miſericordia impulſi, male conſuluerint: ſed ea malo dicere, quæ majores noſtri contra lubidinem animi ſui, recte atque ordine fecere. Bello Macedonico, quod cum rege Perſe geſſimus, Rhodiorum civitas, magna, atque magnifica, quæ populi R. opibus creverat, infida, atque

advor-

adverſa nobis fuit: ſed poſtquam, bello confecto, de Rhodiis conſultum eſt, majores noſtri, ne quis divitiarum magis, quam injuriæ bellum inceptum diceret, impunitos eos dimiſere. item bellis Punicis omnibus, cum ſæpe Carthaginienſes & in pace, & per inducias multa nefanda facinora feciſſent, numquam ipſi per occaſionem talia fecere: magis, quod ſe dignum foret, quam quod in illos jure fieri poſſet, quærebant. Hoc item vobis providendum eſt, P. C. ne plus valeat apud vos P. Lentuli, & ceterorum ſcelus, quam veſtra dignitas; neu magis iræ veſtræ, quam famæ, conſulatis. Nam ſi digna pœna pro factis eorum reperitur, novum conſilium approbo: ſin magnitudo ſceleris omnium ingenia exſuperat; iis utendum cenſeo, quæ legibus comparata ſunt. Plerique eorum, qui ante me ſententias dixerunt, compoſite atque magnifice caſum reip. miſerati ſunt: quæ belli ſævitia eſſet, quæ victis acciderent, enumeravere; rapi virgines, pueros; divelli liberos à parentum complexu; matres familiarum pati, quæ victoribus collibuiſſent; fana, atque domos exſpoliari; cædem, incendia fieri: poſtremo armis, cadaveribus, cruore, atque luctu omnia compleri. Sed, per deos immortalis, quo illa oratio pertinuit? an, uti vos infeſtos conjurationi faceret? ſcilicet, quem res tanta, atque tam atrox non permovit, eum oratio accendet! Non ita eſt: neque cuiquam mortalium iniuriæ ſuæ parvæ videntur: multi eas gravius æquo habuere. ſed alia aliis licentia eſt, P.C. qui demiſſi in obſcuro vitam agunt, ſi quid iracundia deliquere, pauci ſciunt; fama, atque fortuna eorum pares ſunt; qui, magno imperio præditi, in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere. Ita in maxuma fortuna minuma licentia eſt. neque ſtudere, neque odiſſe, ſed minume ira-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſci decet. quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio ſuperbia, atque crudelitas appellatur. Equidem ego ſic exiſtumo, P. C. omnis cruciatus minores, quam facinora illorum, eſſe. ſed plerique mortales poſtrema meminere; & in hominibus impiis, ſceleris eorum obliti, de pœna diſſerunt, ſi ea paulo ſeverior fuerit. D. Silanum, virum fortem atque ſtrenuum, certe ſcio, quæ dixerit, ſtudio reip. dixiſſe, neque illum in tanta re gratiam, aut inimicitias exercere. eos mores, eamque modeſtiam viri cognovi. Verum ſententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in talis homines crudele fieri poteſt?) ſed aliena à rep. noſtra videtur. Nam profecto aut metus, aut injuria te ſubegit, Silane, conſulem deſignatum, genus pœnæ novum decernere. De timore, ſupervacaneum eſt diſſerere, cum, præſenti diligentia clariſſumi viri conſulis, tanta præſidia ſint in armis. De pœna, poſſum equidem dicere id quod res habet; in luctu, atque miſeriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum, eſſe; eam cuncta mortalium mala diſſolvere; ultra neque curæ, neque gaudio locum eſſe. Sed, per deos immortalis, quamobrem in ſententiam non addidiſti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? an, quia lex Porcia vetat? at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, ſed exſilium permitti jubent. an quia gravius eſt verberari, quam necari? quid autem acerbum, aut nimis grave eſt in homines tanti facinoris convictos? ſin, quia levius eſt: qui convenit in minore negotio legem obſervare, cum eam in majore neglexerit? At enim quis reprehendat, quod in parricidas reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna; cujus lubido gentibus moderatur. illis merito accidet, quidquid evenerit: ceterum vos, P. C. quid in alios ſtatuatis, conſiderate.

omnia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

omnia mala exempla ex bonis initiis orta ſunt: ſed, ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit; novum illud exemplum ab dignis, & idoneis ad indignos, & non idoneos transfertur. Lacedæmonii, devictis Athenienſibus, triginta viros impoſuere, qui rempub. tractarent. Hi primo cœpere peſſumum quemque & omnibus inviſum indemnatum necare. eo populus lætari, & merito dicere fieri. poſt, ubi paullatim licentia crevit; juxta bonos & malos lubidinoſe interficere, ceteros metu terrere. ita civitas, ſervitute oppreſſa, ſtultæ lætitiæ gravis pœnas dedit. Noſtra memoria victor Sulla, cum Damaſippum, & alios hujuſmodi, qui malo reip. creverant, jugulari juſſit, quis non factum ejus laudabat? Homines ſceleſtos, & factioſos, qui ſeditionibus remp. exagitaverunt, merito necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namque, uti quiſque domum, aut villam, poſtremo aut vas, aut veſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proſcriptorum numero eſſet. Ita illi, quibus Damaſippi mors lætitiæ fuerat, paulo poſt ipſi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sulla omnis ſuos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor. Sed in magna civitate multa & varia ingenia ſunt. poteſt alio tempore, alio conſule, cui item exercitus in manu ſit, falſum aliquid pro vero credi. Vbi hoc exemplo, per ſenatus decretum, conſul gladium eduxerit: quis illi finem ſtatuet, aut quis moderabitur? Majores noſtri, P. C. neque conſilii, neque audaciæ umquam eguere: neque ſuperbia obſtabat, quo minus inſtituta aliena, ſi modo proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria ab Samnitibus, inſignia magiſtratuum ab Tuſcis pleraque ſumſerunt: poſtremo, quod ubique apud

ſocios,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſocios, aut hoſtis idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exſequebantur: imitari, quam invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in civis, de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſtquam reſpub. adolevit, & multitudine civium factiones valuere, circumveniri innocentes, alia hujuſcemodi fieri cœpere: tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ ſunt; quibus legibus exſilium damnatis permiſſum eſt. Hanc ego cauſam, P. C. quo minus conſilium novum capiamus, in primis magnam puto. Profecto virtus, atque ſapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quam in nobis, qui ea bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? minume: ſed ita cenſeo; publicandas eorum pecunias; ipſos in vinculis habendos per municipia, quæ maxume opibus valent: neu quis de his poſtea ad ſenatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, ſenatum exiſtumare, eum contra remp. & ſalutem omnium facturum.

Poſtquam Cæſar dicendi finem fecit; ceteri verbo, alius alii varie aſſentiebantur: at M. Porcius Cato, rogatus ſententiam, hujuſcemodi orationem habuit.

Longe mihi alia mens eſt, P. C. cum res, atque pericula noſtra conſidero, & cum ſententias non nullorum mecum ipſe reputo. illi mihi diſſeruiſſe videntur de pœna eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis ſuis bellum paravere. res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos ſtatuamus, conſultare. Nam cetera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt: hoc, niſi provideris, ne accidat; ubi evenit, fruſtra judicia implores. Capta urbe, nihil ſit reliqui victis. Sed, per deos immortalis,

talis, vos ego appello, qui ſemper domos, villas, ſigna, tabulas veſtras pluris, quam rempubl. feciſtis: ſi iſta, cujuſcumque modi ſint, quæ amplexamini, retinere, ſi voluptatibus veſtris ocium præbere vultis: expergiſcimini aliquando, & capeſſite remp. Non agitur de vectigalibus, non de ſociorum injuriis: libertas, & anima noſtra in dubio eſt. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: ſæpe de luxuria, atque avaritia noſtrorum civium queſtus ſum: multoſque mortalis ea cauſa adverſos habeo: qui mihi, atque animo meo nullius umquam delicti gratiam feciſſem, haud facile alterius lubidini malefacta condonabam. ſed, ea tametſi vos parvi pendebatis; tamen reſp. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc *vero non id agitur, bonis ne, an malis moribus vivamus; neque, quantum, aut quam magnificum imperium populi R. ſit; ſed, hæc cujuſcumque modi videntur, noſtra, an, nobiſcum una, hoſtium futura ſint. Hic mihi quiſquam manſuetudinem, & miſericordiam nominat? Iam pridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus. quia, bona aliena largiri, liberalitas; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur; eo reſp. in extremo ſita eſt. Sint ſane, quoniam ita ſe mores habent, liberales ex ſociorum fortunis: ſint miſericordes in furibus ærarii: ne illi ſanguinem noſtrum largiantur, &, dum paucis ſceleratis parcunt, bonos omnis perditum eant. Bene, & compoſite C. Cæſar paulo ante in hoc ordine de vita, & morte diſſeruit, credo falſa exiſtumans ea, quæ de inferis memorantur, diverſo itinere malos à bonis loca tetra, inculta, fœda, atque formidoloſa habere. itaque cenſuit, pecunias eorum publicandas, ipſos per municipia in cuſtodiis habendos; videlicet, ne, ſi Romæ ſint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine*

*tudine conducta; per vim eripiantur. Quaſi vero
mali, atque ſceleſti tantummodo in urbe, & non
per totam Italiam ſint; aut non ibi plus poßit auda-
cia, ubi ad defendendum opes minores ſunt. Quare
vanum equidem hoc conſilium eſt, ſi periculum ex
illis metuit. ſin in tanto omnium metu ſolus non ti-
met; eo magis refert, me mihi, atque vobis timere.
Quare cum de P. Lentulo, ceteriſque ſtatuetis; pro
certo habetote, vos ſimul de exercitu Catilinæ & de
omnibus conjuratis decernere. Quanto vos attentius
ea agetis, tanto illis animus infirmior erit: ſi paul-
lulum modo vos languere viderint, jam omnes fe-
roces aderunt. Nolite exiſtumare, majores noſtros
armis remp. ex parva magnam feciſſe. Si ita res
eſſet; multo pulcherrumam eam nos haberemus.
quippe ſociorum, atque civium, præterea armorum,
atque equorum major copia nobis, quam illis, eſt.
Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere: quæ nobis
nulla ſunt: domi induſtria, foris juſtum imperium;
animus in conſulendo liber, neque delicto, neque
lubidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam,
atque avaritiam; publicè egeſtatem, privatim opu-
lentiam: laudamus divitias, ſequimur inertiam:
inter bonos & malos diſcrimen nullum: omnia vir-
tutis præmia ambitio poßidet. Neque mirum: ubi
vos ſeparatim, ſibi quiſque conſilium capitis, ubi do-
mi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ ſervitis,
eo fit, ut impetus fiat in vacuam remp. Sed ego hæc
omitto. Conjuravere cives nobiliſſumi patriam in-
cendere. Gallorum gentem, infeſtiſsumam nomini
Romano, ad bellum arceſſunt: dux hoſtium cum
exercitu. ſupra caput eſt. Vos cunctamini etiam
nunc & dubitatis, quid intra mœnia deprehenſis
hoſtibus, faciatis? Miſereamini, cenſeo. Deliquere
homines adoleſcentuli per ambitionem: atque etiam
arma-*

armatos dimittatis. næ iſta vobis manſuetudo, & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam vertet. Scilicet res ipſa aſpera eſt, ſed vos non timetis eam. immo vero maxume; ſed inertia & mollitia animi, alius alium exſpectantes, cunctamini, videlicet diis immortalibus confiſi, qui hanc remp. in maxumis ſæpe periculis ſervavere. Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia deorum parantur, vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedunt. ubi ſocordiæ tete, atque ignaviæ tradideris: nequicquam deos implores irati, infeſtique ſunt. Apud majores noſtros A. Manlius Torquatus bello Gallico filium ſuum, quod is contra imperium in hoſtem pugnaverat, necari juſsit. atque ille egregius adoleſcens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit. Vos, de crudeliſſumis parricidis quid ſtatuatis, cunctamini? videlicet vita cetera eorum huic ſceleri obſtat. Verum parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe pudicitiæ, ſi famæ ſuæ, ſi diis, aut hominibus umquam ullis pepercit. ignoſcite Cethegi adoleſcentiæ, niſi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus ſi quidquam penſi umquam fuiſſet, non ea conſilia de rep. habuiſſent. Poſtremo, P. C. ſi mehercle peccato locus eſſet, facile paterer vos ipſa re corrigi, quoniam verba contemnitis. ſed undique circumventi ſumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia, atque in ſinu urbis ſunt hoſtes. neque parari, neque conſuli quidquam occulte poteſt: quo magis properandum eſt. Quare ita ego cenſeo? cum nefario conſilio ſceleratorum civium reſp. in maxuma pericula venerit, hique indicio. T. Vulturtii, & legatorum Allobrogum convicti, confeſſique ſint, cædem, incendia aliaque fœda atque crudelia facinora in civis, patriamque

para-

paraviſſe; de confeßis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more majorum ſupplicium ſumendum.

Poſtquam Cato aſſedit; conſulares omnes, itemque ſenatus magna pars, ſententiam ejus laudant, virtutem animi ad cælum ferunt: alii alios increpantes timidos vocant: Cato clarus atque magnus habetur: ſenati decretum fit, ſicut ille cenſuerat. Sed mihi, multa legenti, multa audienti, quæ populus Rom. domi, militiæque, mari, atque terra præclara facinora fecit, forte lubuit attendere, quæ res maxume tanta negotia ſuſtinuiſſet. Sciebam, ſæpenumero parva manu cum magnis legionibus hoſtium contendiſſe: cognoveram, parvis copiis bella geſta cum opulentis regibus: ad hoc, ſæpe fortunæ violentiam tolerare; facundia Græcos, gloria belli Gallos ante Romanos fuiſſe. Ac mihi, multa agitanti, conſtabat, paucorum civium egregiam virtutem cuncta patraviſſe, eoque factum, uti divitias paupertas, multitudinem paucitas ſuperaret. Sed, poſtquam luxu, atque deſidia civitas corrupta eſt, rurſus reſp. magnitudine ſua, imperatorum atq: magiſtratuum vitia ſuſtentabat; ac, ſicuti effeta parentum, multis tempeſtatibus haud ſane quiſquam Romæ virtute magnus fuit. ſed, memoria mea, ingenti virtute, diverſis moribus fuere viri duo, M. Cato, & C. Cæſar: quos, quoniam res obtulerat, ſilentio præterire non fuit conſilium, quin utriuſque naturam, & mores, quantum ingenio poſſem, aperirem. Igitur his genus, ætas, eloquentia prope æqualia fuere: magnitudo animi par, item gloria, ſed alia alii Cæſar beneficiis, ac munificentia magnus habebatur; integritate vitæ Cato. ille manſuetudine, & miſericordia clarus factus: huic ſeveritas dignitatem addiderat. Cæſar, dando, ſublevando, ignoſcendo;

cendo;

ſcendo; Cato, nihil largiundo, gloriam adeptus eſt. in altero miſeris perfugium; in altero malis pernicies. illius facilitas, hujus conſtantia laudabatur. poſtremo Cæſar in animum induxerat, laborare, vigilare; negotiis amicorum intentus, ſua neglegere; nihil denegare, quod dono dignum eſſet; ſibi magnum imperium, exercitum, bellum novum exoptabat, ubi virtus eniteſcere poſſet. At Catoni ſtudium modeſtiæ, decoris, ſed maxume ſeveritatis erat. Non divitiis cum divite, neque factione cum factioſo; ſed cum ſtrenuo virtute, cum modeſto pudore, cum innocente abſtinentia certabat; eſſe, quam videri, bonus malebat: ita, quo minus gloriam petebat, eo magis adſequebatur. Poſtquam, uti dixi, ſenatus in Catonis ſententiam diſceſſit; conſul optumum factu ratus, noctem, quæ inſtabat, ante capere; ne quid eo ſpatio novaretur, triumviros, quæ ſupplicium poſtulabat, parare jubet: ipſe, præſidiis diſpoſitis, Lentulum in carcerem deducit: idem fit cæteris per prætores. Eſt in carcere locus, quod Tullianum appellatur, ubi paululum aſcenderis ad lævam, circiter XII. pedes humi depreſſus. eum muniunt undique parietes, atque inſuper camera lapideis fornicibus vincta: ſed incultu, tenebris, odore fœda, atque terribilis ejus facies. In eum locum poſtquam demiſſus Lentulus, vindices rerum capitalium, quibus præceptum erat, laqueo gulam fregêre. Ita ille patricius, ex gente clariſſuma Corneliorum, qui conſulare imperium Romæ habuerat, dignum moribus factiſque ſuis exitum vitæ invenit. De Cethego, Statilio, Gabinio, Cepario eodem modo ſupplicium ſumtum eſt.

Dum ea Romæ geruntur, Catilina ex omni copia, quam ipſe adduxerat, & Mallius habuerat, duas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

duas legiones inſtituit; cohortes pro numero militum complet: dein, uti quiſque voluntarius, aut ex ſociis in caſtra venerat, æqualiter diſtribuerat; ac brevi ſpatio legiones numero hominum expleverat: cum initio non amplius duobus millibus habuiſſet. Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis inſtructa: ceteri, uti quemque caſus armaverat, ſparos, aut lanceas, alii præacutas ſudes portabant. Sed poſtquam Antonius cum exercitu adventabat, Catilina per montis iter facere: modo ad urbem, modo in Galliam verſus caſtra movere; hoſtibus occaſionem pugnandi non dare. Sperabat propediem magnas copias ſe habiturum, ſi Romæ ſocii incepta patraviſſent. Interea ſervitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant, opibus conjurationis fretus; ſimul alienum ſuis rationibus videri, cauſam civium cum ſervis fugitivis communicaſſe. Sed, poſtquam in caſtra nuncius pervenit, Romæ conjurationem patefactam, de Lentulo, & Cethego, ceteriſque, quos ſupra memoravi, ſupplicium ſumtum: pleri que, quos ad bellum ſpes rapinarum, aut novarum rerum ſtudium illexerat, dilabuntur: reliquos Catilina per montis aſperos magnis itineribus in agrum Piſtorienſem abducit, eo conſilio, uti per tramites occulte profugeret in Galliam. At Q. Metellus Celer cum tribus legionibus in agro Piceno præſidebat, ex difficultate rerum eadem illa exiſtumans, quæ ſupra diximus Catilinam agitare. Igitur, ubi iter ejus ex perfugis cognovit, caſtra propere movit, ac ſub ipſis radicibus montium conſedit, qua illi deſcenſus erat in Galliam properanti. Neque tamen Antonius longe aberat, utpote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam ſequeretur.
Sed

Sed Catilina, poſtquam vidit, montibus, atque copiis hoſtium ſeſe clauſum, in urbe res adverſas, neque fugæ, neque præſidii ullam ſpem: optumum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, ſtatuit cum Antonio quam primum confligere. Itaque concione advocata, hujuſcemodi orationem habuit.

Compertum ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere; neque ex ignavo ſtrenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione imperatoris fieri. Quanta cujuſque animo audacia naturæ, aut moribus ineſt, tanta in bello patere ſolet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere. timor animi auribus officit. Sed ego vos, quo pauca monerem, advocavi; ſimul uti cauſam conſilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, ſocordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipſi nobiſque cladem attulerit; quoque modo, dum ex urbe præſidia opperior, in Galliam proficiſci nequiverim. Nunc vero, quo in loco res noſtræ ſint, juxta mecum omnes intelligitis. Exercitus hoſtium duo, unus ab urbe, alter à Gallia obſtant: diutius in his locis eſſe, ſi maxume animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiundum eſt. Quapropter vos moneo, uti forti, atque parato animo ſitis: & cum prælium inibitis, memineritis, vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, atque patriam in dextris veſtris portare. Si vincimus; omnia nobis tuta erunt: commeatus abunde: municipia, atque coloniæ patebunt. ſin metu ceſſerimus, eadem illa adverſa fient; neque locus, neque amicus quiſquam teget, quem arma non texerint. Præterea, milites, non eadem nobis, & illis neceſſitudo impendet. Nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus: illis ſupervaca-

neum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

neum eſt pro potentia paucorum pugnare. quo audacius aggredimini, memores priſtinæ virtutis. Licuit vobis cum ſumma turpitudine in exſilio ætatem agere. potuiſtis nonnulli Romæ, amiſſis bonis, alienas opes exſpectare. quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc ſequi decreviſtis. Si hæc relinquere vultis, audacia opus eſt. Nemo, niſi victor, pace bellum mutavit. Nam, in fuga ſalutem ſperare, tum arma, quis corpus tegitur, ab hoſtibus avertere: ea vero dementia eſt. Semper in prælio iis maxumum eſt periculum, qui maxume timent: audacia pro muro habetur. Cum vos conſidero, milites; & cum facta veſtra æſtumo: magna me ſpes victoriæ tenet. Animus, ætas, virtus veſtra me hortantur; præterea neceſſitudo, quæ etiam timidos fortis facit. nam, multitudo hoſtium ne circumvenire queat, prohibent anguſtiæ loci. Quod ſi virtuti veſtræ fortuna inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis; neu capti potius, ſicuti pecora, trucidemini, quam virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquatis.

Hæc ubi dixit; paullulum commoratus, ſigna canere jubet: atque inſtructos ordines in locum æquum deducit: dein, remotis omnium equis, quo militibus, exæquato periculo, animus amplior eſſet, ipſe pedes exercitum pro loco, atque copiis inſtruit. Nam uti planities erat inter ſiniſtros montis, & ab dextera rupes aſpera; octo cohortes in fronte conſtituit; reliqua ſigna in ſubſidiis artius collocat. Ab his centuriones omnis evocatos, præterea ex gregariis militibus optume quemque armatum, in primam aciem ſubducit; C. Mallium in dextra, Fæſulanum quemdam in ſiniſtra parte curare jubet: ipſe cum libertis,

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

& calonibus propter Aquilam adſiſtit; quam bello Cimbrico C. Marius in exercitu habuiſſe dicebatur. At ex altera parte C. Antonius, pedibus æger, quod prœlio adeſſe nequibat, M. Petreio legato exercitum permittit. Ille cohortes veteranas, quas tumulti cauſſa conſcripſerat, in fronte, poſt eas ceterum exercitum in ſubſidiis locat. Ipſe equo circumiens, unumquemque nominans, appellat, hortatur, rogat, uti meminerint, ſe contra latrones inermes, pro patria, pro liberis, pro aris atque focis ſuis cernere. Homo militaris, quod amplius annos triginta tribunus, aut præfectus, aut legatus, aut prætor cum magna gloria in exercitu fuerat, pleroſque ipſos, factaque eorum fortia noverat; ea commemorando, militum animos accendebat. Sed, ubi, omnibus rebus exploratis, Petreius tuba ſignum dat, cohortes paullatim incedere jubet. idem facit hoſtium exercitus. Poſtquam eo ventũ eſt, unde à ferentariis prœlium committi poſſet; maxumo clamore, infeſtis ſignis concurrunt; pila omittunt; gladiis res geritur. Veterani, priſtinæ virtutis memores, cominus acriter inſtare, illi haud timidi reſiſtunt: maxuma vi certatur. Interea Catilina cum expeditis in prima acie verſari: laborantibus ſuccurrere: integros pro ſauciis acerſere: omnia providere: multum ipſe pugnare, ſæpe hoſtem ferire: ſtrenui militis, & boni imperatoris officia ſimul exſequebatur. Petreius, ubi videt Catilinam, contra, ac ratus erat, magna vi tendere; cohortem prætoriam in medios hoſtis inducit; eoſque perturbatos, atque alios alibi reſiſtentes, interficit: deinde utrimque ex lateribus ceteros aggreditur. Mallius, & Fæſulanus in primis pugnantes cadunt. Poſtquam fuſas copias, ſeque cum paucis relictum videt Catilina; memor gene-

generis, atque priſtinæ dignitatis ſuæ, in confertiſſumos hoſtes incurrit, ibique pugnans confoditur. Sed, confecto prælio, tum vero cerneres quanta audacia, quantaque animi vis fuiſſet in exercitu Catilinæ. Nam fere, quem quiſque vivus pugnando locum ceperat, eum, amiſſa anima, corpore tegebat. Pauci autem, quos medios cohors prætoria disjecerat, paullo diverſius, ſed omnes tamen adverſis vulneribus, conciderant. Catilina vero longe à ſuis inter hoſtium cadavera repertus eſt, paullulum etiam ſpirans; ferociamque animi, quam habuerat vivus, in vultu retinens. Poſtremo, ex omni copia, neque in prælio neque in fuga quiſquam civis ingenuus captus eſt. Ita cuncti ſuæ, hoſtiumque vitæ iuxta pepercerant. Neque tamen exercitus populi R. lætam, aut incruentam victoriam adeptus erat. Nam ſtrenuiſſumus quiſque aut occiderat in prœlio, aut graviter vulneratus diſceſſerat. Multi autem, qui è caſtris viſundi, aut ſpoliandi gratia proceſſerant, volventes hoſtilia cadavera, amicum alii, pars hoſpitem, aut cognatum reperiebant. Fuere item, qui inimicos ſuos cognoſcerent. Ita varie per omnem exercitum lætitia, mœror, luctus, atque gaudia agitabantur.

Finis Belli Catilinarii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

C. SALLUSTII CRISPI JUGURTHA, SEU BELLUM IUGURTHINUM.

FALSO queritur de natura ſua genus humanum, quod imbecille, atque ævi brevis, forte potius, quam virtute, regatur. Nam contra reputando, neque majus aliud, neque præſtabilius invenias; magiſque naturæ induſtriam hominum, quam vim aut tempus deeſſe. Sed dux, atque imperator vitæ mortalium, animus eſt: qui ubi ad gloriam virtutis via graſſatur, abunde pollens potenſque, & clarus eſt, neque fortuna eget; quippe quæ probitatem, induſtriam, aliaſque artis bonas neque dare neque eripere cuiquam poteſt. ſin captus pravis cupidinibus, & inertiam, & voluptates corporis peſſum datus eſt, pernicioſa lubidine paulliſper uſus: ubi per ſocordiam vires, tempus, ingenium defluxere, naturæ infirmitas accuſatur: ſuam quique culpam actores ad negotia transferunt. Quod ſi hominibus bonarum rerum tanta cura eſſet, quanto ſtudio aliena, ac nihil profutura, multum etiam periculoſa petunt: neque regerentur magis, quam regerent caſus; & eo magnitudinis procederent, ubi pro mortalibus, gloria æterni fierent. Nam uti genus hominum compoſitum ex corpore, & anima eſt: ita res cunctæ, ſtudiaque omnia noſtra, corporis alia, alia animi naturam ſequuntur. Igitur præclara facies, magnæ divi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia omnia hujuſcemodi brevi dilabuntur; at ingenii egregia facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt. poſtremo, corporis & fortunæ bonorum, uti initium, ſic finis eſt; omniaque orta occidunt, & aucta ſeneſcunt. animus incorruptus, æternus, rector humani generis, agit, atque habet cuncta, neque ipſe habetur. Quo magis pravitas eorum admiranda eſt, qui, dediti corporis gaudiis, per luxum atque ignaviam ætatem agunt: ceterum ingenium, quo neque melius, neque amplius aliud in natura mortalium eſt, incultu atque ſocordia torpeſcere ſinunt; cum præſertim tam multæ, variæque ſint artes animi, quibus ſumma claritudo paratur. Verum ex his magiſtratus, & imperia, poſtremo omnis cura rerum publicarum, minume mihi hac tempeſtate cupiunda videntur: quoniam neque virtuti honos datur; neque illi, quibus per fraudem jus fuit, tuti, aut eo magis honeſti ſunt. Nam, vi quidem regere patriam, aut parentes, quamquam & poſſis, & delicta corrigas; tamen importunum eſt: cum præſertim omnes rerum mutationes cædem, fugam, aliaque hoſtilia portendant. fruſtra autem niti, neque aliud, ſe fatigando, niſi odium quærere, extremæ dementiæ eſt: niſi forte quem inhoneſta & pernicioſa lubido tenet, potentiæ paucorum decus atq; libertatem ſuam gratificari. Ceterum ex aliis negotiis, quæ ingenio exercentur, in primis magno uſui eſt memoria rerum geſtarum: cujus de virtute quia multi dixere, prætereundum puto; ſimul, ne per inſolentiam quis exiſtumet memet ſtudium meum laudando extollere. atque ego credo fore, qui, quia decrevi procul à republic. ætatem agere, tanto tamque utili labori meo nomen inertiæ imponant: certe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

certe, quibus maxuma induſtria videtur, ſalutare plebem, & conviviis gratiam quærere. Qui ſi reputaverint, & quibus ego temporibus magiſtratum adeptus ſum: & quales viri idem aſſequi nequiverint: & poſtea, quæ genera hominum in ſenatum pervenerint: profecto exiſtumabunt, me magis merito, quam ignavia, judicium animi mei mutaviſſe; majuſque commodum ex otio meo, quam ex aliorum negotiis, reip. venturum. Nam ſæpe audivi, Q. Maxumum, P. Scipionem, præterea civitatis noſtræ præclaros viros, ſolitos ita dicere; cum majorum imagines intuerentur, vehementiſſume ſibi animum ad virtutem accendi. ſcilicet non ceram illam, neque figuram tantam vim in ſeſe habere; ſed memoria rerum geſtarum eam flammam egregiis viris in pectore creſcere, neque prius ſedari, quam virtus eorum famam atq; gloriam adæquaverit. At contra quis eſt omnium his moribus, quin divitiis, & ſumtibus, non probitate, neque induſtria, cum majoribus ſuis contendat? etiam homines novi, qui antea per virtutem ſoliti erant nobilitatem antevenire, furtim, & per latrocinia potius, quam bonis artibus, ad imperia & honores nituntur. Proinde quaſi prætura, & conſulatus, atque alia omnia hujuſcemodi per ſe ipſa clara, & magnifica ſint, ac non perinde habeantur, ut eorum, qui ea ſuſtinent, virtus eſt. Verum ego liberius, altiuſque proceſſi, dum me civitatis morum piget, tædetque. nunc ad inceptum redeo.

Bellum ſcripturus ſum, quod populus R. cum Iugurtha rege Numidarum geſſit: primum, quia magnum & atrox, variaque victoria fuit: dein, quia tum primum ſuperbiæ nobilitatis obviam itum eſt. quæ contentio divina & humana cuncta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

permiſcuit, eoque væcordiæ proceſſit, uti ſtudiis civilibus bellum, atque vaſtitas Italiæ finem facerent. Sed prius quam hujuſcemodi rei initium expedio, pauca ſupra repetam; quo, ad cognoſcendum, omnia illuſtria magis, magiſque in aperto ſint. Bello Punico ſecundo, quo dux Carthaginienſium Hannibal, poſt magnitudinem nominis Romani, Italiæ opes maxume attriverat; Maſiniſſa rex Numidarum, in amicitiam receptus à P. Scipione, cui poſtea Africano cognomen ex virtute fuit, multa & præclara rei militaris facinora fecerat: ob quæ victis Carthaginienſibus, & capto Syphace, cujus in Africa magnum, atque late imperium valuit, populus R. quaſcumque urbis, & agros manu ceperat, regi dono dedit. Igitur amicitia Maſiniſſæ bona atque honeſta nobis permanſit: ſed imperii, vitæque ejus, finis idem fuit. Dein Micipſa filius regnum ſolus obtinuit, Maſtanabale, & Guluſſa fratribus morbo abſumtis. Is Atherbalem, & Hiempſalem ex ſeſe genuit; Iugurthamque filium Maſtanabalis fratris, quem Maſiniſſa, quod ortus ex concubina erat, privatum reliquerat, eodem cultu, quo liberos ſuos, domi habuit. Qui, ubi primum adolevit, pollens viribus, decora facie, ſed multo maxume ingenio validus, non ſe luxu, neque inertiæ corrumpendum dedit ſed, uti mos gentis illius eſt, equitare, jaculari, curſu cum æqualibus certare: &, cum omnis gloria anteiret, omnibus tamen carus eſſe: ad hoc, pleraque tempora in venando agere; leonem atque alias feras primus, aut in primis ferire: plurimum facere, & minumum ipſe de ſe loqui Quibus rebus Micipſa tametſi initio lætus fuerat, exiſtumans virtutem Iugurthæ regno ſuo gloriæ fore: tamen poſtquam hominem adoleſcen-

ſcentem, exacta ætate ſua, & parvis liberis, magis magiſque creſcere intelligit, vehementer eo negotio permotus, multa cum animo ſuo volvebat. Terrebat eum natura mortalium avida inperii, & præceps ad explendam animi cupidinem; præterea, opportunitas ſuæ liberorumque ætatis, quæ etiam mediocres viros ſpe prædæ tranſvorſos agit, ad hoc, ſtudia Numidarum in Iugurtham accenſa; ex quibus, ſi talem virum dolis interfeciſſet, ne qua ſeditio, aut bellum oriretur, anxius erat. His difficultatibus circumventus, ubi videt, neque per vim, neque inſidiis opprimi poſſe hominem tam acceptum popularibus; quod erat Iugurtha manu promtus, & appetens gloriæ militaris, ſtatuit eum objectare periculis, & eo modo fortunam tentare. Igitur bello Numantino Micipſa, cum populo R. equitum atque peditum auxilia mitteret, ſperans vel oſtentando virtutem, vel hoſtium ſævitia facile eum occaſurum, præfecit Numidis, quos in Hiſpaniam mittebat. ſed ea res longe aliter, ac ratus erat, evenit. Nam Iugurtha, ut erat impigro atque acri ingenio, ubi naturam P. Scipionis, qui tum Romanis imperator erat, & morem hoſtium cognovit; multo labore, multaque cura, præterea modeſtiſſime parendo, & ſæpe obviam eundo periculis, in tantam claritudinem brevi pervenerat, uti noſtris vehementer carus, Numantinis maxumo terrori eſſet. Ac ſane, quod difficillimum in primis eſt, & prœlio ſtrenuus erat, & bonus conſilio: quorum alterum ex providentia timorem, alterum ex audacia temeritatem adferre plerumque ſolet. Igitur imperator omnis fere res aſperas per Iugurtham agere, in amicis habere, magis magiſq; eum indies amplecti, quippe cujus neque conſilium, neq; inceptum ul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

lum fruſtra erat. Huc accedebat munificentia animi, & ingenii ſollertia: quibus rebus ſibi multos ex Romanis familiari amicitia conjunxerat. Ea tempeſtate in exercitu noſtro fuere complures novi, atque nobiles, quibus divitiæ bono honeſtoque potiores erant, factioſi, domi potentes, apud ſocios clari magis quam honeſti: qui Iugurthæ non mediocrem animum pollicitando accendebant ſi Micipſa rex occidiſſet, fore uti ſolus imperio Numidiæ potiretur: in ipſo maxumam virtutem, Romæ omnia venalia eſſe. Sed poſtquam, Numantia deleta, P. Scipio dimittere auxilia, & ipſe revorti domum decrevit: donatum, atque laudatum magnifice pro concione Iugurtham in prætorium adduxit; ibique ſecreto monuit, uti potius publice, quam privatim, amicitiam populi R. coleret: neu quibus largiri inſueſceret, periculoſe a paucis emi, quod multorum eſſet. ſi permanere vellet in ſuis artibus, ultro illi & gloriam, & regnum venturum: ſin properantius pergeret, ſuamet ipſum pecunia præcipitem caſurum. Sic locutus, cum litteris eum, quas Micipſæ redderet, dimiſit. earum ſententia hæc erat. *Iugurthæ tui bello Numantino longe maxuma virtus fuit: quam rem tibi certe ſcio gaudio eſſe. nobis ob merita ſua carus eſt: ut idem S. P. Q. R. ſit, ſumma ope nitemur. Tibi quidem pro noſtra amicitia gratulor. en habes virum dignum te, atque avo ſuo Maſiniſſa.* Igitur rex, ubi ea quæ fama acceperat, ex litteris imperatoris ita eſſe cognovit, cum virtute, tum gratia, viri permotus, flexit animum ſuum: & Iugurtham beneficiis vincere aggreſſus eſt, ſtatimque eum adoptavit, & teſtamento pariter cum filiis heredem inſtituit. Sed ipſe paucos poſt annos, mor-

morbo, atque ætate confectus, cum ſibi finem vitæ adeſſe intelligeret, coram amicis, & cognatis, itemque Atherbale, & Hiempſale filiis, dicitur hujuſcemodi verba cum Iugurtha habuiſſe.

Parvum ego te, Iugurtha, amiſſo patre, ſine ſpe, ſine opibus, in meum regnum accepi, exiſtumans non minus me tibi, quam ſi genuiſſem ob benificia carum fore. neque ea res falſum me habuit. Nam ut alia magna & egregia tua omittam, noviſſume rediens Numantia, meque regnumque meum gloria honoraviſti; tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amiciſſumos feciſti: in Hiſpania nomen familiæ renovatum eſt: poſtremo, quod difficilumum inter mortalis eſt, gloria invidiam viciſti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obteſtorque, uti hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, caros habeas; neu malis alienos adjungere, quam ſanguine conjunctos retinere. Non exercitus, neque theſauri, præſidia regni ſunt, verum amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide pariuntur. Quis autem amicior, quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris? Equidem ego regnum vobis trado firmum, ſi boni eritis; ſi mali, imbecillum. Nam concordia res parvæ creſcunt, diſcordia maxumæ dilabuntur. Ceterum ante hos te, Iugurtha, quia ætate, & ſapientia prior es, ne aliter quod eveniat, providere decet. Nam in omni certamine, qui opulentior eſt, etiam ſi accipit injuriam, tamen, quia plus poteſt, facere videtur. Vos autem, Atherbal, & Hiempſal, colite, obſervate talem hunc virum; imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos ſumſiſſe videar, quam genuiſſe.

Ad ea Iugurtha, tametſi regem ficta locutum intel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

intelligebat, & ipſe longe aliter animo agitabat; tamen pro tempore benigne reſpondit. Micipſa paucis poſt diebus moritur. Poſtquam illi more regio juſta magnifice fecerant, reguli in unum convenerunt, ut inter ſe de negotiis cunctis diſceptarent. Sed Hiempſal, qui minumus ex illis erat, natura ferox, etiam antea ignobilitatem Iugurthæ, quia materno genere impar erat, deſpiciens, dextera Atherbalem adſedit; ne medius ex tribus, quod & apud Numidas honori ducitur, Iugurtha foret. Dein tamen, ut ætati concederet, fatigatus à fratre, vix in partem alteram tranſductus eſt. Ibi cum multa de adminiſtrando imperio diſſererent, Iugurtha inter alias res jacit, oportere quinquennii conſulta, & decreta omnia reſcindi. Nam per ea tempora confectum annis Micipſam parum animo valuiſſe. Tum idem Hiempſal placere ſibi reſpondit: nam ipſum illum tribus his proxumis annis adoptione in regnum perveniſſe. Quod verbum in pectus Iugurthæ altius, quam quiſquam ratus, deſcendit. Itaque ex eo tempore ira & metu anxius, moliri, parare, atque ea modo in animo habere, quibus Hiempſal per dolum caperetur. Quæ uti tardius procedunt, neque lenitur animus ferox: ſtatuit quovis modo inceptum perficere. Primo conventu, quem ab regulis factum ſupra memoravi, propter diſſenſionem placuerat dividi theſauros, finiſque imperii ſingulis conſtitui. Itaque ad utramque rem tempus decernitur, ſed maturius ad pecuniam diſtribuendam. Reguli interea in loca propinqua theſauris alius alio conceſſere. Sed Hiempſal in oppido Thirmida forte ejus utebatur domo, qui proxumus lictor Iugurthæ, carus acceptuſque ei ſemper fuerat: quem ille caſu miniſtrum oblatum

pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

promiſſis onerat, impellitque, uti tamquam ſuam domum viſens eat: portarum claves adulterinas paret; nam veræ ad Hiempſalem referebantur: ceterum, ubi res poſtularet, ſe ipſum cum magna venturum manu. Numida mandata brevi conficit: atque, uti doctus erat, noctu Iugurthæ milites introducit. Qui poſtquam in ædes irrupere; diverſi regem quærere; dormientis alios, alios occurſantis interficere: ſcrutari loca abdita; clauſa effringere: ſtrepitu & tumultu omnia miſcere: cum interim Hiempſal reperitur, occultans ſe tugurio mulieris ancillæ, quo initio pavidus, & ignarus loci profugerat. Numidæ caput ejus, uti juſſi erant, ad Iugurtham referunt. Ceterum fama tanti facinoris per omnem Africam brevi divulgatur: Atherbalem, omniſque, qui ſub Micipſæ imperio fuerant, metus invadit. In duas partis diſcedunt Numidæ: plures Atherbalem ſequuntur, ſed illum alterum bello meliores. Igitur Iugurtha, quam maxumas poteſt copias armat: urbis partim vi, alias voluntate imperio ſuo adjungit: omni Numidiæ imperare parat. Atherbal, tametſi Romam legatos miſerat, qui ſenatum docerent de cæde fratris, & fortunis ſuis: tamen fretus multitudine militum, parabat armis contendere. Sed ubi res ad certamen venit, victus ex prœlio profugit in provinciam, ac dehinc Romam contendit. Tum Iugurtha patratis conſiliis, poſtquam omni Numidia potiebatur, in otio facinus ſuum cum animo reputans, timere populum R. neque advorſus iram ejus uſquam, niſi in avaritia nobilitatis, & pecunia ſua, ſpem habere. Itaque, paucis diebus, cum auro argentoque multo legatos Romam mittit: quîs præcipit uti primum veteres amicos muneribus expleant,

dein novos anquirant: poſtremo, quemcumque poſſint largiundo parare, ne cunctentur. Sed ubi Romam legati venere, & ex præcepto regis hoſpitibus, aliiſque, quorum ea tempeſtate in ſenatu auctoritas pollebat, magna munera miſere: tanta commutatio inceſſit, ut ex maxuma invidia in gratiam & favorem nobilitatis Iugurtha veniret. quorum pars ſpe, alii præmio inducti, ſingulos ex ſenatu ambiundo nitebantur, ne gravius in eum conſuleretur. Igitur, ubi legati ſatis confidunt, die conſtituto ſenatus utriuſque datur. Tum Atherbalem hoc loco locutum accepimus.

P. C. Micipſa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem exiſtumarem meam; ceterum jus, & imperium penes vos eſſe: ſimul eniterer domi militiaque quam maxumo uſui eſſe populo Rom. vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: ſi ea feciſſem, in veſtra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei cum agitaram; Iugurtha, homo omnium, quos terra ſuſtinet, ſceleratiſſimus, contemto imperio veſtro, Maſiniſſæ me nepotem, utique ab ſtirpe ſocium atque amicum populi R. regno fortuniſque omnibus expulit. Atque ego P. C. quoniam eo miſeriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob majorum meorum beneficia, poſſe me à vobis auxilium petere, ac maxume deberi mihi beneficia à populo R. quibus non egerem: ſecundum ea, ſi deſideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per ſe ipſa probitas eſt, neque mihi in manu fuit, Iugurtha qualis foret: ad vos confugi P. C. quibus, quod mihi miſerrumum eſt, cogor prius oneri, quam uſui eſſe. Ceteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti ſunt, aut in ſuis

dubiis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

dubiis rebus ſocietatem veſtram appetiverunt. Familia noſtra cum populo R. bello Carthaginienſi amicitiam inſtituit, quo tempore magis fides ejus quam fortuna petenda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Maſiniſſæ fruſtra a vobis auxilium petere. Si ad impetrandum nihil cauſſæ haberem, præter miſerandam fortunam: quod paullo ante rex genere, fama, atque copiis potens; nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exſpecto: tamen erat majeſtatis populi R. prohibere injuriam: neque pati, cujuſquam regnum per ſcelus creſcere. Verum ego iis finibus ejectus ſum, quos majoribus meis populus Rom. dedit: unde pater, & avus meus una vobiſcum expulere Syphacem, & Carthaginienſes. Veſtra benificia mihi erepta ſunt, P. C. vos in mea injuria deſpecti eſtis. Eheu me miſerum! huccine, Micipſa pater, benificia tua evaſere, uti, quem tu parem cum liberis tuis regnique participem feciſti, is potiſſumum ſtirpis tuæ exſtinctor ſit? numquam ne ergo familia noſtra quieta erit? ſemper ne in ſanguine, ferro, fuga verſabimur? Dum Carthaginienſes incolumes fuere, jure omnia ſæva patiebamur. Hoſtis ab latere: vos amici procul: ſpes omnis in armis erat. Poſtquam illa peſtis ex Africa ejecta eſt, læti pacem agitabamus: quippe, quis hoſtis nullus erat, niſi forte quem vos juſſiſſetis. Ecce autem ex improviſo Iugurtha, intoleranda audacia, ſcelere, atque ſuperbia ſeſe efferens, fratre meo, atque eodem propinquo ſuo interfecto, primum regnum ejus ſceleris ſui prædam fecit: poſt, ubi me iiſdem dolis nequit capere, nihil minus, quam vim bellum exſpectantem, in imperio veſtro, ſicut videtis, extorrem patria, domo, inopem, & coopertum miſeriis efficit, ut ubivis tutius, quam in meo regno eſſem.

Ego ſic exiſtumabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum: qui veſtram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem ſuſcipere, ceterum ex omnibus maxume tutos eſſe. Quod in familia noſtra fuit, præſtitit, ut in omnibus bellis adeſſet vobis: nos uti per otium tuti ſimus, in manu veſtra eſt, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Iugurtham benificiis ſuis ratus eſt nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus: alter ipſe ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quo potiſſumum infelix accedam? generis præſidia omnia exſtincta ſunt: pater, uti neceſſe erat, naturæ conceſſit: fratri, quem minume decuit, propinquus per ſcelus vitam eripuit: affinis, amicos, propinquos ceteros meos, alium alia clades oppreſſit: capti ab Iugurtha, pars in crucem acti, pars beſtiis objecti ſunt: pauci, quibus relicta eſt anima, clauſi in tenebris cum mærore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amiſi, aut ex neceſſariis adverſa facta ſunt, incolumia manèrent: tamen, ſi quid ex improviſo mali accidiſſet, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus, & injurias omnis, curæ eſſe decet. Nunc vero exſul patria, domo, ſolus, atque omnium honeſtarum rerum egens, quos accedam, aut quos appellem? nationeſne, an reges, qui omnes familiæ noſtræ ob veſtram amicitiam infeſti ſunt? an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hoſtilia monumenta plurima ſint? an quiſquam noſtri miſereri poteſt, qui aliquando vobis hoſtis fuit? Poſtremo, Maſiniſſa nos ita inſtituit, P. C. ne quem coleremus, niſi populum R. ne ſocietates, ne fœdera nova acciperemus: abunde magna præſidia nobis in veſtra amicitia fore: ſi huic imperio fortuna maturetur, una occidendum nobis eſſe. Vir-

tute,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tute, ac diis volentibus, magni eſtis & opulenti: omnia ſecunda, & obedientia ſunt: quo facilius ſociorum injurias curare licet. Tantum illud vereor, ne quos privata amicitia Iugurthæ, parum cognita, tranſverſos agat: quos ego audio maxuma ope niti, ambire, fatigare vos ſingulos, ne quid de abſente, incognita cauſa, ſtatuatis: fingere me verba, & fugam ſimulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum cujus impio facinore in has miſerias projectus ſum, eadem hac ſimulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud deos immortalis rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc ſceleribus ſuis ferox atque præclarus eſt, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem noſtrum, fratris mei necis, mearumque miſeriarum gravis pœnas reddat. Iam jam frater animo meo cariſſume, quamquam tibi immaturo, &, unde minume decuit, vita erepta eſt, tamen lætandum magis, quam dolendum puto caſum tuum. Non enim regnum, ſed fugam, exilium, egeſtatem, & has omnis, quæ me premunt, ærumnas cum anima ſimul amiſiſti: at ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulſus ex patrio regno, rerum humanarum ſpectaculum præbeo: incertus quid agam, tuas ne injurias perſequar, ipſe auxilii egens, an regno conſulam, cujus vitæ, neciſque poteſtas ex opibus alienis pendet. Vtinam, emori, fortunis meis honeſtus exitus eſſet: ne vivere contemtus viderer, ſi defeſſus malis injuriæ conceſſiſſem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet ſine dedecore, P. C. per vos, per liberos, atque parentes veſtros, per majeſtatem populi R. ſubvenite miſero mihi: ite obviam injuriæ: nolite pati regnum Numidæ, quod veſtrum eſt, per ſcelus, & ſanguinem familiæ noſtræ tabeſcere.

Poſtquam rex finem loquendi fecit, legati Iu-

gurthæ

gurthæ largitione magis, quam cauſa freti, paucis reſpondent: Hiempſalem, ob ſævitiam ſuam, ab Numidis interfectum: Atherbalem ultro bellum inferentem postquam ſuperatus ſit, queri, quod injuriam facere nequiſſet: Iugurtham ab ſenatu petere, ne ſe alium putare ac Numantiæ cognitus eſſet; neu verba inimici ante facta ſua poneret. Deinde utrique curia egrediuntur. Senatus ſtatim conſulitur. fautores legatorum, præterea magna pars gratia depravata, Atherbalis dicta contemnere: Iugurthæ virtutem laudibus extollere: gratia, voce, denique omnibus modis pro alieno ſcelere, & flagitio, ſua quaſi pro gloria, nitebantur. at contra pauci, quibus bonum & æquum divitiis carius erat, ſubveniundum Atherbali, & Hiempſalis mortem ſevere vindicandam cenſebant. ſed ex omnibus maxume Æmilius Scaurus, homo nobilis, impiger, factioſus, avidus potentiæ, honoris, divitiarum: ceterum vitia ſua callide occultans. Is poſtquam videt regis largitionem famoſam impudentemque, veritus quod in tali re ſolet, ne polluta licentia invidiam accenderet, animum à conſueta lubidine continuit. Vicit tamen in ſenatu pars illa, quæ vero pretium aut gratiam anteferebat. Decretum fit, uti decem legati regnum quod Micipſa obtinuerat, inter Iugurtham, & Atherbalem dividerent. cujus legationis princeps fuit L. Opimius, homo clarus, & tum in ſenatu potens, quia conſul, C. Graccho & M. Fulvio interfectis, acerrume vindictam nobilitatis in plebem exercuerat. Eum Iugurtha, tametſi Romæ in amicis habuerat, tamen curatiſſume recepit: dando, & pollicendo multa, perfecit, uti fama, fide, poſtremo omnibus ſuis rebus commodum regis anteferret. reliquos legatos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tos eadem via aggreſſus, pleroſque capit: paucis carior fides, quam pecunia fuit. In diviſione, quæ pars Numidiæ Mauritaniam attingit, agro viriſque opulentior, Iugurthæ traditur: illam alteram, ſpecie, quam uſu, potiorem, quæ portuoſior, & ædificiis magis exornata erat, Atherbal poſſedit. Res poſtulare videtur Africæ ſitum paucis exponere, & eas gentis, quibus cum nobis bellum aut amicitia fuit, attingere. Sed quæ loca, & nationes ob calorem, aut aſperitatem, item ſolitudines minus frequentata ſunt, de iis haud facile compertum narraverim: cætera quam pauciſſumis abſolvam.

In diviſione orbis terræ plærique in parte tertia Africam poſuere: pauci, tantummodo Aſiam, & Europam eſſe; ſed Africam in Europa. ea finis habet ab occidente fretum noſtri maris & Oceani: ab ortu ſolis declivem latitudinem: quem locum Catabathmon incolæ appellant. Mare ſævum, importuoſum. ager frugum fertilis, bonus pecori, arbori infecundus: cælo, terraque penuria aquarum: genus hominum ſalubri corpore, velox, patiens laborum: pleroſque ſenectus diſſolvit, niſi qui ferro, aut à beſtiis interiere. Nam morbus haud ſæpe quemquam ſuperat ad hoc, malefici generis plurima animalia. Sed qui mortales initio Africam habuerint, quique poſtea acceſſerint, aut quo modo inter ſe permixti ſint: quamquam ab ea fama, quæ pleroſque obtinet, diverſum eſt: tamen, ut ex libris Punicis, qui regis Hiempſalis dicebantur, interpretatum nobis eſt; utique rem ſeſe habere, cultores ejus terræ putant: quam pauciſſumis dicam. Ceterum fides ejus rei penes auctores erit. Africam initio habuere Gætuli, & Libyes, aſperi, incultique; quis

cibus

cibus erat caro ferina, atque humi pabulum, uti pecoribus. Hi neque moribus, neque lege, aut imperio cujuſquam regebantur: vagi, palantes, quas nox coëgerat, ſedes habebant. Sed poſtquam in Hiſpania Hercules, ſicut Afri putant, interiit: exercitus ejus compoſitus ex gentibus variis, amiſſo duce, ac paſſim multis ſibi quiſque imperium petentibus, brevi dilabitur. Ex eo numero Medi, Perſæ, & Armenii, navibus in Africam tranſvecti, proxumos veſtro mari locos occupavere. Sed Perſæ intra Oceanum magis: hique alveos navium inverſos pro tuguriis habuere: quia neque materia in agris, neque ab Hiſpanis emundi, aut mutandi copia erat. mare magnum, & ignara lingua commercia prohibebant. Hi paullatim per connubia Gætulos ſecum miſcuere: & quia ſæpe tentantes agros, alia, deinde alia loca petiverant, ſemet ipſi Numidas appellavere. Ceterum adhuc ædificia Numidarum agreſtium, quæ mapalia illi vocant, oblonga, incurvis lateribus tecta, quaſi navium carinæ ſunt. Medis autem, & Armeniis acceſſere Lybies. Nam hi propius mare Africum agitabant: Gætuli ſub ſole magis, haud procul ab ardoribus: hique mature oppida habuere. Nam, freto diviſi ab Hiſpania, mutare res inter ſe inſtituerant. nomen eorum paullatim Libyes corrupere, barbara lingua Mauros pro Medis appellantes. Sed res Perſarum brevi adolevit: ac poſtea Nomo-Numidæ, propter multitudinem, à parentibus digreſſi, poſſedere ea loca, quæ proxuma Carthaginem Numidia appellatur. Deinde, utrique alteris freti, finitimos armis, aut metu ſub imperium ſuum coëgere; nomen gloriamque ſibi addidere; magis hi, qui ad noſtrum mare proceſſerant: quia Libyes, quam Gætuli, minus bellicoſi;

icoſi: denique Africæ pars inferior pleraque ab Numidis poſſeſſa eſt: victi omnes in gentem nomenque imperantium conceſſere. Poſtea Phœnices, alii multitudinis domi minuendæ gratia, pars imperii cupidine ſolicitata plebe, & aliis novarum rerum avidis, Hipponem, Adrimetum, Leptim, aliaſque urbis in ora maritima condidere: eæque brevi multum auctæ, pars originibus ſuis præſidio, aliæ decori fuere. Nam de Carthagine ſilere melius puto, quam parum dicere: quoniam alio properare tempus monet. Igitur ad Catabathmon, qui locus Ægyptum ab Africa dividit, ſecundo mari prima Cyrene eſt, colonia Thereon, ac deinceps duæ Syrtes, interque eas Leptis: deinde Philenon aræ: quem locum Ægyptum verſus finem imperii habuere Carthaginienſes: poſt aliæ Punicæ urbes. Cetera loca uſque ad Mauritaniam Numidæ tenent. proxume Hiſpaniam Mauri ſunt. ſuper Numidiam Gætulos accepimus, partim in tuguriis, alios incultius vagos agitare. poſt eos Æthiopas eſſe: dein loca exuſta ſolis ardoribus. Igitur bello Iugurthino pleraque ex Punicis oppida, & finis Carthaginienſium, quos noviſſume habuerant, populus R. per magiſtratus adminiſtrabat: Gætulorum magna pars, & Numidæ ad flumen uſque Mulucham ſub Iugurtha erant: Mauris omnibus rex Bocchus imperitabat, præter nomen; cetera ignarus populi R. itemque nobis neque bello, neque pace antea cognitus. De Africa, & ejus incolis, ad neceſſitudinem rei ſatis dictum.

Poſtquam, diviſo regno, legati Africa deceſſere; & Iugurtha contra timorem animi præmia ſceleris adeptum ſeſe videt; certum ratus, quod ex amicis apud Numantiam acceperat, omnia Ro-

mæ

mæ venalia eſſe; ſimul & illorum pollicitationibus accenſus, quos paullo ante muneribus expleverat, in regnum Atherbalis animum intendit. ipſe acer, bellicoſus: at is, quem petebat, quietus, imbellis, placidus ingenio, opportunus injuriæ, metuens magis, quam metuendus. Igitur ex improviſo finis ejus cum magna manu invadit: multos mortalis cum pecore, atque alia præda capit: ædificia incendit; pleraque hoſtiliter loca cum equitatu accedit. Deinde cum omni multitudine in regnum ſuum convertit, exiſtumans dolore permotum Atherbalem injurias ſuas manu vindicaturum, eamque rem belli cauſſam fore. At ille, quod neque ſe parem armis exiſtumabat, & amicitia populi R. magis, quam Numidis, fretus erat; legatos ad Iugurtham de injuriis queſtum miſit: qui tametſi contumelioſa dicta retulerant, prius tamen omnia pati decrevit, quam bellum ſumere: quia tentatum antea ſecus ceſſerat. Neque eo magis cupido Iugurthæ minuebatur: quippe qui totum ejus regnum animo jam invaſerat. Itaque non, ut antea, cum prædatoria manu, ſed magno exercitu comparato, bellum gerere cœpit, & aperte totius Numidiæ imperium petere. Ceterum, qua pergebat, urbis, agros vaſtare, prædas agere; ſuis animum, hoſtibus terrorem augere. Atherbal ubi intelligit eo proceſſum, uti regnum aut relinquendum eſſet, aut armis retinendum, neceſſario copias parat, & Iugurthæ obvius procedit. Interim haud longe à mari prope Cirtam oppidum utriuſque conſedit exercitus: & quia diei extremum erat, prœlium non inceptum; ſed ubi plerumque noctis proceſſit, obſcuro etiam tum lumine, milites Iugurthini, ſigno dato, caſtra hoſtium invadunt; ſemiſomnos partim, alios

arma

arma ſumentes fugant, funduntque: Atherbal cum paucis equitibus Cirtam profugit: &, ni multitudo togatorum fuiſſet, quæ Numidas inſequentes mœnibus prohibuit, uno die inter duos reges cœptum, atque patratum foret bellum. Igitur Iugurtha oppidum circumſedit: vineis, turribuſque & machinis omnium generum expugnare aggreditur: maxume feſtinans tempus legatorum antecapere, quos ante prœlium factum Romam ab Atherbale miſſos audiverat. Sed poſtquam ſenatus de bello eorum accepit, tres adoleſcentes in Africam legantur, qui ambos reges adeant; S. P. Q. R. verbis nuncient, velle, & cenſere, eos ab armis diſcedere: ita ſeque, illiuſque dignum eſſe. Legati in Africam maturantes veniunt; eo magis quod Romæ, dum proficiſci parant, de prœlio facto, & oppugnatione Cirtæ audiebatur, ſed is rumor clemens erat. Quorum Iugurtha accepta oratione reſpondit: ſibi neque majus quidquam, neque carius auctoritate ſenatus eſſe: ab adoleſcentia ſua ita ſe eniſum, ut ab optimo quoque probaretur: virtute, non malitia, P. Scipioni, ſummo viro placuiſſe: ob eaſdem artis à Micipſa, non penuria liberorum, in regnum adoptatum eſſe. ceterum, quo plura bene, atque ſtrenue feciſſet, eo animum ſuum injuriam minus tolerare: Atherbalem dolis vitæ ſuæ inſidiatum: quod ubi comperiſſet, ſceleri obviam iſſe: populum R. neque recte, neque pro bono facturum, ſi ab jure gentium ſeſe prohibuerit: poſtremo, de omnibus rebus legatos Romam brevi miſſurum. ita utrique digrediuntur. Atherbalis appellandi copia non fuit. Iugurtha ubi eos Africa deceſſiſſe ratus eſt, neque propter loci naturam Cirtam armis expugnare poteſt: vallo, atque foſſa mœnia circumdat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

turris exſtruit, eaſque præſidiis firmat: præterea dies, noctesque, aut per vim, aut dolis tentare: defenſoribus mœnium præmia modo, modo formidinem oſtentare: ſuos hortando ad virtutem arrigere: prorſus intentus cuncta parare. Atherbal ubi intellegit omnis fortunas ſuas in extremo ſitas, hoſtem infeſtum, auxilii ſpem nullam, penuria rerum neceſſarium bellum trahi non poſſe; ex iis, qui una Cirtam profugerant, duos maxume impigros delegit: eos, multa pollicendo, ac miſerando caſum ſuum, confirmat, uti per hoſtium munitiones noctu ad proxumum mare, dein Romam pergerent. Numidæ paucis diebus juſſa efficiunt: literæ Atherbalis in ſenatu recitatæ, quarum ſententia hæc fuit.

Non mea culpa ſæpe ad vos oratum mitto, P. C. ſed vis Iugurthæ ſubigit: quem tanta lubido me exſtinguendi invaſit, uti neque vos, neque deos immortalis in animo habeat: ſanguinem meum, quam omnia, malit. Itaque quintum jam menſem ſocius & amicus populi R. armis obſeſſus teneor: neque mihi Micipſæ patris mei benificia, neque veſtra decreta auxiliantur: ferro, an fame acrius urgear, incertus ſum. Plura de Iugurtha ſcribere dehortatur me fortuna mea: etiam antea expertus ſum, parum fidei miſeris eſſe. Niſi tamen intellego illum, ſupra quam ego ſum, petere, neque ſimul amicitiam veſtram, & regnum meum ſperare. utrum gravius exiſtumet, nemini occultum eſt. Nam initio occidit Hiempſalem fratrem meum: dein patrio regno me expulit. Quæ ſane fuerint noſtra injuriæ, nihil ad vos. Verum nunc regnum veſtrum armis tenet: me, quem vos imperatorem Numidis poſuiſtis, clauſum tenet atque obſidet: legatorum verba quanti fecerit, pericula mea declarant. Quid eſt reliquum, niſi

vis

vis veſtra, quo moveri poſſit? nam ego quidem vellem, & hæc quæ ſcribo, & illa quæ antea in ſenatu queſtus ſum, vana forent potius, quam miſeria mea fidem verbis faceret. Sed quoniam eo natus ſum, ut Iugurthæ ſcelerum oſtentui eſſem: non jam mortem, neque ærumnas, tantummodo inimici imperium, & cruciatus corporis deprecor. Regno Numidiæ, quod veſtrum eſt, uti libet, conſulite: me ex manibus impiis eripite, per majeſtatem imperii, per amicitiæ fidem; ſi ulla apud vos memoria remanet avi mei Maſiniſſæ.

His litteris recitatis, fuere qui exercitum in Africam mittendum cenſerent, & quam primum Atherbali ſubveniendum: de Iugurtha interim uti conſuleretur, quoniam legatis non paruiſſet. Sed ab îſdem illis regis fautoribus ſumma ope eniſum, ne tale decretum fieret. Ita bonum publicum, ut in pleriſque negotiis ſolet, privata gratia devictum. Legantur tamen in Africam majores natu nobiles, amplis honoribus uſi: in quîs fuit M. Scaurus, de quo ſupra memoravimus, conſularis, & tum ſenatus princeps. Hi, quod in invidia res erat, ſimul & à Numidis obſecrati, triduo navim aſſcendere: dein brevi Vticam adpulſi, litteras ad Iugurtham mittunt, quam ociſſume ad provinciam accedat; ſe ad eum ab ſenatu miſſos. Ille, ubi accepit homines claros, quorum auctoritatem Romæ pollere audiverat, contra inceptum ſuum veniſſe: primo commotus metu, atque lubidine, divorſus agitabatur. Timebat iram ſenatus, ni paruiſſet legatis: porro animus cupidine cæcus ad inceptum ſcelus rapiebat. Vicit tamen in avido ingenio pravum conſilium. Igitur, exercitu circumdato, ſumma vi Cirtam irrumpere nititur, maxume ſperans, diducta manu hoſtium,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſtium, aut vi, aut dolis ſeſe caſum victoriæ inventurum. quod ubi ſecus procedit, neque, quod intenderat, efficere poteſt, uti prius, quam legatos conveniret, Atherbalis potiretur; ne amplius morando Scaurum, quem plurimum metuebat, incenderet cum paucis equitibus in provinciam venit. At tametſi ſenatus verbis minæ graves nunciabantur, quod ab oppugnatione non deſiſteret; multa tamen oratione conſumta, legati fruſtra diſceſſere. Ea poſtquam Cirtæ audita ſunt, Italici, quorum virtute mœnia defenſabantur, confiſi, deditione facta, propter magnitudinem populi R. inviolatos ſeſe fore, Atherbali ſuadent, uti ſeque, & oppidum Iugurthæ tradat, tantum ab eo vitam paciſcatur; de ceteris ſenatui curæ fore. At ille, tametſi omnia potiora fide Iugurthæ rebatur; tamen, quia penes eoſdem, ſi advorſaretur, cogendi poteſtas erat, ita, uti cenſuerant Italici, deditionem fecit. Igitur Iugurtha in primis Atherbalem excruciatum necat: dein omnis puberes Numidas, atque negotiatores promiſcue, uti quiſque armatis obvius fuerat, interfecit. Quod poſtquam Romæ cognitum eſt, & res in ſenatu agitari cœpta; iidem illi miniſtri regis interpellando, ac ſæpe gratia, interdum jurgiis trahendo tempus, atrocitatem facti leniebant. ac ni C. Memmius, tribunus pleb. deſignatus, vir acer, & infeſtus potentiæ nobilitatis populum R. edocuiſſet id agi, uti per paucos factioſos Iugurthæ ſcelus condonaretur: profecto omnis invidia, prolatandis conſultationibus, dilapſa foret. tanta vis gratiæ, atque pecuniæ regis erat. Sed ubi ſenatus delicti conſcientia populum timet, lege Sempronia provinciæ futuris conſulibus Numidia, atque Italia decretæ: conſules declarati P. Scipio Naſica, L. Beſtia Calpurnius;

nius: Calpurnio Numidia, Scipioni Italia obvenit. dein exercitus, qui in Africam portaretur, ſcribitur: ſtipendium, aliaque, quæ bello uſui forent, decernuntur. At Iugurtha, contra ſpem nuncio accepto, quippe cui, Romæ omnia venire, in animo hæſerat; filium, & cum eo duos familiaris ad ſenatum legatos mittit; iiſque, ut illis, quos Hiempſale interfecto miſerat, præcipit, omnis mortalis pecunia aggrediantur. qui poſtquam Romam adventabant, ſenatus à Beſtia conſultus eſt, placeret ne legatos Iugurthæ recipi mœnibus: iique decrevere, ni regnum, ipſumque deditum veniſſent, ut in diebus proxumis decem Italia decederent. conſul Numidis ex ſenatus decreto nunciari jubet. ita infectis rebus illi domum diſcedunt. Interim Calpurnius, parato exercitu, legat ſibi homines nobilis, factioſos, quorum auctoritate, quæ deliquiſſet, munita fore ſperabat: in quîs fuit Scaurus, cujus de natura & habitu ſupra memoravimus. Nam in conſule noſtro multæ bonæque artes animi, & corporis erant: quas omnis avaritia præpediebat. Patiens laborum, acri ingenio, ſatis providens, belli haud ignarus, firmiſſumus contra pericula & inſidias. Sed legiones per Italiam Rhegium, atque inde Siciliam, porro ex Sicilia in Africam tranſvectæ. Igitur Calpurnius, initio paratis commeatibus, acriter Numidiam ingreſſus eſt; multoſque mortalis, & urbis aliquot pugnando cepit. Sed ubi Iugurtha per legatos pecunia tentare, bellique, quod adminiſtrabat, aſperitatem oſtendere cœpit: animus æger avaritia facile converſus eſt. ceterum ſocius, & adminiſter omnium conſiliorum aſſumitur Scaurus: qui tametſi à principio, pleriſque exfactione ejus corruptis, accerrume regem impugna-

gna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

pugnaverat : tamen magnitudine pecuniæ, à bono honeſtoque in pravum abſtractus eſt. Sed Iugurtha primum tantummodo belli moram redimebat, exiſtumans ſeſe aliquid interim Romæ pretio, aut gratia effecturum : poſtea vero quam participem negotii Scaurum accepit, in maxumam ſpem adductus recuperandæ pacis, ſtatuit cum eis de omnibus pactionibus præſens agere. Ceterum interea fidei cauſſa mittitur à conſule Sextius quæſtor in oppidum Iugurthæ Vaccam: cujus rei ſpecies erat acceptio frumenti, quod Calpurnius palam legatis imperaverat: quoniam deditionis mora induciæ agitabantur. Igitur rex, uti conſtituerat, in caſtra venit : ac pauca præſenti conſilio locutus de invidia facti ſui, atque ut in deditionem acciperetur : reliqua cum Beſtia, & Scauro ſecreta tranſegit : dein poſtero die, quaſi per ſaturam ſententiis exquiſitis, in deditionem accipitur. Sed, uti pro conſilio imperatum erat, elephanti XXX, pecus, atque equi multi, cum parvo argenti pondere, quæſtori traduntur. Calpurnius Romam ad magiſtratus rogandos proficiſcitur. in Numidia & exercitu noſtro pax agitabatur. Poſtquam res in Africa geſtas, quoque modo actæ forent, fama divulgavit, Romæ per omnis locos, & conventus de facto conſulis agitari : apud plebem gravis invidia : patres ſoliciti erant: probarent ne tantum flagitium, an decretum conſulis ſubverterent, parum conſtabat. Ac maxume eos potentia Scauri, quod is auctor & ſocius Beſtiæ ferebatur, à vero bonoque impediebat. At C. Memmius, cujus de libertate ingenii, & odio potentiæ nobilitatis ſupra diximus, inter dubitationem & moras ſenatus, concionibus populum ad vindicandum hortari : monere, ne remp. ne liber-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

libertatem ſuam dèſererent: multa ſuperba, crudelia facinora nobilitatis oſtendere: prorſus intentus omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempeſtate Romæ Memmii facundia clara pollenſque fuit; decere exiſtumavi unam ex tam multis orationem ejus perſcribere; ac potiſſumum ea dicam, quæ in concione poſt reditum Beſtiæ hujuſcemodi verbis diſſeruit.

Multa me dehortantur a vobis, Quirites, ni ſtudium reipub. omnia ſuperet; opes factionis, veſtra patientia, jus nullum, ac maxume, quod innocentiæ plus periculi, quam honoris eſt. Nam illa quidem piget dicere, his annis XV *quam ludibrio fueritis ſuperbiæ paucorum; quam fœde, quamque inulti perierint veſtri defenſores; uti vobis animus ab ignavia, atque ſocordia corruptus ſit: qui ne nunc quidem, obnoxiis inimicis, exſurgitis; atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori eſſe. Sed quamquam hæc talia ſunt: tamen, obviam ire factionis potentiæ, animus ſubigit. Certe ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita eſt, experiar: verum id fruſtra, an ob rem faciam, in veſtra manu ſitum eſt, Quirites. Neque ego vos hortor, quod ſæpe majores veſtri fecere, uti contra injurias armati eatis. Nihil vi, nihil ſeceſſione opus eſt: neceſſe eſt, ſuomet ipſi more præcipites eant. Occiſo Ti. Graccho, quem regnum parare aiebant, in plebem Romanam quæſtiones graves habitæ ſunt. poſt C. Gracchi, & M. Fulvii cædem, item ordinis veſtri multi mortales in carcere necati ſunt. utriuſque cladis non lex, verum lubido eorum finem fecit. Sed ſane fuerit regni paratio, plebi ſua reſtituere. Quidquid ſine ſanguine civium ulciſci nequitur, jure factum ſit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari; reges, & populos li-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

los liberos paucis nobilibus vectigal pendere; penes eoſdem & ſummam gloriam, & maxumas divitias eſſe: tamen hæc talia facinora impune ſuſcepiſſe, parum habuere: itaque poſtremo leges, majeſtas veſtra, divina & humana omnia hoſtibus tradita ſunt. neque eos, qui ea fecere, pudet, aut pœnitet; ſed incedunt per ora veſtra magnificè, ſacerdotia, & conſulatus, pars triumphos ſuos oſtentantes: perinde quaſi ea honori, non prædæ, habeant. ſervi ære parati injuſta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo animo ſervitutem toleratis? At, qui ſunt hi, qui remp. occupavere? homines ſceleratiſſumi, cruentis manibus, immani avaritia, nocentiſſumi, idemque ſuperbiſſumi; quibus fides, decus, pietas, poſtremo honeſta, atque inhoneſta omnia quæſtui ſunt. Pars eorum, occidiſſe tribunos pl. alii quæſtiones injuſtas, plerique cædem in vos feciſſe, pro munimento habent. ita, quam quiſque peſſume fecit, tam maxume tutus eſt: metum a ſcelere ſuo ad ignaviam veſtram tranſtulere: quos omnis, eadem cupere, eadem odiſſe, eadem metuere in unum coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio eſt. Quod ſi vos tam libertatis curam haberetis, quam illi ad dominationem accenſi ſunt: profecto neque reſp. ſicuti nunc, vaſtaretur; & benificia veſtra penes optumos, non audaciſſumos, forent. Majores veſtri parandi juris, & majeſtatis conſtituendæ gratia, bis per ſeceſſionem armati Aventinum occupavere: vos pro libertate quam ab illis accepiſtis, nonne ſumma ope nitemini? atque eo vehementius, quo majus dedecus eſt, parta amittere, quam omnino non paraviſſe! Dicet aliquis, quid igitur cenſes? vindicandum in eos qui hoſti prodidere remp. non manu, neque vi; quod magis, vos feciſſe, quam

illis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

illis accidiſſe, indignum eſt: verum quæſtionibus, & indicio ipſius Iugurthæ. qui ſi dedititius eſt; profecto juſſis veſtris obediens erit: ſin ea contemnit; ſcilicet æſtimabitis, qualis illa pax, aut deditio ſit, ex qua ad Iugurtham ſcelerum impunitas, ad paucos potentis maxumæ divitiæ, in rempub. damna, atque dedecora pervenerint. Niſi forte nondum etiam vos dominationis eorum ſatietas tenet: & illa, quam hæc tempora, magis placent, cum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella atque paces, poſtremo divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc eſt, P. R. invicti ab hoſtibus, imperatores omnium gentium ſatis habebatis animam retinere. Nam ſervitutem quidem quis veſtrum audebat recuſare? Atque ego tametſi viro flagitioſiſſumum exiſtumo impune injuriam accepiſſe; tamen, vos hominibus ſceleratiſſumis ignoſcere, quoniam cives ſunt, æquo animo paterer, ni miſericordia in perniciem caſura eſſet. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum eſt impune male feciſſe, niſi deinde faciundi licentia eripitur, & vobis æterna ſolicitudo remanebit, cum intellegetis aut ſerviendum eſſe, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ ſpes eſt? Dominari illi volunt, vos liberi eſſe: facere illi injurias, vos prohibere: poſtremo ſociis veſtris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utuntur. Poteſtne in tam divorſis mentibus pax, aut amicitia eſſe? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum ſcelus impunitum dimittatis. Non peculatus ærarii factus eſt: neque per vim ſociis ereptæ pecuniæ: quæ quamquam gravia ſunt, tamen conſuetudine jam pro nihilo habentur. Hoſti acerrumo prodita ſenatus auctoritas, proditum imperium veſtrum: domi militiæque reſp. venalis fuit. quæ niſi quæſita erunt,

 niſi

niſi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, niſi ut illis, qui ea fecere, obedientes vivamus? Nam impune quælibet facere, id eſt regem eſſe. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitis civis veſtros perperam, quam recte, feciſſe: ſed ne, ignoſcendo malis, bonos perditum eatis. Ad hoc, in rep. multo præſtat, benificii, quam malificii, immemorem eſſe. Bonus tantum modo ſegnior fit, ubi neglegas: at malus improbior. Ad hoc, ſi injuriæ non ſint, haud ſæpe auxilii egeas.

Hæc, atque alia hujuſcemodi ſæpe dicundo, C. Memmius populo R. perſuadet, uti L. Caſſius, qui tum prætor erat, ad Iugurtham mitteretur: eumque, interpoſita fide publica, Romam duceret, quo facilius indicio regis, Scauri, & reliquorum, quos pecuniæ captæ arceſſebant, delicta pateſierent. Dum hæc Romæ geruntur, qui in Numidia relicti ab Beſtia exercitui præerant, ſecuti morem imperatoris ſui, plurima, & flagitioſiſſuma facinora fecere. Fuere, qui auro corrupti, elephantos Iugurthæ traderent; alii perfugas venderent: pars ex pacatis prædas agebant. Tanta vis avaritiæ in animos eorum, veluti tabes, invaſerat. At Caſſius prætor, perlata rogatione à C. Memmio, ac perculſa omni nobilitate, ad Iugurtham proficiſcitur: eique timido, & ex conſcientia diffidenti rebus ſuis, perſuadet, quoniam ſe populo R. dediſſet, ne vim, quam miſericordiam ejus, experiri malit: privatim præterea fidem ſuam interponit, quam ille non minoris, quam publicam ducebat. Talis ea tempeſtate fama de Caſſio erat. Igitur Iugurtha, contra decus regium, cultu quam maxume miſerabili, Romam venit. At tametſi in ipſo magna vis animi erat, confirmatus ab omnibus, quorum potentia aut

ſcelere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſcelere cuncta ea geſſerat, quæ ſupra memoravimus, C. Bæbium tribunum pleb. magna mercede parat, cujus impudentia contra jus, & injurias omnis munitus foret. Ac C. Memmius advocata concione; quamquam regi infeſta plebes erat, & pars in vincula duci jubebat, pars, ni ſocios ſceleris aperiret, more majorum de hoſte ſupplicium ſumi; dignitati magis, quam iræ conſulens, ſedare motus, & animos eorum mollire; poſtremo confirmare, fidem publicam per ſeſe inviolatam fore. Poſt, ubi ſilentium cœpit, producto Iugurtha, verba facit: Romæ, Numidiæque facinora ejus memorat; ſcelera in patrem, fratreſque oſtendit: quibus juvantibus, quibuſque miniſtris ea egerit, quanquam intellegat populus R. tamen velle manifeſta magis ex illo habere: ſi verum aperiat, in fide, & clementia populi R. magnam ſpem illi ſitam: ſin reticeat, non ſociis ſaluti fore, ſed ſe ſuaſque ſpes corrupturum. Dein, uti Memmius dicendi finem fecit, & Iugurtha reſpondere juſſus eſt, C. Bæbius tribunus pleb. quem pecunia corruptum ſupra diximus, regem tacere jubet: ac, tametſi multitudo, quæ in concione aderat, vehementer accenſa, terrebat cum clamore, vultu, ſæpe impetu, atque aliis omnibus, quæ ira fieri amat; vicit tamen impudentia. Ita populus, ludibrio habitus, ex concione diſcedit: Iugurthæ Beſtiæque, & ceteris, quos illa quæſtio exagitabat, animi augeſcunt. Erat ea tempeſtate Romæ Numida quidam, nomine Maſſiva, Guluſſæ filius, Maſiniſſæ nepos: qui, quia in diſſenſione regum Iugurthæ advorſus fuerat, dedita Cirta, & Atherbale interfecto, profugus ex Africa abierat. Huic Sp. Albinus, qui proxumo anno poſt Beſtiam cum Q. Minucio Rufo conſulatum gerebat, per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſuadet, quoniam ex ſtirpe Maſiniſſæ ſit, Iugurtham ob ſcelera invidia cum metu urgeat, regnum Numidiæ ab ſenatu petat. Avidus conſul belli gerundi, moveri, quam ſeneſcere, omnia malebat. ipſi provincia Numidia, Minucio Macedonia evenerat. Quæ poſtquam Maſſiva agitare cœpit: neque Iugurthæ in amicis ſatis præſidii eſt: quod eorum alium conſcientia, alium mala fama, & timor animi impediebat: Bomilcari proxumo, ac maxume fido ſibi, imperat, pretio, ſicuti multa confecerat, inſidiatores Maſſivæ paret: ac maxume occulte. ſin id parum procedat, quovis modo Numidam interficiat. Bomilcar mature regis mandata exſequitur; & per homines, talis negotii artifices, itinera, egreſſuſque ejus, poſtremo loca, atque tempora cuncta explorat; dein, ubi res poſtulabat, inſidias tendit. Igitur unus ex eo numero, qui ad cædem parati erant, paullo inconſultius Maſſivam aggreditur, illum obtruncat: ſed ipſe deprehenſus, multis hortantibus, & in primis Albino conſule, indicium profitetur. fit reus magis ex æquo bonoque, quam ex jure gentium Bomilcar, comes ejus, qui Romam fide publica venerat. At Iugurtha, manifeſtus tanti ſceleris, non prius omiſit contra verum niti, quam animadvortit, ſuper gratiam, atque pecuniam ſuam, invidiam facti eſſe. Igitur quamquam in priore actione ex amicis quinquaginta vades dederat, regno magis, quam vadibus conſulens: clam in Numidiam Bomilcarem dimittit, veritus, ne reliquos popularis metus invaderet parendi ſibi, ſi de illo ſupplicium ſumtum foret. & ipſe paucis diebus eodem profectus eſt, juſſus à ſenatu Italia decedere. Sed poſtquam Roma egreſſus eſt, fertur, ſæpe tacitus eo reſpiciens, poſtremo di-

xiſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

xiſſe, Vrbem venalem, & mature perituram, ſi emtorem invenerit. Interim Albinus, renovato bello, commeatum, ſtipendium, aliaque, quæ militibus uſui forent, mature in Africam portare; ac ſtatim ipſe profectus, ut ante comitia, quod tempus haud longe aberat, armis, aut deditione, aut quovis modo bellum conficeret. At contra Iugurtha trahere omnia, & alias, deinde alias moræ cauſſas facere; polliceri deditionem, ac deinde metum ſimulare: inſtanti cedere, & paullo poſt, ne ſui diffiderent, inſtare: ita belli modo, modo pacis mora conſulem ludificare. Ac fuere, qui tum Albinum haud ignarum conſilii regis exiſtumarent: neque ex tanta properantia tam facile tractum bellum ſocordia magis, quam dolo crederent. Sed poſtquam, dilapſo tempore, comitiorum dies adventabant, Albinus, Aulo fratre in caſtris proprætore relicto, Romam deceſſit. Ea tempeſtate Romæ ſeditionibus tribuniciis atrociter reſp. agitabatur. P. Lucullus, & L. Annius, tribuni pleb. reſiſtentibus collegis, continuare magiſtratum nitebantur: quæ diſſenſio totius anni comitia impediebat. Ea mora in ſpem adductus Aulus, quem proprætorem in caſtris relictum ſupra diximus, aut conficiundi belli, aut terrore exercitus ab rege pecuniæ capiundæ, milites menſe Ianuario ex hibernis in expeditionem evocat; magniſque itineribus hieme aſpera pervenit ad oppidum Suthul, ubi regis theſauri erant. Quod quamquam, & ſævitia temporis, & opportunitate loci, neque capi, neque obſideri poterat; (nam circum murum ſitum in prærupti montis extremo planicies limoſa hiemalibus aquis paludem fecerat) tamen, aut ſimulandi gratia, quo regi formidinem adderet, aut cupidine cæcus, ob

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

theſauros opidi potiundi, vineas agere, aggerem jacere; aliaque, quæ incepto uſui forent, properare. At Iugurtha, cognita vanitate atque imperitia legati, ſubdolus ejus augere amentiam: miſſitare ſupplicantis legatos: ipſe, quaſi vitabundus, per ſaltuoſa loca, & tramites exercitum ductare. Denique Aulum ſpe pactionis perpulit, uti, relicto Suthule, in abditas regiones ſeſe, veluti cedentem, inſequeretur: ita delicta occultiora fuere. Interea per homines callidos, diu noctuque exercitum tentabat: centuriones, duceſque turmarum partim, uti transfugerent, corrumpere; alii, ſigno dato, locum uti deſererent. Quæ poſtquam ex ſententia inſtruxit; intempeſta nocte de improviſo multitudine Numidarum Auli caſtra circumvenit. Milites Romani, perculſi tumultu inſolito, arma capere alii; alii ſe abdere: pars territos confirmare: trepidare, omnibus locis vis magna hoſtium: cælum nocte, atque nubibus obſcuratum: periculum anceps: poſtremo, fugere, an manere, tutius foret, in incerto erat. Sed ex eo numero, quos paullo ante corruptos diximus, cohors una Ligurum, cum duabus turmis Thracum, & paucis gregariis militibus, tranſiere ad regem, & centurio primipili tertiæ legionis per munitionem, quam, uti defenderet, acceperat, locum hoſtibus introeundi dedit: eaque Numidæ cuncti irrupere. Noſtri fœda fuga, plerique abjectis armis, proxumum collem occupavere. Nox, atque præda caſtrorum, hoſtis, quo minus victoria uterentur, remorata ſunt. Dein Iugurtha poſtero die cum Aulo in colloquio verba facit: tametſi ipſum cum exercitu fame ferroque clauſum tenet, tamen ſe memorem rerum humanarum, ſi ſecum fœdus faceret, incolumis omnis ſub jugum miſſu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

miſſurum; præterea, uti diebus decem Numidia decederet. Quæ gravia quamquam, & flagitii plena erant: tamen, quia mortis metu nutabant; ſicuti regi lubuerat, pax convenit. Sed ubi ea Romæ comperta ſunt; metus atque mœror civitatem invaſere: pars dolere pro gloria imperii; pars inſolita rerum bellicarum timere libertati: Aulo omnes infeſti, ac maxume qui bello ſæpe præclari fuerant, quod armatus dedecore potius, quam manu, ſalutem quæſiverit. Ob ea conſul Albinus, ex delicto fratris invidiam, ac deinde periculum timens, ſenatum de fœdere conſulebat: & tamen interim exercitui ſupplementum ſcribere; ab ſociis & nomine Latino auxilia accerſere; denique omnibus modis feſtinare: ſenatus ita, uti par fuerat, decernit, ſuo atque populi injuſſu nullum potuiſſe fœdus fieri. Conſul impeditus à tribunis pl. ne, quas paraverat copias, ſecum portaret, paucis diebus in Africam proficiſcitur. Nam omnis exercitus, uti convenerat, Numidia deductus in provincia hiemabat. Poſtquam eo venit, quamquam perſequi Iugurtham, & mederi fraternæ invidiæ animo ardebat; cognitis militibus, quos præter fugam, ſoluto imperio, licentia: atque laſcivia corruperat, ex copia rerum ſtatuit, ſibi nihil agitandum. Interea Romæ C. Mamilius Limetanus Tr. pleb. orationem ad populum promulgat, uti quæreretur in eos, quorum conſilio Iugurtha ſenati decreta neglexiſſet; quique ab eo in legationibus, aut imperiis pecunias accepiſſent; qui elephantos, quique perfugas tradidiſſent; item, qui de pace, aut bello cum hoſtibus pactiones feciſſent. Huic rogationi partim conſcii ſibi, alii ex partium invidia pericula metuentes, quoniam

aperte reſiſtere non poterant, quin illa, & alia talia placere ſibi faterentur, occulte per amicos, ac maxume per homines nominis Latini, & ſocios Italicos impedimenta parabant. Sed plebes, incredibile memoratu eſt, quantum intenta fuerit, quantaque vi rogationem juſſerit, decreverit, voluerit, magis odio nobilitatis, cui mala illa parabantur, quam cura reip. tanta lubido in partibus erat. Igitur, cæteris metu perculſis, M. Scaurus, quem legatum Beſtiæ fuiſſe ſupra memoravimus, inter lætitiam plebis, & ſuorum fugam, trepida etiam tum civitate, cum ex Mamiliana rogatione tres quæſitores rogarentur, effecerat, ut ipſe in eo numero crearetur. Sed, quæſtione exercita aſpere, violenterque ex rumore, & lubidine plebis, uti ſæpe nobilitatem, ſic ea tempeſtate plebem ex ſecundis rebus inſolentia ceperat. Ceterum mos partium popularium, & ſenatus factionum, ac deinde omnium malarum artium, paucis ante annis Romæ ortus eſt, otio atque abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Nam ante Carthaginem deletam, populus, & ſenatus Rom. placide modeſteque inter ſe rempub. tractabant: neque gloriæ, neque dominationis certamen inter civis erat: metus hoſtilis in bonis artibus civitatem retinebat. ſed ubi formido illa mentibus deceſſit, ilicet ea, quæ ſecundæ res amant, laſcivia, atque ſuperbia, inceſſere. Ita, quod in advorſis rebus optaverant, otium, poſtquam adepti ſunt, aſperius, acerbiuſque fuit. Namque cœpere nobilitas dignitatem, populus libertatem in lubidinem vertere: ſibi quiſque ducere, trahere, rapere. Ita omnia in duas partis abſtracta ſunt; reſp. quæ media fuerat, dilacerata. Ceterum nobilitas factione magis pollebat: plebis vis ſoluta, atque

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

in multitudinem diſperſa, minus poterat. paucorum arbitrio belli domique agitabatur: penes eoſdem ærarium, provinciæ, magiſtratus, gloriæ, triumphique erant: populus militia atque inopia urgebatur; prædas bellicas imperatores cum paucis diripiebant. Interea parentes, aut parvi liberi militum, uti quiſque potentiori confinis erat, ſedibus pellebantur. Ita cum potentia avaritia ſine modo, modeſtiaque invadere, polluere, & vaſtare omnia, nihil penſi, neque ſancti habere, quoad ſemet ipſa præcipitavit. Nam ubi primum ex nobilitate reperti ſunt, qui veram gloriam injuſtæ potentiæ anteponerent, moveri civitas, & diſſenſio civilis, quaſi permixtio terræ, oriri cœpit. Nam poſtquam Tiberius, & C. Gracchus, quorum majores Punico, atque aliis bellis multum reipub. addiderant, vindicare plebem in libertatem, & paucorum ſcelera patefacere cœpere: nobilitas noxia, atque eo perculſa, modo per ſocios, & nomen Latinum, interdum per equites Romanos, quos ſpes ſocietatis à plebe dimoverat, Gracchorum actionibus obviam ierat: & primo Tiberium, dein paucos poſt annos eadem ingredientem Caium, Tribun. pl. alterum triumvirum coloniis deducendis, cum M. Fulvio Flacco ferro necaverat. Et ſane Gracchis, cupidine victoriæ, haud ſatis animus moderatus fuit. Sed bono vinci ſatius eſt, quam malo more injuriam vincere. Igitur ea victoria nobilitas ex lubidine ſua uſa, mortalis multos ferro aut fuga exſtinxit; pluſque in reliquum ſibi timoris, quam potentiæ, addidit: quæ res plerumque magnas civitates peſſum dedit, dum alteri alteros vincere quovis modo, & victos acerbius ulciſci volunt. Sed de ſtudiis partium, & omnibus civitatis moribus, ſi ſin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſi ſingillatim, aut pro magnitudine parem diſſerere, tempus, quam res, maturius deſeret. quamobrem ad inceptum redeo. Poſt Auli fœdus, exercituſque noſtri fugam fœdam, Metellus, & Silanus conſules deſignati, provincias inter ſe partiverant: Metelloque Numidia evenerat, acri viro, & quamquam adverſo populi partibus, fama tamen æquabili, & inviolata. Is ubi primum magiſtratum ingreſſus eſt; alia omnia ſibi cum collega ratus, ad bellum, quod geſturus erat, animum intendit. Igitur diffidens veteri exercitui, milites ſcribere, præſidia undique accerſere: arma, tela, equos, & cetera inſtrumenta militiæ parare, ad hoc commeatum affatim, denique omnia, quæ in bello vario, & rerum multarum egenti, uſui eſſe ſolent. Ceterum ad ea patranda ſenatus auctoritate, ſocii, nomenque Latinum, & reges ultro auxilia mittendo, poſtremo omnis civitas ſummo ſtudio adnitebatur. Itaque, ex ſententia omnibus rebus paratis, compoſitiſque, in Numidiam proficiſcitur, magna ſpe civium, cum propter artis bonas, tum maxume quod advorſum divitias invictum animum gerebat: & avaritia magiſtratuum ante id tempus in Numidia noſtræ opes contuſæ, hoſtiumque auctæ erant. Sed, ubi in Africam venit, exercitus ei traditur à Sp. Albino proconſule, iners, imbellis, neque periculi, neque laboris patiens, lingua, quam manu, promtior, prædator ex ſociis, & ipſe præda hoſtium, ſine imperio, & modeſtia habitus. Ita imperatori novo plus ex malis moribus ſolicitudinis, quam ex copia militum auxilii, aut bonæ ſpei, accedebat. Statuit tamen Metellus, quamquam & æſtivorum tempus comitiorum mora imminuerat; &, exſpectatione eventus, civium animos inten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tos putabat; non prius bellum attingere, quam majorum diſciplina milites laborare coëgiſſet. Nam Albinus, Auli fratris, exercituſque clade perculſus, poſtquam decreverat non egredi provincia, quantum temporis æſtivorum in imperio fuit, plerumque milites in ſtativis caſtris habebat: niſi cum odos, aut pabuli egeſtas locum mutare ſubegerat. Sed neque more militari vigiliæ ducebantur. Vti cuique lubebat, ab ſignis aberat. lixæ permiſti cum militibus diu, noctuque vagabantur: & palantes agros vaſtare, villas expugnare, pecoris, & mancipiorum prædas certantes agere: eaque mutare cum mercatoribus vino advectitio, & aliis talibus: præterea, frumentum publice datum vendere, panem in dies mercari: poſtremo, quæcumque dici, aut fingi queunt ignaviæ luxuriæque probra, in illo exercitu cuncta fuere, & alia amplius. Sed in ea difficultate Metellum non minus, quam in rebus hoſtilibus, magnum, & ſapientem virum fuiſſe comperior: tanta temperantia inter ambitionem, ſævitiamque moderatum. Namque edicto primo adjumenta ignaviæ ſuſtuliſſe, ne quiſquam in caſtris panem, aut quem alium cibum coctum venderet; ne lixæ exercitum ſequerentur; ne miles gregarius in caſtris, neve in agmine ſervum, aut jumentum haberet: ceteris arte modum ſtatuiſſe: præterea, transvorſis itineribus quotidie caſtra movere: juxta, ac ſi hoſtes adeſſent, vallo, atque foſſa munire: vigilias crebras ponere, & eas ipſe cum legatis circuire: item in agmine in primis modo, modo in poſtremis, ſæpe in medio adeſſe, ne quiſquam ordine egrederetur: uti, cum ſignis frequenter incederent, miles cibum, & arma portaret. Ita prohibendo à delictis magis, quam vindicando,

exer-

exercitum brevi confirmavit. Interea Iugurtha ubi, quæ Metellus agebat, ex nunciis accepit; ſimul de innocentia ejus certior Romæ factus, diffidere ſuis rebus, ac tum demum veram deditionem facere conatus eſt. Igitur legatos ad conſulem cum ſuppliciis mittit, qui tantummodo ipſi, liberiſque vitam peterent, alia omnia dederent populo Rom. Sed Metello jam antea experimentis cognitum erat, genus Numidarum infidum, ingenio mobili, novarum rerum avidum eſſe. Itaque legatos alium ab alio diverſos aggreditur: ac paullatim tentando, poſtquam opportunos ſibi cognovit, multa pollicendo perſuadet, uti Iugurtham maxume vivum, ſin id parum procedat, necatum ſibi traderent: ceterum palam, quæ ex voluntate forent, regi nunciari jubet. Dein ipſe paucis diebus intento atque infeſto exercitu in Numidiam procedit: ubi, contra belli faciem, tuguria plena hominum, pecora, cultoreſque in agris erant: ex oppidis, & mapalibus, præfecti regis obviam procedebant, parati frumentum dare, commeatum portare, poſtremo omnia, quæ imperarentur, facere. Neque Metellus iccirco minus, ſed pariter ac ſi hoſtes adeſſent, munito agmine incedere, late explorare omnia, illa deditionis ſigna oſtentui credere, & inſidiis locum tentare. Itaque ipſe cum expeditis cohortibus, item funditorum & ſagittariorum delecta manu apud primos erat: inpoſtremo C. Marius legatus cum equitibus curabat: in utrumque latus equites auxiliarios tribunis legionum, & præfectis cohortium diſpertiverat: uti cum his permixti velites, quocumque accederent, equitatus hoſtium propulſarent. Nam in Iugurtha tantus dolus, tantaque peritia locorum, & militiæ erat, ut, abſens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

an præſens, pacem an bellum gerens pernicioſior eſſet, in incerto haberetur. Erat haud longe ab eo itinere, quo Metellus pergebat, oppidum Numidarum, nomine Vacca, forum rerum venalium totius regni maxume celebratum: ubi & incolere, & mercari conſueverant Italici generis multi mortales. Huc conſul, ſimul tentandi gratia, &, ſi paterentur opportunitates loci, præſidium impoſuit; præterea imperavit frumentum, & alia, quæ bello uſui forent, comportare: ratus, id quod res monebat, frequentiam negotiatorum, & commeatum juvaturum exercitum, & jam paratis rebus munimentum fore. Inter hæc negotia Iugurtha impenſius modo legatos ſupplices mittere, pacem orare: præter ſuam, liberorumque vitam, omnia Metello dedere. Quos item, uti priores, conſul illectos proditionem ad domum mittebat: regi pacem, quam poſtulabat, neque abnuere, neque polliceri, & inter eas moras promiſſa legatorum expectare. Iugurtha ubi Metelli dicta cum factis compoſuit, ac ſuis ſe artibus tentari animadvertit; quippe cui verbis pax nunciabatur, ceterum re bellum aſperrumum erat, urbs maxuma alienata, ager hoſtibus cognitus, animi popularium tentati: coactus rerum neceſſitudine, ſtatuit armis certare. Igitur, explorato hoſtium itinere, in ſpem victoriæ adductus, ex opportunitate loci, quam maxumas poteſt, copias omnium generum parat, ac per tramites occultos exercitum Metelli antevenit. Erat in ea parte Numidiæ, quam Atherbal in diviſione poſſederat, flumen, oriens à meridie nomine Muthul: à quo aberat mons ferme millia paſſuum XX, tractu pari, vaſtus ab natura, & humano cultu: ſed ex eo medio quaſi collis oriebatur, in immenſum pertinens

nens, veſtitus oleaſtro, ac myrtetis, aliiſque generibus arborum, quæ humi arido, atque arenoſo gignuntur. Media autem planicies deſerta, penuria aquæ, præter fluminis propinqua loca. ea conſita arbuſtis, pecore atque cultoribus frequentabantur. Igitur in eo colle, quem tranſvorſo itinere porrectum docuimus, Iugurtha extenuata ſuorum acie conſedit: elephantis, & parti copiarum pedeſtrium Bomilcarem præfecit; eumque edocet, quæ ageret: ipſe propior montem cum omni equitatu, & peditibus delectis ſuos collocat: dein ſingulas turmas, & manipulos circuiens monet, atque obteſtatur, uti memores priſtinæ virtutis, & victoriæ, ſeſe, regnumque ſuum ab Romanorum avaritia defendant, cum his certamen fore, quos antea victos ſub jugum miſerint: ducem illis, non animum, mutatum: quæ ab imperatore decuerint, omnia ſuis proviſa: locum ſuperiorem, uti prudentes cum imperitis, ne pauciores cum pluribus, aut rudes cum bello melioribus manum conſererent. proinde parati, intentique eſſent, ſigno dato, Romanos invadere: illum diem aut omnis labores, & victorias confirmaturum, aut maxumarum ærumnarum initium fore. Ad hoc viritim, uti quemque ob militare facinus pecunia, aut honore extulerat, commonefacere beneficii ſui, & eum ipſum aliis oſtentare: poſtremo, pro cujuſque ingenio pollicendo, minitando, obteſtando, alium alio modo excitare: cum interim Metellus, ignarus hoſtium, monte degrediens cum exercitu conſpicatur. Primo dubius, quidnam inſolita facies oſtenderet (nam inter virgulta equi, Numidæque conſederant, neque plane occultari humilitate arborum, & tamen incerti quidnam eſſet, cum natura loci, tum dolo ipſi, atque ſigna mi-

militaria obſcurati) dein, brevi cognitis inſidiis, paullisper agmen conſtituit. Ibi commutatis ordinibus, in dextro latere, quod proxumum hoſtis erat, triplicibus ſubſidiis aciem inſtruxit: inter manipulos funditores, & ſagittarios diſpertit, equitatum omnem in cornibus locat; ac pauca pro tempore milites hortatus, aciem, ſicut inſtruxerat, tranſvorſis principiis in planum deducit. Sed, ubi Numidas quietos, neque colle degredi animadvertit, veritus ex anni tempore, & inopia aquæ, ne ſiti conficeretur exercitus, Rutilium legatum cum expeditis cohortibus, & parte equitum præmiſerat ad flumen, uti locum caſtris ante caperet, exiſtumans hoſtes crebro impetu, & tranſvorſis prœliis iter ſuum remoraturos, &, quoniam armis diffiderent, laſſitudinem & ſitim militum tentaturos. Dein ipſe pro re, atque loco, ſicuti monte deſcenderat, paulatim procedere: Marium poſt principia habere, ipſe cum ſiniſtræ alæ equitibus eſſe, qui in agmine principes facti erant. At Iugurtha, ubi extremum agmen Metelli primos ſuos prætergreſſum videt, præſidio quaſi duûm millium peditum montem occupat, qua Metellus deſcenderat: ne forte cedentibus adverſariis receptui, ac poſt munimento foret: dein, repente ſigno dato, hoſtis invadit. Numidæ alii poſtremos cædere: pars à ſiniſtra, ac dextra tentare: infenſi adeſſe, atque inſtare; omnibus locis Romanorum ordines conturbare. quorum etiam qui firmioribus animis obvii hoſtibus fuerant, ludificati incerto prœlio ipſi modo eminus ſauciabantur, neque contra feriundi aut conferendi manum copia erat. Ante jam docti ab Iugurtha equites, ubicumque Romanorum turma inſequi cœperat, non confertim, neque in unum ſeſe recipiebant, ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſed alius alio quam maxume divorſi. ita numero priores, ſi à perſequendo hoſtes deterrere nequiverant, disjectos ab tergo, aut lateribus circumveniebant: ſin opportunior fugæ collis, quam campi fuerant: eo vero conſueti Numidarum equi facile inter virgulta evadere; noſtros aſperitas, & inſolentia loci retinebat. Cæterum facies totius negotii varia, incerta, fœda, atque miſerabilis, diſperſi à ſuis, pars cedere, alii inſequi: neque ſigna, neque ordines obſervare: ubi quemque periculum ceperat, ibi reſiſtere, ac propulſare: arma, tela, equi, viri, hoſtes, cives permixti: nihil conſilio, neque imperio agi: fors omnia regere. Itaque multum diei proceſſerat, cum etiam tum eventus in incerto erat. Denique omnibus labore, & æſtu languidis, Metellus, ubi videt Numidas minus inſtare, paullatim milites in unum conducit: ordines reſtituit, & cohortes legionarias quatuor advorſum pedites hoſtium collocat. Eorum magna pars ſuperioribus locis feſſa conſederat. ſimul orare, hortari milites, ne deficerent, neu paterentur hoſtes fugientis vincere: neque illis caſtra eſſe, neque munimentum ullum, quo cedentes tenderent: in armis omnia ſita. Sed nec Iugurtha quidem interea quietus erat; circuire, hortari, renovare prœlium, & ipſe cum delectis tentare omnia: ſubvenire ſuis, hoſtibus dubiis inſtare, quos firmos cognoverat, eminus pugnando retinere. Eo modo duo imperatores, ſummi viri, inter ſe certabant: ipſi pares, ceterum opibus diſparibus. Nam Metello virtus militum erat, locus advorſus: Iugurthæ alia omnia, præter milites, opportuna. Denique Romani, ubi intelligunt neque ſibi profugium eſſe, neque ab hoſte copiam pugnandi fieri; (& jam diei veſper erat:) advorſo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

colle, ſicuti præceptum fuerat, evadunt. Amiſſo loco Numidæ fuſi, fugatique, pauci interiere: pleroſque velocitas, & regio hoſtibus ignara, tuta ſunt. Interea Bomilcar, quem elephantis, & parti copiarum pedeſtrium præfectum ab Iugurtha ſupra diximus, ubi eum Rutilius prætergreſſus eſt, paullatim ſuos in æquum locum deducit: ac, dum legatus ad flumen, quo præmiſſus erat, feſtinans pergit, quietus, uti res poſtulabat, aciem exornat: neque remittit, quid ubique hoſtis ageret, explorare. Poſtquam Rutilium conſediſſe jam, & animo vacuum accepit, ſimulque ex Iugurthæ prœlio clamorem augeri, ver tus ne legatus cognita re, laborantibus ſuis auxilio foret, aciem, quam diffidens virtuti militum arte ſtatuerat, quo hoſtium itinere officeret, latius porrigit; eoque modo ad Rutilii caſtra procedit. Romani ex improviſo pulveris vim magnam animadvertunt. Nam proſpectum ager arbuſtis conſitus prohibebat. Et primo rati humum aridam vento agitari: poſt, ubi æquabilem manere, &, ſicut acies movebatur, magis magiſque appropinquare vident; cognita re properantes arma capiunt, ac pro caſtris, ſicut imperabatur, conſiſtunt. Dein, ubi propius ventum eſt, utrimque magno clamore concurritur. Numidæ tantummodo remorati, dum in elephantis auxilium putant, poſtquam eos impeditos ramis arborum, atque ita disjectos circumveniri vident, fugam faciunt: ac plerique, abjectis armis, collis, aut noctis, quæ jam aderat, auxilio integri abeunt. Elephanti quatuor capti, reliqui omnes numero quadraginta interfecti. At Romani quamquam itinere, atque opere caſtrorum, & prœlio feſſi, laſſique erant: tamen, quod Metellus amplius opinione morabatur, inſtructi, intentique

que obviam procedunt. Nam dolus Numidarum nihil languidi, neque remiſſi patiebatur. Ac primo obſcura nocte, poſtquam haud procul inter ſe erant, ſtrepitu, veluti hoſtes adventarent, alteri apud alteros formidinem ſimul, & tumultum facere: & penè imprudentia admiſſum facinus miſerabile, ni utrimque præmiſſi equites rem exploraviſſent. Igitur pro metu repente gaudium exortum. milites alius alium læti appellant, acta edocent, atque audiunt: ſua quiſque fortia facta ad cælum fert. Quippe res humanæ ita ſeſe habent: in victoria vel ignavis gloriari licet: advorſæ res etiam bonos detrectant. Metellus in iiſdem caſtris quatriduo moratus, ſaucios cum cura reficit; meritos in prœliis more militiæ donat, univerſos in concione laudat, atque agit gratias: hortatur, ad cetera, quæ levia ſunt, parem animum gerant: pro victoria ſatis jam pugnatum, reliquos labores pro præda fore. Tamen interim transfugas, & alios opportunos, Iugurtha ubi gentium, aut quid agitaret, cum paucis ne eſſet, an exercitum haberet, uti ſeſe victus gereret, exploratum miſit. At ille ſeſe in loca ſaltuoſa, & natura munita receperat: ibique cogebat exercitum numero hominum ampliorem, ſed hebetem, infirmumque, agri ac pecoris magis, quam belli, cultorem. Id ea gratia eveniebat, quod præter equites regios nemo omnium Numida ex fuga regem ſequitur. quo cujuſque animus fert, eo diſcedunt. neque id flagitium militiæ ducitur: ita ſe mores habent. Igitur Metellus, ubi videt etiam tum regis animum ferocem eſſe; bellum renovari, quod niſi ex illius lubidine geri non poſſet: præterea iniquum certamen ſibi cum hoſtibus; minore detrimento illos vinci, quam ſuos vincere: ſtatuit non prœliis,

neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

neque acie, ſed alio more bellum gerendum. Itaque in loca Numidiæ opulentiſſuma pergit: agros vaſtat: multa caſtella, & oppida, temere munita, aut ſine præſidio, capit, incenditque: puberes interfici jubet, alia omnia militum præda eſſe. Ea formidine multi mortales Romanis dediti obſides: frumentum, & alia, quæ uſui forent, affatim præbita: ubicumque res poſtulabat, præſidium impoſitum. Quæ negotia multo magis, quam prœlium male pugnatum ab ſuis, regem terrebant. Quippe cujus ſpes omnis in fuga ſita erat, ſequi cogebatur, & qui ſua loca defendere nequiverat, in alienis bellum gerere. Tamen ex inopia, quod optumum videbatur, conſilium capit: exercitum plerumque in iiſdem locis operiri jubet: ipſe cum delectis equitibus Metellum ſequitur: nocturnis & aviis itineribus ignoratus, Romanos palantis repente aggreditur. Eorum plerique inermes cadunt, multi capiuntur: nemo omnium intactus profugit: & Numidæ, prius quam ex caſtris ſubveniretur, ſicuti juſſi erant, in proxumos collis diſcedunt. interim Romæ gaudium ingens ortum cognitis Metelli rebus: uti ſeque, & exercitum more majorum gereret; in advorſo loco victor tamen virtute fuiſſet; hoſtium agro potiretur; Iugurtham, magnificum ex Auli ſocordia, ſpem ſalutis in ſolitudine, aut fuga coëgiſſet habere. Itaque ſenatus, ob ea feliciter acta, diis immortalibus ſupplicia decernere: civitas trepida antea, & ſolicita de belli eventu, læta agere: de Metello fama præclara eſſe. Igitur eo intentior ad victoriam niti: omnibus modis feſtinare: cavere tamen necubi hoſti opportunus fieret: meminiſſe poſt gloriam invidiam ſequi. Ita, quo clarior, eo magis anxius erat: neque poſt inſidias Iugurthæ effuſo exercitu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

prædari, ubi frumento, aut pabulo opus erat, cohortes cum omni equitatu præſidium agitabant: exercitus partem ipſe, reliquos Marius ducebat. Sed igni magis, quam præda, ager vaſtabatur. Duobus locis haud longe inter ſe caſtra faciebant. Vbi vi opus erat, cuncti aderant: ceterum, quo fuga, atque formido latius creſceret, divorſi agebant. Eo tempore Iugurtha per collis ſequi: tempus, aut locum pugnæ quærere: qua venturum hoſtem audierat, pabulum & aquarum fontis, quorum penuria erat, corrumpere: modo ſe Metello, interdum Mario oſtendere; poſtremos in agmine tentare, ac ſtatim in collis regredi: rurſus aliis, poſt aliis minitari: neque prœlium facere, neque otium pati, tantummodo hoſtem ab incepto retinere. Romanus imperator ubi ſe dolis fatigari videt: neque ab hoſte copiam pugnandi fieri: urbem magnam, & in ea parte, qua ſita erat, arcem regni; nomine Zamam, ſtatuit oppugnare; ratus id quod negotium poſcebat, Iugurtham laborantibus ſuis auxilio venturum, ibique prœlium fore. At ille, quæ parabantur, à perfugis edoctus, magnis itineribus Metellum antevenit: oppidanos hortatur, mœnia defendant, additis auxilio perfugis: quod genus ex copiis regis, quia fallere nequibat, firmiſſumum erat, præterea pollicetur, in tempore ſemet cum exercitu affore. Ita compoſitis rebus in loca quam maxume occulta diſcedit; ac paullo poſt cognoſcit, Marium ex itinere frumentatum cum paucis cohortibus Siccam miſſum: quod oppidum primum omnium poſt malam pugnam ab rege defecerat. Eo cum delectis equitibus noctu pergit, & jam egredientibus Romanis in porta pugnam facit: ſimul magna voce Siccenſes hortatur, uti cohortes ab tergo circum-

veniant:

veniant: fortunam illis præclari facinoris caſum dare: ſi id fecerint; poſtea ſeſe in regno, illos in libertate ſine metu ætatem acturos. ac ni Marius ſigna inferre, atque evadere oppido properaviſſet, profecto cuncti, aut magna pars Siccenſium, fidem mutaviſſent. Tanta mobilitate ſeſe Numidæ gerunt. Sed milites Iugurthini paullisper ab rege ſuſtentati, poſtquam majore vi hoſtes urgent, paucis amiſſis profugi diſcedunt. Marius ad Zamam pervenit. id oppidum in campo ſitum, magis opere, quam natura munitum erat, nullius idoneæ rei egens, armis viriſque opulentum. Igitur Metellus, pro tempore atque loco paratis rebus, cuncta mœnia exercitu circumvenit: legatis imperat, ubi quiſque curaret. Dein, ſigno dato, undique ſimul clamor ingens oritur. neque ea res Numidas terret: infenſi intentique ſine tumultu manent: prœlium incipitur. Romani pro ingenio quiſque, pars eminus glande, aut lapidibus pugnare: evadere alii, alii ſuccedere, ac murum modo ſuffodere, modo ſcalis aggredi; cupere prœlium manibus facere. Contra ea oppidani in proxumos ſaxa volvere, ſudes, pila, præterea pice & ſulphure tædam miſtam, ardentia mittere. Sed ne illos quidem, qui procul manſerant, timor animi ſatis muniverat. Nam pleroſque jacula, tormentis aut manu emiſſa, vulnerabant: parique periculo, ſed fama impari, boni atque ignavi erant. Dum apud Zamam ſic certatur, Iugurtha ex improviſo caſtra hoſtium cum magna manu invadit: remiſſis, qui in præſidio erant, & omnia magis, quam prœlium, exſpectantibus, portam irrumpit. At noſtri, repentino metu perculſi, ſibi quiſque pro moribus conſulunt: alii fugere, alii arma capere; magna pars vulnerati, aut occiſi.

Cete-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Ceterum ex omni multitudine non amplius quadraginta memores nominis Romani, grege facto locum capere, paullo, quam alii, editiorem: neque inde maxuma vi depelli quiverunt: ſed tela eminus miſſa remittere, pauci in pluribus minus fruſtrati: ſin Numidæ propius acceſſiſſent, ibi vero virtutem oſtendere, & eos maxuma vi cædere, fundere, atque fugare. Interim Metellus, cum acerrume rem gereret, clamorem & tumultum hoſtilem à tergo accepit: dein, converſo equo, animadvortit fugam ad ſe vorſum fieri. quæ res indicat popularis eſſe. Igitur equitatum omnem ad caſtra propere mittit, ac ſtatim C. Marium cum cohortibus ſociorum; eumque lacrumans, per amicitiam, perque rempublic. obſecrat, ne quam contumeliam remanere in exercitu victore, neve hoſtes inultos abire ſinat. ille brevi mandata efficit. At Iugurtha munimento caſtrorum impeditus, cum alii ſuper vallum præcipitarentur, alii in anguſtiis ipſi ſibi properantes officerent, multis amiſſis in loca munita ſeſe recipit. Metellus, infecto negotio, poſtquam nox aderat, in caſtra cum exercitu revortitur. Igitur poſtero die, prius quam ad oppugnandum egrederetur, equitatum omnem in ea parte, qua regis adventus erat, pro caſtris agitare jubet: portas, & proxuma loca tribunis diſpertit: dein ipſe pergit ad oppidum, atque, uti ſuperiore die, murum aggreditur. Interim Iugurtha ex occulto repente noſtros invadit. qui in primo locati fuerant, paulisper territi perturbantur: reliqui cito ſubveniunt. Neque diutius Numidæ reſiſtere quiviſſent, ni pedites cum equitibus permixti magnam cladem in congreſſu facerent: quibus illi freti, non ut equeſtri prœlio ſolet, ſequi, dein cedere, ſed advorſis equis

con-

concurrere, implicare, ac perturbare aciem: ita, expeditis peditibus ſuis, hoſtis penè victos dare. Eodem tempore apud Zamam magna vi certabatur. Vbi quiſque legatus, aut tribunus curabat, eo acerrume niti, neque alius in alio magis, quam in ſeſe, ſpem habere: pariterque oppidani agere, pugnare, aut parare omnibus locis: avidius alteri alteros ſauciare, quam ſemet tegere. clamor permixtus, hortatione, lætitia, gemitu: item ſtrepitus armorum ad cælum ferri: tela utrimque volare. Sed illi, qui mœnia defenſabant, ubi hoſtes paullulum modo pugnam remiſerant, intenti prœlium equeſtre proſpectabant. Eos, uti quæque Iugurthæ res erant, lætos modo, modo pavidos animadverteres: ac, ſicubi audiri à ſuis, aut cerni poſſent, monere alii, alii hortari, aut manu ſignificare, aut niti corporibus: hoc & illuc, quaſi vitabundi, aut jacientes tela, agitare. Quod ubi Mario cognitum eſt, (nam is in ea parte curabat) conſulto lenius agere, ac diffidentiam rei ſimulare: pati Numidas ſine tumultu, regis prœlium viſere. Ita, illis ſtudio ſuorum adſtrictis, repente magna vi murum aggreditur; & jam ſcalis egreſſi milites prope ſumma ceperant, cum oppidani concurrunt, lapides, ignem, alia præterea tela ingerunt. Noſtri primo reſiſtere: dein, ubi unæ, atque alteræ ſcalæ comminutæ; qui ſuperſteterant afflicti ſunt; ceteri, quo quiſque modo potuere, pauci integri, magna pars confecti vulneribus, abeunt. Deinde utrimque prælium nox diremit. Metellus poſtquam videt fruſtra inceptum, neque oppidum capi, neque Iugurtham, niſi ex inſidiis, aut ſuo loco pugnam facere; & jam æſtatem exactam eſſe; ab Zama diſcedit: & in iis urbibus, quæ ab ſeſe defecerant, ſatiſque munitæ loco, aut

mœni-

mœnibus erant, præſidia imponit. Ceterum exercitum in provinciam, quæ proxuma eſt Numidiæ, hiemandi gratia collocat. Neque id tempus ex aliorum more quieti, aut luxuriæ concedit, ſed, quoniam armis bellum parum procedebat, inſidias regi per amicos tendere, & eorum perfidia pro armis uti parat. Igitur Bomilcarem, qui Romæ cum Iugurtha fuerat, & inde clam, vadibus datis, de Maſſivæ nece judicium fugerat, quod ei per maxumam amicitiam maxuma copia fallendi erat, multis pollicitationibus aggreditur: ac primo efficit, ut ad ſe colloquendi gratia occultus veniat: dein, fide data, ſi Iugurtham vivum, aut necatum ſibi tradidiſſet, fore, ut illi ſenatus impunitatem, & ſua omnia concederet. Facile Numidæ perſuadet, cum ingenio infido, tum metuenti, ne, ſi pax cum Romanis fieret, ipſe per conditiones ad ſupplicium traderetur. Is, ubi primum opportunum fuit, Iugurtham anxium; ac miſerantem fortunas ſuas accedit: monet, atque lacrumans obteſtatur, ut aliquando ſibi liberiſque, & genti Numidarum optume merenti, provideat: omnibus prœliis ſeſe victos, agrum vaſtatum, multos mortalis captos, occiſos, regni opes comminutas eſſe: ſatis ſæpe jam & virtutem militum, & fortunam tentatam: caveat, ne illo cunctante, Numidæ ſibi conſulant. His, atque talibus aliis ad deditionem regis animum impellit. Mittuntur ad imperatorem legati, qui Iugurtham imperata facturum dicerent, ac ſine ulla pactione ſeſe, regnumque ſuum in illius fidem tradere. Metellus propere cunctos ſenatorii ordinis ex hibernis accerſiri jubet: eorum, atque aliorum, quos idoneos ducebat, conſilium habet. Ita more majorum, ex conſilii decreto, per legatos Iugur-
thæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

chæ imperat, argenti pondo ducenta millia, elephantos omnis, equorum; & armorum aliquantum. Quæ poſtquam ſine mora facta ſunt, jubet perfugas omnis vinctos adduci. Eorum magna pars, uti juſſum erat, adducti: pauci, cum primum deditio cœpit, ad Regem Bocchum in Mauritaniam abierant. Igitur Iugurtha, ubi armis, viriſque, & pecunia ſpoliatus eſt, cum ipſe ad imperandum Tiſidium vocaretur, rurſus cœpit flectere animum ſuum, & ex mala conſcientia digna timere. Denique, multis diebus per dubitationem conſumtis, cum modo tædio rerum adverſarum omnia bello potiora duceret: interdum ſecum ipſe reputaret, quam gravis caſus in ſervitium ex regio foret; multis, magniſque præſidiis nequicquam perditis, de integro bellum ſumit. Et Romæ ſenatus, de provinciis conſultus, Numidiam Metello decreverat. Per idem tempus Vticæ fortè C. Mario, per hoſtias diis ſupplicanti, magna, atque mirabilia portendi haruſpex dixerat: proinde, quæ animo agitabat, fretus diis ageret: fortunam quam ſæpiſſume experiretur; cuncta proſpere eventura. At illum jam antea conſulatus ingens cupido exagitabat: ad quem capiundum, præter vetuſtatem familiæ, alia omnia abunde erant; induſtria, probitas, militiæ magna ſcientia, animus belli ingens, domi modicus, lubidinis & divitiarum victor, tantummodo gloriæ avidus. Sed is natus, & omnem pueritiam Arpini altus, ubi primum ætas militiæ patiens fuit, ſtipendiis faciundis, non Græca facundia, neque urbanis munditiis ſeſe exercuit: ita inter artis bonas integrum ingenium brevi adolevit. Ergo ubi primum tribunatum militum populo petit, pleriſque faciem ejus ignoranti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

bus facile notus per omnis tribus declaratur. Deinde ab eo magiſtratu, alium poſt alium ſibi peperit: ſemperque in poteſtatibus eo modo agitabat, ut ampliore, quam gerebat, dignus haberetur. tamen is ad id locorum talis vir (nam poſtea ambitione præceps datus eſt) conſulatum appetere non audebat. Etiam tum alios magiſtratus plebes, conſulatum nobilitas inter ſe per manus tradebat. Novus nemo tam clarus, neque tam egregiis factis erat, quin is indignus illo honore, & quaſi pollutus haberetur. Igitur, ubi Marius haruſpicis dicta eodem intendere videt, quo cupido animi hortabatur; ab Metello petundi gratia miſſionem rogat: cui quamquam virtus, gloria, atque alia optanda bonis ſuperabant, tamen inerat contemtor animus, & ſuperbia, commune nobilitatis malum. Itaque primum commotus inſolita re, mirari ejus conſilium, & quaſi per amicitiam monere, ne tam prava inciperet, neu ſuper fortunam animum gereret: non omnia omnibus cupienda eſſe: debere illi res ſuas ſatis placere: poſtremo caveret id petere à populo Rom. quod illi jure negaretur. Poſtquam hæc, atque alia talia dixit, neque animus Marii flectitur; reſpondit, ubi primum potuiſſet per negotia publica, facturum ſeſe, quæ peteret. ac poſtea ſæpius eadem poſtulanti fertur dixiſſe, ne feſtinaret abire: ſatis mature illum cum filio ſuo conſulatum petiturum. Is eo tempore contubernio patris ibidem militabat, annos natus circiter XX. quæ res Marium cum pro honore, quem affectabat, tum contra Metellum vehementer accenderat. Ita cupidine, atque ira, peſſumis conſultoribus, graſſari: neque facto ullo, neque dicto abſtinere, quod modo ambitioſum foret: milites, quibus in hibernis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

hibernis præerat, laxiore imperio, quam antea habere; apud negotiatores, quorum magna multitudo Vticæ erat, criminoſe ſimul & magnifice de bello loqui: dimidia pars exercitus ſibi permitteretur: paucis diebus Iugurtham in catenis habiturum: ab imperatore conſulto trahi, quod homo inanis, & ſuperbiæ regiæ, imperio nimis gauderet. Quæ omnia illis eo firmiora videbantur, quod diuturnitate belli res familiaris corruperant, & animo cupienti nihil ſatis feſtinatur. Erat præterea in exercitu noſtro Numida quidam, nomine Gauda Maſtanabalis filius, Maſiniſſæ nepos, quem Micipſa teſtamento heredem ſecundum ſcripſerat, morbis confectus, & ob eam cauſſam mente paullulum imminuta. Cui Metellus petenti more regum, uti ſellam juxta poneret, item poſtea cuſtodiæ cauſſa turmam equitum Romanorum, utrumque negaverat: honorem, quod eorum modo foret, quos populus R. reges appellaviſſet: præſidium, quod contumelioſum in eos foret, ſi equites Romani, ſatellites Numidæ traderentur. Hunc Marius anxium aggreditur, atque hortatur, uti contumeliarum in imperatorem cum ſuo auxilio pœnas petat: hominem ob morbos animo parum valido ſecunda oratione extollit: illum regem, virum ingentem, Maſiniſſæ nepotem eſſe: ſi Iugurtha captus, aut occiſus foret, imperium Numidiæ ſine mora habiturum: id adeo mature poſſe evenire, ſi ipſe conſul ad id bellum miſſus foret. Itaque & illum, & equites Romanos, milites, & negotiatores, alios ipſe, pleroſque pacis ſpes impellit, uti Romam ad ſuos neceſſarios aſpere in Metellum de bello ſcribant, Marium imperatorem poſcant. Sic illi à multis mortalibus honeſtiſſuma ſuffragatione conſula-

tus petebatur. ſimul ea tempeſtate plebes, nobilitate fuſa per legem Mamiliam, novos extollebat. Ita Mario cuncta procedere. Interim Iugurtha, poſtquam, omiſſa deditione, bellum incipit, cum magna cura parare omnia, feſtinare, cogere exercitum: civitates, quæ ab ſe defecerant, formidine, aut oſtentando præmia affectare: communire ſuos locos: arma, tela, aliaque, quæ ſpe pacis amiſerat, reficere, aut commercari: ſervitia Romanorum allicere, & eos ipſos, qui in præſidiis erant, pecunia tentare: prorſus nihil intactum, neque quietum pati: cuncta agitare. Igitur Vaccenſes, quo Metellus initio, Iugurtha pacificante, præſidium impoſuerat, fatigati regis ſuppliciis, neque antea voluntate alienati, principes civitatis inter ſe conjurant: (nam vulgus, uti plerumque ſolet, & maxume Numidarum, ingenio mobili, ſeditioſum, atque diſcordioſum, erat cupidum novarum rerum, quieti & otio advorſum) dein, compoſitis inter ſe rebus, in diem tertium conſtituunt; quod is feſtus celebratuſque per omnem Africam, ludum, & laſciviam magis, quam formidinem, oſtentabat. Sed, ubi tempus fuit, centuriones, tribunoſque militaris, & ipſum præfectum oppidi L. Turpilium Silanum, alius alium domos ſuas invitant: eos omnis, præter Turpilium, inter epulas obtruncant; poſtea milites palantes, inermes, quippe in tali die, ac ſine imperio, aggrediuntur. Idem plebes facit, pars edocti ab nobilitate, alii ſtudio talium rerum incitati; quîs, acta, conſiliumque ignorantibus tumultus ipſe, & res novæ ſatis placebant. Romani milites, improviſo metu, incerti ignarique quid potiſſumum facerent, trepidare ad arcem opidi, ubi ſigna, & ſcuta erant: præſidium hoſtium,

portæ ante clauſæ fugam prohibebant; ad hoc mulieres, puerique, pro tectis ædificiorum ſaxa, & alia, quæ locus præbebat, certatim mittere. Ita neque caveri anceps malum, neque à fortiſſumis infirmiſſumo generi reſiſti poſſe: juxta boni, malique, ſtrenui, & imbelles inulti obtruncati. In ea tanta aſperitate, ſæviſſumis Numidis, & oppido undique clauſo, Turpilius præfectus unus ex omnibus Italicis profugit intactus: id miſericordiane hoſpitis, an pactione, an caſu ita evenerit, parum comperimus; niſi, quia illi in tanto malo turpis vita integra fama potior fuit, improbus inteſtabiliſque videtur. Metellus, poſtquam de rebus Vaccæ actis comperit, paullisper mœſtus è conſpectu abit: dein, ubi ira, & ægritudo permixta ſunt, cum maxuma cura ultum ire injurias feſtinat. Legionem, cum qua hiemabat, & quam plurimos poteſt Numidas equites pariter cum occaſu ſolis expeditos educit: & poſtera die circiter horam tertiam pervenit in quamdam planitiem, locis paullo ſuperioribus circumventam. Ibi milites feſſos itineris magnitudine, & jam abnuentes omnia, docet oppidum Vaccam non amplius mille paſſuum abeſſe: decere illos reliquum laborem æquo animo pati; dum pro civibus ſuis, viris fortiſſumis, atque miſerrumis, pœnas caperent. Præterea prædam benigne oſtentat. Sic animis eorum arrectis, equites in primo latere, pedites quam artiſſume ire, & ſigna occultare jubet. Vaccenſes ubi animadvertere ad ſe vorſum exercitum pergere; primo, uti res erat, Metellum eſſe rati, portas clauſere; dein, ubi neque agros vaſtari, & eos, qui primi aderant, Numidas equites vident, rurſus Iugurtham arbitrati cum magno gaudio obvii procedunt. Equites pe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

diteſque, repente ſigno dato, alii vulgum effuſum oppido cædere; alii ad portas feſtinare; pars turres capere; ita, atque ſpes prædæ amplius, quam laſſitudo, poſſe. Ita Vaccenſes biduum modo ex perfidia lætati: civitas magna, & opulens pœnæ cuncta, aut prædæ fuit. Turpilius, quem præfectum oppidi unum ex omnibus profugiſſe ſupra oſtendimus, juſſus à Metello cauſſam dicere; poſtquam ſeſe parum expurgat, condemnatus, verberatuſque capite pœnas ſolvit. Nam is civis ex Latio erat. Per idem tempus Bomilcar, cujus impulſu Iugurtha deditionem, quam metu deſeruit, inceperat, ſuſpectuſque regi, & ipſe eum ſuſpiciens, novas res cupere: ad perniciem ejus dolum quærere: diu noctuque fatigare animum: denique, omnia tentando, ſocium ſibi adjungit Nabdalſam, hominem nobilem, magnis opibus clarum, acceptumque popularibus ſuis: qui plerumque ſeorſum ab rege exercitum ductare, & omnis res exſequi ſolitus erat, quæ Iugurthæ feſſo, aut majoribus adſtricto ſuperaverant: ex quo illi gloria, opeſque inventæ. Igitur utriuſque conſilio dies inſidiis ſtatuitur: cetera, uti res poſceret, ex tempore parari placuit. Nabdalſa ad exercitum profectus: quem inter hiberna Romanorum juſſus habebat, ne ager inutilis hoſtibus vaſtaretur. Is poſtquam, magnitudine facinoris perculſus, ad tempus non venit, metuſque rem impediebat, Bomilcar ſimul cupidinibus incepta patrandi, & timore ſocii anxius, ne, omiſſo vetere conſilio, novum quæreret; litteras ad eum per homines fidelis mittit: in quis mollitiem, ſocordiamque viri accuſare: teſtari deos, per quos juraviſſet: monere, ne præmia Metelli in peſtem ſuam converteret; Iugurthæ exitium adeſſe: ceterum,

terum, ſuane, an Metelli virtute periret, id modo agitari: proinde reputaret cum animo ſuo, præmia an cruciatum mallet. Sed cum eæ litteræ allatæ, forte Nabdalſa, exercito corpore feſſus, in lecto quieſcebat. Vbi, cognitis Bomilcaris verbis, primo cura, dein, ut ægrum animum ſolet, ſomnus cepit. Erat ei Numida quidam negotiorum curator fidus, acceptuſque, & omnium conſiliorum, niſi noviſſumi, particeps. Qui poſtquam allatas litteras audivit, ex conſuetudine ratus opera aut ingenio ſuo opus eſſe, in tabernaculum introit: dormiente illo, epiſtolam, ſuper caput in pulvino temere poſitam, ſumit, ac perlegit; dein propere, cognitis inſidiis, ad regem pergit. Nabdalſa, poſt paullo experrectus, ubi neque epiſtolam reperit, & rem omnem, ut acta erat, ex perfugis cognovit; primo indicem perſequi conatus: poſtquam id fruſtra fuit, Iugurtham placandi gratia accedit: quæ ipſe paraviſſet, perfidia clientis ſui facere præventum: lacrumans obteſtatur per amicitiam, perque ſua antea fideliter acta, ne ſuper tali ſcelere ſuſpectum ſeſe haberet. Ad ea rex aliter, atque animo gerebat, placide reſpondit. Bomilcare, aliiſque multis, quos ſocios inſidiarum cognoverat, interfectis, iram oppreſſerat, ne qua ex eo negotio ſeditio oriretur. Neque poſt id locorum Iugurthæ dies, aut nox ulla quieta fuit: neque loco, neque mortali cuiquam, aut tempori ſatis credere: civis, hoſtiſque juxta metuere: circumſpectare omnia, & omni ſtrepitu paveſcere, alio, atque alio loco ſæpe contra decus regium noctu requieſcere: interdum ſomno excitus arreptis armis tumultum facere: ita formidine, quaſi vecordia, exagitari. Igitur Metellus, ubi de caſu Bomilcaris, & indicio patefacto ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

perfugis cognovit; rurſus tamquam ad integrum bellum cuncta parat, feſtinatque. Marium, fatigantem de profectione, ſimul & inviſum, & offenſum, ſibi parum idoneum ratus, domum dimittit. Et Romæ plebes, litteris, quæ de Metello ac Mario miſſæ erant, cognitis, volentia de ambobus acceperant. Imperatori nobilitas, quæ antea decori fuerat, invidiæ eſſe: at illi alteri generis humilitas favorem addiderat: ceterum in utroque magis ſtudia partium, quam bona, aut mala ſua, moderata. Præterea ſeditioſi magiſtratus vulgum exagitare, Metellum omnibus concionibus capitis arceſſere, Marii virtutem in majus celebrare. Denique plebes ſic accenſa, ut opifices, agreſteſque omnes, quorum res, fideſque in manibus ſitæ erant, relictis operibus frequentarent Marium, & ſua neceſſaria poſt illius honorem ducerent. Ita perculſa nobilitate, poſt multas tempeſtates novo homini conſulatus mandatur: & poſtea populus à Tr. pl Manlio Mantino rogatus, quem vellet cum Iugurtha bellum gerere, frequens Marium juſſit. Sed ſenatus paullo ante Metello Numidiam decreverat. ea res fruſtra fuit. Eodem tempore Iugurtha, amiſſis amicis, quorum pleroſque ipſe necaverat, ceteri formidine, pars ad Romanos, alii ad regem Bocchum profugerant; cum neque bellum geri ſine adminiſtris poſſet, & novorum fidem in tanta perfidia veterum experiri periculoſum duceret; varius incertuſque agitabatur: neque illi res, neque conſilium, aut quiſquam hominum ſatis placebat: itinera, præfectoſque in dies mutare: modo advorſum hoſtes, interdum in ſolitudines pergere: ſæpe in fuga, at poſt paullo in armis ſpem habere: dubitare, virtuti popularium an fidei minus crederet. Ita, quocumque inten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

intenderat, res advorſæ erant. Sed inter eas moras repente ſe Metellus cum exercitu oſtendit. Numidæ ab Iugurtha pro tempore parati, inſtructique ſunt: dein prœlium incipitur. Qua in parte rex pugnæ affuit, ibi aliquamdiu certatum: ceteri omnes ejus milites primo congreſſu pulſi, fugatique: Romani ſignorum, & armorum, & aliquanto numero hoſtium potiti. Nam ferme Numidas in omnibus prœliis magis pedes, quam arma tutata ſunt. Ea fuga Iugurtha impenſius modo rebus ſuis diffidens, cum perfugis, & parte equitatus, in ſolitudines, dein Thalam pervenit, in oppidum magnum, & opulentum: ubi plerique theſauri, filiorumque ejus multus pueritiæ cultus erat. Quæ poſtquam Metello comperta ſunt, quamquam inter Thalam flumenque proxumum, in ſpatio millium quinquaginta, loca arida, atque vaſta eſſe cognoverat, tamen ſpe patrandi belli, ſi ejus oppidi potitus foret, omnis aſperitates ſupervadere, ac naturam etiam vincere aggreditur. Igitur omnia jumenta ſarcinis levari jubet, niſi frumento dierum x. ceterum utris modo, & alia aquæ idonea portari. Præterea conquirit ex agris quam plurimum poteſt domiti pecoris: eoque imponit vaſa cujuſque modi, ſed pleraque lignea, collecta ex tuguriis Numidarum. Ad hoc finitumis imperat, qui ſe poſt regis fugam Metello dediderant, quam plurimum quiſque aquæ portaret: diem, locumque, ubi præſto forent, prædicit. Ipſe ex flumine, quam proxumam aquam oppido eſſe ſupra diximus, jumenta onerat. Eo modo inſtructus ad Thalam proficiſcitur. Dein ubi ad id loci ventum, quo Numidis præceperat; & caſtra poſita, munitaque ſunt; tanta repente cælo miſſa vis aquæ dicitur, ut ea modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

exercitui ſatis ſuperque foret. Præterea commeatus ſpe amplior: quia Numidæ, ſicuti plerique in nova deditione, officia intenderant. Ceterum milites religione pluvia magis uſi: eaque res multum animis eorum addidit. Nam rati ſeſe diis immortalibus curæ eſſe, dein poſtera die contra opinionem Iugurthæ, ad Thalam perveniunt. Oppidani, qui ſe locorum aſperitate munitos crediderant, magna atque inſolita re perculſi, nihilo ſegnius bellum parare: Idem noſtri facere. Sed rex, nihil jam Metello infectum credens, quippe qui omnia arma, tela, loca, tempora, denique naturam ipſam, ceteris imperitantem, induſtria vicerat, cum liberis, & magna parte pecuniæ ex oppido noctu profugit; neque poſtea in ullo loco amplius una die, aut una nocte moratus, ſimulabat ſeſe negotii gratia properare; ceterum proditionem timebat, quam vitare poſſe celeritate putabat. Nam talia conſilia per otium & ex opportunitate capi. At Metellus ubi oppidanos prœlio intentos, ſimul oppidum & operibus, & loco munitum videt, vallo foſſaque mœnia circumvenit. Dein jubet locis ex copia maxume idoneis vineas agere: ſuperque eas aggerem jacere, & ſuper aggerem impoſitis turribus opus & adminiſtros tutari. Contra hæc oppidani feſtinare, parare; prorſus ab utriſque nihil reliquum fieri. Denique Romani, multo ante labore prœliiſque fatigati, poſt dies quadraginta, quam eo ventum erat, oppido modo potiri: præda omnis à perfugis corrupta. Hi poſtquam murum arietibus feriri, reſque ſuas afflictas vident, aurum, argentumque, & alia, quæ prima ducuntur, domum regiam comportant: ibi vino, & epulis onerati, illaque, & domum, & ſemet igni corrumpunt, & quas

victi

victi ab hoſtius pœnas metuerant, eas ipſi volentes pependere. Sed pariter cum capta Thala legati ex oppido Lepti ad Metellum venerant, orantes uti præſidium, præfectumque eo mitteret: Hamilcarem quendam, hominem nobilem, factioſum, novis rebus ſtudere; advorſum quem neque imperia magiſtratuum, neque leges valerent: ni id feſtinaret, in ſummo periculo ſuam ſalutem, illorum ſocios, fore. Nam Leptitani jam inde à principio belli Iugurthini ad Beſtiam conſulem, & poſtea Romam miſerant, amicitiam, ſocietatemque rogatum. Dein, ubi ea imperata fuere, ſemper boni, fideleſque manſere: & cuncta à Beſtia, Albino, Metelloque imperata navi fecerant. Itaque ab Imperatore facile, quæ petebant, adepti. Emiſſæ eo cohortes Ligurum quatuor, & C. Annius præfectus. Id oppidum ab Sidoniis conditum eſt, quos accepimus profugos, ob diſcordias civilis, navibus in eos locos veniſſe; ceterum ſitum inter duas Syrtis. quibus nomen ex re inditum. Nam duo ſunt ſinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura: quorum proxuma terræ præalta ſunt; cetera, uti fors tulit, alta; alia in tempeſtate vadoſa. Nam ubi mare magnum eſſe, & ſævire ventis cœpit, limum, arenamque, & ſaxa ingentia fluctus trahunt; ita facies locorum cum ventis ſimul mutatur. Syrtes ab tractu nominatæ. Ejus civitatis lingua modo converſa connubio Numidarum. Legum, cultuſque pleraque Sidonica: quæ eo facilius retinebant, quod procul ab imperio regis ætatem agebant. Inter illos, & frequentem Numidiam inculti vaſtique loci erant.

Sed quoniam in has regiones per Leptitanorum negotia venimus, non indignum videtur,

egre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

egregium, atque memorabile facinus duorum Carthaginienſium memorare. eam rem nos locus admonuit. Qua tempeſtate Carthaginienſes pleræque Africæ imperitabant, Cyrenenſes quoque magni atque opulenti fuere. Ager in medio arenoſus, una ſpecie: neque flumen, neque mons erat, qui finis eorum diſcerneret: quæ res eos in magno diuturnoque bello inter ſe habuit. Poſtquam utrimque legiones, item claſſes ſæpe fuſæ, fugatæque, & alteri alteros aliquantum attriverant; veriti ne mox victos, victoreſque defeſſos alius aggrederetur, per inducias ſponſionem faciunt, uti certo die legati domo proficiſcerentur: quo in loco inter ſe obvii fuiſſent, is communis utriuſque populi finis haberetur. Igitur duo fratres Carthagine miſſi, quibus nomen Philænis erat, maturavere iter pergere: Cyrenenſes tardius iere. Id ſocordiane, an caſu acciderit, parum cognovi. Ceterum ſolet in locis illis tempeſtas haud ſecus, atque in mari, retinere. Nam, ubi per loca æqualia, & nuda gignentium, ventus coortus arenam humo excitavit, ea magna vi agitata, ora, oculoſque implere; ita proſpectu impedito, morari iter. Poſtquam Cyrenenſes aliquanto poſteriores ſe eſſe vident, & ob rem corruptam domi pœnas metuunt: criminari Carthaginienſes ante tempus domo digreſſos; conturbare rem; denique omnia malle, quam victi abire. Sed cum Pœni aliam conditionem tantummodo æquam peterent, Græci optionem Carthaginienſium faciunt; uti vel illi, quos finis populo ſuo peterent, ibi vivi obruerentur: vel eadem conditione ſeſe, quem in locum vellent, proceſſuros. Philæni, conditione probata, ſeque, vitamque ſuam reip. condonavere: ita vivi obruti. Carthaginienſes in

eo lo-

eo loco Philænis fratribus aras conſecravere: aliique illis domi honores inſtituti. Nunc ad rem redeo.

Iugurtha poſtquam, amiſſa Thala, nihil ſatis firmum contra Metellum putat; per magnas ſolitudines cum paucis profectus, pervenit ad Gætulos, genus hominum ferum, incultumque, & eo tempore ignarum nominis Romani. Eorum multitudinem in unum cogit: ac paullatim conſuefacit ordines habere, ſigna ſequi, imperium obſervare, item alia militaria facere. Præterea regis Bocchi proxumos magnis muneribus, & majoribus promiſſis ad ſtudium ſui perducit; quîs adjutoribus regem aggreſſus, impellit, ut advorſum Romanos bellum ſuſcipiat. Id ea gratia facilius, proniuſque fuit, quod Bocchus initio hujuſce belli legatos Romam miſerat, fœdus, & amicitiam petitum. Quam rem oportuniſſumam incepto belli pauci impediverant, cæci avaritia, quîs omnia honeſta, atq; inhoneſta vendere mos erat. Etiam antea Iugurthæ filia Bocchi nupſerat. Verum ea neceſſitudo apud Numidas, Mauroſque levis ducitur: quod ſinguli pro opibus, quiſque quam plurimas uxores, denas alii, alii plures habeant; ſed reges eo amplius. Ita animus multitudine diſtrahitur; nullam pro ſocia obtinet: pariter omnes viles ſunt. Igitur in locum ambobus placitum exercitus conveniunt. Ibi, fide data, & accepta, Iugurtha Bocchi animum oratione accendit: Romanos injuſtos, profunda avaritia, communes omnium hoſtis eſſe: eandem illos cauſſam belli cum Boccho habere, quam ſecum, & cum aliis gentibus: lubidinem imperitandi, quîs omnia regna advorſa ſint: tum ſeſe, paullo ante Carthaginienſes, item regem Perſen, poſt,

uti quiſque opulentiſſimus videatur, ita Romanis hoſtem fore. His, atque aliis talibus dictis, ad Cirtam oppidum iter conſtituunt: quod ibi Q. Metellus prædam, captivoſque, & impedimenta locaverat. Ita Iugurtha ratus, aut, capta urbe, operæ pretium fore; aut, ſi Romanus auxilio ſuis veniſſet, prœlio ſeſe certaturos. Nam callidus id modo feſtinabat, Bocchi pacem imminuere; ne, moras agitando, aliud, quam bellum, mallet. Imperator poſtquam de regum ſocietate cognovit, non temere, neque uti ſæpe jam victo Iugurtha conſueverat, omnibus locis pugnandi copiam facit: ceterum, haud procul ab Cirta caſtris munitis, reges opperitur; melius eſſe ratus, cognitis Mauris, quoniam is novus hoſtis acceſſerat, ex commodo pugnam facere. Interim Roma per litteras fit certior, Mario provinciam Numidiam datam. Nam conſulem factum ante acceperat. Quibus rebus ſupra bonum atque honeſtum perculſus, neque lachrymas tenere, neque moderari linguam: vir egregius in aliis artibus, nimis molliter ægritudinem pati. Quam rem alii in ſuperbiam vortebant: alii bonum ingenium contumelia accenſum eſſe: multi, quod jam parta victoria ex manibus eriperetur: nobis ſatis cognitum, illum magis honore Marii, quam injuria ſua excruciatum, neque tam anxie laturum fuiſſe, ſi adempta provincia alii, quam Mario, traderetur. Igitur eo dolore impeditus, & quia ſtultitiæ videbatur alienam rem periculo ſuo curare, legatos ad Bocchum mittit, poſtulatum, ne ſine cauſſa hoſtis populo Rom. fieret. habere eum magnam copiam ſocietatis, amicitiæque conjungendæ, quæ potior bello eſſet: quamquam opibus ſuis confideret, tamen non debere incerta pro certis mutare:

omne

omne bellum ſumi facile, ceterum ægerrume deſinere: non in ejuſdem poteſtate initium ejus, & finem eſſe: incipere cuivis etiam ignavo licere; deponi, cum victores velint: proinde ſibi, regnoque ſuo conſuleret: neu florentis res ſuas cum Iugurthæ perditis miſceret. Ad ea rex ſatis placide verba facit: ſeſe pacem cupere, ſed Iugurthæ fortunarum miſereri: ſi eadem illi copia fieret, omnia conventura. Rurſus imperator, contra poſtulata Bocchi, nuncios mittit. Ille probare partim, alia abnuere. Eo modo, ſæpe ab utroque miſſis remiſſiſque nunciis, tempus procedere, & ex Metelli voluntate bellum intactum trahi. At Marius, uti ſupra diximus, cupientiſſima plebe conſul factus, poſtquam ei provinciam Numidiam populus juſſit, antea jam infeſtus nobilitati, tum vero multus, atque ferox inſtare: ſingulos modo, modo univerſos lædere: dictitare, ſeſe conſulatum ex victis illis ſpolia cepiſſe: alia præterea magnifica pro ſe, & illis dolentia: interim, quæ bello opus erant, prima habere; poſtulare legionibus ſupplementum: auxilia à populis, & regibus, ſociiſque accerſere: præterea ex Latio fortiſſumum quemque, pleroſque militia, paucos fama cognitos accire, & ambiundo cogere homines emeritis ſtipendiis ſecum proficiſci. Neque illi ſenatus, quamquam advorſus erat, de ullo negotio negare audebat: ceterum ſupplementum etiam lætus decreverat: quia, neque plebi militia volenti putabatur, & Marius aut belli uſum, aut ſtudia vulgi amiſſurus. ſed ea res fruſtra ſperata. Tanta lubido cum Mario eundi pleroſque invaſerat. ſeſe quiſque præda locupletem fore, victorem domum rediturum. alia hujuſcemodi animis trahebant, & eos non paullum oratione ſua Marius arrexerat.

Nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Nam poſtquam, omnibus, quæ poſtulaverat, decretis, milites ſcribere vult, hortandi cauſſa, ſimul & nobilitatem uti conſueverat, exagitandi, concionem populi advocavit. deinde hoc modo diſſeruit:

Scio ego, Quirites, pleroſque non iiſdem artibus imperium à vobis petere, & poſtquam adepti ſunt, gerere: primo induſtrios, ſupplices, modicos eſſe: dein per ignaviam, & ſuperbiam ætatem agere. ſed mihi contra videtur. Nam, quo univerſa reſp. pluris eſt quam conſulatus, aut prætura, eo majore cura illam adminiſtrari, quam hæc peti debere. Neque me fallit, quantum cum maxumo benificio veſtro negotii ſuſtineam. Bellum parare, ſimul & ærario parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis offendere; domi, foriſque omnia curare; & ea agere inter invidos, occurſantis, factioſos, opinione, Quirites, aſperius eſt. Ad hoc, alii ſi deliquere, vetus nobilitas, majorum facta fortia, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præſidio adſunt: mihi ſpes omnes in memet ſitæ, quas neceſſe eſt & virtute, & innocentia tutari. Nam alia infirma ſunt. Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me converſa eſſe, æquos, bonoſque favere: quippe benefacta mea reip. procedunt: nobilitatem locum invadendi quærere. Quo mihi acrius adnitendum eſt, uti neque vos capiamini, & illi fruſtra ſint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnis labores, pericula conſueta habeam. Quæ ante veſtra benificia gratuito faciebam, ea uti, accepta mercede, deſeram, non eſt conſilium, Quirites. Illis difficile eſt in poteſtatibus temperare, qui per ambitionem ſeſe probos ſimulavere: mihi, qui omnem ætatem in optumis artibus egi, bene facere jam ex conſuetudine in naturam vertit. Bellum me gerere cum

Iugur-

Iugurtha juſſiſtis: quam rem nobilitas ægerrume tulit. Quæſo, reputate cum animis veſtris, num id mutari melius ſit, ſi quem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris proſapiæ, ac multarum imaginum, & nullius ſtipendii; ſcilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, feſtinet, ſumat aliquem ex populo monitorem officii ſui. Ita plerumque evenit; uti, quem vos imperare juſſiſtis, is ſibi imperatorem alium quærat. At ego ſcio, Quirites, qui, poſtquam conſules facti ſunt, acta majorum, & Græcorum militaria præcepta legere cœperint; homines præpoſteri. Nam gerere, quam fieri, tempore poſterius, re, atque uſu prius eſt. Comparate nunc, Quirites, cum illorum ſuperbia me hominem novum. Quæ illi audire, & legere ſolent, eorum partem vidi, alia egomet geſſi. quæ illi litteris, ea ego militando didici. nunc vos exiſtumate, facta, an dicta pluris ſint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam. Mihi fortuna, illis probra objectantur. Quamquam ego naturam unam, & communem omnium exiſtumo, ſed fortiſſumum quemque generoſiſſumum eſſe. Ac ſi jam ex patribus Albini, aut Beſtiæ quæri poſſet, mene, an illos ex ſe gigni maluerint: quid reſponſuros creditis, niſi, ſeſe liberos quam optumos voluiſſe? Quod ſi jure deſpiciunt me; faciant idem majoribus ſuis; quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti ſuperbia, ita ætatem agunt, quaſi honores veſtros contemnant: ita hos petunt, quaſi honeſte vixerint. Næ illi falſi ſunt, qui diverſiſſumas res pariter exſpectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis.

Atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Atque etiam cum apud vos, aut in ſenatu verba faciunt, pleraque oratione majores ſuos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores ſeſe putant: quod contra eſt. Nam, quanto vita illorum præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior. Et profecto ita ſe res habet. majorum gloria poſteris lumen eſt, neque bona, neque mala eorum in occulto patitur. Hujuſce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius eſt, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quam iniqui ſint. Quod ex aliena virtute ſibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: ſcilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas eſt: quam certe peperiſſe melius eſt, quam acceptam corrupiſſe. Equidem ego non ignoro, ſi jam mihi reſpondere velint, abunde illis facundam, & compoſitam orationem fore. Sed in maxumo veſtro beneficio, cum omnibus locis me, voſque maledictis lacerent, non placuit reticere, ne quis modeſtiam in conſcientiam duceret. Nam me quidem ex animi ſententia nulla oratio lædere poteſt. Quippe vera, neceſſe eſt bene prædicet: falſam vita, moreſque mei ſuperant. Sed quoniam veſtra conſilia accuſantur, qui mihi ſummum honorem, & maxumum negotium impoſuiſtis: etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum ſit. Non poſſum, fidei cauſſa, imagines, neque triumphos, aut conſulatus majorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices advorſo corpore. Hæ ſunt meæ imagines, hæc nobilitas, non hereditate relicta, ut illa illis, ſed quæ ego plurimis meis laboribus, & periculis quæſivi. Non ſunt compoſita verba mea. Parum id facio. Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, uti turpia facta oratione tegant. Neque litteras Græ-

cas didici.parum placebat eas diſcere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optuma reip. doctus ſum; hoſtu ferire, præſidia agitare, nihil metuere, niſi turpem famam, hiemem, & æſtatem juxta pati, humi requieſcere; eodem tempore inopiam, & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neque illos arte colam, me opulenter; neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc eſt utile, hoc civile imperium. Namque, cum tute per mollitiem agas, exercitum ſupplicio cogere, hoc, eſt dominum, non imperatorem eſſe. Hæc, atque talia majores veſtri faciundo, ſeque, remque publicam celebravere. Quis nobilitas freta, ipſa diſsimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit; & omnis honores, non ex merito, ſed quaſi debitos, à vobis repetit. Ceterum homines ſuperbiſſumi procul errant. Majores eorum omnia, quæ licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memoriam ſui præclaram. virtutem non reliquere; neque poterant. Ea ſola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me, & incultis moribus ajunt; quia parum ſcite convivium exorno, neque hiſtrionem ullum, neque pluris pretii coquum, quam villicum, habeo. quæ mihi lubet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis ſanctis viris ita accepi, munditias mulieribus, viris laborem convenire, omnibuſque bonis oportere plus gloriæ, quam divitiarum eſſe; arma, non ſupellectilem, decori eſſe. Quin ergo, quod juvat, quod carum æſtumant, id ſemper faciant: ament, potent; ubi adoleſcentiam habuere, ibi ſenectutem agant, in conviviis, dediti ventri, & turpiſſumæ parti corporis: ſudorem, pulverem, & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora ſunt. Verum non ita eſt. Nam, ubi ſe flagitiis dedecoravere tur-

piſſumi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

piſſumi viri, bonorum præmia ereptum eunt. Ita injuſtiſſume luxuria, & ignavia, peſſumæ artes, illis, qui coluere eas, nihil officiunt, reip. innoxiæ cladi ſunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poſcebant, reſpondi: pauca de rep. loquar. Primum omnium de Numidia bonum habete animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Iugurtham tutata ſunt, omnia removiſtis, avaritiam, imperitiam, ſuperbiam. Dein exercitus ibi eſt locorum ſciens, ſed mehercule magis ſtrenuus, quam felix. Nam magna pars ejus avaritia, aut temeritate ducum attrita eſt. Quamobrem vos, quibus militaris ætas eſt, adnitimini mecum, & capeſſite remp. neque quemquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum ſuperbia metus ceperit. Egomet in agmine, in prœlio conſultor idem, & ſocius periculi vobiſcum adero; meque, voſque in omnibus rebus juxta geram. Et profecto, diis juvantibus, omnia matura ſunt. victoria, præda, laus: quæ ſi dubia, aut procul eſſent, tamen omnis bonos reip. ſubvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quiſquam parens liberis, ut æterni forent, optavit: magis, uti boni, honeſtique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, ſi timidis virtutem verba adderent. Nam ſtrenuis abunde dictum puto.

Hujuſcemodi oratione habita, Marius poſtquam plebis animos arrectos videt, propere commeatu, ſtipendio, armis, aliiſque utilibus navis onerat. cum his A. Manlium legatum proficiſci jubet. Ipſe interea milites ſcribere non more majorum, neque ex claſſibus, ſed uti cujuſque lubido erat, capite cenſos pleroſque. Id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem conſulis memorabant, quod ab eo genere celebratus, auctuſ-

que

quæ erat, & homini potentiam quærenti egentiſſumus quiſque opportuniſſumus, cui neque ſua curæ (quippe quæ nulla ſunt) & omnia cum pretio honeſta videntur. Igitur Marius cum aliquanto majore numero, quam decretum erat, in Africam profectus, paucis diebus Vticam advehitur. Exercitus ei traditur à P. Rutilio legato. Nam Metellus conſpectum Marii fugerat; ne videret ea, quæ audita animus tolerare nequiverat. Sed conſul, expletis legionibus, cohortibuſque auxiliariis; in agrum fertilem, & præda onuſtum proficiſcitur. Omnia ibi capta militibus donat: dein caſtella, & oppida natura & viris parum munita aggreditur: prœlia multa, ceterum alia levia aliis locis facere. Interim novi milites ſine metu pugnæ adeſſe: videre fugientis capi, aut occidi; fortiſſumum quemque tutiſſimum: armis libertatem, patriam parenteſque, & alia omnia tegi, gloriam, atque divitias quæri. Sic brevi ſpatio novi votereſque coaluere, & virtus omnium æqualis facta. At reges ubi de adventu Marii cognoverunt, diverſi in locos difficiles abeunt. Ita Iugurthæ placuerat, ſperanti, mox effuſos hoſtis invadi poſſe; Romanos, ſicuti pleroſque, remoto metu laxius, licentiuſque futuros. Metellus interea Romam profectus, contra ſpem ſuam lætiſſumis animis excipitur, plebi, patribuſque, poſtquam invidia deceſſerat, juxta carus. Sed Marius impigre, prudenterque ſuorum, & hoſtium res pariter attendere; cognoſcere quid boni utriſque, aut contra eſſet: explorare itinera regum; conſilia, & inſidias eorum antevenire: nihil apud ſe remiſſum, neque apud illos tutum pati. Itaque & Gætulos, & Iugurtham, ex ſociis noſtris prædas agentes, ſæpe aggreſſus in itinere fuderat, ipſumque

regem

regem haud procul ab oppido Cirta armis exuerat. Quæ poſtquamglorioſa modo, neque belli patrandi cognovit, ſtatuit urbis, quæ viris, aut loco pro hoſtibus, & advorſum ſe opportuniſſumæ erant, ſingulas circumvenire: Ita Iugurtham aut præſidiis nudatum, ſi ea pateretur, aut prœlio certaturum. Nam Bocchus nuncios ſæpe ad eum miſerat, velle populi Rom. amicitiam, ne quid ab ſe hoſtile timeret. Id ſimulaveritne, quo improviſus gravior accederet, an mobilitate ingenii pacem atque bellum mutare ſolitus, parum exploratum eſt. Sed conſul, uti ſtatuerat, oppida, caſtellaque munita adire: partim vi, alia metu, aut præmia oſtentando, avertere ab hoſtibus. Ac primo mediocria gerebat, exiſtumans Iugurtham ob ſuos tutandos in manus venturum. Sed ubi illum procul abeſſe, & aliis negotiis intentum accepit; majora, & magis aſpera aggredi tempus viſum eſt. Erat inter ingentis ſolitudines oppidum magnum, atque valens, nomine Capſa: cujus conditor Hercules Libys memorabatur. Ejus cives apud Iugurtham immunes, levi imperio, & ob ea fideliſſumi habebantur: muniti advorſum hoſtes non mœnibus modo, & armis atque viris, verum etiam multo magis locorum aſperitate. Nam præter oppido propinqua, alia omnia vaſta, inculta, egentia aquæ, infeſta ſerpentibus: quarum vis, ſicut omnium ferarum, inopia cibi acrior: ad hoc, natura ſerpentium ipſa pernicioſa, ſiti magis, quam alia re accenditur. Ejus potiundi Marium maxima cupido invaſerat, cum propter uſum belli, tum quia res aſpera videbatur: & Metellus oppidum Thalam magna gloria ceperat, haud diſſimiliter ſitum, munitumque: niſi quod apud Thalam non longe à mœnibus aliquot fontes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tes erant. Capſenſes una modo, atque ea intra oppidum jugi aqua, cetera pluvia utebantur. Id ibique, & in omni Africa, quæ procul à mare incultius agebat, eo facilius tolerabatur, quia Numidæ plerumque lacte, & ferina carne veſcebantur, & neque ſalem, neque alia gulæ irritamenta quærebant. Cibus illis advorſum famem, & ſitim, non lubidini, neque luxuriæ erat. Igitur conſul, omnibus exploratis, credo diis fretus, (nam contra tantas difficultates conſilio ſatis providere non poterat: quippe etiam frumenti inopia tentabatur, quod Numidæ pabulo pecoris magis, quam arvo ſtudent, &, quodcumque natum fuerat, juſſu regis in loca munita contulerant: ager autem aridus, & frugum vacuus ea tempeſtate: nam æſtatis extremum erat) tamen pro rei copia ſatis providenter exornat: pecus omne, quod ſuperioribus diebus præda fuerat, equitibus auxiliariis agendum attribuit: A. Manlium legatum cum cohortibus expeditis ad oppidum Laris, ubi ſtipendium, & commeatum locaverat, ire jubet: dicitque ſe prædabundum poſt paucos dies eodem venturum. Sic incepto ſuo occultato, pergit ad flumen Tanaim. Ceterum in itinere quotidie pecus exercitui per centurias, item turmas æqualiter diſtribuerat; &, ex coriis utres uti fierent, curabat: ſimul & inopiam frumenti lenire, & ignaris omnibus, parare, quæ mox uſui forent: denique ſexto die, cum ad flumen ventum eſt, maxuma vis utrium effecta. Ibi caſtris levi munimento poſitis, milites cibum capere, atque, uti ſimul cum occaſu ſolis egrederentur, paratos eſſe jubet: omnibus ſarcinis abjectis, aqua modo ſeque, & jumenta onerare. Dein, poſtquam tempus viſum, caſtris egreditur: noctemque totam itinere facto

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

conſedit. idem proxuma facit. Dein tertia multo ante lucis adventum pervenit in locum tumuloſum, ab Capſa non amplius duûm millium intervallo: ibique, quam occultiſſume poteſt, cum omnibus copiis opperitur. Sed, ubi dies cœpit; & Numidæ, nihil hoſtile metuentes, multi oppido egreſſi; repente omnem equitatum, & cum his velociſſumos pedites curſu tendere ad Capſam, & portas obſidere jubet; deinde ipſe intentus propere ſequi, neque milites prædari ſinere. quæ poſtquam oppidani cognovere; res trepidæ, metus ingens, malum improviſum, ad hoc pars civium extra mœnia in hoſtium poteſtate, coegere, uti deditionem facerent. Ceterum oppidum incenſum. Numidæ puberes interfecti, alii omnes venumdati, præda militibus diviſa. Id facinus contra jus belli non avaritia, neque ſcelere conſulis admiſſum; ſed quia locus Iugurthæ opportunus, nobis aditu difficilis, genus hominum mobile, infidum, ante neque benificio, neque metu coercitum. Poſtquam tantam rem Marius ſine ullo ſuorum incommodo patravit, magnus, & clarus antea, major, atque clarior haberi cœpit. Omnia non bene conſulta in virtutem trahebantur. Milites modeſto imperio habiti, ſimul & locupletes, ad cælum ferre: Numidæ magis, quam mortalem, timere: poſtremo ſocii, atque hoſtes credere, illi aut mentem divinam eſſe, aut deorum nutu cuncta portendi. Sed conſul, ubi ea res bene evenit, ad alia oppida pergit. pauca, repugnantibus Numidis, capit. plura, deſerta propter Capſenſium miſerias, igni corrupit. luctu, atque cæde omnia complentur. Denique multis locis potitus, ac pleriſque exercitu incruento, aliam rem aggreditur, non eadem aſperitate, qua Capſenſium,

cate-

ceterum haud ſecus difficilem. Namque haud longe à flumine Mulucha, quod Iugurthæ, Bocchique regnum disjungebat, erat inter ceteram planitiem mons ſaxeus, mediocri caſtello, ſatis patens, immenſum editus, uno peranguſto aditu relicto: nam omnia natura, velut opere, atque conſulto, præceps. Quem locum Marius, quod ibi regis theſauri erant, ſumma vi capere intendit: ſed ea res forte, quam conſilio melius geſta. Nam caſtello virorum, atque armorum ſatis magna vis, & frumenti, & fons aquæ: aggeribus, turribuſque, & aliis machinationibus locus importunus. Iter caſtellanorum anguſtum admodum, utrimque præciſum. Vineæ cum ingenti periculo fruſtra agebantur. nam cum eæ paullo proceſſerant, igni, aut lapidibus corrumpebantur. Milites neque pro opere conſiſtere, propter iniquitatem loci: neque inter vineas ſine periculo adminiſtrare: optumus quiſque cadere, aut ſauciari, ceteris metus augeri. At Marius, multis diebus, & laboribus conſumtis, anxius trahere cum animo ſuo, omitteretne inceptum, quoniam fruſtra erat, an fortunam opperiretur, qua ſæpe proſpere uſus fuerat. Quæ cum multos dies, noctesque æſtuans agitaret, forte quidam Ligus, ex cohortibus auxiliariis miles gregarius, caſtris aquatum egreſſus, haud procul ab latere caſtelli, quod advorſum prœliantibus erat, animadvertit inter ſaxa repentes cochleas: quarum cum unam, atque alteram, dein plures peteret, ſtudio legundi paullatim prope ad ſummum montis egreſſus eſt. Vbi poſtquam ſolitudinem intellexit, more humanæ cupidinis ignara viſundi animum vortit. Et forte in eo loco grandis ilex coaluerat inter ſaxa, paullulum modo prona, dein flexa, atque aucta in altitudinem, quo

cuncta gignentium natura fert: cujus ramis modo, modo eminentibus ſaxis niſus Ligus, caſtelli planitiem perſcribit; quod cuncti Numidæ intenti præliantibus aderant. Exploratis omnibus, quæ mox uſui fore ducebat, eodem regreditur, non temere, ut aſcenderat, ſed tentans omnia, & circumſpiciens. Itaque Marium propere adit: acta edocet: hortatur, ab ea parte, qua ipſe deſcenderat, caſtellum tentet: pollicetur ſeſe itineris periculique ducem. Marius cum Ligure promiſſa ejus cognitum ex præſentibus miſit: quorum, uti cujuſque ingenium erat, ita rem difficilem, aut facilem renunciavere. Conſulis animus tamen paullulum arrectus. Itaque ex copia tubicinum, & cornicinum, quinque numero quam velociſſumos delegit, & cum his, præſidio qui forent, quattuor centuriones: omniſque Liguri parere jubet: & ei negotio proxumum diem conſtituit. Sed ubi ex præcepto tempus viſum; paratis, compoſitiſque omnibus, ad locum pergit. Ceterum illi, qui centuriis præerant, prædocti ab duce, arma, ornatumque mutaverant, capite, atque pedibus nudis, uti proſpectus, niſuſque per ſaxa facilius foret: ſuper terga gladii, & ſcuta; verum ea Numidica, ex coriis, ponderis gratia: ſimul &, offenſa quo lenius ſtreperent. Igitur prægrediens Ligus, ſaxa, & ſi quæ vetuſtate radices eminebant laqueis vinciebat, quibus allevati milites facilius adſcenderent: interdum timidos inſolentia itineris levare manu: ubi paullo aſperior adſcenſus erat, ſingulos præ ſe inermos mittere; dein ipſe cum illorum armis ſequi: quæ dubia niſui videbantur, potiſſumus tentare: ac ſæpius eadem adſcendens, ac deſcendens, dein ſtatim digrediens, ceteris audaciam addere. Igitur diu, multum-

tumque fatigati, tandem in caſtellum perveniunt, deſertum ab ea parte: quod omnes, ſicut aliis diebus, advorſum hoſtes aderant. Marius, ubi ex nunciis, quæ Ligus egerat, cognovit, quamquam toto die intentos prœlio Numidas habuerat, tum vero cohortatus milites, & ipſe extra vineas egreſſus, teſtudine acta ſuccedere, & ſimul hoſtem tormentis, ſagittariiſque, & funditoribus eminus terrere. At Numidæ, ſæpe antea vineis Romanorum ſubverſis, item incenſis, non caſtelli mœnibus ſeſe tutabantur; ſed pro muro dies, noctesque agitare; maledicere Romanis; ac Mario vecordiam objectare, militibus noſtris Iugurthæ ſervitium minari; ſecundis rebus feroces eſſe. Interim, Romanis omnibus, hoſtibuſque prœlio intentis, magna vi utrimque, pro gloria atque imperio his, illis pro ſalute certantibus, repente à tergo ſigna canere: ac primo mulieres, & pueri, qui viſum proceſſerant, fugere, deinde, uti quiſque muro proxumus erat, poſtremo cuncti armati, inermeſque. Quod ubi accidit, eo acrius Romani inſtare, fundere, ac pleroſque tantummodo ſauciare, dein ſuper occiſorum corpora vadere, avidi gloriæ certantes murum petere; neque quemquam omnium præda morari. Sic forte correcta Marii temeritas, gloriam ex culpa invenit. Ceterum, dum ea res geritur, L. Sulla quæſtor cum magno equitatu in caſtra venit, quod, ut ex Latio, & à ſociis cogeret, Romæ relictus erat. Sed quoniam nos tanti viri res admonuit; idoneum viſum eſt, de natura, cultuque ejus paucis dicere. Neque enim alio loco de Sullæ rebus dicturi ſumus: & L. Siſenna optume, & diligentiſſume omnium, qui eas res dixere, perſecutus, parum mihi libero ore locutus videtur. Igitur Sulla gentis patriciæ no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

bilis fuit, familia prope jam exſtincta majorum ignavia, litteris Græcis, atque Latinis juxta, atque doctiſſume eruditus, animo ingenti, cupidus voluptatum, ſed gloriæ cupidior: otio luxurioſo eſſe: tamen ab negotiis numquam voluptas remorata, niſi quod de uxore potuit honeſtius conſuli: facundus, callidus, & amicitia facilis: ad ſimulanda negotia altitudo ingenii incredibilis: multarum rerum, ac maxume pecuniæ largitor: atque illi, feliciſſumo omnium ante civilem victoriam, numquam ſuper induſtriam fortuna fuit: multique dubitavere, fortior, an felicior eſſet. Nam, poſtea quæ fecerit, incertum habeo, pudeat magis, an pigeat diſſerere. Igitur Sulla, uti ſupra dictum eſt, poſtquam in Africam, atque in caſtra Marii cum equitatu venit, rudis antea & ignarus belli, ſollertiſſumus omnium in paucis tempeſtatibus factus eſt. Ad hoc milites benigne appellare: multis rogantibus, aliis per ſe ipſe dare, beneficia invitus accipere, ſed ea properantius, quam æs mutuum reddere. ipſe ab nullo repetere: magis id laborare, ut illi quam plurimi deberent; joca atque ſeria cum humilumis agere. In operibus, in agmine, atque ad vigilias multus adeſſe: neque interim, quod ambitio prava ſolet, conſulis, aut cujuſquam boni famam lædere: tantummodo neque conſilio, neque manu priorem alium pati: pleroſque antevenire Quibus rebus, & artibus brevi Mario, militibuſque cariſſumus factus. At Iugurtha poſtquam oppidum Capſam, alioſque locos munitos, & ſibi utilis, ſimul & magnam pecuniam amiſerat; ad Bocchum nuncios mittit, quam primum in Numidiam copias adduceret: prœlii faciundi tempus adeſſe. Quem ubi cunctari accepit, dubium belli atque pacis rationes trahere:

rurſus, ut antea, proximos ejus donis corrumpit: ipſique Mauro pollicetur Numidiæ tertiam partem, ſi aut Romani Africa expulſi, aut, integris ſuis finibus, bellum compoſitum foret. Eo præmio illectus Bocchus cum magna multitudine Iugurtham accedit. Ita, amborum exercitu conjuncto,, Marium jam in hiberna proficiſcentem, vix decima parte die reliqua invadunt, rati noctem, quæ jam aderat, victis ſibi munimento fore, &, ſi viciſſent, nullo impedimento, quia locorum ſcientes erant: contra Romanis utrumque caſum in tenebris difficiliorem fore. Igitur ſimul conſul ex multis de hoſtium adventu cognovit: & ipſi hoſtes aderant: & prius quam exercitus aut inſtrui, aut ſarcinas colligere, denique, ante quam ſignum, aut imperium ullum accipere quivit, equites Mauri, atque Gætuli, non acie, neque ullo more prœlii, ſed catervatim, uti quoſque fors conglobaverat, in noſtros incurrunt. Qui omnes trepidi improviſo metu, attamen virtutis memores, aut arma capiebant, aut capientis alios ab hoſtibus defenſabant: pars equos aſcendere, obviam hoſtibus ire: pugna latrocinio magis, quam prœlio ſimilis fieri: ſine ſignis, ſine ordinibus, equites pedites permixti, cædere alios, alios obtruncare: multos contra adverſos acerrume pugnantes ab tergo circumvenire: neque virtus, neque arma ſatis tegere; quod hoſtes numero plures, & undique circumfuſi erant: denique Romani veteres, novique, & ob ea ſcientes belli, ſi quos locus, aut caſus conjunxerat, orbes facere: atque ita ab omnibus partibus ſimul tecti, & inſtructi hoſtium vim ſuſtentabant. Neque in eo tamque aſpero negotio Marius territus, aut magis, quam antea demiſſo animo fuit; ſed cum turma ſua, quam ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

fortiſſumis magis, quam familiariſſumis paraverat, vagari paſſim: ac modo laborantibus ſuis ſuccurrere, modo hoſtis, ubi confertiſſumi obſtiterant, invadere manu: conſulere militibus, quoniam imperitare conturbatis omnibus non poterat. Iamque dies conſumtus erat, cum tamen barbari nihil remittere; atque, uti reges præceperant, noctem pro ſe rati, acrius inſtare. Tum Marius ex copia rerum conſilium trahit: atque, uti ſuis receptui locus eſſet, collis duos propinquos inter ſe occupat. Quorum in uno, caſtris parum amplo, fons aquæ magnus erat: alter uſui opportunus, quia magna parte editus, & præceps, pauca munimenta egebat. Ceterum apud aquam Sullam cum equitibus noctem agitare jubet. Ipſe milites diſperſos paullatim, neque minus hoſtibus conturbatis, in unum contrahit: dein cunctos pleno gradu in collem ſubducit. Ita reges, loci difficultate coacti, prœlio deterrentur; neque tamen ſuos longius abire ſinunt, ſed, utroque colle multitudine circumdato effuſi conſedere. Dein, crebris ignibus factis, plerumque noctis barbari more ſuo lætari, exſultare, ſtrepere vocibus: & ipſi duces feroces, quod non fugere, ac pro victoribus agere. Sed ea cuncta Romanis ex tenebris, & editioribus locis facilia viſu, magnoque hortamento erant. Plurimum vero Marius imperitia hoſtium confirmatus, quam maxumum ſilentium haberi jubet: ne ſigna quidem, uti per vigilias ſolebant, canere: dein, ubi lux adventabat, defeſſis jam hoſtibus, ac paullo ante ſomno captis, de improviſa vectigalis, item cohortium, turmarum, legionum, tubicines ſimul omnes ſigna canere, milites clamorem tollere, atque portis erumpere. Mauri, atque Gætuli ignoto atque horribili ſonitu repente exciti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

neque fugere, neque arma capere, neque omnino facere, aut providere quidquam poterant. Ita cunctos ſtrepitu, clamore, nullo ſubveniente, noſtris inſtantibus tumultu, terrore, formidine, quaſi vecordia ceperat: denique omnes fuſi, fugatique: arma, & ſigna militaria pleraque capta: pluresque eo prœlio, quam omnibus ſuperioribus, interemti. Nam ſomno, & metu inſolito impedita fuga. Dein Marius, uti cœperat, in hiberna proficiſcitur, quæ propter commeatum in oppidis maritumis agere decreverat: neque tamen victoria ſocors, aut inſolens factus; ſed pariter, atque in conſpectu hoſtium, quadrato agmine incedere. Sulla cum equitatu apud dextimos, in ſiniſtra parte A. Manlius cum funditoribus, & ſagittariis, præterea cohortes Ligurum curabat: primos, & extremos cum expeditis manipulis tribunos locaverat. Perfugæ, regionum ſcientiſſumi, hoſtium iter explorabant. Simul conſul, quaſi nullo impoſito, omnia providere: apud omnis adeſſe, laudare, increpare merentis. Ipſe armatus, intentuſque item milites cogebat: neque ſecus, atque iter faceret, caſtra munire, excubitum in porta cohortis ex legionibus, pro caſtris equites auxiliarios mittere: præterea alios ſuper vallum in munimentis locare, vigilias ipſe circuite, non tam diffidentia futuri, quæ imperaviſſet, quam uti militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus eſſet. Et ſane Marius illoque aliiſque temporibus Iugurthini belli, pudore magis, quam malo, exercitum coercebat: quod multi per ambitionem fieri ajebant: pars quod à pueritia conſuetam duritiam, & alia, quæ ceteri miſerias vocant, voluptati habuiſſet. Niſi tamen reſp. pariter, ac ſæviſſumo imperio, bene, atque decore geſta. Igitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

quarto denique die haud longe ab oppido Cirta ſimul undique ſpeculatores citi ſeſe oſtendunt: quare hoſtis adeſſe intelligitur. Sed quia divorſi redeuntes, alius ab alia parte, atque omnes idem ſignificabant; conſul incertus, quonam modo aciem inſtrueret, nullo ordine commutato, advorſum omnia paratus ibidem operitur. Igitur Iugurtham ſpes fruſtrata, qui copias in quatuor partis diſtribuerat, ratus ex omnibus æque aliquos ab tergo hoſtibus venturos. Interim Sulla, quem primum hoſtes attigerant, cohortatus ſuos, turmatim, & quam maxume confertis equis, ipſeque aliique Mauros invadunt: ceteri in loco manentes, ab jaculis eminus emiſſis corpora tegere, &, ſi qui in manus venerant, obtruncare. Dum eo modo equites prœliantur, Bocchus cum peditibus, quos Volux filius ejus adduxerat, neque in priore pugna, in itinere morati, adfuerant, poſtremam Romanorum aciem invadunt. Tum Marius apud primos agebat, quod ibi Iugurtha cum plurimis erat. Dein Numida, cognito Bocchi adventu, clam cum paucis ad pedites convortit: ibi Latine (nam apud Numantiam loqui didicerat) exclamat, noſtros fruſtra pugnare: paullo ante Marium ſua manu interfectum: ſimul gladium ſanguine oblitum oſtendere, quem in pugna, ſatis impigre occiſo pedite noſtro, cruentaverat. Quod ubi milites accepere, magis atrocitate rei, quam fide nuncii, terrentur: ſimulque barbari animos tollere, & inperculſos Romanos acrius incedere. Iamque paullatim à fuga aberat, cum Sulla, profligatis iis, quos advorſum ierat, rediens ab latere Mauros incurrit. Bocchus ſtatim avertitur. At Iugurtha, dum ſuſtentare ſuos, & prope jam adeptam victoriam retinere cupit, circumventus ab

equi-

equitibus dextra ſiniſtra, omnibus occiſis, ſolus inter tela hoſtium vitabundus erumpit. Atque interim Marius, fugatis equitibus, accurrit auxilio ſuis, quos pelli jam acceperat. Denique hoſtes jam undique fuſi. Tum ſpectaculum horribile in campis patentibus: ſequi, fugere; occidi, capi; equi, atque viri afflicti: ac multi, vulneribus acceptis, neque fugere poſſe, neque quietem pati; niti modo, ac ſtatim concidere; poſtremo omnia, qua viſus erat, conſtrata telis, armis, cadaveribus, & inter ea humus infecta ſanguine. Poſtea loci conſul, haud dubie jam victor, pervenit in oppidum Cirtam, quo initio profectus intenderat. Eo poſt diem quintum, quam iterum barbari male pugnaverant, legati à Boccho veniunt: qui regis verbis à Mario petivere duos quam fidiſſumos ad eum mitteret; velle de ſuo, & de populi R. commodo cum iis diſſerere. Ille ſtatim L. Sullam, & A. Manlium ire jubet: qui quamquam acciti ibant; tamen placuit verba apud regem facere; ingenium aut avorſum uti flecterent; aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sulla, cujus facundiæ, non ætati, à Manlio conceſſum, pauca verba hujuſcemodi locutus.

Rex Bocche, magna lætitia nobis eſt, cum te talem virum dii monuere, ut aliquando pacem, quam bellum, malles; neu te optimum cum peſſumo omnium Iugurtha miſcendo commaculares; ſimul nobis demeres acerbam neceſſitudinem, pariter te errantem, & illum ſceleratiſſimum perſequi. Ad hoc, populo R. jam à principio inopi, melius viſum, amicos, quam ſervos, quærere: tutiuſque rati, volentibus, quam coactis imperitare. Tibi vero nulla opportunior amicitia noſtra: primum quod procul abſumus; in quo offenſa minumum, gratia par, ac

 ſi pro-

ſi prope adeſſemus: dein, quod parentes abunde habemus, amicorum neque nobis, neque cuiquam omnium ſatis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuiſſet: profecto ex P.R. ad hoc tempus multo plura bona accepiſſes, quam mala perpeſſus eſſes. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit: cui ſcilicet placuit & vim, & gratiam noſtram experiri: nunc, quando per illam licet, feſtina, atque, uti cœpiſti, perge. Multa, atque opportuna habes, quo facilius errata officiis ſuperes. Poſtremo hoc in pectus tuum demitte, numquam populum Rom. beneficiis victum eſſe. Nam, bello quid valeat, tute ſcis.

Ad ea Bocchus placide, & benigne ſimul, pauca pro delicto ſuo verba facit; Se non hoſtili animo, ſed ob regnum tutandum arma cepiſſe. Nam Numidiæ partem, unde Iugurtham expulerit, jure belli ſuam factam: eam vaſtari à Mario, pati nequiviſſe: præterea, miſſis antea Romam legatis repulſum ab amicitia. Ceterum vetera omittere, ac tum, ſi per Marium liceret, legatos ad ſenatum miſſurum. Dein, copia facta, animus barbari ab amicis flexus, quos Iugurtha, cognita legatione Sullæ, & Manlii, metuens id quod parabatur, donis corruperat. Marius interea, exercitu in hibernaculis compoſito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiſcitur in loca ſola, obſeſſum turrim regiam, quo Iugurtha perfugas omnis præſidium impoſuerat. Tum rurſus Bocchus, ſeu reputando quæ ſibi duobus prœliis evenerant, ſeu admonitus ab aliis amicis, quos incorruptos Iugurtha reliquerat, ex omni copia neceſſariorum quinque delegit, quorum & fides cognita, & ingenia validiſſima erant. Eos ad Marium, ac dein, ſi placeat, Romam legatos ire jubet: agen-

agendarum rerum, & quocumque modo belli componendi licentiam ipſis permittit. Illi mature ad hiberna Romanorum proficiſcuntur. dein à Gætulis latronibus in itinere circumventi, ſpoliatique, pavidi, ſine decore ad Sullam profugiunt; quem conſul, in expeditionem proficiſcens, pro prætore reliquerat. Eos ille non pro vanis hoſtibus, uti meriti erant, ſed accurate & liberaliter habuit. Qua re barbari & famam Romanorum avaritiæ falſam, & Sullam ob munificentiam in ſeſe amicum rati. Nam etiam tum largitio multis ignota erat: munificus nemo putabatur, niſi pariter volens: dona omnia in benignitate habebantur. Igitur quæſtori mandata Bocchi patefaciunt: ſimul ab eo petunt, uti fautor, conſultorque ſibi adſit: copias, fidem, magnitudinem regis ſui, & alia, quæ aut utilia, aut benevolentia eſſe credebant, oratione extollunt: dein, Sulla omnia pollicito, docti, quo modo apud Marium, item apud ſenatum verba facerent, circiter dies XL. ibidem opperiuntur. Marius poſtquam infecto negotio, quo intenderat, Cirtam redit, de adventu legatorum certior factus, illoſque, & Sullam venire jubet, itemque L. Bellienum prætorem Vtica, præterea omnis vndique ſenatorii ordinis: quibus cum mandata Bocchi cognoſcit, in quibus, legatis poteſtas eundi Romam fit, ab conſule interea induciæ poſtulabantur. Ea Sullæ, & pleriſque placuere: pauci ferocius decernunt, ſcilicet ignari humanarum rerum, quæ fluxæ, & mobiles ſemper in advorſa mutant. Ceterum Mauri, impetratis omnibus, tres Romam profecti ſunt cum Cn. Octavio Ruſone, qui quæſtor ſtipendium in Africam portaverat: duo ad regem redeunt. Ex his Bocchus cum cetera, tum maxume benignitatem,

&.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

& ſtudium Sullæ accepit. Romæque legatus ejus, poſtquam erraſſe regem, & Iugurthæ ſcelere lapſum, deprecati ſunt, amicitiam & fœdus petentibus hoc modo reſpondetur:

S. P. Q. R. beneficii & injuriæ memor eſſe ſolet. Ceterum Boccho, quoniam pænitet, delicti gratiam facit. fœdus & amicitia dabuntur, cum meruerit.

Quibus rebus cognitis, Bocchus per litteras à Mario petivit, uti Sullam ad ſe mitteret; cujus arbitratu communibus negotiis conſuleretur. Is miſſus cum præſidio equitum, atque peditum, funditorum Balearium: præterea iere ſagittarii, & cohors Pæligna cum velitaribus armis, itineris properandi cauſa: neque his ſecus, atque aliis armis, advorſus tela hoſtium, quod ea levia ſunt, muniti. Sed in itinere quincto denique die, Volux, filius Bocchi, repente in campis patentibus cum mille non amplius equitibus ſeſe oſtendit: qui temere & effuſe euntes, Sullæ aliiſque omnibus & numerum ampliorem vero & hoſtilem metum efficiebant. Igitur ſe quiſque expedire; arma, atque tela tentare, intendere: timor aliquantus, ſed ſpes amplior, quippe victoribus, & advorſum eos, quos ſæpe vicerant. Interim equites, exploratum præmiſſi, rem, ut erat, quietam nunciant. Volux adveniens quæſtorem appellat: ſe à Patre Boccho obviam illis ſimul, & præſidio miſſum. Dein eum & proximum diem ſine metu conjuncti erunt. Poſt, ubi caſtra locata, & diei veſper erat, repente Maurus, incerto vultu pavens, ad Sullam accurrit: dicitque ſibi ex ſpeculatoribus cognitum, Iugurtham haud procul abeſſe; ſimul, uti noctu clam ſecum profugeret, rogat, atque hortatur. Ille animo feroci negat ſe totiens fuſum Numidam pertimeſcere: virtuti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſuorum ſatis credere; etiam ſi certa peſtis adeſſet, manſurum potius, quam proditis quos ducebat, turpi fuga incertæ, ac forſitan poſt paullo morbo interituræ vitæ parceret. Ceterum ab eodem monitus, uti noctu proficiſcerentur, conſilium adprobat: ac ſtatim milites cœnatos eſſe in caſtris, ignisque quam creberrumos fieri, dein prima vigilia ſilentio egredi jubet. Iamque nocturno itinere feſſis omnibus, Sulla pariter cum ortu ſolis caſtra metabatur: cum equites Mauri nunciant, Iugurtham, circiter duûm millium intervallo, ante eos conſediſſe. Quod poſtquam auditum eſt, tum vero ingens metus noſtros invadit, credere ſe proditos à Voluce, & inſidiis circumventos. Ac fuere qui dicerent manu vindicandum, neque apud illum tantum ſcelus inultum relinquendum. At Sulla, quamquam eadem exiſtumabat, tamen ab injuria Maurum prohibet: ſuos hortatur, uti fortem animum gererent: ſæpe ante paucis ſtrenuis advorſus multitudinem bene pugnatum: quanto ſibi in prœlio minus pepercifſent, tanto tutiores fore, nec decere quemquam, qui manus armaverit, ab inermis pedibus auxilium petere, & in maxumo omnium metu nudum & cæcum corpus ad hoſtis vortere. Dein Volucem, qnoniam hoſtilia faceret, Iovem maxumum obteſtatus, uti ſceleris atque perfidiæ Bocchi teſtis adeſſet, caſtris abire jubet. Ille lacrumans orare, ne ea crederet: nihil dolo factum, ac magis calliditate Iugurthæ: cui videlicet ſpeculanti iter ſuum cognitum eſſet. Ceterum, quoniam neque ingentem multitudinem haberet; & ſpes, opeſque ejus ex patre ſuo penderent; credere illum nihil palam auſurum, cum ipſe filius teſtis adeſſet. Quare optimum factum videri, per media ejus caſtra

palam

palam tranſire; ſeſe, vel præmiſſis, vel ibidem relictis Mauris, ſolum cum Sulla iturum. Ea res ut in tali negotio, probata: ac ſtatim profecti, quia de improviſo acceſſerant, dubio atque hæſitante Iugurtha, incolumis tranſeunt. Dein paucis diebus, quo ire intenderant, perventum eſt. Ibi cum Boccho Numida quidam Aſpar nomine, multum, & familiariter agebat, præmiſſus ab Iugurtha, poſtquam Sullam accitum audierat, orator, & ſubdole ſpeculatum Bocchi conſilia: præterea Dabar, Maſſugradæ filius, ex gente Maſiniſſæ, ceterum materno genere impar; (nam pater ejus ex concubina ortus erat.) Mauro ob ingenii multa bona carus, acceptuſque, quem Bocchus fidum eſſe Romanis multis antea tempeſtatibus expertus, illico ad Sullam nunciatum mittit, paratum ſeſe facere, quæ populus Rom. vellet: colloquio diem, locum, tempus ipſe deligeret: conſulta ſeſe omnia cum illo integra habere: neu Iugurthæ legatum pertimeſceret; quo res communis licentius gereretur; nam ab inſidiis ejus aliter caveri nequiviſſe. Sed ego comperior, Bocchum magis Punica fide, quam ob ea, quæ prædicabat, ſimul Romanos, & Numidam ſpe pacis attinuiſſe. multumque cum animo ſuo volvere ſolitum, Iugurtham Romanis, an illi Sullam traderet. lubidinem advorſum nos, metum pro nobis ſuaſiſſe. Igitur Sulla reſpondit, pauca ſe coram Aſpare locuturum; cetera occulte, nullo, aut quam pauciſſumis præſentibus: ſimul edocet, quæ ſibi reſponderentur. Poſtquam, ſicuti voluerant, congreſſi: dicit ſe miſſum à conſule veniſſe quæſitum ab eo, pacem an bellum agitaturus foret. Tum rex, uti præceptum fuerat, poſt diem decimum redire jubet; ac nihil etiam nunc decre-

decreviſſe, ſed illo die reſponſurum. Dein ambo in caſtra ſua digreſſi. Sed ubi plerumque noctis proceſſit, Sulla à Boccho occulte accerſitur: ab utroque tantummodo fidi interpretes adhibentur. Præterea Dabar internuncius ſanctus vir, ex ſententia ambobus jurat: ac ſtatim rex ſic incipit:

Numquam ego ratus ſum fore, uti rex maxumus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentiſſumus, privato homini gratiam deberem. Et hercule Sulla ante te cognitum, multis orantibus aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigui. Id imminutum, quod ceteri dolere ſolent, ego lætor. Fuerit mihi pretium, eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ; qua apud animum meum nihil carius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremo quidquid animo lubet, ſume, utere: &, quoad vives, numquam tibi redditam gratiam putaveris: ſemper apud me integra erit: denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtumo, regem armis, quam munificentia, vinci, minus flagitioſum. Ceterum de rep. veſtra, cujus curator huc miſſus es, paucis accipe. Bellum ego populo Rom. neque feci, neque factum umquam volui: finis meos advorſum armatos armis tutus ſum. id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Iugurtha bellum. Ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar, neque id intrare Iugurtham ſinam. Præterea, ſi quid meque vobiſque dignum petiveris, haud repulſus abibis.

Ad ea Sulla pro ſe breviter, & modice; de pace, & de communibus rebus multis diſſeruit. Denique regi patefecit, quod polliceatur, ſenatum & populum Rom. quoniam armis amplius

va-

valuiſſent, non in gratia habituros: faciundum aliquid, quod illorum magis, quam ſua, retuliſſe videretur; id adeo in promtu eſſe, quoniam copiam Iugurthæ haberet: quem ſi Romanis tradidiſſet, fore ut illi plurimum deberetur: amicitiam, fœdus, Numidiæ partem, quam nunc peteret, tunc ultro adventuram. Rex primum negitare: cognationem, affinitatem, præterea fœdus interveniſſe: ad hoc metuere, ne fluxa fide uſus popularium animos averteret: quîs & Iugurtha carus, & Romani inviſi eſſent. Denique ſæpius fatigatus, leniter, & ex voluntate Sullæ omnia ſe facturum promittit. Cæterum ad ſimulandam pacem, cujus Numida, defeſſus bello, avidiſſumus quæ utilia viſa, conſtituunt. Ita, compoſito dolo, digrediuntur. Et rex poſtero die Aſparem, Iugurthæ legatum, appellat: dicitque ſibi per Dabarem ex Sulla cognitum, poſſe conditionibus bellum componi: quamobrem regis ſui ſententiam exquireret. Ille lætus in caſtra Iugurthæ proficiſcitur. Dein ab illo cuncta edoctus, properato itinere, poſt diem octavum redit ad Bocchum; & ei nunciat, Iugurtham cupere omnia, quæ imperarentur, facere; ſed Mario parum fidere: ſæpe antea, cum imperatoribus Romanis pacem conventam, fruſtra fuiſſe. Ceterum Bocchus, ſi ambobus conſultum, & ratam pacem vellet, daret operam ut una ab omnibus, quaſi de pace, in colloquium veniretur, ibique ſibi Sullam traderet: cum talem virum in poteſtate habuiſſet, cum fore, uti juſſu S. P. R. fœdus fieret; neque hominem nobilem non ſua ignavia, ſed ob rempub. in hoſtium poteſtate relictum iri. Hæc Maurus ſecum ipſe diu volvens, tandem promiſit. Ceterum dolo, an vere cunctatus, parum comperimus. Sed plerumque

rumque regiæ voluntates, uti vehementes, ſic mobiles, ſæpe ipſæ ſibi advorſæ. Poſtea, tempore & loco conſtituto, in colloquium uti de pace veniretur, Bocchus Sullam modo, modo Iugurthæ legatum appellare: benigne habere: idem ambobus polliceri. Illi pariter læti, ac ſpei bonæ pleni eſſe. Sed nocte ea, quæ proxuma fuit ante diem colloquio decretum, Maurus adhibitis amicis, ac ſtatim immutata voluntate, remotis ceteris dicitur ſecum ipſe multum agitaviſſe, vultu, colore, ac motu corporis pariter atque animo varius: quæ ſcilicet, tacente ipſo, occulta oris pateſeciſſe. Tamen poſtremo Sullam accerſi jubet; & ex illius ſententia Numidæ inſidias tendit. Deinde, ubi dies advenit, & ei nunciatum eſt, Iugurtham haud procul abeſſe; cum paucis amicis, & quęſtore noſtro, quaſi obvius honoris cauſſa procedit in tumulum facilumum viſu inſidiantibus. Eodem Numida cum pleriſque neceſſariis ſuis inermis, uti dictum erat, accedit: ac ſtatim ſigno dato, undique ſimul ex inſidiis invaditur. Ceteri obtruncati: Iugurtha Sullæ vinctus traditur, & ab eo ad Marium deductus. Per idem tempus advorſum Gallos ab ducibus noſtris Q. Scipione, & M. Manlio male pugnatum. Quo metu Italia omnis contremuerat. Illique & uſque ad noſtram memoriam Romani ſic habuere, alia omnia virtuti ſuæ prona eſſe; cum Gallis pro ſalute, non pro gloria certari. Sed poſtquam bellum in Numidia confectum, & Iugurtham Romam vinctum adduci nunciatum eſt; Marius conſul abſens factus eſt; & ei decreta provincia Gallia: iſque Kalendis Ianuar. magna gloria conſul triumphavit. Ex ea tempeſtate ſpes, atque opes civitatis in illo ſitæ erant.

C.SAL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

C. SALLUSTII CRISPI HISTORIARUM FRAGMENTA.

Lib. I.

Res populi R. M. Lepido, Q. Catulo Coſs. ac deinde militiæ & domi geſtas compoſui. *Donatus & Pomp. Meſſalinus.*

Cato Romani generis diſſertiſſumus multa paucis abſolvit. *Serv. & Acron.*

Fannius vere. *Victorinus.*

Nos in tanta doctiſſumorum hominum copia. *Servius.*

Neque me diverſa pars in civilibus armis movit à vero. *Aruſianus.*

Nobis primæ diſſenſiones vitio humani ingenii evenere: quod, inquies, atque indomitum, ſemper in certamine libertatis, aut gloriæ, aut dominationis agit. *Priſc.*

Nam à primordio urbis ad bellum Perſi Macedonicum. *Idem.*

Res Romana plurimum imperio valuit, Ser. Sulpitio & M. Marcello Coſſ. omni Gallia cis Rhenum, atque inter mare noſtrum, atque Oceanum, niſi quæ à paludibus invia fuit, perdomita. Optumis autem moribus, & maxuma concordia egit populus Rom. inter ſecundum atque poſtremum bellum Carthaginenſe. *Victorinus & Auguſtinus.*

At

At diſcordia, & avaritia, atque ambitio, & cetera ſecundis rebus oriri ſueta mala, poſt Carthaginis exſcidium maxume aucta ſunt. Nam injuriæ validiorum, & ob eas diſceſſio plebis à patribus, aliæque diſſenſiones domi fuere jam inde à principio: neque amplius, quam regibus exactis, dum metus à Tarquinio & bellum grave cum Etruria poſitum eſt, æquo & modeſto jure agitatum: dein, ſervili imperio patres plebem exercere; de vita atque tergo regio more conſulere: agro pellere, &, ceteris expertibus, ſoli in imperio agere. Quibus ſævitiis, & maxume fenoris onere oppreſſa plebes, cum aſſiduis bellis tributum ſimul & militiam toleraret, armata montem ſacrum atque Aventinum inſedit. Tumque Trib. pl. & alia ſibi jura paravit. Diſcordiarum & certaminis utrimque finis fuit ſecundum bellum Punicum, *Auguſtinus.*

Poſtquam, remoto metu Punico, ſimultates exercere vacuum fuit, plurimæ turbæ, ſeditiones, &ad poſtremum bella civilia orta ſunt: dum pauci potentes, quorum in gratia plerique conceſſerant, ſub honeſto patrum aut plebis nomine dominationes affectabant, bonique & mali cives appellati, non ob merita in rempublicam, omnibus pariter corruptis, ſed uti quiſque locupletiſſumus, & injuria validior, quia præſentia defendebat, pro bono ducebatur. Ex quo tempore majorum mores non paullatim, ut antea, ſed torrentis modo præcipitati: adeo juventus luxu atque avaritia corrupta eſt, uti merito dicatur, genitos eſſe, qui neq; ipſi habere poſſent res familiares, neque alios pati. *Agellius, & Auguſtinus.*

Igitur venditis proſcriptorum bonis, aut dilargitis. *Agellius*

Id bellum excitabat metus Pompeii victoris Hiempſalem in regnum reſtituentis. *Idem.*

Maxumeque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi. *Donatus & Aruſianus.*

Quin lenones & vinarii laniique, quorum præterea vulgus in dies uſum habet, precio compoſiti. *Cariſius.*

Genus armis ferox, & ſervitii inſolitum. *Aruſianus.*

M. Æmilii Lepidi Coſ ad P. R. oratio contra Sullam.

Clementia & probitas veſtra, Quirites, quibus per ceteras gentis maxumi, & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, advorſus tyrannidem L. Sullæ: ne aut ipſi, nefanda quæ æſtumatis, ea parum credendo de aliis circumveniamini: præſertim cum illi ſpes omnis in ſcelere atque perfidia ſit; neque ſe aliter tutum putet, quam ſi pejor atque inteſtabilior metu veſtro fuerit, quo captivis libertatis curam miſeria eximat: aut ſi provideritis, in tutandis periculis magis, quam in ulciſcendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maxumi nominis, non minus optumis majorum exemplis, nequeo ſatis mirari, dominationis in vos, ſervitium ſuum mercedem dant: & utrumque per injuriam malunt, quam optumo jure libere agere: præclara Brutorum, atque Æmiliorum & Lutatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, ſubvertunda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defenſum eſt aliud, quam libertas, & ſuæ cuique ſedes; neu cui, niſi legibus, pareremus? quæ cuncta ſævus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta, tenet, non tot exercituum clade, neque conſulis, & aliorum principum, quos fortuna belli

belli conſumſerat, ſatiatus; ſed tum crudelior, cum pleroſque ſecundæ res in miſerationem ex ira vertunt. Quin ſolus omnium, poſt memoriam hominum, ſupplicia in poſt futuros compoſuit: quîs prius injuria quam vita certa eſſe: praviſſimeque per ſceleris immanitatem adhuc tutus fuit; dum vos, metu gravioris ſervitii, à repetunda libertate terremini. Agendum atque obviam eundum eſt, Quirites; ne ſpolia veſtra penes illum ſint: non prolatandum, neque votis paranda auxilia; niſi forte ſperatis, per tædium jam, aut pudorem tyrannidis, eſſe eum per ſcelus occupata, periculoſius dimiſſurum. At ille eo proceſſit, uti nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinendæ dominationis honeſta exiſtumet. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quæ multi probi potius, quam laborem cum honoribus, capeſſebant, nulla ſunt. Hac tempeſtate ſerviundum, aut imperitandum: habendus metus eſt, aut faciundus, Quirites. Nam, quid ultra? quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt? populus Romanus paulo ante gentium moderator, exſutus imperio, gloria, jure, agitandi inops, deſpectuſque, ne ſervilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum, & Latii magna vis, civitate pro multis, & egregiis factis, à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias ſedes occupavere pauci ſatellites, mercedem ſcelerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium, & vitæ licentia. Simul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulchra infecta ſanguine civili. Eſtne viris reliqui aliud, quam ſolvere injuriam, aut mori per virtutem? quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro ſeptis ſtatuit: neque quiſquam extremam neceſſitatem nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

hil auſus, niſi muliebri ingenio, exſpectat. Verum ego ſeditioſus, uti Sulla ait, qui præmia turbarum queror; & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter ſalvi, ſatiſque tuti in imperio eritis, niſi Vettius Picens, ſcriba Cornelius, aliena bene parata prodegerint: niſi approbaveritis omnis proſcriptiones innoxiorum, ob divitias; cruciatus virorum illuſtrium: vaſtam urbem fuga, & cædibus; bona civium miſerorum, quaſi Cimbricam prædam, venum, aut dono datam. At objectat mihi poſſeſſiones ex bonis proſcriptorum: quod quidem ſcelerum illius vel maxumum eſt, non me, neque quemquam omnium ſatis tutum fuiſſe, ſi recte faceremus. Atque illa quæ tum formidine mercatus ſum, precio ſoluto, jure: dominis tamen reſtituo: neque pati conſilium eſt, ullam ex civibus prædam eſſe. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conſerentes inter ſe Romanos exercitus, & arma ab externis in noſmet verſa. Scelerum & contumeliarum omnium finis ſit. Quorum adeo Sullam non pœnitet, ut & facta in gloria numeret, &, ſi liceat, avidius fecerit. Neque jam, quid exiſtumetis de illo, ſed quantum vos audeatis, vereor: ne, alius alium principem exſpectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ ſunt, ſed veſtra ſocordia, quam captum ire licet, & quam audeat tam videri felicem. Nam præter ſatellites commaculatos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata, præter victoriam? ſcilicet milites: quorum ſanguine, Tarrulæ, Scyrroque, peſſumis ſervorum, divitiæ partæ ſunt. an, quibus prælatus in magiſtratibus capiundis Fufidius, ancilla turpis, honorum omnium dehoneſtamentum? Itaque maxumam mihi fiduciam

parit

parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores, nihil præter tytannum quæſitum eſt. Niſi forte tribuniciam poteſtatem everſum profecti ſunt per arma, conditam à majoribus ſuis: utique jura & judicia ſibimet extorquerent: egregia ſcilicet mercede, cum relegati in paludes & ſilvam, contumeliam atque invidiam ſuam, præmia penes paucos intellegerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? quia ſecundæ res mire ſunt vitiis obtentui; quibus labefactatis, quam formidatus antea eſt, tam contemnetur: niſi forte ſpecie concordiæ & pacis, quæ ſceleri & parricidio ſuo nomina indidit. Neque aliter populo Romano eſſe belli finem ait, niſi maneat expulſa agris plebes, præda civilis acerbiſſuma, jus, judiciumque omnium rerum penes ſe, quod populi Romani fuit. Quæ, ſi vobis pax, & concordia intelleguntur, maxuma turbamenta reip. atque exitia probate: annuite legibus impoſitis: accipite otium cum ſervitio: & tradite exemplum poſteris ad populum Romanum ſuimet ſanguinis cæde circumveniundum. Mihi, quamquam per hoc ſummum imperium ſatis quæſitum erat nomini majorum, dignitati, atque etiam præſidio; tamen non fuit conſilium privatas opes facere; potiorque viſa eſt periculoſa libertas, quieto ſervitio. Quæ ſi probatis, adeſte Quirites; &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Conſulem ducem & authorem ſequimini ad recipiundam libertatem.

Tunc vero & poſci. dum ceteri ejuſdem cauſa ducem ſenatus rati, maxumo gaudio bellum irritare. *Nonius, irritare, provocare.*

Curionem quæſivit, ut adoleſcentior, & populi ſuffragiis integer, ætati concederet Mamerci-
Priſcianus l. x.

Phi-

Philippus, qui ætate & conſilio ceteros anteibat *Servius l.* IX.

Oratio L. Philippi contra Lepidum.

Maxume vellem, P C. remp. quietam eſſe, aut in periculis à promtiſſumo quoque defendi: denique prava incepta conſultoribus noxæ eſſe. Sed contra, ſeditionibus omnia turbata ſunt, & ab iis, quos prohibere magis decebat. Poſtremo, quæ peſſumi & ſtultiſſumi decrevere, ea bonis & ſapientibus faciunda ſunt. Nam bellum, atque arma, quamquam vobis inviſa, tamen, quia Lepido placent, ſumenda ſunt. Niſi forte cui pacem præſtare, & bellum pati conſilium eſt. Prô, dii boni, qui hanc urbem, omiſſa cura, adhuc regitis; M. Æmilius omnium flagitioſorum poſtremus, qui, peior an ignavior ſit, deliberari non poteſt, exercitum opprimundæ libertatis habet, & ſe è contempto metuendum effecit: vos muſſantes, & retractantes verbis, & vatum carminibus, pacem optatis magis quam defenditis: neque intellegitis mollitia decretorum, vobis dignitatem, illi metum detrahi. Atque id jure: quoniam ex rapinis conſulatum, ob ſeditionem provinciam cum exercitu adeptus eſt. Quid ille ob benefacta cepiſſet, cujus ſceleribus tanta præmia tribuiſtis? At ſcilicet, ii, qui ad poſtremum uſque, legatoſ; pacem, concordiam, & alia hujuſcemodi decreverunt, gratiam ab eo peperere. Imo deſpecti & indigni rep. habiti, prædæ loco æſtumantur: quippe metu pacem repetentes, quo habitam amiſerant. Equidem à principio, cum Etruriam conjurare, proſcriptos accerſiri, largitionibus rempubl. lacerari videbam maturandum putabam, & Catuli conſilia cum paucis ſecutus ſum. Ceterum illi, qui gentis Æmiliæ benefacta extollebant, & ignoſcendo

ſcendo populi Romani magnitudinem auxiſſe, nuſquam etiam tum Lepidum progreſſum videbant; cum privata arma opprimundæ libertatis cepiſſet, ſibi quiſque opes aut patrocinia quærendo, conſilium publicum corruperunt. At tum erat Lepidus latro cum calonibus, & paucis ſicariis; quorum nemo non diurna mercede vitam mutaverit: nunc eſt proconſul cum imperio, non emto; ſed dato à vobis, cum legatis adhuc jure parentibus: & ad eum concurrere homines omnium ordinum corruptiſſumi; flagrantes inopia & cupidinibus, ſcelerum conſcientia exagitati: quibus quies, in ſeditionibus; in pace, turbæ ſunt: hi tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt, Saturnini olim, poſt Sulpicii, dein Marii, Damaſippique, nunc Lepidi ſatellites. Præterea Etruria, atque omnes reliquiæ belli arrectæ: Hiſpaniæ armis ſolicitatæ: Mithridates in latere vectigalium noſtrorum, quibus adhuc ſuſtentamur, diem bello circumſpicit: quin, præter idoneum ducem, nihil abeſt ad ſubvertendum imperium. Quod ego vos oro, atque obſecro P. C. ut animadvortatis; neu patiamini licentiam ſcelerum, quaſi rabiem, ad integros contactu procedere. Nam, ubi malos præmia ſequuntur, haud facile quiſquam gratuito bonus eſt. An exſpectatis dum exercitu rurſus admoto, ferro, atque flamma urbem invadat? quod multo propius eſt ab eo, quo agitat, ſtatu, quam ex pace & concordia ad arma civilia: quæ ille advorſum divina & humana omnia cepit, non pro ſua, aut quorum ſimulat injuria, ſed legum ac libertatis ſubvertundæ. Angitur enim, ac laceratur animi cupidine, & noxarum metu, expers conſilii, inquies; hæc atque illa tentans, metuit otium, odit bellum, luxu atque

licentia carendum videt, atque interim abutitur veſtra ſocordia. Neque mihi ſatis conſilii, metum, an ignaviam, an dementiam eam appellem: qui videmini intenta mala quaſi fulmen optare ſe quiſque ne attingat, ſed prohibere ne conari quidem. Et quæſo conſiderate quam converſa rerum natura ſit. Antea malum publicum, occulte; auxilia palam inſtruebantur, & eo boni malos facile anteibant: nunc pax, & concordia diſturbantur palam; defenduntur occulte. Quibus illa placent, in armis ſunt: vos in metu. Quid exſpectatis? niſi forte pudet, aut piget recte facere. An Lepidi mandata animos movent? qui placere ait, ſua cuique reddi, & aliena tenet: belli jura reſcindi; cum ipſe armis cogat: civitatem confirmari, qui ademptam negat: concordiæ gratia plebi tribuniciam poteſtatem reſtitui, ex qua omnes diſcordiæ accenſæ. Peſſume omnium, atque impudentiſſume, tibine egeſtas civium, & luctus curæ ſunt, cui nihil eſt domi, niſi armis partum, aut per injuriam? alterum conſulatum petis, quaſi primum reddideris: bello concordiam quæris, quo parta diſturbatur: noſtri proditor, iſtis invidus, hoſtis omnium bonorum. Vt te neque hominum, neque deorum, pudet, quos perfidia aut perjurio violaſti! Qui, quando talis es, maneas in ſententia, & retineas arma, te hortor: neu prolatandis ſeditionibus inquies ipſe, nos in ſolicitudine retineas. Neque te provinciæ, neque leges, neque dii penates civem patiuntur. Perge, qua cœpiſti; ut quam maturrume merita invenias. Vos autem, P. C. quouſque cunctando remp. intutam patiemini, & verbis arma tentabitis? Delectus advorſum vos habiti: pecuniæ publice, & privatim extortæ; præſidia deducta atque impoſita; ex lubi-
dine

dine leges imperantur: cum interim vos legatos & decreta paratis. Et quanto, mehercule, avidius pacem petieritis, tanto bellum acrius erit; cum intelleget ſe metu magis, quam æquo & bono ſuſtentatum. Nam qui turbas, & cædem civium odiſſe ait, & ob id armato Lepido vos inermes retinet, quæ victis toleranda ſunt, ea, cum facere poſſitis, patiamini potius cenſet. Ita illi à vobis pacem, vobis ab illo bellum ſuadet. Hæc ſi placent; ſi tanta torpedo animos oppreſſit, ut obliti ſcelerum Cinnæ, cujus in urbem reditu, decus, atque ordines omnes interierunt, nihilo minus vos, atque conjuges, & liberos, Lepido permiſſuri ſitis; quid opus decretis? quid auxilio Catuli; quin is & alii boni remp. fruſtra curant. Agite, uti lubet; parata vobis Cethegi, atque alia proditorum patrocinia, qui rapinas & incendia inſtaurare cupiunt: & rurſum advorſum deos penates manus armare. Sin libertas & bella magis placent: decernite digna nomine, & augete ingenium viris fortibus. Adeſt novus exercitus, &, ad hoc, coloniæ veterum militum, nobilitas omnis, duces optumi; fortuna meliores ſequitur. Iam illa, quæ collecta ſunt, ſocordia noſtra dilabentur. Quare ita cenſeo; quoniam Lepidus exercitum privato conſilio, paratum cum peſſumis, & hoſtibus reip. contra hujus ordinis auctoritatem ad urbem ducit; ut Appius Claudius interrex cum Q. Catulo proconſule, & ceteris quibus imperium eſt, urbi præſidio ſint: operamque dent, ne quid reſp. detrimenti capiat.

Vti Lepidus, & Catulus, decretis exercitibus maturrume proficiſcerentur. *Cariſius l. 3.*

M. Lepido cum omnibus copiis Italia pulſo, ſegnior neque minus gravis, ſed multiplex cura pa-

tres exercebat. *Servius. Marius Victorinus in Ciceronem.*

Obviam ire, & commori hoſtibus. *Aruſianus Meſſus.*

Lepidus pœnitens conſilii. *Cariſ. l.* III.

Sic vero quaſi formidine attonitus, neque animo, neque auribus aut lingua competere. *Nonius: Competere, rei cujuſque meminiſſe, aut conſtanter valere.*

Prudens omnium, quæ ſenatus cenſuerat. *Aruſianus.*

Magnis operibus profectus, oppidum cepit, per L. Catilinam legatum. *Feſtus.*

Domitium proconſulem ex citeriori Hiſpania cum omnibus copiis, quas paraverat, arceſſivit. *Priſc. l.* x. *Arceſſivit, inquit, & laceſſivit.*

Sanctus aliter, & ingenio validus. *Cariſ. l.* I. *aliter pro alias.*

Gens raro egreſſa finis ſuos. *Serv. ad lib.* XI. *Æneid. Aruſian. Meſſus.*

Niſi cum ira belli deſeruiſſet. *Priſc. l.* x.

Maturaverunt exercitum Dyrrachium cogere. *Aruſianus Meſſus.*

Illo profectus, vicos, caſtellaque incendere, &, fuga cultorum deſerta, igni vaſtare: neque elato, aut ſecuro eſſe animo, metu gentis ad furta belli peridoneæ. *Non. Serv. ad* XI. *Æneidos.*

Liberis ejus avunculus erat. *Donatus ad Phormionem Terentii.*

Nihil ob tantam mercedem ſibi abnuituros. *Aruſianus Meſſus.*

Inſanum aliter ſua ſententia, atque aliarum mulierum. *Cariſ. l.* I. *aliter pro alias.*

Solis viis. *Donatus Phorm. act.* V. *ſcen.* VIII.

Iuſſu Metelli cornicines occanuerunt. *Priſcianus*

nus lib. x. *Servius.* 11. *Georg. Virg. Diom. lib.* 1. *cap.* IV.

Nexuit Catenæ modo. *Priſc. l.* x.

Doctus militiam. *Aruſian. Meſſus.*

Neque ſe recipere aut inſtruere prœlio quivere. *Priſc. l.* x.

Equi ſine rectore exterriti, aut ſaucii conſternantur. *Idem l.* IV.

Occupatuſque collis editiſſumus apud Hilerdam. & cum multa opera circumdata. *Priſcianus l.* v.

At inde nulla munitionis, aut requie mora, proceſſit ad oppidum. *Priſcianus l.* XVIII. *requie pro requiei.*

Agreſte. *Cariſ. l.* 1.

Ardebat omnis Hiſpania citerior. *M. Fabius Victor. de invent. Cic. l.* 1.

* & ponere validam urbem multos dies reſtantem pugnando vicit. *Non.*

Itaque Sertorius, levi præſidio relicto in Mauritania, nactus obſcuram noctem, æſtu ſecundo, furtivaque celeritate, vitare prœlium in tranſgreſſu conatus eſt. *Agellius l.* 10. *c.* 26. *Nonius Marcellus.*

Tranſgreſſos omnis, recipit mons Ballera, præceptus à Luſitanis. *Idem ibidem.*

Earum aliæ paululum progreſſæ, nimio ſimul & incerto onere, cum pavor corpora agitaverat, deprimebantur. *Idem.*

Locum editiorem, quam victoribus decebat, capit. *Serv.* VIII. *Æneidos, Aruſian. Meſſus.*

Et mox Fuſidius adveniens cum legionibus, poſtquam tantas aſperitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hoſti quam ſuis opportuniora videt. *Nonius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Cum Sertorius neque erumperet, tam levi copia navibus fugam maturabat. *Serv. Fuldanus. Meſſus.*

Itineris eorum Metellus per litteras gnarus. *Aruſianus.*

Itaque Servilius ægrotum Tarenti collegam prior tranſgreſſus, iter vortit ad Corycum urbem inclutam: paſtuſque nemore, in quo crocum gignitur. *Priſc. Non.*

Ad Olympum atque Phaſelida. *Priſc.*

Apud Corycum. *Idem.*

Apud Læte oppidum, cui nomen oblivionis condiderant. *Idem. Serv. ad* I. *Æneidos.*

Repulſus à Læte oppido. *Idem. Priſc.*

Apud Mutinam. *Idem.*

Apud Præneſte locatus. *Idem.*

Medio diei. *Meſſus.*

Quietam à bellis civitatem. *Idem.*

Militiæ peritus. *Idem.*

Sertorius portis turbam morantibus, & nullo, ut in terrore ſolet, generis aut imperii diſcrimine, per calonum corpora, ad medium quaſi deinſuper adſtantium manibus in murum attollitur. *Nonius. Serv.*

Neque detruſus aliquotiens terretur. *Priſc. l.* XV.

Dubitavit acie pars. *Idem.*

Quos inter maxume. *Cariſ.*

Rumore primo. *Cariſ.*

Idem fecere Octavius & Q. Cæpio ſine gravi cujuſquam exſpectatione, neque ſane ambiti publici. *Serv. ad l.* IV. *Æneid. Ambire ſignificat & rogare. Salluſtius in Iugurtha: Quos ego audio ambire, fatigare vos ſingulos. Dicebatur & ambio illum, pro rogo. Salluſtius. in* I. Idem fecere *&c.*

Cum

Cum aræ & alia diis ſacrata, ſupplicum ſanguine fædarentur. *Idem.*

Poſtremo ipſos colonos per miſerias & incerta humani generis orare. *Idem ad illud* XI *Æneidos*,

——— per everſæ genitor fumantia Trojæ
Exſcidia obteſtor.

Ea paucis quibus peritia & verum ingenium eſt abnuentibus. *Idem.*

Perpenna tam paucis profectus, vera eſt æſtimanda. *Idem ad* XII. *Æneidos.*

FRAGMENTA
LIB. II.
HISTORIARUM.

SArdinia in Africo mari facie veſtigii humani, in orientem, quam in occidentem latior prominet. *Agellius lib.* XIII. *cap.* XVIII. *Non. Faciem totius corporis formam,* πρόσωπον, *id eſt, os, poſuit antiquitas prudens; ut ab aſpectu ſpecies; & à fingendo figura, ita à factura corporis facies. Salluſt. l.* II. Sardinia, &c. *Iſidorus.*

Inde Ichnuſa appellata. *Solinus.*

Dubium an Inſula ſit, quod Euri atque Auſtri ſuperjactis fluctibus circumlavit. *Nonius, lavit pro lavat.*

Nam Sullam conſulem de reditu ejus legem ferentem ex compoſito trib. pl. C. Herennius prohibuerat. *Notat. Agell. l.* X. *c.* XX, *Salluſtium proprietatis in verbis retinentiſſimum conſuetudini conceſſiſſe, & privilegium, quod de Cn. Pompeii Magni patris reditu ferebatur, legem appellaſſe.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Nam procul, & diverſis ex regionibus. *Cariſius. Aſper, procul, inquit, eſt è loco.*

Obviam fuere. *Cariſius ibidem. Aſper, ait, vetuſte* obviam fuere, *adverbio quam nomine uti maluit.*

Vrbe, patriaque extorres. *Meſſus.*

Genus militum ſuetum à pueritia latrociniis. *Idem.*

Inter læva mœnium, & dextrum flumen Turiam, quod Valentiam parvo intervallo præterfluit. *Priſc. l.* V. & VI. *Turiam dixit, qui accuſativus generis maſculini eſt, non neutri.*

In fiducia, quam argumentis, purgatiores dimittuntur. *Donatus Phorm. act.* 1. *ſc.* III. *& Hecyr. act.* IV. *ſc.* IV. *Nonius. Fiducia eſt audacia. Servius.*

Antequam regreſſus Sertorius inſtrueret pugnæ ſuos. *Aruſianus.*

Ipſe animi atrox. *Idem.*

Copiis integra. *Idem.*

Eodem anno in Macedonia C. Curio, principio veris cum exercitu profectus in Dardaniam, quibus potuit modis dictas pecunias coëgit. *Nonius, dicere, eſt promittere.*

Poſt, ubi fiducia nimius. *Aruſianus.*

Sed ipſi ferunt taurum ex grege, quem prope litora regebat Corſa nomine Ligus mulier. *Priſc. lib.* VI.

Nam quædam Corſa nomine Ligus mulier cum taurum ex grege, quem prope littora regebat, tranſnatare ſolitum, atque per intervalla corpore aucto remeare videret, cupiens ſcire incognita ſibi pabula, taurum à ceteris degredientem uſque ad inſulam navigio proſecuta eſt. Cujus regreſſu inſulæ fertilitatem cognoſcentes Ligures, ratibus

eo

ro profecti ſunt, eamque nomine mulieris aucto-
is & ducis appellaverunt. *Iſidorus l.* 14. *c.* 6.

Ne illa tauro parata ſint. *Donatus actu* IV. *ſce-*
na II. *Andriæ.*

Dædalum ex Sicilia profectum, cum Minois
ugeret iram, atque opes. *Priſcianus libro* VI. *Ser-*
vius.

Quem ex Mauritania rex Leptaſta proditionis
nſimulatum cum cuſtodibus miſerat. *Priſcianus*
lib. I.

Quos advorſum multi ex Bithynia volentes
ccurrere, falſum filium arguituri. *Priſcianus l.* X.

Vt actione deſiſteret. *Meſſus.*

Veſpera. *Cariſius l.* II.

Argentum mutuum arceſſivit. *Priſc. l.* X.

Eam deditionem ſenatus, per nuncios Oreſtis
ognitam, approbat. *Priſc. l.* VI.

Niſi qua flumen Lurda Tauro monte defluens.
dem ibidem.

Frugum, pabulique lætus ager. *Aruſianus. Ser-*
ius l. I. *Æneidos.*

Neque virgines nuptum à parentibus mitte-
antur, ſed ipſæ belli promptiſſumos delegebant.
Meſſus.

Modeſtus ad omnia alia, niſi ad dominatio-
nem. *Donatus Phorm. act.* I. *ſc.* II.

Noctu, diuque ſtationes, & vigilias tentare. *Ca-*
iſius l. II.

At Lucullum regis cura machinata fames bre-
vi fatigabat. Multique commeatus interierant in-
ſidiis latronum. *Priſc. l.* VII. *& Nonius.*

Namque primum Iaſonem novo itinere maris
Fetæ hoſpitis domum violaſſe. *Priſcianus lib.*
III.

Tarteſſum Hiſpaniæ civitatem, quam nunc

Tyrii mutato nomine Gadir habent. *Priſc. lib.* v.

Neque ſubſidiis, ubi ſoluerat, compoſitis. *Priſcian. l.* x. *Soluerat autem eſt ſolitus fuerat.*

Neque inermes ex prœlio viros quemquam gnoturum. *Idem ibidem.*

Ea continentia vir gravis, & nulla arte cuiquam inferior. *Aruſian. Non. in Gravis.*

Omnes qui circum ſunt, præminent altitudine millium paſſuum duorum. *Aruſian.*

* & Pœni ferunt adverſus A. N. C. M. *Donatus.*

Quia corpore, & lingua percitum, & inquietem, nomine hiſtrionis vix ſani, Barbuleium appellabant. *Priſc. l.* VI.

Audaciter. *Idem* XV.

Ibi Fimbriana ſeditione, qui regi per obſequelam orationis, & maxume odium Sullæ, graves, carique erant. *Nonius: Obſequium neut. genere, obſequela fem.*

Mœnibus deturbat. *Non. Deturbare.*

E muris canes ſportis demittebant. *Idem.*

Ad hoc rumoribus, advorſa in pravitatem; ſecunda in caſum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant. *Idem.*

At Metellus in ulteriorem Hiſpaniam poſt annum regreſſus; magna gloria concurrentium undique virile & muliebre ſecus, per vias ac tecta omnium viſebatur: cum quæſtor C. Vrbinus, aliique, cognita voluntate, eum ad cenam invitaverant; ultra Romanorum, & mortalium etiam morem curabant, exornatis ædibus per aulæa & inſignia, ſcenisque ad oſtentationem hiſtrionum fabricatis; ſimul croco ſparſa humus, & alia, in modum templi celeberrumi. Præterea cum ſedenti

denti tranſenna demiſſum Victoriæ ſimulacrum cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam capiti imponebat: tum venienti ture quaſi Deo ſupplicabatur. Toga picta plerumque amiculo erat ei accumbenti : epulæ quæſitiſſumæ : neque per omnem modo provinciam , ſed trans maria, ex Mauritania volucrum , & ferarum incognita antea plura genera. quibus rebus , aliquantam partem gloriæ demſerat , maxume apud veteres & ſanctos viros , ſuperba illa, gravia, indigna R. imperio exiſtumantes *Macrob. Satur. l.* III. *c.* XIII. *Nonius. Soſipater l.* I.

Ruuntque pars magna ſuiſmet , aut proxumorum telis , ceteri vice pecorum obtruncabantur. *Nonius.*

Occurrere duci , & prœlium accendere , adeo uti Metello in ſagum , Hirtuleio in brachium tela venirent. *Idem.*

Avidiſque ita, promtiſque ducibus , uti Metellus ictu tragulæ ſauciaretur. *Idem.*

Sed Metellus in vulnere. *Don. actu* V. *ſc.* II. *And.*

Primo incidit forte per noctem in renunculo piſcantis. *Non.*

Ad hoc pauca piraticæ adjungit actuaria navigia. *Idem in Piraticæ naviculæ.*

Omnia ſacrata corpora in ratem impoſuiſſe. *Aruſianus.*

Suos equites hortatus vado tranſmittit. *Idem.*

Ictu eorum qui in flumine ruebant , necabantur. *Donatus. Adelph. act.* III. *ſc.* II.

Circumventi dextra,unde ferrum erat, ſaxa,aut quid tale capiti affligebant. *Aruſianus.*

Sed Metellus in ulteriore provincia. *Donatus ad Phorm. act.* I. *ſc.* IV.

Imma-

Immane quantum animi exarſere. *Non. nomen poſitum pro Adverbio.*

At illi quibus res incognita erat, ivere cuncti ad portas incognita tendere. *Serv. F. Vrſini.*

Murum ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam duxit. *Serv. Fuldanus.*

FRAGMENTA
LIB. III.
HISTORIARVM.

EXauditique ſonus Bacchanaliorum. *Macr. l. 1. c. IV. Saturn. Non.*

Diverſa, uti ſolet rebus perditis, capeſſunt. namque alii fiducia gnaritatis locorum in occultam fugam ſparſi; alii, globis eruptionem tentavere. *Priſc. l. x. Non.*

Vnus conſtitit in agro Lucano, gnarus loci, nomine Publipor. *Idem l. VI. Probus Catholicis.*

Male jam aſſuetum ad omnis vis controverſiarum. *Priſc. l. VI.*

Conjuratione claudit. *Idem l. x.*

Quaſi par in oppido feſtinatio, & ingens terror erat, ne ex latere nova munimenta madore infirmarentur: nam mœnia oppidi ſtagnabant, redundantibus cloacis adverſo æſtu maris. *Non. in Mador.*

Equis & armis decoribus cultus. *Priſcianus. lib. VI.*

Dedecores, inultique terga ab hoſtibus cædebantur. *Idem.*

Contra ille calvi ratus quærebat num ſomnio theſau-

theſaurus portenderetur. *Idem l. VIII. Non. in Calvitur.*

Parte conſumta, reliquà cadaverum ad diuturnitatem uſus fallerent. *Priſc. l. x.*

Epiſtola Cn. Pompei ad ſenatum.

Si advorſus vos, patriamque, & deos penates, totiens labores & pericula ſuſcepiſſem, quotiens à prima adoleſcentia ductu meo ſceleſtiſſumi hoſtes fuſi, & vobis ſalus quæſita eſt: nihil amplius in abſentem me ſtatuiſſetis, quam adhuc agitis P. C. quem contra ætatem projectum ad bellum ſæviſſumum, cum exercitu optume merito, quantum eſt in vobis, fame, miſerruma omnium morte, confeciſtis. Hac in ſpe populus R. liberos ſuos ad bellum miſit? hæc ſunt præmia pro vulneribus; & totiens ob remp. fuſo ſanguine? feſſus ſcribundo, mittundoque legatos, omnis opes & ſpes privatas meas conſumſi: cum interim à vobis per triennium vix annuus ſumtus datus eſt. Per deos immortalis, utrum cenſetis me vicem ærarii præſtare, an exercitum ſine frumento & ſtipendio habere poſſe? equidem fateor me ad hoc bellum majore ſtudio, quam conſilio, profectum: quippe qui nomine modo imperii à vobis accepto, diebus quadraginta exercitum paravi; hoſtiſque in cervicibus jam Italiæ agentis ab Alpibus in Hiſpaniam ſummovi. Per eas, iter aliud atque Hannibal, nobis opportunius patefeci. Recepi Galliam, Pyrenæum, Lacetaniam, Ilergetum: & primum impetum Sertorii victoris novis quidem militibus, & multo paucioribus ſuſtinui: hiememque in caſtris inter ſæviſſumos hoſtis, non per oppida, neque ex ambitione mea, egi. Quid dein prœlia, aut expeditiones hibernas, oppida exciſa, aut recepta enumerem? quando res plus valent

quam

quam verba. Caſtra hoſtium apud Sucronem capta, & prœlium apud flumen Durium, & dux hoſtium C. Herennius cum urbe Valentia, & exercitu deleti, ſatis clara vobis ſunt, pro quîs, ô grati patres, egeſtatem, & famam redditis. Itaque meo & hoſtium exercitui par conditio eſt. Namque ſtipendium neutri datur: victor uterque in Italiam venire poteſt. Quod ego vos moneo, quæſoque ut animadvortatis; neu cogitetis neceſſitatibus privatim mihi conſulere. Hiſpaniam citeriorem, quæ non ab hoſtibus tenetur, nos aut Sertorius ad internecionem vaſtavimus; præter maritumas civitates, quæ ultro nobis ſumtui, onerique. Gallia ſuperiore auno Metelli exercitum ſtipendio frumentoque aluit: & nunc malis fructibus ipſa vix agitat. Ego non rem familiarem modo, verum etiam fidem conſumſi. Reliqui vos eſtis: qui niſi ſubvenitis, invito & prædicente me, exercitus hinc, & cum eo omne bellum Hiſpaniæ in Italiam tranſgreditur.

Namque his, præter ſolita vitioſis magiſtratibus, cum per omnem provinciam infecunditate biennii proxumi grave pretium fructibus eſſet. *Non. Grave multum.*

Hi ſaltibus occupatis tum externorum agros invaſere: frumentique ex inopia gravi ſatias facta. *Item, Satias pro ſacietas.*

Neque jam ſuſtineri poterat immenſum aucto mari, & vento gliſcenti. *Idem, Gliſcit eſt congelaſcit, colligitur, igneſcit, creſcit.*

Ac tum maxume, uti ſolet extremis in rebus, ſibi quiſque cariſſumum domi recordari, cunctique omnium ordinum extrema munia ſequi. *Idem, Munia officia.*

Et forte in navigando cohors una, grandi faſelo ve-

lo vecta à ceteris deerravit, marique placido à duobus prædonum myoparonibus circumventa. *Idem in voce Faſelus, & Myoparo.*

Eum, atque Metrophanem ſenatus magna induſtria perquirebat, cum per tot ſcaphas, quas ad oſtia cum paucis fidis percunctatum miſerant, *Idem, & Cariſius lib. 1.*

Duos quam maxumos utres levi tabulæ ſubjecit: qua ſuper omni corpore quietus invicem tractu pedis quaſi gubernator exiſteret: ea inter molem, atque inſulam mari vitabundus claſſem hoſtium, ad oppidum pervenit. *Idem.*

Nam qui enare conati fuerant, icti ſæpe ferramentis navium, aut vulnerati à ſuis, aut afflicti alveis undarum vi, multato fœde corpore, poſtremo tamen periere. *Idem, & Aruſianus Meſſus.*

Nam tertia tunc erat, & ſublima nebula cælum obſcurabat. *Non.*

Illum nautis forum. *Idem.*

Oratio M. Lepidi tribuni plebis ad plebem.

Si, Quirites, parum exiſtumaretis, quid inter jus à majoribus relictum vobis, & hoc à Sulla paratum, ſervitium intereſſet, multis mihi diſſerendum fuiſſet, docendumque, quas ob injurias, & quotiens à patribus armata plebes ſeceſſiſſet, utique vindices paraviſſet omnis juris ſui tribunos pleb. Nunc hortari modo reliquum eſt, & ire primum via, qua capeſſundam arbitror libertatem. Neque me præterit quantas opes nobilitatis ſolus, impotens, inani ſpecie magiſtratus, pellere dominatione incipiam; quantoque tutius factio noxiorum agat, quam ſoli innocentes. Sed præter ſpem bonam ex vobis, quæ metum vicit, ſtatui certaminis advorſa, pro libertate potiora eſſe forti viro, quam omnino non certaviſſe. Quamquam

omne

omnes alii creati pro jure veſtro vim cunctam, & imperia ſua gratia, aut ſpe, aut præmiis in vos convortere; meliuſque habent, mercede delinquere, quam gratis recte facere. Itaque omnes conceſſere jam in paucorum dominationem, qui per militare nomen, ærarium, exercitus, regna, provincias occupavere, & arcem habent ex ſpoliis veſtris: cum interim more pecorum vos multitudo ſingulis habendos, fruendoſque præbetis, exſuti omnibus, quæ majores reliquere: niſi quia voſmet ipſi per ſuffragia, uti præſides olim, nunc dominos deſtinatis. Itaque conceſſere illic omnes: & mox, ſi veſtra receperitis, ad vos redibunt plerique. Rarus enim animus eſt ad ea quæ placent defendenda. Cetera validiorum ſunt. An dubium habetis, ne officere quid vobis uno animo pergentibus poſſit, quos languidos ſocordeſque pertimuere? niſi forte C. Cotta ex factione media conſul, aliter quam metu jura quædam tribunis pleb. reſtituit, & quamquam L. Sicinius primus de poteſtate trib. loqui auſus, muſſantibus vobis circumventus erat: tamen prius illi invidiam metuere, quam vos injuriæ pertæſum eſt. Quod ego nequeo ſatis mirari, Quirites. Nam ſpem fruſtra fuiſſe intellexiſtis. Sulla mortuo, qui ſceleſtum impoſuerat ſervitium, finem mali credebatis. Ortus eſt longe ſævior Catulus. Tumultus interceſſit Bruto, & Æmilio Mamerco Coſſ. dein C. Curio ad exitium uſque inſontis tribuni dominatus eſt. Lucullus ſuperiore anno quantis animis ierit in L. Quinctium, vidiſtis: quantæ denique nunc mihi turbæ concitantur! quæ profecto incaſſum agerentur, ſi, prius quam vos ſerviundi finem, illi dominationis facturi erant: præſertim cum his civilibus armis dicta alia, ſed cer-

tarum

tatum utrimque de dominatione in vobis ſit. Itaque cetera ex licentia, aut odio, aut avaritia in tempus arſere. Permanſit una res modo, quæ utrimque quæſita eſt: & erepta in poſterum vis tribunicia, telum à majoribus libertati paratum. quod ego vos moneo, quæſoque, ut animadvertatis: neu nomina rerum ad ignaviam mutantes, otium pro ſervitio appelletis. quo jam ipſo frui, ſi vera & honeſta flagitium ſuperaverit, non eſt conditio: fuiſſet; ſi omnino quieſſetis, Nunc animum advortite: & : niſi viceritis, quoniam omnis injuria gravitate tutior eſt, artius habebunt. Quid cenſes igitur? aliquis veſtrum ſubjecerit. Primum omnium omittendum morem hunc quem agitis, impigræ linguæ, animi ignavi, non ultra concionis locum memores libertatis. Dein ne vos ad virilia illa vocem, quo tribunis plebei mandando patricium magiſtratum, libera ab auctoribus patriciis ſuffragia majores veſtri paravere: quamvis Quirites, in vobis ſit, uti, quæ juſſa nunc pro aliis toleratis, pro vobis agere aut non agere certe poſſitis. Iovem aut alium quem deum conſultorem exſpectatis? magna illa conſulum imperia & patrum decreta, vos exſequendo rata efficitis, Quirites: ultroq; licentiam in vos auctum atque adjutum properatis. Neque ego vos ultum injurias hortor; magis uti requiem capiatis: neque diſcordias, ut illi criminantur, ſed earum finem volens jure gentium res repeto: &, ſi pertinaciter retinebunt: non arma, neque ſeceſſionem, tantummodo ne amplius ſanguinem veſtrum præbeatis cenſeo. Gerant, habeantque ſuo modo imperia; quærant triumphos: Mithridatem, Sertorium & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis. Abſit periculum & labos, quibus nulla pars

fructus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

fructus eſt; niſi forte repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur. Qua tamen quinis modiis libertatem omnium æſtumavere, qui profecto non amplius poſſunt alimentis carceris. Namque ut illis exiguitate mors prohibetur; ſeneſcunt vires: ſic neque abſolvit cura familiari tam parva res: & ignaviſſumi quique tenuiſſuma ſpe fruſtrantur: quæ tamen quamvis ampla, quoniam ſervitii pretium oſtentaretur, cujus torpedinis erat decipi & veſtrarum rerum ultro injuria gratiam debere? Namque alio modo, neque valent in univerſos, neque conabuntur. Cavendus tamen dolus eſt. Itaque ſimul comparant delenimenta, & differunt vos in adventum Cn. Pompeii; quem ipſum ubi pertimuere, ſublatum in cervices ſuas, mox demto metu lacerant. Neque eos pudet vindices, uti ſe ferunt, libertatis, tot viros ſine uno, aut remittere injuriam non audere, aut jus non poſſe defendere. Mihi quidem ſatis ſpectatum eſt, Pompeium tantæ gloriæ adoleſcentem malle principem volentibus vobis eſſe, quam illis dominationis ſocium, auctoremque in primis fore tribuniciæ poteſtatis. Verum, Quirites, antea ſinguli cives in pluribus, non in uno cuncti præſidia habebatis: neque mortalium quiſquam dare, aut eripere, talia unus poterat. Itaque verborum ſatis dictum eſt. Neque enim ignorantis res claudit. Verum occupavit vos neſcio quæ torpedo, quia neque gloria movemini, neque flagitio: cunctaque præſenti ignavia mutaſtis: abunde libertatem rati, quia tergis abſtinetur, & huc ire licet atque illuc, munere ditium dominorum. Atque hæc eadem non fiunt agreſtibus; ſed cæduntur inter potentium inimicitias, donoque dantur in provincias magiſtratibus. Ita pugnatur,

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

& vincitur à paucis : plebes, quodcumque accidit, pro victa eſt : & in dies magis erit : ſi quidem majore cura dominationem illi retinuerint, quam vos repetiveritis libertatem.

Poſtquam egreſſus anguſtias. *Meſſus.*

Ad Cyzicum perrexit firmatus animi. *Ex eodem.*

Vt ſuſtinere corpora plerique nequeuntes, feſſi, arma ſua quiſque ſtantes incumberent. *Idem & Servius.*

Ac ſtatim fugitivi, contra præceptum ducis, rapere ad ſtuprum virgines, matronaſque. *Nonius.*

Quibus à Sertorio triplices inſidiæ per idoneos ſaltus poſitæ erant: prima, quæ fonte venientes exciperet. *Servius.*

Ingens ipſe virium, atque animi. *Aruſianus.*

Locum nullum niſi in quo armati inſtitiſſent. *Idem.*

At Oppius poſtquam orans nihil proficiebat, timide veſte tectum pugionem expedire conatus, à Cotta, Vulcioque impeditur. *Non. Pugio eſt brevis gladius.*

Caſtriſque collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. *Idem.*

Sed Pompeius à prima adoleſcentia, ſermone fautorum, ſimilem fore ſe credens Alexandro regi, facta, conſultaque ejus quidem æmulus erat. *Nonius.*

Dubius conſilii. *Aruſian.*

Poſt reditum eorum, quibus ſenatus belli Lepidani gratiam fecerat. *Idem.*

Quod ubi fruſtra tentatum eſt, ſocordius ire milites occepere, non aptis armis, ut in principio, & laxiore agmine. *Non.*

Atque eum Curio laudatum, accenſumque præ-

præmiorum ſpe, quibus cum optaviſſet, ire jubet. *Idem.*

Eodem tempore Lentulus duplici acie locum editum multo ſanguine ſuorum defenſus, poſtquam ex ſarcinis paludamenta adſtari, & delectæ cohortes intelligi cœpere. *Idem.*

Si nihil ante adventum ſuum inter plebem & patres conveniſſet, coram ſe daturum operam. *Priſc. l.* XIV.

Fine inguinum ingrediuntur mare. *Aruſianus.*

M. Antonius perdundæ pecuniæ genitus, vacuuſque curis, niſi inſtantibus. *Idem.*

Muros ſucceſſerant. *Idem.*

Saxaque ingentia, & axe vinctæ trabes per pronum incitabantur, axibuſque eminebant in modum ericii militaris veruta binum pedum. *Non. Serv.*

Octavium mitem, & captum pedibus. *Aruſianus.*

Igitur diſcubuere, Sertorius inferior in medio, ſuper eum L. Fabius Hiſpanienſis ſenator ex proſcriptis, in ſummo Antonius, & infra, ſcriba Sertorii Verſius; & alter ſcriba Mæcenas in imo, medius inter Tarquitium, & dominum Perpennam. *Non. Serv.*

Quarum unam epiſtolam forte cum ſervo nacti prædatores Valeriani ſcorpione in caſtra miſere. *Nonius.*

FRA-

FRAGMENTA
LIB. IV.
HISTORIARUM.

AT Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, per incertum ſtolidior, an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exigunda, promulgavit. *Agellius l.* XVIII. *cap.* IV.

Omnes, quibus ætas ſenecto corpore, animus militaris erat. *Priſc. l.* IX. *&* X.

Dein lenita jam ira, poſtero die liberalibus verbis permulcti ſunt. *Idem l.* IX.

Implicite rates miniſteria prohibebant. *Idem ibidem.*

Igitur legiones pridie in monte poſitas arceſſivit. *Idem l.* X.

Anxius animi, atque incertus. *Aruſian.*

Magnam exorſus orationem. *Idem.*

Impotens, & nimius animi eſt. *Idem.*

Amiſumque aſſideri ſine prœliis audiebat. *Priſc. l.* VIII. *Obſideo & aſſideo activa ſunt; faciunt enim aſſideor & obſideor.*

Qui quidem mos, uti tabes, in urbem conjectus. *Feſtus.*

Caſtella cuſtodias theſaurorum in deditionem acciperentur. *Serv. Cariſ. l.* I.

Reliqua cadavera ſalita. *Diomedes lib.* I. *cap.* IV.

Epiſtola Regis Mithridatis ſcripta ad Regem Arſacem.

REX MITHRIDATES REGI ARSACIS. Omnes, qui ſecundis rebus ſuis ad belli ſocieta-

cietatem orantur, conſiderare debent, liceatne tum pacem agere. Dein quod quæritur, ſatiſne pium, tutum, glorioſum, an indecorum ſit. Tibi, perpetua pace frui liceret, niſi hoſtes opportuni, & ſceleſtiſſumi. Egregia fama, ſi Romanos oppreſſeris, futura eſt. Neque petere audeam ſocietatem: & fruſtra mala mea cum tuis bonis miſceri ſperem. Atqui ea, quæ te morari poſſe videntur, ita in Tigranem recentis belli, & meæ res parum proſperæ, ſi vera æſtumare voles, maxume hortabuntur. Ille enim obnoxius, qualem tu voles, ſocietatem accipiet: mihi fortuna, multis rebus ereptis, uſum dedit bene ſuadendi: &, quod florentibus optabile eſt, ego non validiſſumus præbeo exemplum, quo rectius tua componas. Namque Romanis, cum nationibus, populis, regibus cunctis, una & ea vetus cauſſa bellandi eſt, cupido profunda imperii, & divitiarum; quia primum cum rege Macedonum Philippo bellum ſumſere. Dum à Carthaginienſibus premebantur, amicitiam ſimulantes, ei ſubvenientem Antiochum conceſſione Aſiæ per dolum avertere: ac mox à Philippo Antiochus, omni cis Taurum agro, & decem millibus talentorum ſpoliatus eſt. Perſen deinde Philippi filium, poſt multa & varia certamina, apud Samothracas deos acceptum in fidem, callidi, & repertores perfidiæ, quia pacto vitam dederant, inſomniis occidere. Eumenem, cujus amicitiam glorioſe oſtentant, initio prodidere Antiocho, pacis mercedem; poſt Attalum cuſtodem agri captivi ſumtibus & contumeliis ex rege miſerrumum ſervorum effecere: ſimulatoque impio teſtamento, filium ejus Ariſtonicum, quia patrium regnum petiverat, hoſtium more per triumphum duxere: Aſia ab ipſis obſeſſa

eſt:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

eſt: poſtremo totam Bithiniam, Nicomede mortuo, diripuere, cum filius Nuſæ, quam reginam appellaverunt, genitus haud dubie eſſet. Nam quid ego me appellem? quem disjunctum undique regnis, & tetrarchiis ab imperio eorum, quia fama erat, divitem, neque ſervitorum eſſe, per Nicomedem bello laceſſiverunt; ſceleris eorum haud ignatum, & ea, quæ accidêre, teſtatum antea, Cretenſes ſolos omnium liberos ea tempeſtate, & regem Ptolemæum. Atque ego ultus injurias, Nicomedem Bithinia expuli; Aſiamque ſpolium regis Antiochi recepi, & Græciæ demſi grave ſervitium. Incepta mea poſtremus ſervorum Archelaus, exercitu prodito, impedivit: illique, quos ignavia aut prava calliditas, uti meis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſſumas pœnas ſolvunt. Ptolemæus precio diem belli prolatat. Cretenſes impugnati ſemel jam, neque finem niſi excidio habituri. Equidem cum mihi ob ipſorum interna mala dilata prœlia magis, quam pacem datam intellegerem; abnuente Tigrane, qui mea dicta ſero probat, te remoto procul, omnibus aliis obnoxiis, rurſus tamen bellum cepi: Marcumque Cottam Romanum ducem apud Chalcedona terra fudi: mari exſui claſſe pulcerruma. Apud Cyzicum magno cum exercitu in obſidione moranti frumentum defuit, nullo circumadnitente: ſimul hiems mari prohibebat. Ita, ſine vi hoſtium regredi coactus in patrium regnum, naufragiis apud Param, & Heracleam, militum optumos cum claſſibus amiſi. Reſtituto deinde apud Çabira exercitu, & variis inter me atque Lucullum prœliis, inopia rurſus ambos inceſſit. Illi ſuberat regnum Ariobarzanis bello intactum: ego vaſtatis circum omnibus lo-

cis,

cis, in Armeniam conceſſi: ſecutique Romani non me, ſed morem ſuum omnia regna ſubvertendi, quia multitudinem artis locis pugna prohibuere, imprudentiam Tigranis pro victoria oſtentant. Nunc quæſo conſidera, nobis oppreſſis utrum firmiorem te ad reſiſtendum, an finem belli futurum putes? ſcio equidem tibi magnas opes, virorum, armorum, & auri eſſe: &, ea re à nobis ad ſocietatem, ab illis ad prædam peteris. Ceterum conſilium eſt Tigranis, regno integro, meis militibus belli prudentibus, procul ab domo, parvo labore, per noſtra corpora bellum conficere: quando neque vincere, neque vinci ſine tuo periculo poſſumus. An ignoras, Romanos, poſtquam ad occidentem pergentibus finem Oceanus fecit, arma huc convertiſſe? neque quicquam à principio niſi raptum habere, domum, conjuges, agros, imperium? convenas, olim ſine patria, ſine parentibus, peſte conditos orbis terrarum. quibus non humana ulla, neque divina obſtant, quin ſocios, amicos, procul juxtaque ſitos, inopes potentiſque trahant, excidantque; omniaque non ſerva & maxume regna hoſtilia ducant. Namque pauci libertatem, pars magna juſtos dominos volunt: nos ſuſpecti ſumus æmuli, & in tempore vindices affuturi. Tu vero, cui Seleucia maxuma urbium, regnumque Perſidis inclitis divitiis eſt, quid ab illis, niſi dolum in præſens, & poſtea bellum exſpectas? Romani in omnis arma habent, acerruma in eos quibus victis ſpolia maxuma ſunt; audendo & fallendo, & bella ex bellis ſerendo, magni facti. Per hunc morem exſtinguent omnia, aut occident: quod difficile non eſt, ſi tu Meſopotamia, nos Armenia circumgredimur exercitum ſine frumento, ſine auxi-

auxiliis: fortuna autem noſtris vitiis adhuc incolumis. Teque illa fama ſequetur, auxilio profectum magnis regibus, latrones gentium oppreſſiſſe. Quod uti facias moneo, hortorque, neu malis pernicie noſtra unum imperium prolatare, quam ſocietate victor fieri.

Curio Vulcanaliorum die ibidem moratus. *Nonius de mutata declinatione. Cariſ. l. 1.*

Scalas pares mœnium altitudine. *Aruſianus.*

Diſſidere inter ſe cœpere, neque in medium conſultare. *Idem.*

Multiſque ſuſpicionibus volentia plebi facturus videbatur. *Nonius, Volentia quæ plebs vellet.*

Suſpectuſque fuit, incertum vero an per negligentiam, ſocietatem prædarum cum latronibus compoſuiſſe. *Idem, Componere, conjungere.*

Collegam minorem, & ſui cultorem exſpectans. *Aruſianus.*

Quam maxumis itineribus per regnum Ariobarzanis contendit, ad flumen Euphratem; quia in parte Cappadocia ab Armenia disjungitur. Et quamquam ad id naves codicariæ occulto per hiemem fabricatæ aderant. *Nonius, Codicariæ naves, quæ in flumine uſui eſſe poſſunt.*

Qui prætergrediebantur equites cataphracti, ferrea omni ſpecie. *Idem.*

Cum interim, lumine etiam tum incerto, duæ Galliæ mulieres conventum vitantes ad menſtrua ſolvenda montem aſcendunt. *Idem.*

Pluteoſque reſcindit, ac munitiones demolitur; locoque ſummo potitur. *Idem, Demoliri eſt diruere.*

Exercitum dimiſit ut primum Alpes degreſſus eſt. *Aruſianus.*

Tetrarchas, regeſque territos animi firmavit. *Idem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Simul eos, & cunctos jam inclinatos laxitate loci, plures cohortes atque omnes, ut in ſecunda re, pariter acre invadunt. *Nonius.*

Hi locorum perignari, & ſoliti nectere ex viminibus vaſa agreſtia, ibi tum, quod inopia ſcutorum fuerat, ad eam artem ſe quiſque in formam parmæ equeſtris armabat. *Nonius, Parma eſt ſcutum breve.*

De pecore coria recens detracta, quaſi glutino adoleſcebant. *Cariſius l. 1. Servius.*

Avidior modo properandi factus. *Aruſianus.*

Conſilii æger. *Idem.*

Reverſi poſtero die, multa, quæ properantes deſeruerant in caſtris, nacti, cum ſe ibi cibo, vinoque læti invitarent. *Nonius: Invitare eſt repleri*

Atque hiavit humus multa, vaſta & profunda. *Idem: Hiare, aperire.*

Rurſus jumenta nacti ad oppidum ire contendunt. *Nonius.*

Vbi ſe laniata navigia fundo emergunt. *Aruſianus.*

Tum vero Bithyni propinquantes jam amnem Tartanium. *Idem.*

Eos qui hoc malum publicum clandeſtinis conſiliis comparaverunt. *Nonius.*

In quîs notiſſumus quiſque, aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo eminens affigebatur. *Idem, Patibulum eſt crux.*

Ad Siciliam vergens faucibus non amplius patet millibus v. & XXX. *Meſſus.*

Clauſi lateribus pedem. Idem.

Naphthas. *Probus Catholicis.*

FRA-

FRAGMENTA

LIB. V.

HISTORIARUM.

AT Lucullus, audito Q. Marcium Regem pro conſule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere. *Priſcianus lib.* XVIII.

Legiones Valerianæ comperto, lege Gabinia Bithyniam, & Pontum conſuli datam: miſſos eſſe. *Idem ibidem.*

Regem averſabatur. *Aruſianus.*

Ceteri negotia ſequebantur familiaria legatorum, aut tribunorum; & pars ſua commeatibus mercatis. *Nonius.*

Et uxori ejus frater erat. *Aruſianus.*

Sæpe celebritatem nominis intellego timentem. *Priſc. l.* XVIII.

Video ingentia dona quæſitum ire properantem. *Idem ibidem.*

Nam ſi Pompeio quid humani eveniſſet. *Aruſianus.*

Quibus de cauſſis Sullam in victoria dictatorem, equo deſcendere, ſibi uni aſſurgere de ſella, caput aperire ſolitum. *Nonius. Aruſianus. Servius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

C. SALLUSTII CRISPI FRAGMENTA.

Incertorum librorum.

NE inrumiendi po ......
ſublicibus cavata ......
ſent. *Feſtus.*

Cujus duas inſulas propinquas inter ſe, & decem ſtadium procul à Gadibus ſitas, conſtabat ſuopte ingenio alimenta mortalibus gignere. *Nonius.*

Serum bellum in anguſtiis futurum. *Iunius Philarg. ad Georg. Virgilii.*

Illi tertio menſe pervenere in pontum multo celerius ſpe Mithridatis. *Aruſianus.*

Ergo ſenati decreto ſerviundum ne ſit. *Donatus Act.* II. *ſc.* II.

Pompejus oris improbi, animoque inverecundo. *Suet. de claris Gram. c.* XIV.

Simulans ſibi alvum purgari. *Iſidorus l.* XI. *in voce Alvus. Serv. ad l.* III. *Æneidos.*

Fecit ut nunciis confeſtim lugubribus. *Cariſius lib.* II.

Communem habitum tranſgreſſus. *Priſcianus l.* XIV.

Inter arma civilia æqui boni famam petit. *Seneca l.* XX. *epiſt* CXV.

Haud impigre, neque inultus occiditur. *Donatus ad And. Terentiii act.* I. *ſc.* II.

Feſtinantibus in ſumma inopia patribus. *Idem ad Eunuch. act.* IV. *ſc.* III.

Hoſtes

Hoſtes oppreſſi, aut delapſi forent. *Iſidorus l.* XVIII.

Exercitum argento fecit. *Seneca lib.* XX. *epiſt.* CXV.

Togam paludamento mutavit. *Iſidorus l.* XIX. *Serv.*

Hiero rex Syracuſanorum bellum fecit. *Seneca.*

Ibi triennio fruſtra trito. *Servius ad* IV. *Æneidos.*

Oratio C. Cottæ Conſulis ad Populum.

Quirites, multa mihi pericula domi, militiæ multa advorſa fuere: quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: in quîs omnibus, neque animus negotio defuit; neque decretis labos. Malæ, ſecundæque res, opes, non ingenium mihi mutabant, At contra in his miſeriis cuncta me cum fortuna deſeruere. Præterea ſenectus, per ſe gravis, curam duplicat: cui miſero, ſenecta jam ætate, ne mortem quidem honeſtam ſperare licet. Nam, ſi parricida veſtri ſum, & bis genitus hic deos Penates meos, patriamque, & ſummum imperium vilia habeo: quis mihi vivo cruciatus ſatis eſt, aut quæ pœna mortuo? cum omnia memorata apud inferos ſupplicia ſcelere meo vici. A prima adoleſcentia in ore veſtro privatus, & in magiſtratibus egi: qui lingua, qui conſilio meo, qui pecunia voluere, uſi ſunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad malefaciendum exercui: avidiſſimus privatæ gratiæ maxumas inimicitias pro republica ſuſcepi: qui victus cum illa ſimul, cum egens alienæ opis, plura mala exſpectarem; vos, Quirites, rurſus mihi patriam, deos Penates, cum ingenti dignitate dediſtis. Pro quibus beneficiis vix ſatis gratus videar, ſi ſingulis animam, quam

nequeo, conceſſerim. Nam vita & mors jura naturæ ſunt: uti ſine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Conſules nos feciſtis, Quirites, domi, bellique impeditiſſuma rep. Namque Imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt: & id res cogit; quoniam poſt defectionem ſociorum & Sertorii per montis fugam, neque manu certare poſſunt, neque utilia parare. Exercitus in Aſia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiæ marituma, & provinciarum, cum interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem ſumtuum ſuſtinent: ita claſſe, qua commeatus vehebatur, minore quam antea navigamus. Hæc ſi dolo aut ſocordia noſtra contracta ſunt, agite & uti lubet ita ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare indigna vobis, nobiſque, & rep. incipitis? Atque ego, cujus ætati mors propior eſt, non deprecor, ſi quid ea vobis incommodi demitur; neque mox ingenuo corpori honeſtius quam pro veſtra ſalute finem vitæ fecerit. Adſum en Cn. Cotta conſul, facio quod ſæpe majores aſperis bellis fecere; voveo, dedoque me pro rep. quam deinde cui mandetis circumſpicite. Nam talem honorem bonus nemo volet, cum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti, ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus, aut avaritiam cæſum, ſed volentem pro maxumis beneficiis animam dono dediſſe. per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum, tolerate advorſa, & conſulite reip. Multa cura ſummo imperio ineſt; multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes

mnes provinciæ, regna, maria, terræque aſpera, aut feſſa bellis ſint.

Germani intectum renonibus corpus tegunt. *Iſidorus.*

Vnde pons in oppidum pertinens explicatur. *Aruſianus.*

Et ei voce magna vehementer gratulabantur. *Donatus.*

Et Marius victus duplicaverat bellum. *Servius.*

Atque eos à tergo incurrerunt *Rufinianus.*

In hunc modum diſſeruit. *Priſcianus.*

Inde ortus ſermo percunctantibus utrimque, Satin ſalvæ, quam grati ducibus ſuis, quantis familiaribus copiis augerentur. *Donatus.*

Fugam noſtris fecere. *Seneca.*

Quæ audita Panormitanos dedere Romanis fecere. *Idem.*

Quo cupidius in ore ducis ſeſe quiſque bonum, & ſtrenuum oſtentantes. *Iſidorus. Servius* x.

Ventis per cava terræ citatis, rupti aliquot montes, tumulique ſedere. *Iſidorus. Servius.*

Vbi multa nefande caſu ſuper auſi, atque paſſi. *Priſcianus.*

Saguntium. *Cariſius.*

Tota autem inſula modica, & cultoribus inanis eſt. *Martianus.*

Immodicus animi. *Aruſianus.*

Pugnam illam pro omine belli futuram. *Serv.*

Tantum antiquitatis, curæque majoribus pro Italica gente fuit. *Idem.*

Opprobrii gratia. *Agrætius.*

Maxumis ducibus, fortibus ſtrenuiſque miniſtris *Diomedes lib.* 11.

Non repugnantibus modo, ſed ne deditis quidem. A. B. C. M. *Donatus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

In ſilva Sila fuerunt. *Serv.*
In nuda injecta corpora. *Diomedes.*
Apollinis filia & Cyrenes. *Probus.*
Ne ſimplici quidem morte moriebantur. *Servius.*
Cum prædixero poſitum inſulæ. *Donatus.*
Cujus adverſa voluntate, colloquio militibus permiſſo corruptio facta paucorum, & exercitus Sullæ datus eſt. *Idem.*
A Gracco ſeditiones graves ortæ. *Auguſtinus.*
M. Atilius Palicanus humili loco, Picens, loquax magis, quam facundus. *Quintilianus l.* IV. *cap.* II.
Inſolens vera accipiundi. *Donatus.*
Quæ pecunia ad Hiſpanienſe bellum Metello facta erat. *Idem.*
Curubis. *Probus.*
Tharros. *Idem.*
Camiſos. *Idem.*
Luces. *Sergius.*
Primam modo Iapidiam ingreſſus. *Serv.*
Carbo turbi formidine Italiam, atque exercitum deſeruit. *Idem.*
Quæ pacta in conventione non præſtitiſſent. *Donatus.*
Crebritate fluctuum ut Aquilo ſolet. *Servius.*
Mithridates corpore ingenti perinde armatus. *Quintil. l.* VIII. *c.* III.
Tyrannumque, & Cinnam appellantes. *Victorinus. Servius.*
Nomenque Danubium habet. *Acron.*
Cui niſi pariter obviam iretur. *Donatus.*
Septimium, neque animo, neque lingua ſatis compotem. *Idem.*
Vulgus amat fieri. *Quintilianus.*

Non

Non pœniturum. *Quintilianus.*

Pompeius cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cum validis vecte certabat. Neque enim ille aliter potuiſſet par eſſe Sertorio, niſi ſe, & milites frequentibus exercitiis præparaviſſet ad prœlia. *Vegetius l. 1. c. IX. Iohan. Saresb.*

Cicero caninam facundiam, ut Appius inquit, exercuit. *Lactantius.*

Primus Græcorum Achilles. *Servius.*

Cupientiſſumus legis. *Diomedes.*

Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperante, magno uſu bello Marſico, paratu militum, & armorum fuit. Multaque tum ductu ejus curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorum celebrata ſunt. Cominus faciem ſuam oſtentabat, aliquot advorſis cicatricibus, & effoſſo oculo. Quo ille dehoneſtamento corporis maxume lætabatur: neque illis anxius, quia reliqua glorioſius retinebat. *Agellius.*

Curetes quia principes intellegendi divina fuerunt, vetuſtatem uti cetera in majus componentem altores Iovis celebraviſſe: inde Rhegium nominatum. *Lactantius & Iſidorus.*

Italiam conjunctam Siciliæ conſtat fuiſſe: ſed medium ſpatium aut per humilitatem obrutum eſt aquis, aut propter anguſtiam ſciſſum. *Iſidorus.*

Pompeius devictis Hiſpanis trophæa in Pyrenæis jugis conſtituit. *Servius.*

Atque edita undique tribus tamen cum muris, & magnis turribus. *Donatus.*

Et in præliis actu promtus. *Idem.*

Pactione amiſſo Publio legato. *Idem.*

Ipſum Mare Ponticum dulcius quam cetera. *Servius. Priſcianus. Macrobius.*

Equis paria operimenta erant: quæ lintea fer-

reis laminis in modum plumæ adnexuerant. *Servius.*

Rebus ſupra votum fluentibus. *Idem.*

Ænum, & Moraneam, & viam militarem. *Idem.*

Impediebant juſſa nautarum. *Idem.*

Nihil ſocordia claudebat. *Donatus.*

Vt tanta repente mutatio non ſine deo videretur. *Idem.*

In ore gentibus agens, populo, civitati. *Idem.*

Preſſi undique multitudine. *Idem.*

Hunc igitur redarguit Tarquitius. *Idem.*

Dein campi Themyſcirii: quos habuere Amazones à Thanai flumine incertum quamobrem digreſſæ. *Servius.*

Vbi eum tota concione ab exercitu cogit diſcedere, dicit ſe ejus opera non uſurum; eumque ab armis dimittit. *Idem.*

Et Metello procul agente longa ſpes auxiliorum. *Idem.*

More equeſtris prœlii ſumtis tergis, atque redditis & egreſſi ad faciliores ictus loco cedebant. *Idem.*

Caſtra ſine vulnere introitum. *Idem.*

Multos tamen ab adoleſcentia bonos inſultavit. *Idem, & Donatus.*

Coſa. *Servius.*

Equis, atque armis inſignibus. *Idem.*

Feſſus in Pamphyliam ſe receperat. *Idem.*

Profectus quidam Ligus ad requiſita naturæ. *Quinctil.*

Apud latera certos collocaverat. *Servius.*

Apertæ portæ, repleta arva cultoribus. *Idem.*

Hiſpaniam ſibi antiquam patriam eſſe. *Idem.*

Lyciæ, Piſidiæque agros deſpectantem. *Idem.*

Sorte

Sorte ductos fuſti necat. *Idem.*

Omnis Italia coacta in anguſtias ſcinditur in duo Promontoria, Bruttium, & Salentinum. *Idem.*

Italia plana ac mollis. *Idem.*

Qua tempeſtate ex Ponto vis piſcium erupit. *Idem*, & *Scholiaſtes Iuvenalis.*

Introrſus prima Aſiæ Bithynia eſt, multis antea nominibus appellata. Ipſa enim eſt & Major Phrygia. *Servius.*

Sed Mithridates extrema pueritia regnum ingreſſus: matre veneno interfecta. *Idem.*

Exercitum vertere. *Idem.*

Creta altior eſt qua parte ſpectat Orientem. *Idem.*

Se regibus devovent, & poſt eos vitam refutant: adeo illis ingenita eſt ſanctitas regii nominis. *Idem*, & *Philargyrius.*

Dum inferior omni via graſſaretur. *Iohannes Grammat.*

Narbone conſilia Gallorum. *Pompeius in artem Donati.*

Poſt defectionem ſociorum & Latii. *Donatus.*

Ad Iovis mandem noſtra. *Idem.*

Morbi graves ob inediam inſolita veſcentibus. *Idem.*

Atque ea cogentes non coactos ſceleſtos magis quam miſeros diſtringi. *Idem.*

Graviori bello, qui prohibituri venerant ſocii, frigere. *Idem.*

Nam quidem Pyrrho, Hannibali, æquor & terra. *Idem.*

Nam Sullæ dominationem audebat. *Idem.*

Neque eſt defenſus dominationem Sullæ. *Idem.*

Neu quis miles neve pro milite. *Servius.*

Ex inſolentia avidus malefaciendi. *Idem.*

Ter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Tergis vinciebant. *Idem.*

Charybdis quæ forte illata naufragia ſorbens gurgitibus occultis millia ſexaginta Tauromenitana ad litora trahit. *Idem.*

Saguntini fide atque ærumnis incluti per mortalium ſtudium majores quam opibus, quippe quîs etiam tum ſemiruta mœnia, domus intectæ, parieteſque templorum ambuſti manus Punicas oſtentabant. *Hieron. in Habacuc.*

Apud Corduennos amomum & alii leves odores gignuntur. *Philarg. in IV. Georg. Virgil.*

Quem trans ſtagnum omnis uſque ad flumen. *Idem.*

Repentè incautos agros invaſit. *Idem.*

Belli ſane ſciens. *Acron.*

Namque omnium ferociſſumi ad hoc tempus Achæi atque Tauri ſunt, quod, quantum conjicio, locorum egeſtate rapto vivere coacti. *Gloſſa Iuvenalis.*

Atque ipſe cultus rei. *Acron.*

Triplici fluctu. *Servius Fuldanus.*

Charybdi mare verticoſum. *Idem.*

Sed ubi tempore anni mare claſſibus patefactum eſt. *Idem.*

Sane bonus ea tempeſtate contra pericula & ambitionem. *Idem.*

Simul immanis hominum vis ex locis invaſere patentes, cum & pacis modo effuſas. *Idem.*

Genua patrum advolvuntur. *Idem.*

Perrexere in Hiſpaniam an Sardiniam. *Idem.*

Quæ mapalia ſunt circumjecta civitati, ſuburbana ædificia. *Idem.*

Et onere turrium incertis navibus. *Idem.*

Traditur fugam in longinqua Oceani agitaviſſe. *Idem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Ad mutandum modo in melius ſervitium. *Servius ad primum Æneidos.*

Magna vis hominum convenerat agris pulſa aut civitate ejecta. *Idem ibidem.*

Cum mutum hoſtium ſucceſſiſſet pœnas dederat. *Idem ad Eclogam quintam.*

Quippe vaſta Italia rapinis, fuga, cædibus. *Idem.*

Hi ſunt qui ſecundum pocula & alias res aureas diis ſacrata inſtrumenta convivo mereantur. * *Idem ad* VIII. *Æneidos.*

In ſecunda feſtinas cohortes compoſuerat. *Idem ad* IX.

Iam repente viſus ſævire Taguns. *Idem ad* X.

Exuant armis equiſque. *Idem.*

Solas feſtinare. *Idem.*

Luſitaniæ gravem civitatem. *Idem.*

Ex parte cohortium præcipere inſtructa, & ſtationes locatæ pro caſtris. *Idem.*

Bellum quibus poſſet conditionibus deſineret. *Idem.*

In quis longiſſimo ævo plura de bonis falſa in deterius compoſuit. *Idem.*

Cultu corporis ornata egregio. *Idem.*

At Sertorius vacuus hieme augere copias. *Acro in Horatium.*

Sin vis obſiſtat, ferro quam fame æquius perituros. *Servius.*

Conſedit in valle virgulta nemoroſaque. *Idem.*

Paululum requietis militibus. *Idem.*

Qui nullo certo exilio vagabantur. *Idem.*

Nubes fœdavere lumen. *Idem.*

Sandus alia. *Idem.*

Geronis. *Idem.*

Quæ cauſa fuerat novandis rebus. *Idem.*

Radi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Radicem montis exceſſit. *Statii interpres.*

Vt res magis quàm verba gererentur, liberos parenteſque in muris locaverant. *Idem.*

Incerta eſt fortitudo dum pendet. *Idem.*

In quibus plauſtra ſedes ſunt. *Acro ad Horatium.*

Luxo pede. *Probus.*

Maurique vanum genus, ut alia Africæ, contendebant Antipodas ultra Æthiopiam cultu Perſarum juſtos & egregios agere. *Priſcianus.*

Et Perpennam forte cognoſcit mulio redemtoris. *Acro in Horatium.*

Omnium fluminum quæ in maria qua imperium Romanum eſt, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν appellant, maxumum eſſe Nilum conſentitur; proxuma magnitudine eſſe Hiſtrum ſcripſit Salluſtius. *Agell. l.* X. *c.* VII.

Ex omnibus quæ tractavimus, Æbuti Liberalis, poteſt videri nihil tam neceſſarium, aut magis, ut ait Salluſtius, cum cura dicendum, quam quod in manibus eſt. *Seneca.*

Turbinum motus vagus eſt, & disjectus, & uti Salluſtii verbis utar, vorticoſus; cometarum autem, compoſitus, & certum iter carpens. *Idem.*

Salluſtius, auctor certiſſumus, aſſerit Tigrim, & Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui per diverſa euntes longius dividantur, ſpatio medio relicto multorum millium; quæ tamen terra, quæ ab ipſis ambitur, Meſopotamia dicitur. *Idem.*

Pelorum promontorium Siciliæ reſpiciens aquilonem juxta Salluſtium dictum à gubernatore Hannibalis illic ſepulto, qui fuerat occiſus per ignorantiam regis, cum ſe ejus dolo crederet eſſe deceptum. *Servius & Iſidorus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Ariſtæus, uti Salluſtius docet, poſt laniatum à canibus Actæonem filium matris inſtinctu Thebas reliquit, & Ceam inſulam tenuit, primo adhuc hominibus vacuam: poſtea, ea relicta, cum Dædalo in Sardiniam tranſivit, poſt delatus eſt Cumas. *Servius.*

Salluſtius duces laudat, qui victoriam incruento exercitu deportarunt. *Idem.*

Cares Inſulani populi fuerunt, piraticam exercentes, famoſi, victi à Minoe, uti Salluſtius, & Thucydides tradunt. *Idem.*

A Troja Capys Campaniam, Helenus Macedoniam, alii Sardiniam, ſecundum Salluſtium, tenuerunt. *Idem.*

Dardania à Dardano Iovis & Electræ filio, aut ſecundum Salluſtium, à Mida Dardanorum rege, qui Phrygiam tenuit. *Idem.*

Salluſtius Scyllam ſaxum eſſe dicit, ſimile formæ celebratæ procul viſentibus. *Idem.*

In Sicilia eſt Enceladus, Othus in Creta, ſecundum Salluſtium. *Idem.*

Salluſtius ait, Hiſpanorum morem fuiſſe, ut in bella euntibus juvenibus parentum facta memorentur à matribus. *Idem.*

Orion, juxta Salluſtium, oritur juxta ſolis æſtivi pulſum. *Idem.*

In Flaminia eſt civitas quæ Cale dicitur, & in Gallia hoc nomine, quam Salluſtius à Perpenna captam commemorat. *Idem.*

Getæ ſunt Myſii, quos Salluſtius à Lucullo dicit eſſe ſuperatos. *Idem.*

Trojanorum tempore invadendarum terrarum cauſa fuerat navigatio, uti Salluſtius meminit. *Id.*

Curribus falcatis uſos eſſe antiquos, Livius & Salluſtius docent. *Idem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Vices ſignificant pugnam, quia per viciſſitudinem pugnabatur, ut inquit Salluſtius. *Idem.*

Creta medio jacet inſula ponto, id eſt, ſecundum Salluſtium, procul à continenti. *Idem.*

Primo menſe veris dicitur novum ver, ſecundo ver adultum, tertio præceps: ſicut etiam Salluſtius dicit ubique, nova æſtas, adulta, præceps. *Idem.*

Salluſtius in Hiſtoriis tradit, Sertorium victum voluiſſe fugere ad inſulas Fortunatas. *Acron.*

Inſulas Fortunatas Salluſtius inclutas eſſe ait Homeri Carminibus. *Servius.*

Proxumum dicebant veteres, non ſolum adhærens, & adjunctum, verum etiam longe remotum, ſi tamen inter duo diſcreta nihil medium extitiſſet. *Virg. Æn. l.* V.

> *Proxumus huic, longo ſed proximus intervallo,*
> *Inſequitur Salius*--

Ita & Salluſtius in Situ Ponti, de promontoriis Paphlagonum, & quod Κριοῦ μέτωπον appellavit, poſuit. *Nonius.*

> *Interrogaſti ſi tenes, Mæotici*
> *Situs quis eſſet æquoris. Salluſtium*
> *Noram id dediſſe, dicta & ejus omnibus*
> *Præjudicatæ auctoritatis ducier.*
> *Non abnuebam.* Feſtus Avienus.

Portus ab Eoo fluctu curvatus in arcum. In arcus ſimilitudinem. Sic de Ponto Salluſtius, unde hic tulit colorem. nam ſpeciem efficit Scythici arcus. *Servius ad* III. *Æneidos.*

—— *Freta lata relucent.*

Lata autem ideo, quia ſe anguſtiæ Pontici oris illic dilatant, uti dicit Salluſtius. *Servius.*

Teïa autem dicta eſt à Teïo Anacreontis Poë-

tæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tæ Lyrici oppido, quod in Paphlagoniaeſſe Salluſtius indicat, cum de ſitu Pontico loquitur. *Comment. in Horat.*

Porro Salluſtius auctor certiſſimus aſſerit, tam Tygris, quam Euphratis in Armenia fontes demonſtrari. *Hieron. de locis Heb.*

Cum multi evaſerint Trojanum periculum, uti Capys, qui Campaniam tenuit; ut Helenus, qui, ut alii, Sardiniam, ſecundum Salluſtium. *Serv.*

Salluſtianus Calpurnius. *Hieronymus adverſus Ruf.*

Calpurniani diſcipuli. *Idem ibidem.*

Tamen vulgata jam res eſt gentilium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt. Salluſtius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulſat, *Tertull. de anima.*

Sarcaſmus Chleuaſmo proxima eſt, & ſimilis figura, qua adverſariorum facta, cum exacerbatione admiſſi eorum laceſſimus. Vt apud Salluſtium de Sullæ crudelitate. Vt in M. Mario cum fracta prius crura per artus expiraret. *Iul. Ruſinianus de ſchematis lexeos.*

Meſopotameni homines effrenatæ lubidinis ſunt, ut Salluſtius meminit in utroque ſexu. *Gloſſæ in Iuvenalem.*

Antonius ille trium Antoniorum corruptor, ille Salluſtius, qui oræ maritumæ qua Romanum eſſet imperium contrarius piratis. Si omnes ſocios & maxume Græcos Aſiaticos ac Siculos fortunis omnibus ſpoliaverunt. *Eædem Gloſſæ.*

Σαλλουστίου δὲ θαυμάζω, τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους, λέγοντος. εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἔναγχος πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ

Χαι-

Καιρώνειαν Ἀρχελάῳ μεμαχημένους, ἐγνωκέναι κάμηλον. *Id eſt:* Salluſtium demiror, qui autumat, tum primum viſos Romanis Camelos, quod neque olim illos qui duce Scipione Antiochum devicerunt, neque hoc qui ad Orchomenum & Chæroneiam certaverunt cum Archelao, noſſe putaverit Camelum. *Plutarchus.*

Σαλλούστιος μὲν οὖν φησι, χαλεπῶς διατεθῆναι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ, καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶνας ἑξῆς ἐν χάρακι διαγαγεῖν ἀναγκασθέντας. *Id eſt :* At Saluſtius quidem fuiſſe milites jam inde à principio male ait in eum (Lucullum) animatos, quod ad Cyzicum, & iterum ad Amiſum duas hiemes eos in caſtris continuiſſet. *Idem.*

LECTORI.

HActenus Fragmenta florentiſſimi Rerum Romanarum ſcriptoris, quæ extare putamus. Cetera quæ ſequuntur, in MS. Servio legi auctor eſt V. Cl. Andreas Schottus: in optima tamen illa Honorati Editione à Petro Daniele IC. procurata non comparent: corruptiſſima ſunt; & medicinam contulit V.N. Ianus Douſa. Quem vide in Fragmenta Salluſtii.

*m or Trequii præter s r ciem neceſſariam haud multo ſecus quam ferro noceri poterat. At Varinius, dum hæc aguntur à fugitivis ægra parte mili-

militum autumni gravitate, neque ex poſtrema fuga, cum ſevero edicto juberentur ullis ad ſigna redeuntibus, & qui reliqui erant per ſumma flagitia detrectantibus militiam. Quæſtorem ſuum C. Thoranium ex quo præſente vera facillime noſcerent. * * * commiſerant, & tamen interim quum volentibus numero quatuor.

* ingre, tante ſetui debacrItur, neſandum in modum perverſo vulnere & interdum lacerum corpus ſemianimum omittentes, alii in tecta jaciebant ignes, multique ex loco ſervi quos ingenium ſocios dabat, abdita à dominis aut ipſos trahebant ex occulto, neque ſanctum aut neſandum quicquam fuit iræ barbarorum, & ſervili ingenio: quæ Spartacus nequiens prohibere multis precibus cum oraret, celeritate **** nuntios.

Aliquot dies contra morem fiducia augeri noſtris cœpit, & promi lingua. Qua Varinius contra ſpectatam rem incaute motus novos incognitoſque & aliorum caſibus perculſos milites, ducit tamen ad caſtra fugitivorum. Preſſo gradu ſilentes jam, neque tam magnifice ſumentes prœlium quam poſtulaverant. Atque illi certamini conſcii inter ſe juxta ſeditionem erant. Crixo & gentis ejuſdem Gallis atque Germanis obviam ire & ultro offerre pugnam cupientibus contra Spartacum.

ORA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ORATIONES DVÆ AD C. CÆSAREM, SALLVSTIO ADSCRIPTÆ.

ORATIO I. AD C. CÆSAREM DE REPVBLICA ORDINANDA.

POPVLVS R. antea obtinebat, regna, atque imperia, fortunam dono dare, item alia, quæ per mortalis avide cupiuntur: quia & apud indignos ſæpe erant quaſi per lubidinem data; neque cuiquam incorrupta permanſerant. Sed res docuit id verum eſſe, quod in carminibus Appius ait, Fabrum eſſe ſuæ quemque fortunæ: atque in te maxume, qui tantum alios prætergreſſus es, uti prius defeſſi ſint homines laudando facta tua, quam tu laude digna faciundo. Ceterum uti fabricata: ſic virtute parta, quam magna induſtria haberi decet: ne incuria deformentur, aut corruant infirmata. Nemo enim alteri imperium volens concedit: & quamvis bonus atque clemens ſit, qui plus poteſt; tamen, quia malo eſſet licet, formidatur. Id evenit, quia plerique rerum potentes perverſe conſulunt: & eo ſe munitiores putant, quo illi, quibus imperitant, nequiores fuere. At contra id eniti decet; cum ipſe bonus, atque ſtrenuus ſis, uti quamoptumis imperites. Nam peſſumus quiſque aſperrume rectorem patitur. Sed tibi hoc gravius eſt, quam ante te omnibus, armis parta

parta componere. Bellum aliorum pace mollius geſſiſti: ad hoc victores prædam petunt, victi cives ſunt. Inter has difficultates evadendum eſt tibi; atque in poſterum firmanda reſp. non armis modo, neque adverſum hoſtes, ſed, quod multo majus, multoque aſperius eſt, bonis pacis artibus. Ergo omnes magna mediocrique ſapientia res huc vocat: quæ quiſque optuma poteſt, uti dicat. Ac mihi ſic videtur: qualicumque modo tu victoriam compoſueris, ita alia omnia futura. Sed jam, quo melius faciliuſque conſtituas, paucis, quæ me animus monet, accipe. Bellum tibi fuit, Imperator, cum homine claro, magnis opibus, avido potentię, majore fortuna, quam ſapientia: quem ſecuti ſunt pauci, per ſuam injuriam tibi inimici: item quos affinitas, aut alia neceſſitudo, traxit. Nam participes dominationis neque fuit quiſquam; neque, ſi pati potuiſſet, orbis terrarum bello concuſſus foret. Cetera multitudo vulgi, more magis quam judicio, poſt alius alium, quaſi prudentiorem, ſecuti. Per idem tempus maledictis iniquorum occupandæ reip. in ſpem adducti homines, quibus omnia probro, ac luxuria polluta erant, concurrere in caſtra tua: & aperte quietis mortem rapinas, poſtremo omnia, quæ corruptus animus jubebat, minitari. Ex quîs magna pars, ubi neque creditum condonare, neque te civibus, ſicuti hoſtibus, uti vident; defluxere: pauci reſtitere, quibus majus otium in caſtris, quam Romæ, futurum erat: tanta vis creditorum impendebat. Sed ob eaſdem cauſſas, immane dictu eſt, quanti, & quam multi mortales poſtea ad Pompejum diſceſſerint: eoque per omne tempus belli quaſi ſacro, atque inſpoliato fano debitores uſi. Igitur, quoniam tibi victori de bello, atque pace,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

agitandum eſt: hoc uti civiliter deponas, illa ut quam juſtiſſuma, & diuturna ſit: de te ipſo primum, quia compoſiturus es, quod optumum factu eſt, exiſtuma. Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna, arbitror, neque quemquam à multis metuendum eſſe, quin ad eum ex multis formido recidat: eam vitam bellum æternum atque anceps gerere: quoniam neque adverſus, neque ab tergo, aut lateribus tutus ſit: ſemper in periculo, aut metu agites. Contra qui benignitate, & clementia, imperium temperavere, his læta & candida omnia viſa; etiam hoſtes æquiores, quam aliis cives. An qui me his dictis corruptorem victoriæ tuæ, nimiſque in victos bona voluntate prædicent? ſcilicet quod ea, quæ externis nationibus, naturá hoſtibus, noſque majoreſque noſtri ſæpe tribuere, ea civibus danda arbitror; neque barbarico ritu cæde cædem, & ſanguine ſanguinem expiandum. An illa, quæ paullo ante hoc bellum in Cn. Pompeium victoriamque Syllanam increpabantur, oblivio abſtulit? interfecit Domitium, Carbonem, Brutum, alios item non armatos, neque in prœlio belli jure, ſed poſt ea ſupplices per ſummum ſcelus interfectos: plebem Romanam in villa publica pecoris modo conſciſſam. Heu quam illa occulta civium funera, & repentinæ cædes in parentum, aut liberorum ſinum: fuga mulierum, & puerorum, vaſtatio domorum: ante partam à te victoriam omnia ſæva, atque crudelia erant. At quæ te illi iidem hortantur: & ſcilicet id certatum eſſe utriuſque veſtrum arbitrio, injuriæ uti fierent: neque receptam, ſed captam, à te remp. & ea cauſſa exercitus ſtipendiis confectis optumos, & veterrimos omnium, advorſum fratres, parenteſque, alii liberos

beros

beros armis contendere, ut ex alienis malis deterrumi mortales ventri, atque profundæ lubidini ſumtus quærerent: atque eſſent opprobria victoriæ, quorum flagitiis commacularetur bonorum laus. Neque enim te præterire puto, quali quiſque eorum more, aut modeſtia, etiam tum dubia victoria, ſeſe geſſerit; quoque modo in belli adminiſtratione ſcorta, aut convivia, exercuerint nonnulli; quorum ætas ne per otium quidem tales voluptates ſine dedecore attigerit. De bello ſatis dictum. De pace firmanda quoniam tuque, & omnes tui agitatis: primum id, quæſo, conſidera, quale id ſit, de quo conſultas: ita, bonis, maliſque dimotis, patenti via ad verum perges. Ego ſic exiſtumo; quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives cum civibus manus conſerturos: ita defeſſos, & exſangues regi, aut nationi prædæ futuros. Aliter non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, movere, aut contundere queunt hoc imperium. Firmanda igitur ſunt concordiæ bona, & diſcordiæ mala expellenda. Id ita eveniet, ſi ſumtuum, & rapinarum licentiam demſeris; non ad vetera inſtituta revocans, quæ, jam pridem corruptis moribus, ludibrio ſunt; ſed ſi ſuam cuique rem familiarem, & finem ſumtuum ſtatueris: quoniam is inceſſit mos, ut homines adoleſcentuli, ſua, atque aliena conſumere, nihil lubidini, atque aliis rogantibus denegare, pulcerrumum putent; eam virtutem, & magnitudinem animi, pudorem, atque modeſtiam pro ſocordia æſtúment. Ergo animus ferox, prava via ingreſſus, ubi conſueta non ſuppetunt, fertur accenſus in ſocios modo, modo in cives: movet compoſita, & res novas veteribus acquirit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

rit. Quare tollendus fenerator in poſterum; uti ſuas quiſque res curemus. ea vera, atque ſimplex via eſt, magiſtratum populo, non creditori, gerere; & magnitudinem animi in addendo, non demendo reip. oſtendere. Atque ego ſcio, quam aſpera hæc res in principio futura ſit, præſertim iis, qui ſe in victoria licentius liberiuſque, quam artius, futuros credebant: quorum ſi ſaluti potius, quam lubidini conſules; illoſque noſque & ſocios in pace firma conſtitues. Si eadem ſtudia, arteſque juventuti erunt: næ iſta egregia tua fama ſimul cum urbe Roma brevi concidet. Poſtremo ſapientes pacis cauſa bellum gerunt, laborem ſpe otii ſuſtentant. Niſi illam firmam efficis, vinci, an viciſſe, quid retulit? Quare capeſſe per deos remp. & omnia aſpera, uti ſoles, pervade. Namque aut tu mederi potes; aut omittenda eſt cura omnibus, neque quiſquam te ad crudeles pœnas, aut acerba judicia, invocat, quibus civitas vaſtatur magis, quam corrigitur; ſed uti pravas artes, malaſque lubidines, ab juventute prohibeas. Ea vero clementia erit, conſuluiſſe, ne immerito cives patria expellerentur; retinuiſſe ab ſtultitia, & falſis voluptatibus; pacem concordiamque ſtabiliviſſe: non, ſi, flagitiis obſecutus, delicta perpeſſus, præſens gaudium cum mox futuro malo conceſſeris. Ac mihi animus, quibus rebus alii timent, maxume erectus eſt, negotii magnitudine: & quia tibi terræ, & maria ſimul omnia componenda ſunt, (quippe res parvas tantum ingenium attingere nequit) magnæ curæ magna merces eſt. Igitur provideas oportet, uti plebes, largitionibus, & publico frumento, corrupta, habeat negotia ſua, quibus ab malo publico detineatur: juventus probitati, & induſtriæ, non ſumtibus, neque divitiis, ſtu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſtudeat. Id ita eveniet, ſi pecuniæ, quæ maxuma omnium pernicies eſt, uſum, atque decus demſeris. Nam ſæpe ego cum animo meo reputans, quibus quiſque rebus clariſſumi viri magnitudinem inveniſſent; quæ res populos, nationeſve magnis auctoribus auxiſſent; ac deinde quibus cauſſis ampliſſima regna, & imperia, corruiſſent: eadem ſemper bona, atq; mala reperiebam, omneſque victores divitias contemſiſſe, & victos cupiviſſe. Neque aliter quiſquam extollere ſeſe, & divina mortalis attingere poteſt, niſi, omiſſis pecuniæ, & corporis gaudiis, animo indulgens, non aſſentando, neque concupita præbendo, perverſam gratiam gratificans; ſed in labore, patientia, boniſque præceptis, & factis fortibus exercitando. Nam domum, aut villam exſtruere, eamque ſignis, aulæis, aliiſque operibus exornare, & omnia potius, quam ſemet, viſendum efficere; id eſt non divitias decori habere, ſed ipſum illis flagitio eſſe. Porro ii, quibus bis die ventrem onerare, nullam noctem ſine ſcorto quieſcere mos eſt; ubi animum, quem dominari decebat, ſervitio oppreſſere, nequaquam eo poſtea hebeti, atque claudo pro exercitio uti volunt. Nam imprudentia pleraque, & ſe præcipitant. Verum hæc, & omnia mala pariter cum honore pecuniæ deſinent, ſi neque magiſtratibus, neque alia vulgo cupienda venalia erunt. Ad hoc providendum eſt, quonam modo Italia, atque provinciæ tutiores ſint: id quod factu haud obſcurum eſt. Nam iidem omnia vaſtant, ſuas deſerendo domos, & per injuriam alienas occupando. Item ne, ut adhuc, militia injuſta, aut inæqualis ſit: cum alii triginta, pars nullum ſtipendium faciet: & frumentum id, quod antea præmium ignaviæ fuit, per muni-

 cipia,

cipia, & colonias illis dare conveniet, cum ſtipendiis emeritis domos everterint. Quæ reipublicæ neceſſaria, tibique glorioſa ratus ſum, quam pauciſſumis abſolvi. Non pejus videtur pauca nunc de facto meo diſſerere. Plerique mortales ad judicandum ſatis ingenii habent, aut ſimulant: verum tamen ad reprehendenda aliena facta, aut dicta, ardet omnibus animus; vix ſatis apertum os, aut lingua promta videtur, quæ meditata pectore evolvat: quibus me ſubjectum haut pœnitet, magis reticuiſſe pigeret. Nam ſive hac, ſeu meliore alia via perges; à me quidem pro virili parte dictum, & adjutum fuerit. Reliquum eſt optare, uti, quæ tibi placuerint, ea dii immortales approbent, beneque evenire ſinant.

AD C. CÆSAREM
DE REP. ORDINANDA,
ORATIO. II.

Scio ego, quam difficile, atque aſperum factu ſit, conſilium dare regi, aut imperatori; poſtremo cuiquam mortali, cujus opes in excelſo ſunt: quippe cum & illis conſultorum copiæ adſint; neque de futuro quiſquam ſatis callidus, ſatiſque prudens ſit. Quin etiam ſæpe prava magis, quam bona conſilia proſpere eveniant: quia pleraſque res fortuna ex lubidine ſua agitat. Sed mihi ſtudium fuit adoleſcentulo rempublicam capeſſere: atque in ea cognoſcenda multam, magnamque curam habui: non ita, uti magiſtratum modo caperem, quem multi malis artibus adepti erant: ſed etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

etiam uti rempublicam domi, militiæque, quantumque armis, viris, opulentia poſſet, cognitum haberem. Itaque mihi multa cum animo agitanti conſilium fuit, famam, modeſtiamque meam poſt tuam dignitatem habere, & cujus rei lubet periculum facere, tum quid tibi ex eo gloriæ accederet. Idque non temere, aut ex fortuna tua, decrevi; ſed quia in te, præter ceteras, artem tuam egregiè mirabilem comperi, ſemper tibi majorem in adverſis, quam in ſecundis, rebus animum eſſe. Sed per ceteros mortales illa res clarior eſt, quod & prius defeſſi ſint homines laudando atque admirando munificentiam tuam, quam tu faciendo quæ gloria digna eſſent. Equidem mihi decretum eſt, nihil tam ex alto reperiri poſſe; quod non cogitanti tibi in promtu ſit. Neque ego, quæ viſa ſunt, de rep. tibi ſcripſi, quia mihi conſilium, atque ingenium meum amplius æquo probaretur: ſed inter labores militiæ, interque prœlia, victorias, imperium, ſtatui admonendum te de negotiis urbanis. Namque tibi ſi id modo in pectore conſilii eſt, uti te ab inimicorum impetu vindices, quoque modo contra adverſum conſulem beneficia populi retineas: indigna virtute tua cogites. ſin in te ille animus eſt, qui jam à principio nobilitatis factionem diſturbavit; plebem Rom. ex gravi ſervitute in libertatem reſtituit; in prætura inimicorum arma inermis disjecit; domi militiæque tanta, & tam præclara facinora fecit, uti ne inimici quidem queri quidquam audeant, niſi de magnitudine tua: quin accipe tu ea, quæ dicam de ſumma reipub. quæ profecto aut tu vera invenies, aut certe haud procul à vero. Sed quoniam Cn. Pompejus aut animi pravitate, aut quia nihil malũ quam quod tibi obeſſet, ita lapſus eſt, ut hoſtibus

tela in manus jaceret: quibus ille rebus remp. conturbavit, eiſdem tibi reſtituenda eſt. Primum omnium ſummam poteſtatem moderandi, de vectigalibus, ſumtibus, judiciis, ſenatoribus paucis tradidit, plebem Romanam, cujus antea ſumma poteſtas erat, noſque his quidem legibus in ſervitute reliquit. Iudicia, tametſi, ſicut antea, tribus ordinibus tradita ſunt; tamen iidem illi factioſi regunt, dant, adimunt, quæ lubet: innocentes circumveniunt: ſuos ad honorem extollunt. Non facinus, non probrum, aut flagitium obſtat, quo minus magiſtratus capiant: quod commodum eſt, trahunt, rapiunt: poſtremo, tanquam urbe capta, lubidine, ac licentia ſua, pro legibus utuntur. Ac me quidem mediocris dolor angeret, ſi virtute partam victoriam more ſuo per ſervitium exercerent. Sed homines inertiſſimi, quorum omnis vis, virtuſq; in lingua ſita eſt, forte, atque alterius ſocordia dominationem oblatam inſolentes agitant. Nam, quæ ſeditio, ac diſſenſio civilis tot tamque illuſtres familias ab ſtirpe evertit? aut quorum umquam victoria animus tam præceps, tamque immoderatus fuit? L. Sulla, cui omnia in victoria lege belli licuerunt, tametſi à Sulpicio hoſtium partes muniri intellegebat: tamen, paucis interfectis, ceteros benificio, quam metu, retinere maluit. At hercule nunc cum Catone, L. Domitio, ceteriſq; ejuſdem factionis, quadraginta ſenatores, multi præterea cum ſpe bona adoleſcentes, ſicuti hoſtiæ, mactati ſunt: cum interea opportuniſſuma genera hominum tot miſerorum civium ſanguine ſatiari nequiverunt: non orbi liberi, non parentes exacta ætate, non gemitus virorum, luctus mulierum immanem eorum animnm inflexit: quin, acerbius in dies malefaciendo,

do,ac dicundo,dignitate alios,alios civitate everſum irent. Nam, quid ego de te dicam,cujus contumeliam homines ignaviſſumi vita ſua commutare volunt? ſcilicet neque illis tantæ voluptati eſt (tametſi inſperantibus accidit) dominatio,quanto mærori tua dignitas: qui optatius habent, ex tua calamitate periculum libertatis facere, quam per te populi R. imperium maxumum ex magno fieri. Quo magis tibi etiam atque etiam animo proſpiciendum eſt, quonam modo rem ſtabilias, communiaſque. Mihi quidem quæ mens ſuppetit, eloqui non dubitabo. Ceterum tui erit ingenii probare,quæ vera, atque utilia factu putes. In duas partes ego civitatem diviſam arbitror, ſicut à majoribus accepi,in patres, & plebem. Antea in patribus ſumma auctoritas erat, vis multo maxuma in plebe. Itaque ſæpius in civitate ſeceſſio fuit: ſemperque nobilitatis opes deminutæ ſunt, & jus populi amplificatum. Sed plebes eo libere agitabat; quia nullius potentia ſuper leges erat; neque divitiis, aut ſuperbia, ſed bona fama,factiſque fortibus nobilis ignobilem anteibat: humilimus quiſque in armis, aut militia, nullius honeſtæ rei egens, ſatis ſibi, ſatiſque patriæ, erat. Sed, ubi eos paullatim expulſos agris, inertia, atque inopia incertas domos habere ſubegit: cœpere alienas opes petere, libertatem ſuam cum republica venalem habere. Ita paullatim populus, qui dominus erat, & cunctis gentibus imperitabat, dilapſus eſt: & pro communi imperio, privatim ſibi quiſque ſervitutem peperit. Hæc igitur multitudo primum malis moribus imbuta, deinde in artes, vitaſque varias diſpalata, nullo modo inter ſe congruens, parum mihi quidem idonea videtur ad capeſſendam rempub. Ceterum, additis novis civibus, magna

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

me ſpes tenet, fore, ut omnes expergiſcantur ad libertatem: quippe cum illis libertatis retinendæ, tum his ſervitutis amittendæ cura orietur. Hos ego cenſeo, permixtos cum veteribus novos, in coloniis conſtituas: ita & res militaris opulentior erit, & plebes bonis negotiis impedita malum publicum facere deſinet. Sed non inſcius, neque imprudens ſum, cum ea res agetur; quæ ſævitia, quæve tempeſtates hominum nobilium futuræ ſint, cum indignabuntur omnia funditus miſceri, antiquis civibus hanc ſervitutem imponi, regnum denique ex libera civitate futurum, ubi unius munere multitudo ingens in civitatem pervenerit. Equidem ego ſic apud animum meum ſtatuo; malum facinus in ſe committere, qui incommodo reip. gratiam ſibi conciliet. Vbi bonum publicum etiam privatim uſui eſt: id vero dubitare aggredi, ſocordiæ, atque ignaviæ duco. M. Livio Druſo ſemper conſilium fuit, in tribunatu ſumma ope niti pro nobilitate: neque ullam rem in principio agere intendit, niſi illi auctores fierent homines factioſi, quibus dolus, atque malitia, fide cariora erant. Vbi intellexerunt, per unum hominem maxumum beneficium multis mortalibus dari: videlicet & ſibi quiſque conſcius, malo atque infido animo eſſe, de M. Livio Druſo juxta, ac de ſe, exiſtumaverunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam ſolus rerum potiretur, contra eam nixi, ſua ipſius conſilia diſturbaverunt. Quo tibi, imperator, majore cura fideque amici, & multa præſidia paranda ſunt. Hoſtem adverſum opprimere, ſtrenuo homini haud difficile eſt: occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promtu eſt. Igitur, ubi eos in civitatem adduxeris; quoniam

niam quidem revocata plebes erit, in ea re maxume animum exercitato, uti colantur boni mores; concordia inter veteres, & novos coaleſcat. Sed multo maxumum bonum patriæ, civibus, tibi, liberis, poſtremo humanæ genti, pepereris, ſi ſtudium pecuniæ aut ſuſtuleris, aut, quod res feret, minueris. Aliter neque privata res, neque publica, neque domi, neque militiæ, regi poteſt. Nam ubi cupido divitiarum invaſit; neque diſciplina, neque artes bonæ, neque ingenium ullum ſatis pollet: quia animus magis, aut minus mature, poſtremo tamen ſuccumbit. Sæpe jam audivi, qui reges, quæ civitates, & nationes, per opulentiam magna imperia amiſerint, quæ per virtutem inopes ceperant, id adeo haud mirandum eſt. Nam ubi bonus deteriorem divitiis magis clarum, magiſque acceptum videt; primo æſtuat, multaque in pectore volvit: ſed ubi gloria honorem magis in dies; virtutem opulentia vincit; animus ad voluptatem à vero deficit. Quippe gloria induſtria alitur; ubi eam demſeris, ipſa per ſe virtus amara, atque aſpera eſt. Poſtremo ubi divitiæ claræ habentur, ibi omnia bona vilia ſunt, fides, probitas, pudor, pudicitia. Nam ad virtutem una, & ardua via eſt: ad pecuniam, qua cuique lubet, nititur: & malis, & bonis rebus ea creatur. Ergo in primis auctoritatem pecuniæ demito: neque de capite, neque de honore ex copiis quiſquam magis, aut minus judicaverit; ſi neque prætor neque conſul, ex opulentia, verum ex dignitate, creetur. Sed de magiſtratu facile populi judicium ſit. Iudices à paucis probari, regnum eſt; ex pecunia legi, inhoneſtum. Quare omnes primæ claſſis judicare placet, ſed numero plures, quam judicant. Neque Rhodios, neque alias civitates umquam ſuorum

judiciorum pœnituit: ubi promiſcue dives, & pauper, uti cuique ſors tulit, de maxumis rebus juxta, ac de minumis diſceptat. Sed de magiſtratibus creandis haud mihi quidem abſurde placet lex, quam C. Gracchus in tribunatu promulgaverat; ut ex confuſis quinque claſſibus ſorte centuriæ vocarentur. Ita coæquati dignitate, pecunia, virtute anteire alius alium properabit. nec ego magna remedia contra divitias ſtatuo. Nam perinde omnes res laudantur, atque appetuntur, ut earum rerum uſus eſt: malitia præmiis exercetur. Vbi ea demſeris, nemo omnium gratuito malus eſt. Ceterum avaritia, bellua fera, immanis, intoleranda eſt: quo intendit, oppida, agros, fana, atque domos, vaſtat: divina cum humanis permiſcet: neque exercitus, neque mœnia obſtant, quo minus vi ſua penetret: fama, pudicitia, liberis, patria, atque parentibus cunctos mortales ſpoliat. Verum, ſi pecuniæ decus ademeris; magna illa vis avaritiæ facile bonis moribus vincetur. Atque hæc ita ſeſe habere, tametſi omnes æqui, atque iniqui memorent: tamen tibi cum factione nobilitatis haud mediocriter certandum eſt: cujus ſi dolum caveris, alia omnia in proclivi erunt. Nam hi, ſi virtute ſatis valerent, magis æmuli bonorum, quam invidi, eſſent. Quia deſidia, & inertia, & ſtupor eos, atque torpedo, invaſit; ſtrepunt, obtrectant, alienam famam ſuum dedecus exiſtumant. Sed, quid ego plura, quaſi de ignotis memorem? M. Bibuli fortitudo, atque animi vis, in conſulatum erupit: hebes lingua, magis malus, quam callidus ingenio. Quid ille audeat, cui conſulatus maxumum imperium maxumo dedecori fuit? An L. Domitii magna vis eſt, cujus nullum membrum à flagitio aut facinore vacat?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

vacat? lingua vana, manus cruentæ, pedes fugaces; quæ honeſte nominari nequeant, inhoneſtiſſuma. Vnius tamen M. Catonis ingenium verſutum, loquax, callidum haud contemno. Parantur hæc diſciplina Græcorum. Sed virtus, vigilantia, labos, apud Græcos nulla ſunt. Quippe, cum domi libertatem ſuam per inertiam amiſerint; cenſeſne eorum præceptis imperium haberi poſſe? reliqui de factione ſunt inertiſſumi nobiles: in quibus, ſicut in ſtatua, præter nomen, nihil eſt additamenti. L. Poſtumius, & M. Favonius, mihi videntur quaſi magnæ navis ſupervacua onera eſſe, ubi ſalvi pervenire viſi ſunt; ſi quid adverſi coortum eſt, de illis potiſſumum jactura fit, quia pretii minumi ſunt. Quoniam nunc, uti mihi videor, de plebe renovanda, corrigendaque, diſſerui: de ſenatu, quæ tibi agenda videntur, dicam. Poſtquam mihi ætas ingeniumque adolevit, haud ferme armis, atque equis, corpus exercui, ſed animum in litteris, quod natura firmus erat in laboribus, habui. Atque ego in ea vita multa legendo, atque audiendo ita comperi, omnia regna, civitates, nationes uſque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt: ubicumque gratia, timor, voluptas, ea corrupere; poſt paullo imminutæ opes, deinde ademtum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt. Equidem ego ſic apud animum meum ſtatuo: cuicumque in ſua civitate amplior, illuſtriorque locus, quam aliis eſt, ei magnam curam eſſe reip. Nam ceteris, ſalva urbe, tantummodo libertas tuta eſt: qui per virtutem ſibi divitias, decus, honorem, pepererunt; ubi paullum inclinata reſp. agitari cœpit, multipliciter animus curis, atque laboribus fatigatur, aut gloriam, aut libertatem, aut rem familia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

rem, defenſat: omnibus locis adeſt, feſtinat: quanto in ſecundis rebus florentior fuit, tanto in adverſis aſperius, magiſque anxie agitat. Igitur ubi plebes ſenatui, ſicuti corpus animo, obedit, ejuſque conſilia conſequitur: patres conſilio valere decet, populo ſupervacanea eſt calliditas. Itaque majores noſtri, cum bellis aſperrumis premerentur, equis, viris, pecunia amiſſa, nunquam defeſſi ſunt armati de imperio certare. Non inopia ærarii, non vis hoſtium, non adverſa res, ingentem eorum animum ſubegit, quin, quæ virtute ceperant, ſimul cum anima retinerent. Atque ea magis fortibus conſiliis, quam bonis prœliis, patrata ſunt. Quippe apud illos una reſp. erat, ei conſulebant; factio contra hoſtes parabatur: corpus atque ingenium, patriæ, non ſuæ quiſque potentiæ, exercitabat. At hoc tempore contra homines nobiles, quorum animos ſocordia, atque ignavia, invaſit; ignari laboris, hoſtium, militiæ, domi factione inſtructi, per ſuperbiam cunctis gentibus moderantur. Itaque patres, quorum conſilio antea dubia reſp. ſtabiliebatur, oppreſſi, ex aliena libidine huc atque illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia, decernunt: ut eorum, qui dominantur, ſimultas, ac arrogantia fert, ita bonum, malumque publicum exiſtumant. Quod ſi aut libertas æqua omnium, aut ſententia obſcurior eſſet; majoribus opibus reſp. & minus potens nobilitas eſſet. Sed quoniam coæquari gratiam omnium difficile eſt; quippe cum illis majorum virtus partam reliquerit gloriam, dignitatem, clientelas, cetera multitudo pleraque inſcia: ſit ſententia eorum à metu libera. Ita occulto ſibi quiſque alterius potentia carior erit. Libertas juxta bonis, & malis, ſtrenuis, & ignavis, optabilis

eſt.

eſt. Verum eam plerique metu deſerunt, ſtultiſſumi mortales, quod in certamine dubium eſt, quorſum accidat, id per inertiam in ſe, quaſi victi, recipiunt. Igitur duabus rebus confirmari poſſe ſenatum puto: ſi numero auctus per tabellam ſententiam feret. Tabella obtentui erit, quo magis animo libero facere audeat: in multitudine, & præſidii plus, & uſus amplior eſt. Nam fere, his tempeſtatibus, alii judiciis publicis, alii privatis ſuis atque amicorum negotiis implicati, haud ſane reip. conſiliis adfuerunt: neque eos magis occupatio, quam ſuperba imperia diſtinuere. Homines nobiles cum paucis ſenatoriis, quos additamenta factionis habent, quæcumque libuit probare, reprehendere, decernere, ea, uti libido tulit, fecere. Verum ubi, numero ſenatorum aucto, per tabellam ſententiæ dicentur; illi ſuperbiam ſuam dimittent, ubi iis obediendum erit, quibus antea crudeliſſume imperitabant. Forſitan, imperator, perlectis litteris decernes, quem numerum ſenatorum fieri placeat; quoque modo in multa, & varia officia diſtribuatur; & quonam judicia primæ claſſis mittenda putem, quæ deſcriptio, qui numerus in quoque genere futurus ſit. Ea mihi omnia generatim deſcribere haud difficile factu fuit: ſed prius laborandum viſum eſt de ſumma conſilii, idque tibi probandum verum eſſe. Si hoc itinere uti decreveris, cetera in promtu erunt. Volo ego conſilium meum prudens, maxumeque uſui eſſe. Nam ubicumque tibi res proſpere cedet, ibi mihi bona fama eveniet. Sed me illa magis cupido exercet, uti quocumque modo, & quamprimum reſp. adjuvetur. Libertatem gloria cariorem habeo, atque ego te oro, hortorque, ne clariſſumus imperator, Gallica

gente

gente ſubacta, populi R. ſummum atque invictum imperium tabeſcere vetuſtate, ac per ſummam diſcordiam dilabi, patiaris. Profecto, ſi id accidat, neque tibi nox, neque dies curam animi ſedaverit; quin inſomniis exercitus, furibundus, atque amens alienata mente feraris. Namque mihi pro vero conſtat, omnium mortalium vitam divino numine inviſi: neque bonum, neque malum facinus cujuſquam pro nihilo haberi: ſed ex natura diverſa præmia bonos, maloſque ſequi. Interea forte ea tardius procedunt: ſuus cuique animus ex conſcientia ſpem præbet. Quod ſi tecum patria, atque parentes poſſent loqui, ſcilicet hæc tibi diceret: O Cæſar, nos te genuimus fortiſſumi viri, in optuma urbe, decus, præſidiumque nobis, hoſtibus terrorem! Quæ multis laboribus, & periculis ceperamus, ea tibi naſcenti cum anima ſimul tradidimus, patriam maxumam in terris; domum, familiamque in patria clariſſumam; præterea bonas artes, honeſtas divitias; poſtremo omnia honeſtamenta pacis, & præmia belli. Pro his ampliſſumis beneficiis non flagitium à te, neque malum facinus, petimus; ſed uti libertatem everſam reſtituas. Qua re patrata, profecto per gentes omnes fama virtutis tuæ volitabit. Namque hac tempeſtate, tametſi domi militiæque præclara facinora egiſti; tamen gloria tua cum multis viris fortibus æqualis eſt: ſi vero urbem ampliſſumo nomine, & maxumo imperio, prope jam ab occaſu reſtitueris; quis te clarior, quis major, in terris fuerit? Quippe ſi morbo jam, aut fato huic imperio ſecus accidat; cui dubium eſt, quin per orbem terrarum vaſtitas, bella, cædes, oriantur? quod ſi tibi bona lubido fuerit, patriæ, parentibus gratificandi; poſtero tempore, rep. reſtituta,

ſtituta, ſuper omnis mortalis gloria agnita, tuaque unius mors vita clarior erit. Nam vivos interdum fortuna, ſæpe invidia, fatigat: ubi anima naturæ ceſſit, demtis obtrectationibus ipſa te virtus magis magiſque extollit. Quæ mihi utilia factu viſa ſunt, quæque tibi uſui fore credidi, quam pauciſſumis potui, perſcripſi. Ceterum deos immortalis obteſtor, uti, quocumque modo ages, ea res tibi, reique publicæ proſpere eveniat.

C. SALLVSTII CRISPI IN M. TVLLIVM CICERONEM DECLAMATIO.

GRAVITER, & iniquo animo, maledicta tua paterer, M Tulli, ſi te ſcirem judicio magis, quam morbo animi, petulantia iſta uti. Sed, quoniam in te neque modum, neque modeſtiam ullam animadverto, reſpondebo tibi: uti, ſi quam maledicendo voluptatem cepiſti, eam male audiendo amittas. Vbi querar? quos implorem P. C. diripi remp. atque audaciſſumo cuique eſſe perfidiæ? an apud populum R. qui ita largitionibus corruptus eſt, ut ſeſe, ac fortunas ſuas, venales habeat? an apud vos, P. C. quorum auctoritas turpiſſimo cuique, & ſceleratiſſumo, ludibrio eſt? ubi M. Tullius leges, judicia populi R. defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quaſi unus reliquus ex familia viri clariſſumi, Scipionis Africani, ac non reptitius, accitus, ac paullo ante inſitus huic urbi civis. An vero,

M. Tul-

M. Tulli, facta, ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita à pueritia vixiſti, uti nihil flagitioſum corpori tuo putares, quod alteri collibuiſſet? Scilicet, iſtam immoderatam eloquentiam apud M. Piſonem non pudicitiæ jactura perdidiciſti? Itaque minume mirandum eſt, ſi eam flagitioſe venditas, quam turpiſſume paraſti. Verum, ut opinor, ſplendor domeſticus tibi animos attollit; uxor ſacrilega, ac perjuriis delibuta; filia matris pellex, tibi jucundior, atque obſequentior, quam parenti par eſt. Domum ipſam tuam vi, & rapinis, funeſtam tibi ac tuis, comparaſti: videlicet uti nos commonefacias, quam converſa ſit reſp. cum in ea domo habitas, homo flagitioſiſſume, quæ P. Craſſi, viri conſularis, fuit. Atque hæc cum ita ſint; tamen Cicero ſe dicit in conſilio deorum immortalium fuiſſe; inde miſſum huic urbi: civibuſque cuſtodem, abſque carnificis nomine, qui civitatis incommodum in gloriam ſuam ponit: quaſi vero non illius conjurationis cauſa fuerit conſulatus tuus, & iccirco reſp. disjecta eo tempore, quo te cuſtodem habebat. Sed, ut opinor, illa te magis extollunt, quæ poſt conſulatum cum Terentia uxore de rep. conſuluiſti, cum legis Plautiæ judicia domi faciebas: ex conjuratis alios morte, alios pecunia condemnabas: cum tibi alius Tuſculanum, alius Pompeianam villam ædificabat, alius domum emebat: qui vero nihil poterat, is erat calumniæ proxumus, is aut domum tuam oppugnatum venerat, aut inſidias ſenatui fecerat, denique de eo tibi compertum erat. Quæ ſi tibi falſa objicio; redde rationem, quantum patrimonii acceperis, quid tibi litibus accreverit, qua ex pecunia domum paraveris, Tuſculanum, & Pompeianum infinito ſumtu ædificaveris. Aut, ſi retices; cui

dubium

dubium poteſt eſſe, quin opulentiam iſtam ex ſanguine, & viſceribus civium paraveris? Verum; ut opinor, homo novus Arpinas, ex C. Marii familia, ejus virtutem imitatur; contemnit ſimultatem hominum nobilium: populi R. curam habet; neque terrore, neque gratia commovetur. Illud vero amicitiæ tantum, ac virtutis eſt animi? Immo vero homo leviſſumus, ſupplex inimicis, amicis contumelioſus, modo harum, modo illarum partium, fidus nemini, leviſſumus ſenator, mercenarius patronus, cujus nulla pars corporis à turpitudine vacat: lingua vana, manus rapaciſſumæ, gula immenſa, pedes fugaces; quæ honeſte nominari non poſſunt, inhoneſtiſſuma. Atque is, cum ejuſmodi ſit, tamen audet dicere: *O fortunatam natam me conſule Romam!* Te conſule fortunatam, Cicero? immo vero infelicem, & miſeram, quæ crudeliſſumam proſcriptionem civium perpeſſa eſt; cum tu, perturbata rep. metu perculſos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas; cum omnia judicia, omnes leges, in tua lubidine erant, cum tu, ſublata lege Porcia, erepta libertate, omnium noſtrum vitæ, necisque poteſtatem ad te unum revocaveras. Atque parum eſt, quod impune feciſti: verum etiam commemorando exprobras; neque licet oblivisci ſervitutis ſuæ. Egeris, oro te, Cicero, perfeceris quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiamne aures noſtras odio tuo onerabis? etiamne moleſtiſſumis verbis inſectabere? *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.* Quaſi vero togatus, & non armatus, ea, quæ gloriaris, confeceris; atque inter te, Syllamque dictatorem, præter nomen imperii, quidquam interfuerit. Sed quid ego plura de tua inſolentia commemorem; quam Minerva omnes artes edocuit,

Iupi-

Iupiter optumus maxumus in conſilio deorum admiſit, Italia exulem humeris ſuis deportavit. Oro te, Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omnes Paullos, Fabios, Scipiones, ſuperaſti, quem tandem locum in hac civitate obtines? quæ tibi partes reip. placent? quem amicum, quem inimicum, habes? cui in civitate feciſti inſidias, ancillaris? Quo jure, cum de exſilio tuo Dyrrachio rediſti, eum ſequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faves? qui tibi ante optimates videbantur, eoſdem nunc dementes, ac furioſos vocas? Vatinii cauſam agis: de Sextio male exiſtumas: Bibulum petulantiſſumis verbis lædis: laudas Cæſarem: quem maxume odiſti, ei maxume obſequeris: aliud ſtans, aliud ſedens, de rep ſentis: his maledicis, illos odiſti: leviſſume transfuga! neque in hac, neque in illa parte fidem habes.

IN SALLVSTIVM DECLAMTIO: QVÆ CICERONI FALSO TRIBVITVR.

EA demum magna voluptas eſt, Criſpe Salluſti, æqualem, & parem verbis vitam agere, neque quidquam tam obſcænum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpondeat, ut omnis oratio moribus conſonet. Neque enim, qui ita vivit, uti tu, aliter, ac tu, loqui poteſt: neque, qui tam illoto ſermone, utitur, vita honeſtior eſt. Quo me vertam,

tam, P. C.? unde initium ſumam? majus enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt uterque noſtrûm. Quod ſi aut de mea vita, atque actibus noſtris, huic conviciatori reſpondero, invidia gloriam conſequetur: aut, ſi hujus facta, mores, omnem ætatem nudavero; in idem vitium incidam procacitatis, quod huic objicio. Id vos, ſi forte offendimini, juſtius huic, quam mihi, ſuccenſere debetis, qui initium introduxit. Ego dabo operam, ut & pro me minimo cum faſtidio reſpondeam, & in hunc minime mentitus eſſe videar. Scio me, P. C. in reſpondendo non habere magnam exſpectationem, quod nullum vos ſciatis novum crimen in Salluſtium audituros, ſed omnia vetera recognituros, quîs & meæ, & veſtræ jam, & ipſius aures calent. Verum eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus poſuit rudimentum; ſed ita ingreſſus eſt, uti neque ab alio vinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil aliud ſtudet, niſi, uti lutulentus ſus, cum quovis velitari. Longe vero fallitur opinione. Non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur: ſed eſt quædam calumnia, quam unuſquiſque noſtrûm teſtante animo ſuo fert, de eo, qui falſum crimen bonis objectat. Quod ſi vita iſtius memoriam vicerit: aliam, P. C. non ex oratione ejus, ſed ex moribus ſpectare debetis. Iam dabo operam, quam maxume potero, uti breve id faciam. Neque hæc altercatio noſtra vobis inutilis erit, P. C. Plerumque enim reſp. privatis creſcit inimicitiis; ubi nemo civis, qualis ſit vir, poteſt latere. Primum igitur, quoniam omnium majores Criſpus Salluſtius ad unum exemplum, & regnum quærit, velim mihi reſpondeat, numquid, quos protulit, Scipiones, & Metelli,

ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quam eos res geſtæ ſuæ, & vita innocentiſſume acta, commendavit? quod ſi hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis; cur non æque de nobis exiſtumetur? cujus & res geſtæ illuſtres ſunt, & vita integerrume acta. Quaſi vero tu ſis ab illis viris, Salluſti, ortus: quod ſi eſſes; nonnullos jam tuæ turpitudinis pigeret. Ego meis majoribus virtute mea præluxi: uti, ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ: tu tuis vita, quam turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras; ut etiam, ſi fuerint egregii cives, certe venerint in oblivionem. Quare noli mihi antiquos viros objectare. Satius eſt enim, me meis rebus geſtis florere, quam majorum opinione niti; & ita vivere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Neque me cum iis conferri decet, P. C. qui jam deceſſerunt, omnique odio carent, & invidia; ſed cum iis, qui mecum una in republica verſati ſunt. Sed ſi fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitioſus; (non hanc dico popularem ambitionem, cujus me principem confiteor, ſed illam pernicioſam contra leges, cujus primos ordines Salluſtius duxit;) aut in gerendis magiſtratibus, aut in judicandis maleficiis tam ſeverus; aut in tuenda republica tam vigilans; quam tu proſcriptionem vocas: credo quod non omnes tui ſimiles incolumes in hac urbe vixiſſent. At quanto meliore loco reſpublica tuenda ſtaret, ſi tu, par ac ſimilis ſceleſtorum civium, una cum illis adnumeratus eſſes! An ego tunc falſo ſcripſi, *Cedant arma togæ*; qui togatus armatos & pace bellum oppreſſi? An illud mentitus ſum, *Fortunatam me conſule Romam*; qui tantum inteſtinum bellum, & domeſticum urbis incendium, exſtinxi?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

tinxi? Neque te tui piget, homo leviſſime, cum
a culpas, quæ in hiſtoriis mihi gloriæ ducis? An
urpius eſt. P.C. ſcribentem mentiri, quam illum
alam hoc ordine dicentem? Nam, quod meam
etatem increpuiſti, tantum me abeſſe puto ab
mpudicitia, quantum tu abes à pudicitia. Sed
uid ego de te plura querar? Quid enim mentiri
urpe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam uti vi-
ium objicere? Cujus ſemper nocens eguiſti pa-
rocinio. An ulllum exiſtumas poſſe fieri civem
gregium, qui non his artibus & diſciplinis ſit eru-
litus? An ulla alia putas eſſe rudimenta, & incu-
abula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupidita-
em aluntur? Sed minime mirum eſt, P.C. ſi ho-
no, qui deſidiæ, ac luxuriæ, plenus ſit, hæc uti
ova, atque inuſitata, miratur. Nam quod iſta
nuſitata rabie petulanter in uxorem, & in filiam
neam invaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à viris ab-
tinuerunt, quam tu vir à viris; ſatis docte, ac pe-
ite feciſti. Non enim me ſperaſti mutuam tibi
ratiam relaturum, & viciſſim tuas compellatu-
um. Vnus enim ſatis es materiæ habens: neque
uidquam turpius eſt domi tuæ, quam tu. Mul-
um te vero opinio fallit, qui mihi putaſti parare
nvidiam ex mea re familiari; quæ multo mihi
ninor eſt, quam habere dignus ſim. Atque uti-
am ne tanta quidem eſſet, quanta eſt; uti potius
mici mei viverent, quam ego teſtamentis eorum
ocupletior eſſem? Ego fugax, Criſpe Salluſti Fu-
ori tribuni pl. ceſſi: utilius duxi, quamvis fortu-
am unus experiri, quam univerſo populo R. ci-
ilis eſſem diſſenſionis cauſa: qui, poſtea quam
le ſuum annum in rep. perbacchatus eſt; omnia-
ue quæ commoverat, pace, & otio, reſederunt:
oc ordine revocante, atque ipſa reſp. manu retra-
hente

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

hente me, reverti. Qui mihi dies, ſi cum omni reliqua vita conferatur, animo quidem meo ſuperet, cum univerſi vos, populuſque R. frequens adventu meo gratulatus eſt. Tanti me fugacem, mercenarium patronum hi æſtimaverunt. Neque hercule mirum eſt, ſi ego ſemper juſtas omnium amicitias æſtimavi. Non enim uni privatim ancillatus ſum, neque me addixi: ſed, quantum quiſque reip. ſtuduit, tantum mihi fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus volui valere, quam pacem: multi privatorum audacias nutriverunt. Ego nihil timui, niſi leges: multi arma ſua timeri voluerunt. Ego nunquam volui quidquam poſſe, niſi pro vobis: multi ex vobis, potentia freti, in vos ſuis viribus abuſi ſunt. Itaque non eſt mirum, ſi nullius amicitia uſus ſum, qui non perpetuo reip. amicus fuit: neque me pœnitet, ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus ſum, aut Sextii inſolentiam repreſſi, aut Bibuli patientiam culpavi, aut virtutibus Cæſaris favi. Hæ laudes enim egregii civis, & unicæ ſunt. Quæ ſi tu mihi uti vitia objicis, temeritas tua reprehenditur, non mea vitia culpabuntur. Plura dicerem, ſi apud alios mihi eſſet dicendum, P. C. non apud vos, quos habui omnium actionum mearum monitores. Sed, ubi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis? Nunc, ad te uti revertar, Salluſti, patremque tuum prætereram: qui ſi nunquam in vita ſua peccavit, tamen majorem injuriam reip. facere non potuit, quam quod te talem filium genuit. Neque tu ſi qua in pueritia peccaſti, exſequar, ne parentem tuum videar accuſare, qui eo tempore ſummam tui poteſtatem habuit, ſed qualem adoleſcentiam egeris. Hac enim demonſtrata, facile intelligetur, quam petulanti pueritia tam impudicus,

cus, & procax, adoleveris. Poſtea quam immenſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſufficere non potuit; & ætas tua jam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleverat; cupiditatibus infinitis efferebaris, uti, quæ ipſe corpori tuo turpia non duxiſſes, in aliis experireris. Ita non eſt facile reputare, P. C. utrum inhoneſtioribus corporis partibus rem quæſierit, an amiſerit. Domum paternam vivo patre turpiſſime venalem habuit, vendidit. Et cui dubium poteſt eſſe, quin mori coegerit eum, quo hic nondum mortuo pro herede geſſerit omnia? Neque pudet à me eum quærere, quis in P. Craſſi domo habitet; cum ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius habitet paterna domo. At Hercule lapſus ætatis tirocinio, poſtea ſe correxit. Non ita eſt: ſed abiit in ſolatium ſacrilegii Nigidiani: bis judicis ad ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit, uti non hic innocens eſſe, ſed judices pejeraſſe exiſtimarentur. Primum honorem in quæſtura adeptus, hunc locum, & ordinem, deſpectum reddidit, cujus aditus ſibi quoque, ſordidiſſimo homini, patuiſſet. Itaque timens, ne facinora ejus clam vos eſſent, cum omnibus matribus familias opprobrio eſſet, confeſſus eſt, vobis audientibus, adulterium; neque erubuit ora veſtra. Vixeris, uti libet, Salluſti; egeris, quæ volueris: ſatis ſit, unum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe; noli nobis languorem, & ſoporem nimium exprobrare. Sumus diligentes in tuenda pudicitia uxorum noſtrarum: ſed ita experrecti non ſumus, ut à te cavere poſſimus. Audacia tua vincit ſtudia noſtra. Ecquod hunc movere poſſit, P. C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palam, vobis audientibus, adulterium confiteri? Quod ſi nihil pro me tibi reſpondere

dere

dere voluiſſem; ſed illud cenſorium elogium Ap. Claudii, & L. Piſonis, integerrumorum virorum, quo uſus eſt quiſque eorum, pro lege palam univerſis recitarem: nonne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poſſit? Neque poſt illum delectum ſenatus te umquam vidimus. Niſi forte in ea te caſtra conjeciſti, quo omnis ſentina reip. confluxerat. At idem Salluſtius, qui in pace ne ſenator quidem manſerat, poſtea quam reſp. armis oppreſſa eſt, & idem victores, qui exſules, reduxit, in ſenatum poſt quæſturam reductus eſt. Quem honorem ita geſſit, uti nihil non venale in eo habuerit, cujus aliquis emptor fuerit. Ita igitur egit, uti nihil non æquum, ac verum, duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter vexavit, ac debuit, ſi quis prædę loco accepiſſet magiſtratum. Peracta quæſtura; poſtea quam magna pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine vitæ ſe conjunxerat, unus jam ex illo grege videbatur. Ejus enim partis exemplar erat Salluſtius, quo tanquam in imam voraginem cœtus omnium vitiorum exceſſerat: quidquid impudicorum cilonum, parricidarum, ſacrilegorum, debitorum fuit in urbe, municipiis, coloniis, Italia tota, ſicut in fretis, ſubſederant, nominis perditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti, niſi licentia vitiorum, & cupiditate rerum novarum. At poſtea quam prætor factus eſt, modeſte ſe geſſit, & abſtinenter. Nonne ita provinciam vaſtavit, uti nihil neque paſſi ſint, neque exſpectarint gravius ſocii noſtri in bello, quam experti ſunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantum hic exhauſit, quantum potuit aut fide nominum transjici, aut in naves contrudi. Tantum, inquam, P. C. ex-

P.C. exhauſit, quantum voluit: ne cauſſam diceret, ſeſtertio duodecies cum Cæſare paciſcitur. Quod ſi quippiam eorum falſum eſt; hic palam refelle, unde tu, qui modo ne paternam quidem domum redimere potueris, repente tamquam ſomnio beatus, hortos pretioſiſſimos, villam Tiburti C. Cæſaris, reliquas poſſeſſiones paraveris. Neque piguit quærere, cur ego P. Craſſi domum emiſſem: cum tu veteris villæ dominus ſis, cujus paulo ante fuerat Cæſar? modo, inquam, patrimonio non comeſo, ſed devorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, & tam beatus? Nam quis te faceret heredem, quem ne amicum quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit, niſi ſimilis, ac par tui? At hercule egregia facta majorum tuorum te extollunt: quorum ſive tu es ſimilis, ſive illi tui, nihil ad omnium ſcelus, ac nequitiam, addi poteſt. Verum, ut opinor, honores tui te faciunt inſolentem. Tu, Criſpe Salluſti, tantidem putas eſſe bis ſenatorem, & bis quæſtorem fieri, quanti bis conſularem, & bis triumphalem? carere debet omni vitio, qui in alterum paratus eſt dicere. Is demum maledicit, qui non poteſt verum ab altero audire. Sed tu omnium menſarum aſſecla, omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem poſtea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & civilis belli memoria. Quid enim gravius pati potuimus, quam quod te incolumem in hoc ordine videamus? Deſine bonos petulantiſſima conſectari lingua: deſine morbo procacitatis iſto uti: deſine unumquemque moribus tuis æſtimare: his moribus amicum tibi facere non potes, videris velle inimicum habere. Finem dicendi faciam P. C. Sæpe enim vidi gravius offendere animos auditorum eos, qui aliena flagi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

flagitia aperte dixerunt, quam eos qui commiſerunt. Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Salluſtius merito debeat audire, ſed ut ea dicam, ſi qua ego honeſte effari poſſum.

C. SALLVSTIVS CRISPVS EXPLICIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

FRAGMENTA
VETERUM
HISTORICORVM.

K AMI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

AMICE LECTOR.

SAlluſtio, uti Principi Hiſtoricorum, ſic & antiquiſſimo non minus quam antiquitatis, etiam in verbis, ſtudioſo, viſum fuit veterum Hiſtoricorum, quæ ſuperſunt hactenus, Fragmenta, collectore Popma, hic addi. Quibus, cum autorum cauſa, qui Hiſtorias ſcripſerunt, aliis ex libris, quod in Fabio Pictore, Maximoque, ac aliis hic factum, quædam alia, quæ ad Hiſtoriam non ſpectant, inſeri videbis, ſcito ipſos, quamquam forte non eorum omnia, quæ tamen pauca ſunt, eodem ſpectare. Quod facile à te impetrabis, ſi, ex iis quæ à Robortello aliiſque collecta ſunt, plura fuiſſe reſecanda, cogitabis.

FRA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

FRAGMENTA HISTORICORVM VETERVM.

Quinctus Fabius Pictor, ſcriptorum antiquiſſimus, ut ait Livius, vixit anno urbis Iↄ XXXVIII. Quæ ex Fabii annalibus veteres referunt, ea partim ſunt de antiquitatibus Italiæ, & urbis initiis, partim de geſtis populi Romani. Quæ autem patrum memoria de aureo ſæculo, & origine urbis ab Annio Viterbienſi, Pictoris nomine edita ſunt, pro ſuppoſititiis habenda.

QVINTI FABII PICTORIS ANNALIVM LIB. I.

SOLITO inſtitutoque egreſſam virginem, in uſum ſacrorum aquam petitum ex eo fonte, qui erat in luco Martis, ſubito imbribus tonitrubuſque quæ cum illa erant, disjectis, à Marte compreſſam, conturbatamque, mox recreatam conſolatione Dei, nomen ſuum indicantis, affirmantiſque ex ea natos dignos patre vaſuros. *Autor de origine gentis Romanæ.*

LIB. IV.

Quapropter tum primum ex plebe alter conſul factus eſt, duo-&-viceſimo anno poſtquam Romam Galli ceperunt. *A. Gellius* 4. 5.

EX LIBRIS INCERTIS.

Mortuus eſt anno duo-&-viceſimo: Rex fuit annos viginti & unum. *Ibidem.*

Lupus femina. *Quintilianus* I. X.

Æneæ ſomnium ejuſmodi eſt, ut omnia quæ ab Ænea geſta ſunt, quæque illi acciderunt, ea fuerint quæ ei ſecundum quietem viſa ſunt. *Cicero de divinat.* I.

Cum bello Latino ludi votivi maximi primum fierent, civitas ad arma repente eſt excitata. Itaque ludis intermiſſis Inſtaurativi conſtituti ſunt. *Ibidem.*

Iolus cujus filius fuerit, cujus gentis & nationis. *Arnobius adverſus gentes* VI.

Literas Cadmum ex Phœnice in Græciam, inde in Italiam Euandrum attuliſſe. *Victorinus de Orthographia.*

Amulii juſſu miniſtri quidam, infantes in alveo collocatos acceperunt, & aſportarunt, ut eos in fluvium circiter CXX. ſtadia ab urbe diſtantem projicerent, &c. *Dionyſ.* I.

Remus in hoſtium poteſtatem redactus, poſtea vinctus Albam eſt deductus. *Ibidem.*

Diviſit etiam Romulus totum agrum in partes viginti ſex, quas ipſe tribus appellat: ita ut quatuor urbanis ad illos additis, omnes efficiant numerum triginta Tribuum. *Idem* IV.

Aruntem Tarquinii filium fuiſſe: illum defunctum à matre Tanaquile ſepultum fuiſſe. *Ibid.*

Illos pueros, quia Tarquinio relicti fuerant, ejus filios fuiſſe. *Ibidem.*

Carpeam cupido cepit armillarum, quas in ſiniſtris brachiis illi geſtabant, & annulorum quos ferebant. *Idem* II.

Tunc demum Romanos ſenſiſſe divitias, cum Sabinorum gentem ſibi ſubjeciſſent. *Strabo Geograph.* V.

Belli quod cum Annibale duce inter Carthagi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

nienſes atque Romanos exarſit, cauſam fuiſſe ſævitiam atque crudelitatem Annibalis in Saguntinos, & Aſdrubalis ambitionem ac immanem regni cupiditatem, &c. *Polybius* 1.

Anno primo octavæ Olympiadis Romam conditam fuiſſe. *Solinus Polyhiſt. c.* 2.

Millia LXXX. primo luſtro civium cenſa: eorum qui ferre arma poſſent, eum numerum fuiſſe. *Livius* 1.

Quadraginta ea ſola talenta fuiſſe (ſepoſita in ædificationem Capitolii.) *Ibidem.*

Coriolanum uſque ad ſenectutem vixiſſe. hanc ſæpe eum exacta ætate uſurpaſſe vocem, MULTO miſerius ſeni exilium eſſe. *Idem* 11.

Ambos Coſſ. in Samnio & ad Luceriam res geſſiſſe, traductumque in Etruriam exercitum: ad Luceriam utrimque multos occiſos, in eaque pugna Iovis Statoris ædem votam ut Romulus ante voverat. *Idem* 10.

Ad Thraſymenum pugna XV. millia Romanorum in acie cæſa ſunt, X, millia ſparſa fuga per omnem Etruriam diverſis itineribus Romam petiere. Mille & quingenti hoſtium in acie, multi poſtea utrimque ex vulneribus periere. *Idem* 31.

Cum obſideretur præſidium Romanum à Liguſtinis, hirundinem à pullis ad ſe allatam, ut lino ad pedem ejus alligato nodis ſignificaret, quoto die adveniente auxilio eruptio fieri deberet. *Plinius* 10. 24.

Matronam, quod loculos, in quibus erant claves cellæ vinariæ, reſignaviſſet, à ſuis inedia mori coactam. *Idem* 14. 13.

Puilia ſaxa eſſe ad portum, qui ſit ſecundum Tiberim. *Feſtus, Puilia.*

Amata inedia ſe interemit. *Servius in* XII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

FABII PICTORIS RERVM GESTARVM

LIB. I.

Et ſimul videbant Picum Martium. *Nonius, Picumnus.*

PONTIFICII IVRIS

LIB. I.

Quæ verba Pontificem Max. dicere oporteat cum Virginem capit, ea ejuſmodi ſunt, Sacerdotem Veſtalem quæ ſacra faciat, quæ jous ſiet, Sacerdotem Veſtalem facere pro populo Rom. Quiritibus, uti quod optima lege fuat, ita te Amata capio. *A. Gellius* 1. 12.

Equo Dialem Flaminem vehi religio eſt, claſſem procinctam extra pomerium, id eſt, exercitum ornatum videre. Iurare Dialem fas numquam eſt. Annulo uti niſi pervio caſſoque fas non eſt. Ignem è Flaminia, id eſt, Flaminis Dialis domo, niſi ſacrum efferti jous non eſt. Vinctum ſi ædes ejus introierit, ſolvi neceſſum eſt, &c. *Idem* 10. 15.

Extra porriciunto, diis danto in altaria, aramve, focumve, eove quo exta dari debebant. *Macrobius Saturnal.* 3. 2.

Vitulari. *Ibidem.*

LIB. III.

Pilumno & Picumno. *Nonius, Picumnus.*

LIB. XVI.

Aquam manibus pedibuſque dato, polubrum ſiniſtra manu teneto, dextera vaſum cum aqua. *Idem, Polubrum.*

Ex

EX INCERTIS LIBRIS.

Muries fit ex ſale, quod ſal ſordidum tunſum eſt, & in ollam rudem fictilem adiectum eſt, & poſtea id ſal virgines Veſtales ſerra ferrea ſecant. *Idem ſal neutro genere.*

Hos Deos enumerat quos invocet Flamen ſacrum cereale faciens Telluri & Cereri, Vervactorem, Reparatorem, Imporcitorem, Inſitorem, Obaratorem, Occatorem, Sarcitorem, Subruminatorem, Meſſorem, Convectorem, Conditorem, Promitorem. *Servius Georg.* 1.

Q. FABIVS SERVILIANVS.

Annales ſcripſit, & libros juris Pontificii. Conſul fuit & floruit anno V. C. DCXL.

Q. FABII MAXVMI SERVILIANI PONTIFICIS, ANNALIUM

LIB. I.

Tum Æneas ægre patiebatur in eum deveniſſe agrum, macerrimum, littorioſiſſimumque. *Idem Æneid.* 1.

PONTIFICI IVRIS

LIB. XII.

Negat oportere atro die parentare: quia tunc quoque Ianum Iovemque præfari neceſſe eſt; quos nominari atro die non oportet. *Macrobius* 1. 16.

EX INCERTO LIBRO.

Amitti magis quam apiſci. *Priſcianus* 8.

LUCIUS CINCIUS ALIMENTUS.

Diligens veterum monimentorum auctor, ut ait Livius, Fabii pictoris æqualis fuit. Græce ſcripſit Hiſtoriam Annibalicam, Latine ab Gorgia Leontino redditam.

L. CINCII ALIMENTI ANNALIUM GRÆCORUM

LIB. I.

Poſt eum regnavit Tiberinus Silvius, Silvii filius, qui cum adverſus finitimos bellum inferentes copias eduxiſſet, inter prœliantes depulſus in Albulam flumen deperiit, mutandique nominis exſtitit cauſa. *Autor de origine gentis Rom.*

LIB. II.

Aſcanius completis in Lavinio triginta annis, recordatus novæ urbis condendæ tempus adveniſſe ex numero porcorum, quos peperat ſus alba; circumſpectis diligenter finitimis regionibus, ſpeculatus montem editum, qui nunc ab ea urbe quæ in eo condita eſt, Albanus nuucupatur, civitatem communit: eamque ex forma quod ita in longum porrecta eſt, Longam; ex colore ſuis Albam cognominavit. *Ibidem.*

EX INCERTIS LIBRIS.

Romam duodecima Olympiade conditam. *Solinus c.* 1 1.

Romæ natalem in quartum duodecimæ Olympiadis annum incidere. *Dyoniſ.* 1.

Tarpeiam cupido cepit armillarum, quas in ſiniſtris brachiis illi geſtabant. *Ibidem.*

Volſiniis quoque clavos indices numeri annorum

norum fixos in templo Nortiæ Etruſcæ deæ comparere. *Livius* VII.

Captum ſe ab Annibale. *Idem* XXX.

Gallis Liguribuſque additis, cum his LXXX. millia peditum, decem equitum adducta in Italiam: ex ipſo autem audiſſe Annibale, poſtquam Rhodanum tranſierit, XXXVI millia hominum, ingentemque numerum equorum & aliorum jumentorum amiſiſſe in Taurinis, quæ Gallis proxima gens erat in Italiam digreſſo. *Ibidem.*

HISTORIA DE GORGIA LEONTINO.

Qui dum jam ſilicernius finem ſui temporis exſpectaret, etſi morti non potuit, tamen infirmitatibus inſultavit. *Fulgentius in expoſitione ſermonum antiquorum ſilicernios ſenes jam incurvos.*

C. ACILIUS.

Græce ſcripſit annales Romanos, quos Claudius Latinos fecit; quem eſſe Q. Claudium Quadriganium, qui vixit anno urbis IↃ LXVI, *multi exiſtimant.*

C. ACILII ANNALES GRÆCI.

Ante conditam urbem Romuli & Remi per eo amiſſum fuiſſe, quos Fauno voto facto nudos, ne moleſtus iis ſudor foret, ad exquirendum id excurriſſe. Hinc nudos diſcurrere Lupercos. *Plutarchus in Romulo.*

CLAUDII ANNALES ACILIANI LATINI.

Ita nocte ac die bina caſtra hoſtium expugnata ductu L. Martii. Ad triginta ſeptem millia ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſtium cæſa, captos ad mille octingentos triginta; prædam ingentem partam, & in ea fuiſſe clypeum argenteum pondo CXXXVIII. cum imagine Barchinii Aſdrubatis. *Livius* 35.

P. Africanum in ea fuiſſe legatione, cumque Epheſi collocutum cum Annibale, & ſermonem etiam unum refert, quo quærenti Africano quem fuiſſe maxumum imperatorem Annibal crederet, reſpondiſſe, Alexandrum Magnum, &c. *Idem* 45.

C. FANNIVS

Floruit anno V. C. IↃCXXXI. *Annales ſcripſit, quos à veritate Salluſtius commendat.*

C. FANNII ANNALIVM
LIB. I.

Cum in vita agenda didicimus multa, quæ impræſentiarum bona videntur, poſt inventa & multo amplius, aliuſmodi atque ante viſa eſſent. *Priſcian.* 13.

LIB. VIII.

Domina ejus, ubi villam venerat, jubebat biber dari. *Cariſius*. 1.

EX INCERTIS.

Hæc adipiſcuntur. *Priſcianus* 8.

Brevi etiam omnem juventutem parendo & ſtrenue agendo ſuperavit, ac vero murum hoſtium primus aſcendit, ut autor eſt Fannius, qui prædicat una cum Tiberio ſe in murum aſcendiſſe, conſortemque fuiſſe illius decoris. *Plutarch. in Gracchis.*

Q. Metelli Oratio contra Tiberium Gracchum expoſita eſt in C. Fanni Annalibus. *Cicero in Bruto.*

Εἴρωνα

Εἴρωνα me, ne ſi Africanus quidem fuit, ut ait in Hiſtoria Fannius, exiſtimari velim. *Ibidem.*

VENNONIUS

Fide dignus ſcriptor, ut Dionyſius Halicarnaſſeus teſtatur, Hiſtoriarum libros condidit. Ætas incerta.

VENNONII HISTORIARVM LIBRI.

Solito inſtitutoque egreſſam virginem in uſum ſacrorum aquam petitum, &c. *Auctor de orig. gentis Roman.*

Romulus diviſit agrum in Tribus triginta & unum. *Dionyſ.* 4.

L. SCRIBONIVS LIBO

Floruit Catone jam admodum ſene, circa annum Vrbis IↃC III. *Annales reliquit.*

LIBONIS ANNALES.

Quatuordecim annis poſt Prætor eſt factus Tuditanus quam Conſul Mummius. *Cicero ad Atticum* 13. *ep.* 31.

Tum Prætorum P. Popillio, P. Rupilio Coſſ. *Ibidem ep.* 32.

MARCVS PORCIVS CATO

Optimus, ut tradit Plinius, orator, optimus Imperator, optimus Senator, florere cœpit temporibus Belli Punici ſecundi. Præter alia Originum libros dedit.

M. PORCII CATONIS ORIGINVM LIB. I.

Clarorum virorum atque magnorum non minus

nus otii quam negotii rationem exſtare oportere. *Cicero pro Plancio.*

P. Scipionem eum qui primus Africanus appellatus ſit, dicere ſolitum, nunquam ſe minus otioſum eſſe quam cum otioſus, nec minus ſolum quàm cum ſolus. *Idem officior.* III.

Agrum quem Volſci habuerunt, campeſtris, plenus Aboriginum fuit. *Priſc.* V.

Antemna veterior eſt quàm Roma. *Idem* VI.

Mezentium Rutulis imperaſſe ut ſibi offerrent quas Diis primitias offerebant, & Latinos omnes ſimilis imperii metu ita voviſſe, IUPITER, ſi tibi magis cordi eſt, nos ea tibi dare potius quam Mezentio, uti nos victores facias. *Macr.* I. V.

Sed lucus Capenatis. *Priſ. c.* IV.

Inde eſt ferme mille paſſuum. *Gell.* I. XVI.

Veteres proſapias & multa alia apud multos. *Nonius proſapies.*

Propter id bellum cœpit. Cœlius Prætor Albanus oratores miſit Romam, eum. *Feſtus, Oratores pro legatis.*

Igitur tertio pedato bellum nobis fecere. *Nonius, Pedato pro repetita.*

Fana in eo loco compluria fuerunt. Ea exauguravit, præquam quod Termino fanum fuit, id nequitum exaugurari. *Feſtus, Nequitur.*

Nam de omni civitate Tuſculana ſoli L. Manulei beneficium gratum fuit. *Priſc.* VI.

Vehes ligni. *Cariſius* I.

LIB. II.

Lucum Dianium in nemore Aricino Ægerius Leſbius Tuſculanus dedicavit, Dictator Latinus. Hi populi communiter Tuſculanus, Aricinus, Lanuvinus, Laurens, Cocanus, Tiburtinus

nus, Pomerinus, Ardeatis, Rutilus. *Priſc.* 14.

Marſus hoſtem occidit priuſquam Pelignus: propterea Marrucini vocantur. de Marſo detorſum nomen. *Idem* 19.

Si quis mortuus eſt Arpinatis, ejus hæredem ſacra non ſequuntur. *Idem* 14.

In campo Tiburti ubi hordeum demeſſuit, idem in montibus ſeruit: ibi hordeum idem iterum meſſuit. *Idem* 10.

Queſcunque Romæ regnaviſſent. *Cariſ.* 1.

In maximumque decus atque in excelſiſſimam claritudinem ſublimavit. *Feſtus, Sublimavit.*

Ex ſali qui apud Carthaginienſes fit. *Priſc.* 5.

Si indu naves putidas atq; ſentinoſas commeatum ponere volebant. *Nonius, Putidum.*

Itaque res uber fuit antequam vaſtaſſent legiones. *Priſc.* 6.

Qui aquatum ut lignatum videntur ire, ſecurim atque ſolum ferunt, gelum craſſum excidunt, eum loco colligatum auferunt. *Nonius, Gelus.*

Ligures omnes fallaces ſunt, ſed ipſi unde oriundi ſunt exacta memoria, illiterati, mendaces: quæ ſunt & vera, minus meminere. *Servius* 11.

Pleraque Gallia duas res induſtrioſiſſime perſequitur, rem militarem, & argute loqui. *Cariſ.* 2.

Papaver Gallicanus. *Idem* 1.

Neque ſatis habuit quod eam in occulto vitiaverat, quin ejus famam proſtitueret. *Gellius.* 17. 13.

In his duobus bellis alteras ſtipendio agrique parte multati, alteras oppidum vi captum, alteras primo pedato & ſecundo. *Cariſ.* 2.

Qui tantiſper nullæ rei ſies dum nil agas. *Priſcianus* 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

LIB. III.

Haud eos eo poſtremum ſcribo quin populi & boni & ſtrenui ſint. *Gellius* 17. 13.

Laſerpitium pro pulmentario ſuo habet. *Cariſius* 1.

Multo pulmento uſi. *Ibidem.*

Equos reſpondit, Oreas mihi inde, tibi cape flagellum. *Feſtus*, *Oreæ freni.*

Rhegini Taurocini vocantur de fluvio qui præterfluit. Id oppidum Auranci primo poſſederunt: inde Achæi Troja domum redeuntes. In eorum agro fluvii ſunt ſex, ſeptimus fines Rheginorum atque Taurinorum diſpeſcens. Fluvio nomen eſt Taccolico. Oreſtem cum Iphigenia atque Pylade dicunt maternam necem expiatum veniſſe, & non longinqua memoria eſt cum in arbore enſem viderint, quem Oreſtes abiens reliquiſſe dicitur. *Probus in Bucolica Virgilii.*

LIB. IV.

Non lubet ſcribere quod in tabula apud Pont. Max. eſt, quotiens annona cara, quotiens Lunæ aut Solis lumini caligo, aut quid obſtiterit. *Gellius* 2. 28.

Si quis membrum rupit, aut os fregit; talione vindicta proximus cognatus ulciſcitur. *Priſc. 6.*

Mapalia vocantur ubi habitant. Ea quaſi cortes rotundæ ſunt. *Feſtus*, *Mapalia.*

Deinde duodeviceſimo anno poſt dimiſſum bellum, quod quatuor & viginti annos fuit, Carthaginienſes ſextum de fœdere decedere. *Nonius: Duodeviceſimo, ita ut duodecimo.*

Complutiens eorum milites mercenarii inter ſeſe multi alteri alteros in caſtris occidere, complutiens

pluriens multi ſimul ad hoſtes transfugere, compluriens in imperatorem imperium fecêre. *Gellius* 5. 21.

Igitur dictatorem Carthaginienſium magiſter equitum monuit. Mitte mecum Romam equitatum, diequinti in Capitolio tibi cæna cocta erit. Deinde Dictator jubet poſtridie Magiſtrum equitum arceſſi, mittam te ſi vis, inquit, cum equitibus. Sero eſt, inquit, magiſter equitum; jam reſcivere. *Idem* 10. 24.

Imperator noſter ſi quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit. *Idem* 11. 1.

Prœlium factum, depugnatumque pro caſtris. *Idem* 11. 3.

Exules duo lege publica execrati. *Priſc.* 19.

LIB. V.

Scio ſolere pleriſque hominibus rebus ſecundis, atque prolixis, atque proſperis animum excellere, atque ſuperbiam atque ferocitatem augeſcere, atque creſcere: quod nunc mihi magnæ curæ eſt, quod hæc res tam ſecunde proceſſerit, ne quid in conſulendo adverſi eveniat, quod noſtras ſecundas res confricet, neve hæc licentia nimis luxurioſe eveniat. Advorſæ res ſe domant, & docent quid opus ſit facto: ſecundæ res lætitia tranſvorſum trudere ſolent à recte conſulendo, atque intelligendo. Quo majore opere dico ſuadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in poteſtatem noſtram redeamus. *Gellius* 7. 3.

Atque ego quidem arbitror Rhodienſes noluiſſe nos ita depugnare uti depugnatum eſt, neque regem Perſen viciſſe. Non Rhodienſes id modo noluere, ſed multos populos ac multas nationes

idem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

idem noluiſſe arbitror. Atque haud ſcio an partim eorum fuerint, qui non noſtræ contumeliæ cauſſa id noluerint evenire: ſed enim metuêre, ſi nemo eſſet homo quem vereremur, & quicquid luberet faceremus, ne ſub ſolo imperio noſtro in ſervitute noſtra eſſent. libertatis ſuæ cauſſa in ea ſententia fuiſſe arbitror. Atque Rhodienſes tamen Perſen publice nunquam adjuvere Cogitate quanto nos privatim cautius facimus. Nam unuſquiſque noſtrum, ſi quis adverſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſumma vi contra nititur ne adverſus eam fiat, quod illi tamen perpeſſi.

Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus voluiſſe facere, id nos priores facere occupavimus?

Qui acerrume advorſus eos dicit, ita dicit, hoſtes voluiſſe fieri. Et quis eſt tandem noſtrorum, qui quod ad ſe attineat, æquum cenſeat quemquam pœnas dare ob eam rem quod arguatur malefacere voluiſſe? nemo opinor. Nam ego quod ad me attinet, nolim.

Quid nunc? & quæ tandem lex eſt tam acerba quæ dicat, Si quis illud facere voluerit, mille nummi dimidium familiæ multa eſto, Si quis plus quingenta jugera habere voluerit, tanta pœna eſto, Si quis majorum pecudum numerum habere voluerit, tantum damni eſto. Atqui nos omnia plura habere voluimus, & id nobis impune eſt.

Sed ſi honorem non æquum eſt haberi ob eam rem quod benefacere voluiſſe quis dicit, neque facit, tamen Rhodienſibus tale erit, non quod malefecerunt, ſed quod voluiſſe dicuntur facere.

Rhodienſes ſuperbos eſſe ajunt, id objectantes quod mihi à liberis meis minime dici velim. Sint
ſane

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſane ſuperbi, quid id ad nos attinet? idne iraſcimini, ſi quis eſt ſuperbior quam nos? *Ibidem.*

Vrbes inſulaſque omnes pro agro Illurico eſſe. *Idem* 11. 3.

Poſtridie ſignis collatis æquo fronte, peditatu, equitibus, atque aliis, cum hoſtium legionibus pugnavit. *Idem* 15. 9.

Recto fronte. *Ibidem.*

Exercitum ſuum pranſum paratum, cohortatum eduxit foras, atque inſtruxit. *Idem* 13.

Illi polliciti ſeſe facturum omnia. *Priſc.* 9.

Quod eorum nemo quiſquam quidquam mihi ignoturus eſt. *Idem* 10.

Origine fluvium Naronem magnum, pulcrum, piſculentum. *Nonius, Piſculentum.*

Sed protelo trini boves unum aratrum ducent. *Idem Protelare eſt adjugare.*

Lapis candidior quam pilates. *Feſtus, Pilates, lapidis genus.*

LIB. VI.

Itaque ego cognobiliorem cognitionem eſſe arbitror. *Gellius* 20. 5.

LIB. VII.

Qui magiſtratum curulem cepiſſet, calceos mulleos, allucinatos, ceteri perones. *Feſtus, Mulleos genus calceorum.*

Mulieres opertæ auro, purpuraque, ars inhæret diadema, coronas aureas, ruſſea facie, galbeas lineas pallas, redimicula. *Idem Ruſſium.*

Fluvium Iberum. Is oritur ex Cantabris magnus atque pulcer, piſculentus. *Nonius Piſculentum.*

Sunt in his regionibus ferrariæ argentifodinæ pulcer-

pulcerrumæ: mons ex ſale mero magnus, quantum demas, tantum adcreſcit. Ventus Circius cum loquare buccam implet, armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit. *Gellius* 2.22. *Apuleius de mundo.*

Iurum legumque cultores. *Cariſ.* I.

Multa me dehortata ſunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, ſenectus: verum enimvero cum tantam rempubl. agier arbitrarer. *Gellius* 13.23.

Eum dicit jus Pontificium diſcere noluiſſe. Ego me nunc volo jus pontificium optume ſcire. Iam ne ea cauſa Pontifex capiar? Ius volo augurium optume tenere. Ecquis ob eam rem Augurem capiat? *Idem* 1.12.

De frumento utrobi, bona, utrobi mala gratia capiatur, utrinde iram, utrinde factiones tibi paces. *Cariſius.* I.

Ser. quidem Galbam miſeratione ſola, qua non ſuos modo liberos parvulos in concionem deduxerat, ſed Galli etiam Sulpitii filium ſuis ipſe manibus circumtulerat, elapſum eſſe, cum aliorum monumentis, tum Catonis oratione teſtatum eſt. *Quintilian.* 2.15.

Secordia. *Feſtus, Secordia pro ſtultitia.*

INCERTA EX QVIBVS LIBRIS ORIGINVM.

Qui urbem novam condit, tauro &c. vacca aret, ubi araverit moerum faciat, ubi portam vult eſſe, aratrum ſuſtollat, & portam vocet. *Servius Æn.* 5. *Iſidorus* 15.

Eodem nomine complures ex agro acceſſitavere. Eo res eorum auxit. *Gellius* 23.12.

Si ques ſunt populi. Quium. *Serv. Æneid.* I.

Mulieres noſtræ capillum flavo cinere ungitabant,

bant, ut rutilus eſſet crinis. *Idem 4. Cariſ. 1.*

Oratores am terminum. *Macrob. 1. 16.*

Dotes filiabus ſuis non dant. *Priſc. 7.*

Ne prædia in lubricum dirigentur, cum tributus exigeretur. *Nonius, Tributus.*

Ager Gallicus Romanus vocatur, qui viritim cis Ariminum datus eſt ultra agrum Picentium. in eo agro aliquotfariam in ſingula jugera dena cullea vini fiunt. *Varro de re ruſt. 1 Columella 2. 2.*

In Saurecte, Fiſcello, capræ feræ ſunt quæ ſaliunt è ſaxo pedes plus ſexagenos. *Ibid.*

Alæ ex lupino. *Servius Georg. 1.*

Q. Cæditius Tribunus ad conſulem venit, oſtendit exitium de loci opportunitate & hoſtium conſtantia. Maturum cenſeo, inquit, ſi rem ſervare vis, faciundum, ut quadringentos aliquos milites ad verrucam illam ire jubeas, eamque uti occupent, imperes. *Gellius 3. 7.*

Dii immortales Tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere. Nam ita evenit, cum ſaucius multifariam ibi factus eſſet, tum vulnus capiti nullum evenit: eumque inter mortuos defatigatum vulneribus atque ſpirantem, quod ſanguen defluxerat, cognovere. Eum ſuſtulere, iſque convaluit, ſæpeque poſt illa operam reip. fortem atque ſtrenuam perhibuit: illoque facto, quod illos milites ſubduxit, exercitum ceterum ſervavit. Sed idem benefactum loco in quo ponas nimium intereſt. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui ſimile apud Thermopylas fecit. Propter ejus virtutes omnis Græcia gloriam atque gratiam præcipuæ claritudinis inclutiſſimæ decoravere monumentis, ſignis, ſtatuis, elogiis, hiſtoriis, aliiſque rebus gratiſſimum id ejus factum habuere. At tribuno militum parva laus pro factis reddita,

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

qui idem fecerat atque rem ſervaverat. *Ibidem.*

Biber. Glis. *Cariſius* 1.

Suem triginta porculos peperiſſe in eo loco ubi nunc eſt Lavinium, cumque Æneas ibi urbem condere conſtituiſſet, propterque agri ſterilitatem metueret, per quietem ei viſa deorum Penatium ſimulacra, adhortantium, ut perſeveraret in condenda urbe quam cœperat. Nam poſt annos totidem, quot fetus illius ſuis eſſent, Trojanos in loca fertilia atque uberiorem agrum tranſmigraturos, & urbem clariſſimi nominis in Italia conditūros. Igitur Latinum Aboriginum regem, cum ei nuntiatum eſſet, multitudinem advenarum claſſe advectam occupaviſſe agrum Laurentem, adverſum ſubitos inopinatoſque hoſtes incunctanter ſuas copias eduxiſſe. Ac prius quam ſignum dimicandi daret, animadvertiſſe Trojanos militariter inſtructos, cum ſuis lapidibus ac ſudibus armati, cum etiam veſte aut pellibus, quæ eis integumento erant, ſiniſtris manibus involutis, proceſſiſſent. Itaque ſuſpenſo certamine per colloquium inquiſito qui eſſent quidve peterent, utpote qui in hoc conſilium autoritate numinum cogebatur. Namque extis & ſomniis ſæpe admonitus erat, tutiorem ſe adverſus hoſtes fore, ſi copias ſuas cum advenis conjunxiſſet. Cumque agnoviſſet Ænæam & Anchiſen bello patria pulſos cum ſimulacris deorum errantes ſedem quærere, amicitiam fœdere iniſſe, dato invicem jurejurando, ut communes quoque hoſtes amicoſve haberent. Itaque cœptum à Trojanis muniri locum, quem Æneas ex nomine uxoris ſuæ Latini regis filiæ, quæ jam ante deſponſata Turno Herdonio fuerat, Lavinium cognominavit. At vero Amatam Latini regis uxorem cum indigne

digne ferret Lavinium, repudiato Turno conſobrino ſuo, Trojano advenæ collocatam, Turnum ad arma concitaviſſe, eumque mox coacto Rutulorum exercitu tetendiſſe in agrum Laurentem, & adverſus eum Latinum pariter cum Ænea progreſſum, inter prœliantes circumventum occiſumque. *Autor de origine gent. Rom.*

Turnum poſtea ad Mezentium confugiſſe, ejuſque fretum auxilio bella renovaſſe, quibus Æneas Turnuſque pariter rapti ſunt. Migraſſe poſtea in Aſcanium & Mezentium bella: ſed eos ſingulari certamine dimicaſſe, & occiſo Mezentio Aſcanium Iulum cœptum vocari à prima barbæ lanugine, quæ ei tempore victoriæ naſcebatur. *Serv. in Æneidos* 1. *&* 4.

Trojanos à Latino accepiſſe agrum qui eſt inter Laurentium & caſtra Trojana, & habuiſſe jugera DCC. *Idem* 11.

Politem ad Italiam veniſſe, & ſegregatum ab Ænea condidiſſe oppidum Politorium à ſuo nomine. *Idem* 5.

Civitatem quam primo fecit Æneas, Trojam dictam. *Idem* 7.

Metabus pulſus à gente Volſcorum, quæ Etruſcorum poteſtate regebatur. *Idem* 11.

Primo Italiam tenuiſſe quoſdam qui appellabantur Aborigines. Hos poſtea adventu Æneæ Phrygibus junctos Latinos uno nomine nuncupatos. *Idem* 1.

Aſcanium triginta annis expletis Albam condidiſſe. *Ibidem.*

Romam quadringentis triginta duobus annis poſteriorem bello Iliaco. *Dionyſ.* 1.

Aboriginum gens Græca fuit. *Ibidem.*

Capuam ab eiſdem Tuſcis conditam, ac ſubinde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

de Nolam: ſtetiſſe autem Capuam antequam à Romanis caperetur annis circiter CCLX. *Vellejus* 1. *ubi Catonis errorem notat.*

Faliſca Argis orta. *Plinius* 3. 5.

Interiiſſe Thebas Lucanas. *Ibidem* 11.

Ameriam ante Perſei bellum conditam annis DCCCCLXII. *Ibidem* 14.

Interiiſſe Boias, quorum tribus CXII fuiſſe. *Ibidem* 11.

Verto Comacoræ pagus Lugurum. *Ibid.* 17.

Oppidum Orobiorum Barra. unde Bargumates dictos. *Ibidem.*

Orobiorum ſtirpes eſſe Comum atque Bergomum, & Licini forum, & aliquot circa populos: ſed originem ſe ignorare. *Ibidem.*

Venetos Trojana ſtirpe ortos, Cenomannos juxta Maſſiliam habitaſſe. *Ibid.* 19.

Latini Iuris Euganeæ gentes, quarum oppida XXXIV ex iis Triumpilini venalis cum agris ſuis populus. Deinde Camani compluresque ſimiles finitimis attributi municipiis: Lepontii & Salaſſi Tauriſcæ gentis. *Ibid.* 20.

Ideo Graviſcæ dictæ ſunt, quod gravem aerem ſuſtinent. *Servius* 10.

Alpes muri vice tuebantur Italiam. *Ibid.*

Larius eſt locus vicinus Alpibus, qui per LX. tenditur millia. *Idem Georg.* 2.

A Philoctera condita jam pridem civitate Petilla murum tantum factum. *Idem Æneid.* 7.

Hæc Drepana civitas Siciliæ. *Ibid.*

A laniis boves immolatos priuſquam cæderentur, profugiſſe in Siciliam. *Idem* 10.

Quia is locus montibus præſtet, Præneſte oppido nomen dedit. *Idem* 7.

Capenos Veientum condidiſſe auxilio regis

Pro-

Propertii, qui eos, Capenam cum adoleviſſent, miſerat. *Ibidem.*

Sabinos à Sabo loci dæmone trahere originem: Sabinorum etiam mores populumRom. ſecutum. *Idem* 8. *& Dionyſius* 2.

Qui Piſas tenuerint ante adventum Etruſcorum negat ſibi compertum: ſed inveniri Trachonem Tyrrheno oriundum, poſtquam eorundem ſermonem acceperat, Piſas condidiſſe: cum ante regionem eandem Teutones quidem Græce loquentes poſſederint. *Idem* 10.

Albonem montem Albanum dictum. *Idem* 12.

Clypei Græcorum rotundi. *Idem* 10.

Tiburtum, ut Cato teſtimonium facit à Catillo Arcade præfecto claſſis Euandri, ſicut Sextius, ab Argiva juventute. *Solinus* 9.

Cato cum imperatorum nomina annalibus deſcriberet, eum (elephantum) qui fortiſſime prœliatus eſſet in Punica acie, Surum tradidit vocitatum, altero dente mutilato. *Plin.* 8. 5.

Mos apud majores hic epularum fuit, ut deinceps qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes. *Cic. in Tuſcul.*

Legiones Romanas in eum ſæpe locum profectas alacri animo & erecto, unde ſe nunquam redituras arbitrarentur. *Idem in Catone.*

Multa auguria, multa auſpicia, ne negligentia collegii amiſſa plane & deſerta. *Idem de divinat.*

M. PORCII CATONIS DE RE MILITARI LIBER.

Scio ego quæ ſcripta ſunt, ſi palam proferantur, multos fore qui vitilitigent: ſed ii potiſſimum

qui

qui veræ laudis expertes ſunt: eorum ego orationes ſino prætetfluere. *Plinius in Præfat.*

Quam gladiator diſciplinoſus. *Nonius, Diſcip.*

Quom magiſtratus nihil audet imperare, ne quid conſul auſpicii peremat. *Feſtus, Peremere.*

Vt populus ſua opera potius ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum erat, quam re male geſta coronatus veneat. *Gellius* 7. 4.

Inde partem equitatus atque ferentarios prædatum miſit. *Nonius, Ferentarii.*

Procubitores dicuntur fere velites qui noctu cuſtodiæ cauſſa ante caſtra excubant, cum caſtra hoſtium in propinquo ſunt. *Feſtus, Procubitores.*

Ferentarios eos eſſe qui tela ac potiones militibus pugnantibus miniſtrabant. *Idem Velites.*

Sive forte opus ſit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, ant ſerra, uti adoriare. *Idem Serra prœliari dicitur.*

Tertia à caſtris eductio celeris properaque eſt. *Idem Propera pro celeri, ac ſtrenua.*

Vna depugnatio eſt fronte longo, quadrato exercitu. *Nonius, Frons maſcul.*

Primo pedites quatuor agminibus, equites duobus antibus ducas. *Iun. Philarg. in* 4. *Georg.*

Satis celeris ſis in tempore. *Priſc.* 7.

Accenſos miniſtratores Cato eſſe ſcribit. *Varro de L. Lat.* 4.

In furto comprehenſis inter commilitones dextras eſſe præciſas, aut ſi levius animadvertere voluiſſent, in principiis ſanguinem miſſum. *Frontinus* 1. 4. *Strategem.*

Fragmenta orationum & aliorum Catonis librorum jam ante dedit Popma cum ejus libro de Re ruſtica.

A. Po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

A. POSTVMIVS ALBINVS

Anno urbis IↃCIII. *conſul fuit cum L. Licinio Lucullo, biennio quaſi ante tertium bellum Punicum. Præter Hiſtoriam Græcam etiam Annales Latinos elaboravit.*

A. POSTVMII ALBINI ANNALIVM LIB. I.

Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumque faciebat, groſſulos ex melle edebat. *Macr.* II. 16.

HISTORIA GRÆCA.

Neminem ſuccenſere ſibi convenire, ſi quid in his libris parum compoſitione, aut minus eleganter ſcriptum foret. Nam ſum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. Græca oratio à nobis alieniſſima eſt; ideoque veniam gratiamque malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulavit. *Gell.* II. 7.

DE ADVENTV ÆNEÆ LIBER.

Mezentium fugam facere coegerunt, & poſtea per legatos amicitiam ſocietatemque Latinorum impetravit. *Autor de orig. gent. Rom.*

Bajani, Euxini comitis Æneæ nutrice, & ab ejus nomine Bajas vocatas *Serv.* 9.

CN. GELLIVS

Proxime ab anno urbis IↃC XXX. *floruit. Annales ſcripſit. Opus immenſum fuiſſe vel illud indicio ſit, quod librum nonageſimum & ſeptimum citet Cariſius. Quamquam more veterum,*

ſingulis Hiſtoriæ diaſtematis, etiam breviſſimis, libri nomen dare potuerit Gellius.

CN. GELLII ANNALIVM

LIB. II.

Deabus ſupplicant. *Cariſ.* 1.

Multitudo puerorum jam erat ex raptabus. *Ibidem.*

LIB. III.

Herſiliam, cum apud T. Tatium verba faceret, pacemque oraret, ita precatam eſſe, NERIA Martis te obſecro pacem dare, uti liceat nuptiis propriis & proſperis uti, quod de tui conjugis conſilio contingit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos ſibi & ſuis poſteris patriæ pararent. *Gellius* 13. 21.

Capite cum aliis paucabus conſilium. *Cariſ.* 1.

LIB. V.

Puellabus. *Ibidem.*

LIB. VII.

Pro duabus pudicabus.

LIB. XV.

Anno ab urbe condita CCCLXIII. à Tribunis militum Virgilio, Manlio, Cælio, Poſtumio, collegiſque eorum in Senatu tractatum, quid eſſet, propter quod totiens inter paucos annos male eſſet afflicta reſpublica, & ex præcepto patrum L. Aquinium aruſpicem in Senatum venire juſſum religionum requirendarum gratia, dixiſſe, Q. Sulpitium Trib. milit. ad Alliam adverſus Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia feciſſe, po-

poſtridie Idus Quinctilis. Item apud Cremeram, multiſque aliis temporibus & locis, poſt ſacrificium die poſtero celebratum, male ceſſiſſe conflictum. Tunc Patres juſſiſſe ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur, Pontificeſque ſtatuiſſe, poſtridie omnes Kalendas, Nonas, Idus atros dies habendos, ut hi dies neque prœliares, neque puri neque comitiales eſſent.

LIB. XXX.

Calvariaque ejus ipſum oſſum expugnaverunt inauraveruntque. *Cariſ.* 1. *Priſc.* 7.

LIB. XCVII.

Portabus, Oleabus. *Cariſ.* 1.

EX INCERTIS.

Fora navium. *Ibidem.*

Regerum. Lapiderum. Calchæ. *Ibidem.*

Poſtquam tempeſtas ſedavit, Atherbal taurum immolavit. *Gell.* 18. 12.

Deliquium Solis, & Deliquionem. *Serv.* 8.

Senatum decreſſe, ut ædes Saturni fieret, eique rei L. Furium Trib. milit. præfuiſſe. *Macr.* 1. 12.

Fannia lex lata eſt anno poſtRomam conditam DXXCLIX. *Idem.*

Cum bello Latino ludi votivi maximi primum fierent, civitas ad arma repente eſt excitata, &c. *Cicero de divinat.* 1.

Quartos ludos ſæculares poſt annum factos tertium. C. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico Coſſ. id eſt, DCVIII anno. *Cenſorin. de die natali.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Litteras apud Ægyptios à Mercurio repertas. *Plin.* 7. 56.

Doxius Cœli filius lutei ædificii inventor exemplo ſumto ab hirundinum nidis. *Ibidem.*

Soli Oceani filio medicinæ quoque inventionem & mellis aſſignat. *Ibidem.*

Menſuras & pondera Palamedes invenit. *Ibid.*

Cadmus ex Phœnice in Græciam, inde Euander in Italiam attulit literas. *Victorin. de Orthogr.*

Sabinos à Sabino Lacedæmonio trahere originem. *Servius* 8.

Raptum Sabinarum anno quarto regni Romuli accidiſſe. *Dyoniſ.* 1.

Numam exemplum Saliorum ſumſiſſe ab Ardeatibus. *Idem* 2.

Vnicam filiam reliquit Numa, unde natus eſt Ancus Martius, qui tertius ab illo fuit rex Romanorum. *Ibidem.*

Tarquinius Priſcus Romam venit Anco Martio regnante, anno regni primo. *Idem* 4.

SEX. GELLIUS

Ejuſdem fere cum Cn. Gellio ætatis. In origine gentis Romanæ ab Aurelio Victore (ſi modo is ejus libelli auctor) memoratur.

SEX. GELLII ORIGO GENTIS ROMANÆ.

Lavinia ab Ænea gravida relicta, metu, veluti inſecuturi ſe Aſcanii, in ſilvam profugit ad magiſtrum patrii pecoris Thyrrhum, ibique enixa eſt puerum, qui à loci qualitate Silvius eſt dictus. *Autor de origine gent. Rom.*

AGELLIUS.

Hic idem cum Cn. Gellio fuiſſe videtur. Gellii enim

&

& Agellii nomen in MSS. confundi quivis novit.

AGELLI HISTORIARVM LIB. I.

Et quod bubo in columna ædis Iovis conſpectus eſt. *Nonius, Bubo maſcul.*

L. CALPVRNIVS PISO FRVGI

Ille eſt, qui primus legem de repetundis tulit, ab eo Calpurniam nominatam. Vixit anno V.C.IↃC V. Annales edidit, auctor gravis Plinio, exilis dictionis Ciceroni.

L. CALPVRNII PISONIS FRVGI CENSORI ANNALIVM LIB. I.

Eundem Romulum dicunt ad cænam vocatum ibi non multum bibiſſe; quia poſtridie negotium haberet. Ei dicunt, Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. Is reſpondit, immo vero rarum, ſi quantum quiſque volet bibat. Nam ego bibi quantum volui. *Gellius* 11. 14.

Cujus unius præmio multorum allicuit animos. *Priſc.* 10.

Italia à vitulis. *Varro de re ruſt.* 2.

Sabino bello quod fuit Romulo & Tatio, virum fortiſſimum Metium Curtium Sabinum, cum Romulus cum ſuis ex ſuperiore parte impreſſionem feciſſet, Curtium in locum paluſtrem, qui tum fuit in foro, antequam cloacæ ſunt factæ, seceſſiſſe, atque ſuos in Capitolium recepiſſe. Ab eo lacum inveniſſe nomen. *Idem de L. Lat.* 4.

Ianualis dicta ab Iano, & ideo ibi poſitum Iani ſignum, & inſtitutum à Numa Pompilio ut ſit

clauſa ſemper, niſi cum bellum ſit. *Ibidem.*

Fulmen evocatum à Porſena rege, & ante eum à Numa ſæpius hoc factitatum. *Plin.* 2. 53.

Tullum Hoſtilium regem ex Numæ libris eodem quo illum ſacrificio Iovem cælo devocare conatum, quoniam parum rite quædam feciſſet, fulmine ictum. *Idem* 28. 2.

XL. Millia pondo argenti ſepoſita in ædificationem Capitolii. *Livius* 1.

Numa ſenio & lenta ægritudine pedetentim contabuit. *Plutarch. in Numa.*

Tarpeiam præclari facinoris deſiderio id feciſſe, ut hoſtes armis corpus protegentibus denudatos, ſuis civibus objiceret. *Dionyſ.* 2.

Cum vellet ſcire (Tullius) & quis eſſet numerus urbanæ multitudinis, & eorum qui naſcebantur, & eorum qui moriebantur, & eorum qui in virorum numerum referebantur, ſtatuit quanti pretii nummum pro ſingulis cognati inferre deberent in ærarium Ilithyæ, quam Romani vocant Iunonem Lucinam, pro iis qui naſcerentur, & in ærarium Veneris quod in luco eſt, quam Libitinam nuncupant, pro iis qui morerentur, & in juventutis, pro iis qui inter viros referri inciperent. Vnde dignoſcere poterat quotannis, & qui eſſet omnium civium numerus, & qui ex illis eſſent militari ætate. *Idem* 4.

LIB. II.

L. Tarquinium collegam ſuum quia Tarquinium nomen eſſet metuere, eumque orat uti ſua voluntate Roma concedat. *Gellius* 15. 39.

Quodcunque deliquiſſet, ignoſciturum affirmabat. *Priſc.* 10.

Clœliæ ſtatuam ab iis poſitum qui una obſides fuerant,

fuerant, redditis à Porſena in honorem ejus. *Plinius* 34. 6.

A. Poſtumius Dictator apud lacum Regillum caſtris Latinorum expugnatis, ei, cujus maxime opera capta eſſent, auream coronam ex præda dedit. *Idem.* 32. 2.

In Aventinum ſeceſſionem factam eſſe. *Livius* 2.

Tum primum tributis comitiis creati tribuni ſunt, numero etiam additi tres, perinde ac duo ante fuerint, Cn. Siccium, L. Numitorium, M. Buellium, Sp. Icilium, L. Mecilium. *Ibidem.*

LIB. III.

Cn. Flavius patre libertino natus ſcriptum faciebat, iſque in eo tempore Ædili Curuli apparebat, quo tempore Ædiles ſubrogantur; eumque primæ tribus ædilem Curulem renuntiaverunt. At Ædilis qui comitia habebat, negat accipere, neque ſibi placere qui ſcriptum faceret, eum Ædilem fieri. Cn. Flavius Anni filius dicitur tabulas poſuiſſe, ſcriptu ſeſe abdicaſſe: iſque Ædilis Curulis factus eſt. Idem Cn. Flavius Anni F. dicitur ad collegam veniſſe viſere ægrotum, & in conclave poſtquam introivit, adoleſcentes ibi complures nobiles ſedebant. Hi contemnentes eum, aſſurgere ei nemo voluit. Cn. Flavius Anni F. id arriſit. Sellam Curulem juſſit ſibi adferri; eam in limine appoſuit, ne quis eorum exire poſſet; utique ii omnes inviti viderent ſeſe in ſella Curuli ſedentem. *Gellius* 6. 9.

LIB. VII.

Roma condita, anno DCXVI ſæculum accipit his Conſulibus, quîs proximi ſunt Conſules M'

Æmilius, M. F. Lepidus, C. Popillius II. abſens. *Cenſorinus de die natali.*

Ex Incertis.

Turnum matruelem Amatæ fuiſſe, interfectoque Latino mortem ipſum ſibimet conſciviſſe. igitur Æneam occiſo Turno rerum potitum. *Autor de orig. gent. Rom.*

Creati Coſſ L. Poſtumius, T. Minucius, Hos Coſſ. Piſo, Q. Fabio & P. Decio ſuggerit, biennio exemto. *Livius* 9.

Eo anno Ædiles Curules fuiſſe C. Domitium Cn. F. Calvinum, & Sp. Carvilium Q. F. Maximum. *Idem* 10.

Quinque millia hominum cum Mago cedentes noſtros effuſe ſequeretur, cæſa ex inſidiis. *Idem* 35.

Victoria L. Metelli Pont. anno II. elephanti CXLII. fuere tranſvecti. L. Piſo inductos duntaxat in circum, atque ut contemtus eorum increſceret, ab operariis haſtas præpilatas habentibus, per circum totum actos. *Plinius* 20. 6.

Papirium Maſſonem qui primus in monte Albano triumphavit de Corſis, myrto coronatum ludos Circenſes ſpectare ſolitum. *Idem* 15. 29.

Contra Hieronem regem CCXX. naves effectas diebus XLV. *Idem* 16. 39.

Ab Aquileia ad XII. lapidem deletum oppidum, etiam invito ſenatu, à M. Claudio Marcello. *Idem* 3. 19.

M. Æmilio, C. Popillio II. Coſſ. à Cenſoribus P. Cornelio Scipione, M. Popillio ſtatuas circa forum eorum qui magiſtratum geſſerunt, ſublatas omnes, præter eas quæ populi aut Senatus ſententia ſtatutæ eſſent. Eam vero quam apud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ædem Telluris ſtatuiſſet ſibi Sp. Caſſius, qui regnum affectaverat, etiam conflatam à Cenſoribus. *Idem 34. 6.*

Triclinia ærata, abacoſque, & monopedia Cn. Manlium Aſia devicta primum invexiſſe triumpho ſuo, quem duxit urbis anno DLXVII. *Ibid. 3.*

Romæ in Capitolio in ara Iovis bello Perſei enata palma, victoriam triumphoſque portendit. Hac tempeſtatibus proſtrata, eodem loco ficus enata eſt, M. Meſſalæ, C. Caſſi Cenſorum luſtro: à quo tempore pudicitiam ſubverſam Piſo gravis autor prodidit. *Idem. 27. 25.*

C. Furius Cretinus è ſervitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas, in invidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albino Curuli die dicta metuens damnationem, cum in ſuffragium tribus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque, ut Pait iſo, bene curatam ac veſtitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderoſos, boves ſaturos. Poſtea dixit, veneficia mea, Quirites, hæc ſunt, nec poſſum vobis oſtendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliaſque, & ſudores. Omnium ſententiis abſolutus eſt. *Idem 18. 6.*

Queritur adoleſcentes peni deditos eſſe. *Cicero Ep. 9. ad Pætum.*

Quartos ludos ſæculares poſt annum factos tertium, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico Coſſ. id eſt. DCVIII. anno. *Cenſorin. de die nat.*

Quartam Sibyllam Cumæam in Italia nominat. *Lactant. 1. 7.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

COMMENTARIORVM LIB. I.

In his libris ſcripta erant Philoſophiæ Pythagoricæ, eoſque combuſtos à Q. Petellio Prætore, quia Philoſophiæ ſcripta eſſent. Sed libros ſeptem juris Pontificii totidemque Pythagoricos fuiſſe. *Plinius* 13. 13.

EX INCERTIS.

Pilumnum dictum quia pellat mala infantiæ. *Servius* 10.

Vxorem Vulcani Majeſtam, non Majam vocari. *Macrob.* 1. 12.

Vitulam Victoriam nominari, cujus rei hoc argumentum profert, quod poſtridie Nonas Iulias re bene geſta, cum pridie populus à Tuſcis in fugam verſus ſit, unde Populifugia vocantur, poſt victoriam certis ſacrificiis fiat vitulatio. *Idem* 3. 2.

Novenſiles Deos eſſe novem in Sabinis, apud Trebiam conſtitutos. *Arnobius* 3.

LVTATIVS.

Incertæ ætatis ſcriptor. ſi conjecturas tamen ſequi licet, æqualis fuerit Varronis. Communes Hiſtorias, ut eas vocat Servius, conſignavit.

LVTATII COMMVNIVM HISTORIARVM

LIB. I.

Recordatum Æneam, quod aliquando ei reſponſum eſſet, urbi condendæ quadrupedem futuram

turam ducem. Tum ſimulacris deorum Penatium proſecutum, atque illum ubi illa procubuit, enixaque eſt porculos triginta, ibidem auſpicatum. *Autor de origine gent. Rom.*

LIB. III.

Latinum pariter cum Ænea progreſſum inter prœliantes, circumventum occiſumque. Nec tamen omiſſo ſocero Æneas Rutulis obſiſtere deſiit, Namque & Turnum interemit hoſtibus fuſis fugatiſque, victor Lavinium ſe cum ſuis recepit, conſenſuque omnium, Latinorum Rex declaratus eſt. *Ibidem.*

Poſt eum (Latinum Silvium) regnavit Tiberius Silvius, Silvii filius. Qui cum adverſus finitimos bellum inferentes copias eduxiſſet, inter prœliantes depulſus in Albulam flumen deperiit, mutandique nominis exſtitit cauſa. *Ibidem.*

LIB. IV.

Cumanos incolas à parentibus digreſſos Parthenopen urbem condidiſſe, dictam à Parthenope Sirena, cujus corpus etiam poſtquam ob locorum ubertatem amœnitatemque magis cœptum ſit frequentari, veritos ne Cymæam deſererent, iniſſe conſilium Parthenopen diruendi: poſt etiam peſtilentia affectos ex reſponſo oraculi urbem reſtituiſſe, ſacraque Parthenopes cum magna religione ſuſcepiſſe. Nomen autem Neapoli ob recentem reſtitutionem impoſuiſſe. *Philargyrius in 4. Georg.*

EX INCERTIS.

Non modo Antenorem, ſed etiam ipſum Æneam proditorem patriæ fuiſſe. *Autor de origin. gent. Rom.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Bajani Euxini comitis Æneæ nutrice, & ab ejus nomine Bajas vocatas. *Serv. 9.*

Eum locum eſſe fulguritum, & ex S. C. ſeptum eſſe, idque factum eſſe à Curtio conſule, cui M. Lenutius fuit collega, Curtium appellatum. *Varro de L. Lat. 9.*

Romam conditam Olympiadis VII. anno II. *Solinus.*

L. COELIVS ANTIPATER

Circa annum urbis IↃC XXIV. *florere cœpit. Bellorum Punicorum Hiſtoriam contexuit. Scriptor, teſte* Tullio, *iſtis temporibus luculentus.*

L. COELII ANTIPATRI ANNALIVM, ſive HISTORIARVM BELLI PVNICI SECVNDI, ad L. Ælium Stilonem.

LIB. I.

Ne aut verba trajiciantur apertè, quo melius aut cadat, aut volvatur oratio: quod ſe L. Cœlius Antipater in procœmio belli Punici, niſi neceſſario, facturum negat. *Cic. in Oratore.*

Legati quo miſſi ſunt, veniunt, dedicant mandata. *Nonius, Dedicare.*

Cum jure ſine periculo bellum geri poteratur. *Idem Poteratur.*

Qui cum iis ita fœdus icitis. *Priſc. 10.*

Neque ipſi eos alii modi eſſe atque Hamilcar dixit, oſtendere poſſunt aliter. *Idem 12.*

Antequam Barcha perierat, alii rei cauſſa in Africam eſt miſſus. *Ibidem.*

Qui intelligunt, qui faciunt, diſſentiuntur. *Idem 8.*

Quarto Coſſ. *Gell. 10. 1.*

Sem-

Sempronius Lilybæo celocem in Africam mittit viſere locum, ubi exercitum exponat. *Cariſ.* 2.

Duodecies C.mil. paſſuum longe. *Ibidem.*

Commodum eſſe ſatis videtur. *Ibidem.*

Saguntinorum. *Idem* 1.

Dextimos in dextris ſcuta jubet habere. *Priſc.* 3.

Armis & magno commeatu, & præda ingenti copiantur. *Nonius, Copiantur.*

Domus ſuas quemque ire jubet, & ſua omnia fruniſci. *Idem fruniſci.*

Arma plerique abjiciunt, atque inermi in latebras ſe illatebrant. *Idem Illatebrare.*

Et Latini ſubnixo animo ex victoria inerti conſilium ineunt. *Idem Subnixum.*

Primum malo publico gratias ſingulatim nomina. *Idem ſingulatim.*

LIB. II.

Si vis mihi equitatum dare, & ipſe cum cetero exercitu me ſequi, die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cena ſit cocta. *Gellius* 10. 24. *Macr.* 1. 4.

LIB. III.

Imperator conclamat de medio, ut vellites è ſiniſtro cornu removeantur, Gallis non dubitatim immittantur. *Nonius, Dubitatim.*

LIB. IV.

Cuſtodibus diſceſſis multi interficiuntur. *Priſcianus* 9.

LIB. V.

Morboſum factum, ut ea quæ oportuerint, facta non ſint. *Idem* 8.

Nullius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Nullius alius rei niſi amicitiæ eorum cauſa. *Idem*. 13.

At aliquam huic bello finem facere. *Nonius, Finem feminin.*

LIBR. VI.

Conſulto non pauciens acceſſitum. *Idem, pauciens.*

Omnes ſimul terram cum claſſi accedunt, navibus atque ſcaphis egrediuntur, caſtra metati ſigna ſtatuunt. *Idem*, *Metari.*

Ipſe cum cetera copia pedetentim ſequitur. *Idem, Pedetentim.*

LIB. VII.

Reſpublica amiſſa, exfundato pulcerrumo oppido. *Idem*, *Exfundare.*

Duos & ſeptuaginta lictores domum deportaviſſe faſces, qui ductoribus hoſtium ante ſoluerint ferri. *Idem*, *Soluerint.*

Ipſe regis eminus equo ferit pectus advorſum, congenuclat, percuſſus dejecit dominum. *Idem, Congenuclare.*

Ita uti ſeſe quiſque vobis ſtudeat æmulari in ſtatu fortunæ reipublicæ, eadem re geſta, topper nihilo minore negotio acto, gratia minor eſſet. *Feſtus, Topper fortaſſe.*

Conſuetudine uxoris indulgitate libertum. *Servius*, *Georg.* 2.

EX INCERTIS.

Ex ſcriptis eorum qui veri arbitrantur. *Priſcianus* 8.

Vbi ſenatus intellexit populum depeculari. *Ibidem.*

Nullæ

Nullæ nationi tot, tantas, tam continuas victorias, tam brevi ſpatio datas arbitror quam vobis. *Idem.*

Tantum bellum ſuſcitare conari adverſarios contra belloſum genus. *Nonius belloſum.*

Publicatos quippe faſtos omnes, & libros à Fulvio Nobiliori ſcriptos reliquiſſe. *Cariſ.* 1.

Nucerum. Dii, pro diei. *Ibidem.*

Subinde. *Idem* 1.

Parricidatum. *Quintil.* 1.

Pelia cincinnatus. *Idem* 10.

Delinquere frumentum, Sardiniam hoſtes tenere. *Servius Æneid.* 1.

Mauruſii qui circa Oceanum colunt. *Ibid.*

Eſt in fano ſignum Apollinis ligneum, altum non minus pedes XV. *Idem* 6.

Calvaria. *Caper de Orthographia.*

Qua tempeſtate Pœnus in Italiam venit. *Cicero in Bruto.*

Annibalem cum columnam auream, quæ eſſet in Fano Iunonis Laciniæ, auferre vellet, dubitaretque utrum ea ſolida eſſet, an extrinſecus inaurata, perterebraviſſe: cumque ſolidam inveniſſet, ſtatuiſſe eam tollere. Secundum quietem viſam eſſe ei Iunonem prædicere ne id faceret, minitarique ſi id feciſſet, ſe curaturum ut eum quoque oculum quo bene videret, amitteret; idque ab homine acuto non eſſe neglectum. Itaque ex eo auro quod exterebratum eſſet, buculam curaſſe faciendam, & eam in ſummo columnæ collocaviſſe. *Idem de divinat.* 1.

Cum bello Latino ludi Votivi maximi primum fierent, civitas ad arma repente eſt excitata. Itaque ludis intermiſſis Inſtaurativi conſtituti ſunt, &c. *Ibidem.*

C. vero

C. vero Gracchus multis dixit, ſibi in ſomnis quæſturam petenti Tib. fratrem viſum eſſe dicere, quam vellet cunctaretur, tamen eodem ſibi leto quo ipſe interiſſet, eſſe pereundum. Hoc antequam Trib. pleb. Gracchus factus eſſet, & ſe audiſſe, & dixiſſe multis. *Ibid.*

Eo ipſo tempore cum hoc calamitoſum fieret prœlium, quo C. Flaminius occiſus eſt, tantos terræ motus in Liguribus Galliæ compluribuſque inſulis, totaque in Italia factos eſſe, ut multa oppida corruerint, multis locis labes facta ſit, terræque deſederint, fluminaque, in contrarias partes fluxerint, atque amnes mare influxerint. *Ibidem.*

Per Cremonis jugum tranſiſſe Annibalem. *Livius* 31.

Servati Conſulis P. Scipionis decus ad ſervum natione Ligurem delegat. *Ibid.*

Magonem cum equitatu & Hiſpanis peditibus flumen extemplo tranſnataſſe: ipſum Annibalem per ſuperiora Padi vado exercitum traduxiſſe, elephantis in ordinem ad ſuſtinendum impetum fluminis oppoſitis. *Ibid.*

Fabium Dictatorem adverſus Annibalem rem geſſiſſe. Etiam eum primum à populo creatum Dictatorem. *Idem.* 32.

Romam euntem ab Ereto divertiſſe eo Annibalem tradit, iterque ejus ab Reate, Cutiliiſque, & ab Amiterno orditur. Ex Campania in Samnium, inde in Pelignos perveniſſe, præterque oppidum Sulmonem in Marrucinos tranſiſſe: inde Albenſi agro in Marſos: hinc Amiternum Foruloſque vicum veniſſe. *Idem.* 36.

Eiſdem diebus naves onerarias Pœnorum ad LXXX. circa Sardiniam ab C. Octavio; qui provinciæ

vinciæ præerat, captæ. Eas frumento miſſo ad Annibalem, commeatuque onuſtas tradit. *Idem* 38.

Quantum militum in Africam tranſportatum ſit à P. Scipione, non parvo numero inter autores diſcrepat. Cœlius, ut abſtinet numero, ita ad immenſum multitudinis ſpeciem auget, volucres ad terram delapſas clamore militum ait, tantamque multitudinem conſcendiſſe naves, ut nemo mortalium aut in Italia aut Sicilia relinqui videretur. *Idem*, 39.

Præterquam quod non merſas fluctibus naves, ceteros omnes cœleſtes maritimoſque terrores, poſtremo abreptam tempeſtate ab Africa claſſem ad inſulam Ægimurum inde ægre correctum curſum, & prope obrutis navibus injuſſu Imperatoris, ſcaphis, haud ſecus quam naufragos milites ſine armis cum ingenti tumultu in terram evaſiſſe. *Ibidem.*

Captum Hannonem tradit. *Ibidem.*

Vidiſſe ſe qui navigaſſet ex Hiſpania in Æthiopiam, commercii gratia. *Plinius* 2. 17. *Capella Philolog.* 1.

Alpes in longitudinem decem millia paſſuum patere à ſupero mari ad inferum. *Idem* 3. 19.

Duos elephantos Antiocho regi in bellicis uſibus celebres etiam cum nominibus fuiſſe, noviſſeque ea. *Idem* 8. 5.

In Averno etiam ſolia ſubſidere. *Idem* 20. 1. 12.

Trojanum Capyn condidiſſe Capuam, eumque Æneæ fuiſſe ſobrinum. *Serv. ad* 10. *Æneid.*

Eo argumento colligit Romam à Græcis eſſe conditam, quod Romani Græco ritu, antiquo inſtituto Herculi rem ſacram faciunt. *Strabo* 5.

Q. Æ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Q. ÆLIVS TVBERO

Floruit anno IↃC XLIX. *& libros edidit Hiſtoriarum. Ad C. Oppium etiam, & de officio judicis quædam ſcripſit. Ciceroni in oratione pro Muræna vir eruditiſſimus, homo integerrimus, & civis optimus vocatur.*

Q. ÆLII TVBERONIS HISTORIARVM LIB. I.

Si quid à parentibus acceptum, protinus antiquæ memoriæ tradiderunt. *Nonius, Protinus.*

Equus Trojanus machinamentum bellicum fuit quod equus appellatur, ut aries & teſtudo, quibus muri vel diſcuti vel ſubrui ſolent. *Serv. ad* 2. *Æn.*

Cum Aſcanius ab univerſo populo ad reſtituendam Laviniam cogeretur, juraretque ſe neque interemiſſe, neque ſcire ubi eſſet, Tyrrhum petito ſilentio in illa concionis frequentia profeſſum indicium, ſi ſibi Laviniæque, pueroque ex ea nato fides incolumitatis daretur, tumque eum acceptam Laviniam in urbem cum filio reduxiſſe. Poſt hæc Aſcanius completis in Lavinio triginta annis, recordatus novæ urbis, &c, *Autor de origine gent. Romanæ.*

Servium Tullum Regem populi Rom. cum illas quinque claſſes juniorum cenſus faciendi gratia inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptendecim, atque inde ab anno ſeptimo decimo, quod idoneos jam eſſe reipublicæ arbitraretur, milites ſcripſiſſe, eoſque ad annum quadrageſimum ſextum juniores, ſupraque eum annum ſeniores appellaſſe. *Gellius* 10. 28.

LIB. IV.

Inimiciter iraſcendum non eſt. *Cariſ.*

LIB. XIV.

Pars omnis luxuriabat. *Nonius*, *Luxuriabat.*

EX INCERTIS LIBRIS.

Numitoris Paſtores cum præſenſiſſent illos adoleſcentes Lupercalia celebraturos, & Pani more Arcadico, ut Euander inſtituerat, ſacrificium facturos, illo ſacrorum tempore inſidias faciunt. *Dionyſius* 1.

M. Manlium & Q. Sulpitium Coſſ. in eum annum edunt. *Livius* 4.

Q. Fabium Cos. ipſum autorem fuiſſe differendi ſibi conſulatus. *Idem* 10.

Bello Punico primo Atilium Regulum Conſulem in Africa caſtris apud Bagradum flumen poſitis, prœlium grande atque acre feciſſe adverſus unum ſerpentem illic ſtabulantem, inuſitatæ immanitatis: eumque magna totius exercitus conflictione, balliſtis atque catapultis diu oppugnatum, ejuſque interfecti corium longum pedes centum & viginti Romam miſiſſe. *Gellius*. 6, 3.

Eundem Regulum rediſſe Carthaginem, noviſſque exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit; In atras, inquit, & profundas tenebras eum claudebant, ac diu poſt, ubi erat viſus Sol ardentiſſimus, repente educebant. & adverſus ictus Solis oppoſitum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant, palpebras quoque ejus ne connivere poſſet, ſurſum ac deorſum diductas inſuebant. *Ibidem* 4.

DE OFFICIO IVDICIS, LIBER.

Præcepta Ælii Tuberonis ſuper officio judicis. *Idem* 14. 2.

AD

AD C. OPPIVM LIBER.

Si generalis ſpecies occurrit. *Idem* 7. 9.

Ex Incertis.

Hinc in milleſimum annum eorum columine civitas continebitur. *Donatus in Phorm. Terent.*

Nam delinquet aut ſuperet aliquid tibi. *Servius Æneid.* 4. *Delinquere, deficere.*

Nullum Senatuſconſultum fieri poſſe non diſceſſione facta, quia in omnibus ſenatuſconſultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, diſceſſio eſſet neceſſaria. *Gell.* 14. 7.

Præfectum urbi Latinarum cauſa relictum Senatum habere poſſe. *Ibidem* 8.

P. Rutilius Rufus.

Cum Cn. Mallio urbis Conſul, Ælio Tuberoni coætaneus fuit, & de vita ſua, & belli Numantini hiſtoriam compoſuit. Innocentiæ exemplum à Tullio vocatur.

P. RVTILII RVFI HISTORIARVM LIBRI.

Ex Incertis.

Admiratione fuiſſe philoſophorum trium ſui cujuſque generis facundiam, violenta & rapida Carneades dicebat, ſcita & teretia Critolaus, modeſta Diogenes & ſobria. *Idem* 7. 18.

Romanos inſtituiſſe nundinas, ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die, intermiſſo jure, ad mercatum legeſque accipiendas Romam venirent, & ut ſcita atque conſulta frequentiore populo referrentur, quæ trinundino

dino die propoſita à ſingulis atque univerſis noſcebantur. *Macr.* 1. 16.

Pompeii patrem hominem teterrimum oſtendit *Plut. in Pompeio.*

Scipionem hoc anno (DLXXI.) mortuum. *Livius* 40.

DE VITA SVA

LIB. I.

Pompeius elaboravit, uti populum Romanum noſſet, eumque artificioſe ſalutaret. *Cariſ.* 2.

LIB. II.

Animo conſtante. *Idem* 1.

LIB. III.

Pro L. familiare veniebam. *Ibidem.*

LIB. IV.

Vectigalium. *Ibidem.*

LIB. V.

Ex orbi terrarum. *Ibidem.*
Ardile. *Ibidem.*

EX INCERTO.

Quod ſi me invitum abire ſiniſſet. *Diomedes.*
Vni una oſtentata eſt. *Ibidem.*

DE MODO ÆDIFICIORVM ORATIO.

Orationes Q. Metelli de prole augenda, & Rutilii de modo ædificiorum. *Suet. in Auguſto.*

PRO L. CÆRVCIO AD POPULUM.

Quod ego me ſpero oſtenturum. *Diomed.* 1.

P. SEM-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

P. SEMPRONIUS ASELLIO.

Tribunus militum fuit ſub P. Scipione Africano ad Numantiam. Cepit autem bellum Numantinum anno V.C. IↃCXIV. Hiſtoriam earum rerum ſcripſit, quibus ipſe interfuit. Dionyſius l. 1. Antiq. inter Romanorum Hiſtoricorum diſertiſſimos eum numeravit.

P. SEMPRONII ASELLIONIS HISTORIARVM

LIB. I.

Verum inter eos qui Annales relinquere voluiſſent, & eos qui res geſtas à Romanis perſcribere conati eſſent, omnium rerum hoc interfuit. Annales libri tantummodo, quod factum, quoque anno geſtum ſit, id demonſtrabant, id eſt, eorum quaſi qui diarium ſcribunt, quam Græci ἐφημερίδα vocant. Nobis non modo ſatis eſſe video, quod factum eſſet id pronuntiare, ſed etiam quo conſilio quaque ratione geſta eſſent, demonſtrare. *Gellius* 5. 18.

Nam neque alacriores ad remp. defendendam, neque ſegniores ad rem perperam faciundum Annales libri commovere quicquam poſſunt.

Scribere autem bellum quo initum Conſule, & quomodo confectum ſit, & quis triumphans introierit, exque eo libro quæ in bello geſta ſint, iterare, non prædicare autem interea quid Senatus decreverit, aut quæ lex rogatione lata ſit, neque quibus conſiliis ea geſta ſunt, iterare, id fabulas pueris eſt narrare, non hiſtorias ſcribere. *Ibidem.*

LIB.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

LIB. III.

Vt fieri ſolet plerumque, ut in victoria mitior manſuetiorque fiat. *Priſcianus* 5.

LIB. IV.

Nam ſe patrem ſuum audiſſe dicere L. Æmilium Paullum, nimis bonum imperatorem ſignis collatis non decertare, niſi ſumma neceſſitudo, aut ſumma ei occaſio data eſſet. *Gell.* 13. 3.

Vti major invidia Lepido gliſceretur. *Nonius, Gliſcitur.*

LIB. V.

Nam Gracchus domo cum proficiſcebatur, nunquam minus terna aut quaterna millia hominum ſequebantur. *Gellius* 2. 13.

Orare quidem cœpit id ut ſe defenderent, liberoſque ſuos: eum quem virilis ſexus tum in eo tempore habebat, produci juſſit, populoque commendavit prope flens. *Idem.*

LIB. XI.

Tam pulcrum opus, tamque artificioſe factum, paſſus eſt dirui. *Cariſius.* 2.

LIB. XIII.

Facta ſua ſpectare oportere, non dicta, ſi minus facundioſa eſſent. *Gell.* 4. 9.

LIB. XIV.

Crepidarium cultellum rogavit à crepidario ſutore. *Idem* 13. 20.

Ne poſſent aut ſtationes facere hoc ſecus, *Cariſius.* 2.

Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Ex Incertis.

Tritarum quartum ſignum accedebat, ſive pilatim, ſive paſſim iter facere volebat. *Serv.* 12.

P. Craſſum Mutianum quinque habuiſſe rerum bonarum maxima & præcipua, quod eſſet ditiſſimus, quod eloquentiſſimus, quod juris conſultiſſimus, quod Pontifex Max. Is cum in conſulatu obtineret Aſiam provinciam, & circumſidere oppugnareque Leucas oppidum pararet, opuſque eſſet firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros ejus oppidi quateret, ſcripſit ad magiſtrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium, ſociorum amicorumque populi Rom. ut ex malis duobus quos apud eos vidiſſet, uter major eſſet, eum mittendum curaret. Tum magiſter ἀρχιτέκτων comperto quamobrem malum deſideraret, non uti juſſus erat, majorem, ſed quem eſſe magis idoneum aptioremque faciendo arieti, faciliorem que portatu exiſtimabat, minorem miſit. Craſſius eum vocari juſſit, & cum interrogaſſet cur non quem juſſerat, miſiſſet, cauſis rationibuſque quas dictitabat ſpretis, veſtimenta detrahi imperavit, virgiſque multum cecîdit, corrumpi atque diſſolvi officium omne imperantis ratus, ſi quis ad id quod facere juſſus eſt, non obſequio debito, ſed conſilio non deſiderato reſpondeat. *Gell.* 1. 13.

Clodius Licinius,

Ejuſdem penè cum Sempronio Aſellione ætatis, Res Romanas conſignavit.

CLO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

CLODII LICINII RERVM ROMANARVM

LIB. III.

Cleminium ludis votivis, quos Romæ Africanus iterum Conſul faciebat, conatum per quoſdam, quos pretio corruperat, aliquot locis urbem incendere, ut frangendi carceris fugiendique haberet occaſionem; patefacto dein ſcelere delegatum in Tullianum S. C. *Liv.* 39.

C. LICINIUS MACER

Floruit anno V. C. IↃCLXV, *Annales reliquit.*

C. LICINII MACRI ANNALIVM

LIB. I.

Auſpicia pulcra & luculenta commemorat. *Non. Luculentum.*

Non minimo opere milites quietes volebant eſſe. *Priſc.* 6.

Fauſtuli conjugem Accam Larentiam Romuli & Remi nutricem eſſe. Hanc regnante Romulo Tarturio cuidam Tuſco diviti denuptam, auctamque hæreditate viri, quam poſt Romulo quem educaſſet, reliquit, & ab eo Parentalia diemque feſtum pietatis cauſſa ſtatutum. *Macr.* 1.

Contentionis illius pernicioſum exitum fuiſſe. Namque ibidem obſiſtentes Remum & Fauſtulum interfectos. *Autor de origin. gent. Rom.*

LIB. II.

Nequaquam ſui lavandi reluant arma lue. *Non. Lues.*

Perverſam eſſe alii modi poſtulare. *Priſc.* 6.

M LIB.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

LIB. XVI.

Omnium veſtrum neglexerit autoritatem. *Diomedes 1. Priſc.* 10.

Ex Incertis.

Quo die Magiſtratum obiit, repente celeri gradu per forum ſe in Capitolium contendit. *Nonius, Contendere.*

Pars magna lævis clypea portant. *Idem Clypeum neutro.*

Intercalationis originem Romulo aſſignat. *Macr.* 1.

Annum vertentem ſtatim ab initio XII. menſium fuiſſe. *Cenſorin. de die nat.*

Et in fœdere Ardeatino, & in linteis libris ad Monetæ, inventos. *Livius* 4.

Magiſtratuum libri, quos linteos in æde repoſitos Monetæ citant identidem autores. *Ibidem.*

Eoſdem Conſules inſequenti anno refectos, Iulium tertium, Virginium iterum. *Ibidem.*

Comitiorum habendorum cauſa & ab Licinio Conſule dictum (Dictatorem,) quia collega comitia bello præferre feſtinante, ut continuaret conſulatum, obviam eundum pravæ cupiditati fuerit. *Ibidem.*

Eodem anno C. Flavius Cn. F. Scriba patre libertino, humili fortuna ortus, &c. quem antea deſiſſe ſcriptum facere arguit, tribunatu ante geſto triumviratibuſque nocturnis altero, altero coloniæ deducendæ. *Idem* 9.

Tertia etiam clade quæ ad Cremeram accepta eſt, abominandam eam Curiam facit. *Ibidem.*

Cum Q. Fabium Coſ. non petentem omnes dice-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

dicerent centuriæ, ipſum autorem fuiſſe differendi ſibi conſulatus. *Idem* 10.

Amulium patruum Rheæ Sacerdotis, amore ejus captum, nubilo cælo obſcuroque aëre, cum primum illuceſcere cœpiſſet, in uſum ſacrorum aquam petenti inſidiatum in Luco Martis, compreſſiſſe eam: tum exactis menſibus geminos editos. *Autor de origine gent. Rom.*

Cum neque cum Romulo neque ſacrorum cauſa eo iviſſet (Tatius) ſed ſolus, ſuaſurus læſis ut iram in ſontes remitterent, plebe ægre ferente, quod illi viri ſibi dediti non fuiſſent, ut & Romulus æquum eſſe cenſuerat, & ipſe Romanorum Senatus decreverat, & ab hominum cæſorum cognatis magna manu facto impetu in eum, cum non poſſet amplius effugere præſentem vindictam, lapidibus ab iis obrutus interiit. *Dionyſius* 2.

Tarquinius Priſcus Romam venit Anco Martio regnante, anno regni octavo. *Idem* 4.

Ab Albanis Romanos Dictatoris creandi morem habuiſſe. Hos primum poſt Amulii & Numitoris obitum deficiente regia ſtirpe annuos magiſtratus creaſſe, qui eandem quam Reges, habebant poteſtatem, eoſque Dictatores vocaſſe. *Idem* 5.

PRO TVSCIS.

Quos oportuit amiſſa reſtituere, hiſce etiam reliquias averterunt. *Priſc.* 1.

EPISTOLA AD SENATVM.

Illi ſuam vitam mecum contendunt, quorum in corpore ita crebra ſunt vulnera vitæ, novæ cicatrici ut locus non ſit. *Nonius, Contendere.*

ORNITHOGONIA.

Vulcani toſta vapore.

Cum virgis proſecta ferunt. *Idem Proſecta.*

Cetero moriuntur totidem diebus quod vixerit lepus: incertique temporis veneficium id eſſe. *Plin.* 32. 1.

Muræuas tantum fœminini ſexus tradit, & concipere è ſerpentibus: ob id ſubito à piſcatoribus tanquam ſerpentibus evocari & rapi, pingueſcere lactatu, fuſte non interimi, eaſdem ferula protinus. *Ibidem* 2.

RERVM ROMANARVM LIB. XXI.

Deligare ad patibulos, deligantur, & circumferuntur, cruci defiguntur. *Non. Patibulus.*

L. CASSIUS HEMINA

Vixit anno urbis IↃC VIII. *Fecit annalium libros.* 4. *vetuſtiſſimus annalium auctor Plinio nominatur.*

L. CASSII HEMINÆ ANNALIVM LIB. I.

Et cum quo irent neſciebant, ilico manſerunt. *Non. Ilico.*

Prudens perplexim ſcottino ſcribit. *Idem Perplexim.*

Homerum & Heſiodum ante Romam conditam vixiſſe Silviis Albæ regnantibus, annis poſt bellum Trojanum plus centum, atque ſexaginta annis ante Romam conditam. *Gell.* 17. 21.

Eo (Euandro) regnante forte Recaranus quidam Græcæ originis, quia erat forma & virtute ceteris antecellens, Hercules appellatus, eodem venit. Cumque armenta ejus circa flumen Albulam

lam paſcerentur, Cacus Euandri ſervus, nequitiæ verſutus & præter cetera furaciſſimus, Recarani hoſpitis boves ſubripuit, ac ne quod eſſet indicium, adverſas in ſpeluncam abſtraxit. Cumque Recaranus vicinis regionibus peragratis ſcrutatiſque omnibus, ejuſmodi latebris deſperaſſet inventurum, utcunque æquo animo diſpendium ferens, excedere his finibus conſtituerat. At vero Euander excellentiſſimæ juſtitiæ vir, poſtquam rem uti acta erat comperit, ſervum noxæ dedit, boveſque reſtitui fecit. Tum Recaranus ſub Aventino inventori patri aram dedicavit, appellavitque maximam, & apud decimam ſui pecoris profanavit. *Autor de origine gent. Rom.*

LIB. II.

Paſtorum vulgus ſine contentione conſentiendo præfecerat æqualiter imperio Remum & Romulum, ita ut de regno pares inter ſe eſſent. Monſtrum fit: ſus parit porcos triginta: cui rei fecerunt fanum Laribus grundilibus. *Diomed.* 1.

Ne quis regnum occuparet, ſi plebs noſtra fremere imperia cœpiſſet. *Servius Æneid.* 1.

Cenſuit ſeſe regem Porſenam occidere. *Nonius, Cenſere.*

Et in area in Capitolio ſigna quæ erant, demoliuntur. *Idem Moliri.*

Tunc Marcus præco proletarios armavit. *Idem Proletarii.*

Quæ nata ſunt, ea omnia denaſci ajunt. *Idem Denaſci, Decreſcere.*

Idque admiratum eſſe gaviſi. *Priſc.* 9.

Numa conſtituit, ut piſces qui ſquamoſi non eſſent ni pollucerent, parſimonia commentus uti convivia publica & privata, cenæque ad pulvina-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ria facilius compararentur: ni qui ad polluctum emerent, pretio minus parcerent, eaque præmercarentur. *Plinius* 32. 2.

Numa inſtituit far torrere, quoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet. Id uno modo conſecutum, ſtatuendo non eſſe purum ad rem divinam, niſi toſtum. *Idem* 18, 2.

Servium Tullium feciſſe nundinas, ut in urbem ex agris convenirent, urbanas ruſticaſque res ordinaturi. *Macr.* 1. 16.

Decem viros, qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogaſſe. *Ibid.* 13.

Anno ab urbe condita CCCLXIII. à Tribunis militum Virgilio, Manlio, Cœlio, Poſtumio collegiſque eorum in Senatu tractatum, qui eſſet propter quod, &c. *Ibidem* 16.

LIB. III.

In campo Tiburti ubi hordeum demeſſuerunt. *Priſc.* 10.

Hos libros ſi quis noſtratis ſapiens. *Idem* 12.

Nemo vicinus conſedo. *Nonius, Conſedo.*

Mulier cantabat tibiis Phrygiis, & altera cymbaliſſabat. *Idem Cymbaliſſare.*

Homo mere literoſus. *Idem Literoſus.*

LIB. IV.

Qui bellum Punicum Poſterior dicitur Priſciano lib. 7. *ex veterum conſuetudine, quibus in O R deſinentia communia.*

Scriba Pontificiis qui cum eabus ſtuprum fecerat. *Priſc. lib.* 7.

In Hiſpania pugnatum bis, utraque noſtri loco moti. *Nonius, Vtraque.*

Ex Tiberi lacte haurire. *Idem, Lacte.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Qua fini omnis res atque omnes artes humanitaſque aguntur. *Idem Humanitas.*

Cn. Terentium ſcribam agrum ſuum in Ianiculo repaſtinantem offendiſſe arcam, in qua Numa, qui Romæ regnavit, ſitus fuiſſet. In eadem libros ejus repertos, P. Cornelio, L. F. Cethego, M. Bæbio, Q. F. Pamphilo Coſſ. ad quos à regno Numæ colliguntur anni DXXXV, & hos fuiſſe è charta, majore etiamnum miraculo, quod tot infoſſi duraverint annis. *Plinius* 13. 13.

Mirabantur alii, quomodo illi libri durare potuiſſent. Ille ita rationem reddebat, lapidem fuiſſe quadratum circiter in media arca vinctum candelis quoquo vorſus. In eo lapide inſuper libros impoſitos fuiſſe, propterea arbitrarier eos non computruiſſe, & libros cedratos fuiſſe, propterea arbitrarier tineas non tetigiſſe. *Ibid.*

EX INCERTIS.

Quicunque propter plevitatem agro publico ejecti ſunt. *Nonius, Plevitatem.*

His perſuadet ut ilico manerent: pars ilico manet. *Idem Ilico.*

Sinvegiæ magalia addenda, murumque circum eam. *Servius, Æneid.* 1.

Tarquinium Superbum, cum cloacas populum facere coegiſſet, & ob hanc injuriam multi ſe ſuſpendio necarent, juſſiſſe corpora eorum cruci affigi. Tum primum turpe habitum eſt mortem ſibi conſciſcere. *Idem* 12.

Ab Euandro Faunum Deum appellatum, ideoque ædes ſacras Faunas primo appellatas, poſtea Fana dicta: & ex eo qui futura præcinerent, Fanaticos dici. *Servius in* 1. *Georg.*

Samothracas Deos, eoſdemque Romanorum

Penates, proprie dici θεὺς μεγάλυς. *Macrob.* 3.

Primum è medicis veniſſe Romam Peloponnenſem Archagathum, Lyſaniæ filium, L. Æmilio, M. Livio Coſſ. anno urbis DXXXV, eique jus Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emtam. Ob id publicè Vulnerarium eum tradunt vocatum. *Plin.* 39. 1.

Quartos ludos ſæculares poſt annum factos tertium, C. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico Coſſ. id eſt, DCVIII. anno. *Cenſorin. de die nat.*

Q. CLAVDIVS QUADRIGARIVS

Scripſit Annalium libros, quibus geſta Romanorum perſequitur. Floruit anno V.C. IↃC LX.

Q. CLAVDII QVADRIGARII ANNALIVM

LIB. I.

Cominius qua eſcenderat deſcendit, atque verba Gallis dedit. *Gellius* 17. 2.

Cum his conſermonabatur. *Ibidem.*

Convalles & arboreta magna erant. *Ibidem.*

Putabant eos qui foris atque qui in arce erant, inter ſe commutationes & conſilia facere. *Ibid.*

Seſe ne id quoque quod tum ſuaderet, factum eſſe. *Ibidem.*

Nam M. Manlius quem Capitolium ſervaſſe à Gallis ſupra oſtendi, cujuſque operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cumprime fortem atque exſuperabilem reſp. ſenſit: is & genere, & vi, & virtute bellica neminem concedebat. Simul formam, factis, eloquentia, acrimonia, confidentia pariter præcellebat, ut facile intelligeretur magnum viaticum ex ſe atque in ſe ad remp. evertendam habere. *Ibidem.*

Poſt-

Poſtquam nuntiatum eſt ut pugnatum eſſet in Gallos, id civitas graviter tulit. *Ibidem.*

Cum interim Gallus quidam nudus præter ſcutum & gladios duo, torque atque armillis decoratus proceſſit, qui & viribus, & magnitudine, & adoleſcentia, ſimulque virtuti ceteris antiſtabat. Is maxumè prœlio commoto, atque utriſque ſummo ſtudio pugnantibus, manu ſignificare cœpit utrique ut quieſcerent pugnæ. Facta pauſa eſt extemplo. Silentio facto cum voce maxuma conclamat, ſi quis ſecum depugnare vellet, uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem faciei. Deinde Gallus irridere atque linguam exertare. Id ſubito perdolitum eſt cuidam T. Manlio ſummo genere nato, tantum flagitium civitati accedere; è tanto exercitu neminem prodire. Is ut dico, proceſſit, neque paſſus eſt virtutem Romanam à Gallo turpiter ſpoliari, ſcuto pedeſtri & gladio Hiſpanico cinctus contra Gallum conſtitit. Metu magno ea congreſſio in ipſo ponte utroque exercitu inſpectante facta eſt. Ita ut ante dixi, conſtiterunt. Gallus ſua diſciplina, ſcuto projecto cautabundus; Manlius animo magis quam arte confiſus, ſcutum ſcuto percuſſit, atque ſtatum Galli conturbavit. Dum ſe Gallus iterum eodem pacto conſtituere ſtudet, Manlius iterum ſcuto ſcutum percutit, atque de loco hominem iterum dejicit. Eo pacto ei ſub Gallicum gladium ſucceſſit, atque Hiſpanico pectus hauſit. Dein continuo humerum dextrum eodem conceſſu incidit, neque receſſit uſquam donec ſubvertit, ne Gallus impetum icti haberet. Vbi eum evertit, caput præcidit, torquem detraxit, eumque ſanguinolentum ſibi in collum imponit. Quo ex facto ipſe poſterique ejus Torquati ſunt cognominati. *Idem* 9. 13.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Caium Pontium Samnitem à dictatore Romano ſex horarum inducias poſtulaſſe. *Id.* 1. 25.

Ea Lucani ubi reſciverunt, ſibi per fallacias verba data eſſe. *Idem* 2. 19.

Id ubi reſciverunt propinqui, obſidum quos Pontio traditos ſupra demonſtravimus, eorum parentes cum propinquis capillo paſſo in viam provolarunt. *Ibidem.*

Perſuadent cuidam adoleſcenti Lucano, qui apprime ſummo genere natus erat, ſed luxuria & nequitia pecuniam magnam conſumſerat. *Idem* 7. 11.

Cum tantus arrabo penes Samnites populi Rom. eſſet. *Idem* 17. 2.

Ea dum fiunt, Latini ſubnixo animo ex victoria inerti, conſilium ineunt. *Ibidem.*

Arma plerique abjiciunt, atque inermi inlatebrant ſeſe. *Ibidem.*

Domus ſuas quemque ire jubet, & ſua omnia fr uniſci. *Ibidem.*

Et Romani multis armis, & magno commeatu, prædaque ingenti copiantur. *Ibidem.*

Sole occaſo. *Ibidem.*

Nos in medium relinquemus. *Ibidem.*

Nihil ſibi divitias opus eſſe. *Ibidem.*

Nam hæc maxime verſatur Deorum iniquitas, quod deteriores ſunt incolumiores, neque optimum quempiam inter nos ſinunt diurnare. *Ibidem.*

Et compluriens in laboribus miſerrumas vitas exegerunt. *Ibidem.*

Et hic minus in otiis conſumtus eſt. *Ibidem.*

Tanta ſanctitudo fani eſt, ut nunquam quiſquam violare ſit auſus. *Ibidem.*

Apud Aras quæ vocabantur Neptuniæ. *Servius Æneid.* 1.

Cum

Cum non poſſetur decerni utrius putaretur victoria. *Nonius, Poſſetur.*

Prius hiſce autoribus inde reticula galearia. *Idem Reticulum.*

LIB. II.

His deſubito utriſque nunciatur ipſorum copias adeſſe. *Idem Deſubito.*

Comprehenſare ſuos quiſque, ſervare, amplexare. *Priſc.* 8.

Et qui ibi erant ignaviter potando eum diem pro meliore habuerunt. *Idem Ignaviter.*

Inde poſtquam aliquantum receſſit, offendit montem, loca munita, res omnes habere quæ militibus opus ſunt, ligna, aquam, pabulum. *Idem Offendere.*

Eo Conſules properatim exercitum reducunt. *Idem Properatim.*

Perverſum eſſe alii modi poſtulare Pyrrhum in te atque in ceteris fuiſſe. *Priſc.* 13.

LIB. III.

Senatus autem de noctu convenire, noctu multa domum dimitti. *Macr.* 1.

Illic occiditur mille hominum. *Gell.* 1. 16.

Dum hi conciderentur hoſtium copias ibi occupatas futurum. *Idem* 1. 7.

Non Cæditio nomen fuiſſe, ſed Valerio. *Idem* 3. 7.

Non Timocharem ſed Niciam adiſſe adConſulem, neque Legatos à Senatu miſſos, ſed à Conſulibus, & Regem populo Rom. laudes atque gratias ſcripſiſſe, captivoſque omnes quos tum habuerit, reſtituiſſe & reddidiſſe. *Ibidem.* 8.

Conſules Romani ſalutem dicunt Pyrrho re-

gi. Nos pro tuis injuriis continuo animo ſtrenue commoti inimiciter tecum bellare ſtudemus, ſed communis exempli & fidei ergo viſum eſt, uti te ſalvum velimus, ut eſſet quem armis vincere poſſimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui ſibi pretium à nobis peteret, ſi te clam interfeciſſet. Id nos negavimus velle, neve ob eam rem quicquam commodi exſpectaret. Et ſimul viſum eſt ut te certiorem faceremus, ne quid ejuſmodi ſi accidiſſet, noſtro conſilio civitates putarent factum; & quod nobis non placet, pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Tu niſi caveas, jacebis. *Ibidem.*

Item gaudium atque ægritudinem alternatim ſequi. *Nonius, Alternatim.*

Adeo memorari vix poteſtur, ut omnes ſimul ſuum quiſque negotium adorti eſſent. *Idem Poteſtur.*

Fabius de nocte cœpit hoſtibus caſtra ſimulate oppugnare, eum hoſtem delectare, dum collega id caperet quod captabat. *Idem Delectare.*

LIBR. IV.

Et ita rebus præclariter geſtis Romam reverterunt. *Idem Præclariter.*

Sed circiter horas duas gravi prœlio urſerunt, deinde in fugam ſunt conjecti. *Idem Vrgere.*

Pluvia, imbri, lutus erat multus. *Idem Lutus.*

Vt videret ac reſpueret, verminaret literis addivalis, quod verminatione ad cancer perveneit. *Priſc. 6.*

Inter venas ſaxi abſtruſum, latentem, & quaſi divinitus abſconditum. *Servius Georg. 1.*

LIB. V.

Is ubi Dacium cognovit, & patriæ eum recordavit. *Novius, Recordavit.*

Et

Et dicerent caſtra capta eſſe, atque hos cohortarent uti maturarent. *Idem Cohortarent.*

Cladem illam vaſtiſſimam pugnæ Cannenſis factam ante diem quartum Nonas Sextil. *Gellius* 5, 17.

LIB. VI.

Actorius Taureæ dexterum humerum ſauciat, atque ita reſiliit. *Priſc.* 10.

Deinde facti conſules Sempronius Graccus iterum, Q. Fabius Maxumus, filius ejus qui priore anno erat Conſul. Et Conſuli pater Proconſul obviam in equo vehens venit, neque deſcendere voluit, quod pater erat. Et quod inter eos ſciebant maxuma concordia convenire, lictores non auſi ſunt deſcendere jubere. Vbi juxta venit, tum Conſul ait, Deſcendere jube: quod poſteaquam lictor ille qui apparebat cito intellexit, Maxumum Proconſulem deſcendere juſſit. Fabius imperio paret, & filium collaudavit, cum imperium quod populi eſſet, retineret. *Gellius* 2. 2.

Pæne factum eſſe quin caſtra relinquerent, atque cederent hoſti. *Idem* 17. 13.

Ne nos ad certationem cenſeas hæc incepiſſe. *Nonius, Cenſere.*

Aliquantiſper pugnato nihil promovet Pœnus, *Idem Aliquantiſper.*

LIB. VII.

Animos eorum habentia inflarat. *Idem Habentia.*

LIB. VIII.

In eo loco populus murmurari cœpit. *Idem Murmurari.*

Romam

Romam venit; vix ſuperat quin triumphus decernatur. *Gell.* 17. 13.

Quin prior bellum, quod cum his geſtum erat, meminiſſent. *Priſc.* 7.

Vbi decreverunt, commemorant Gracccho fœdus prior Pompejanum non eſſe ſervatum. *Ibid.*

Flacco oſpicatur. *Diomed.* 1.

LIB. XII.

Quinque priſtis, navigium ea forma à marina bellua dictum eſt. *Nonius*, *Priſtis*.

LIB. XIII.

Concione dimiſſa Metellus in Capitolium venit cum multis mortalibus. Inde cum domum proficiſceretur, tota civitas eum reducit. *Gellius* 13. 27.

LIB. XV.

Grundibat graviter pecus ſuillum. *Diomed.* 1. *Nonius*, *Grundire*.

LIB. XVI.

Equi hunnibunde inter ſe ſpargentes terram calcibus. *Nonnius*, *Hunnibunde*.

LIB. XVIII.

Si pro tua bonitate & noſtra voluntate tibi valetudo ſuppetit, eſt quod ſperemus Deos bonis benefacturum. *Gell.* 1. 7.

LIB. XIX.

Sagittarius cum funditore utrimque ſummo ſtudio ſpargunt fortiſſumè: ſed ſagittam atque lapidem deorſum an ſurſum mittas, hoc intereſt.

Nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Nam neutrum poteſt deorſum vorſum recte mitti, ſed ſurſum utrumque optume. Quare milites Metelli ſauciabantur multo minus, & quod maxume opus erat, à pinnis hoſtes defendebant facillume funditores. *Idem* 9. 1.

Tum Sulla conatus eſt, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interpoſuit ligneam, incenderet. Venit, acceſſit, ligna ſubdidit, ſubmovit Græcos, ignem admovit. Satis ſunt diu conati, numquam quiverunt incendere. Ita Archelaus omnem materiam obleverat alumine. Quod Sulla atque milites mirabantur: & poſtquam non ſuccendit, reduxit copias. *Idem* 15. 1.

C Marium creatum ſeptimo conſulem. *Idem* 10. 1.

C. Mari ecquando te noſtrum & reipublicæ miſerebitur? *Idem* 20. 5.

Faciem pro ſtatura dicit. *Idem* 13. 29.

LIB. XXI.

Eum enim cum partim copiis hominum adoleſcentium placentem ſibi. *Idem* 10. 13.

Crudeliter ille, nos miſericorditer; avariter ille, nos largiter. *Non. Avariter.*

LIB. XXII.

Cum obſideretur Grumentum, & jam ad ſummam deſperationem ventum eſſet, duos ſervos ad hoſtem transfugiſſe, & operæ pretium feciſſe: deinde urbe capta paſſim diſcurrente victore, illos per nota itinera ad domum in quâ ſervierant præcurriſſe; & dominam ſuam ante ſe egiſſe, & quærentibus quænam eſſet, dominam, & quidem crudeliſſimam ad ſupplicium àb ipſis duci, profeſſos

eſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

eſſe. Eductam deinde extra muros ſumma cura cælaſſe, donec hoſtilis ira concideret. Deinde ut ſatiatus miles ad Romanos mores cito rediit, illos quoque ad ſuos rediſſe, & dominam ſibi ipſos dediſſe. Manumiſit utrumque è veſtigio illa. *Seneca de beneficiis* 3. 23.

LIB. XXIII.

Sed idcirco me feciſſe; quod utrum negligentia partim magiſtratuum, an avaritia, an calamitate populi Rom. eveniſſe dicam, neſcio. *Gell.* 10. 13.

Ex Incertis Libris.

Exercitu inſtructo pedetentim milites ducere cœpit. *Nonius, Pedetentim.*

Ita per ſexennium vagari, Apuliam atque agrum Campanum quod his per militem licebat, exſpoliabantur. *Idem Spolior.*

Agrum Nolanum populare cœperunt. *Idem Populat.*

Facite exempla eorum, ut vos cum illis congermaneſcere ſciatur. *Idem Congermaneſcere.*

Senatus cenſuit referentibus Suffetis. *Feſtus, Suffes, Conſul, Lingua Pœnorum.*

Pugna acriter commiſſa multis utrimque interitis. *Idem* 60.

Ad CCCL. ex conjuratis vinctos Romam miſſos, eamque deditionem ab Senatu non acceptam, quod egentium atque humilium pœna defungi velle Fundanum populum cenſuerint. *Livius* 8.

Fœdere pax Caudina facta eſt. *Idem* 60.

Poſtumium in Samnio captis aliquot urbibus, in Apulia fuſum fugatumque, ſaucium ipſum cum paucis Luceriam compulſum: Ab Atilio in Etruria res geſtas, eumque triumphaſſe. *Idem* 10.

Bis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Bis pugnatum in Olympo monte: ad XL. millia hominum cæſa. *Idem* 47.

Ad XV. millia Thracum præcedenti ad exploranda loca agmen Mutini Numidæ occurrerunt; quadringenti equites fuerant Numidæ, &c. *Ibidem.*

In prœlio Marcelli contra Inſubres & Comenſes captos aureos torques multos, ex quibus unum magni ponderis in Capitolio Iovi donum in æde poſitum. *Ibidem.*

Gargara flumen vocari in finibus Thurinis, *Servius Georg.* 1.

CLAVDII ORATIO IN QVINTIUM GALLVM.

Quorum jacent muræna, ulla horrea, curiaque & tabulariæ publicæ. *Nonius*, *Horrea feminino genere.*

Q. VALERIVS ANTIAS.

Annales reliquit; opus grande. à primis initiis res Romanas perſequutus. ejuſdem pene cum Quadrigario ætatis.

Q. VALERII ANTIATIS ANNALIVM LIB. I.

Amulius regnum obtinuit: quod ut firmiſſime poſſideret, Numitoris fratris ſui filium in venando interimendum curavit: Tum etiam Rheam Silviam ejus ſororem ſacerdotem Veſtæ fieri juſſit, ſimulato ſomnio quo admonitus ab eadem Dea eſſet ut id fieret, cum revera ita faciundum ſibi exiſtimaret, periculoſum ducens ne quis ex ea naſce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

naſceretur, qui avitas perſequeretur injurias. *Autor de orig. gent. Rom.*

Pueros ex Rhea Silvia natos Amulium regem Fauſtulo ſervo necandos dediſſe: Sed eum à Numitore exoratum ne pueri necarentur, Accæ, Larentiæ amicæ ſuæ nutriendos dediſſe; quam mulierem eo quod pretio corpus eſſet vulgare ſolita, Lupam dictam. *Ibidem.*

LIB. II.

Mater cum noviſſime ægrotaſſet, inquit, voviſſe fertur. *Cariſ.* 2.

Numam Pompilium ſacrorum cauſa intercalationem inveniſſe. *Macr.* 1. 12.

Agonaliorum repertorum Numam Pompilium. *Ibidem.* 4.

Numam illum regem, cum procurandi fulminis ſcientiam non haberet, eſſetque illi cupido noſcendi, Egeriæ monitu caſtos duodecim juvenes apud aquam celaſſe cum vinculis, ut cum Faunus & Picus Martius ad id locorum veniſſent hauſtum (nam illis aquandi ſolemne iter huc fuit) invaderent, conſtringerent, colligerent, &c. *Arnobius* 5.

LIB. VI.

Hoc Senatus conſultum prior factum eſt. *Priſcian.* 7.

LIB. XII.

Tiberius Gracchus, qui Quæſtor C. Mancino in Hiſpania fuerat, & ceteri qui pacem ſpoſponderant. *Gell.* 7. 9.

LIB. XXII.

Quod noviſſime nobiſcum fœdus feciſſent. *Cariſ.* 2.

LIB.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

LIB. XXIV.

Si hæres divinæ factæ, riteque perlitatæ eſſent, aruſpices dixerunt omnia ex ſententia proceſſurum eſſe. *Gellius* 1. 7.

LIB. XLV.

Denique Licinius Tribunus pleb. perduellionis ei diem dixit, & comitiis diem à Q. Marcio Prætore popoſcit. *Idem* 7. 9.

LIB. LXXIV.

Eo omnes hoſtiæ, vituli XXVII. conjecti, & ita omnia adulta ſunt. *Priſc.* 9.

LIB. LXXV.

Deinde funere locato ad focum deſcendit. *Gellius* 7. 9.

EX INCERTIS.

Compluria. *Idem* 5, 21.

Ambracienſis quiſpiam Timochares, regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium Conſulem furtim venit, ac præmium petivit, & ſi de præmio conveniret, promiſit regem venenis necare. *Idem* 3. 8.

Eam puellam captivam non redditam patri, ſed retentam à Scipione, atque in deliciis amoribuſque ab eo uſurpatam. *Idem* 6. 8.

Poſt Africani mortem interceſſionem iſtam pro Scipione Aſiatico factam eſſe à Tib. Gracco, neque multam irrogatam Scipioni, ſed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædas non daret, in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Gracco exemtum. *Idem* 7. 19.

Acca Larentia teſtamento Romulum Regem bonis ſuis hæredem fecit. *Idem* 6. 7.

Vale-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Valerio Maximo inter alios honores domus quoque publice ædificata eſt in Palatio, cujus exitus quo magis inſignis eſſet, in publicum verſus declinaretur, hoc eſt, extra privatum aperiretur. *Pedian. in Piſonianam.*

Factum id eſſe ludis Romanis quos fecerunt Ædiles Curules, Atilius Serranus, T. Scribonius Libo. Id eos feciſſe juſſu Cenſorum Sex. Æli Pæti, C. Cornelli Cethegi. *Idem. in Cornelianam.*

[illegible]a inſtitutum eſſe ut centeſimo quoquo anno fierent (ludi ſæculares.) *Cenſor. de die nat.*

Primos ludos ſæculares exactis Regibus, poſt Romam conditam annis ducentis quadraginta quinque à Valerio Publicola inſtitutos eſſe. *Ibid.*

Secundos ludos anno poſt urbem conditam CCCV. *Ibidem.*

Tertii ludi fuerunt P. Claudio Pulcro, Iunio Pullo Coſſ. *Ibidem.*

Quartos ludos relatos eſſe L. Martio Cenſorino, M. Manilio Coſſ., poſt Romam conditam anno DCVIII. *Ibidem.*

L. Martium in Hiſpania interemtis Scipionibus concionantem & milites ad ultionem exhortantem, arſiſſe ſimili modo. *Plin. 2. 107.*

Oppidum Latinorum Apiolas captum à L. Tarquinio rege; ex cujus præda is Capitolium in fine refecerit. *Idem 3. 5.*

Duos libros fuiſſe (Numæ.) ex his XII. pontificales, totidem Græcos, præcepta Philoſophiæ continentes. *Idem 13. 13. Plutarch. in Numa.*

Raptas Sabinas quingentas viginti ſeptem. *Plutarchus in Romulo.*

Romanos cecidiſſe in Hernico agro Vmillia, ac CCC. ex prædatoribus Æquorum, qui populabundi in finibus Romanis vagabantur, ab A. Po-

ſtumio

ſtumio Coſ. duo millia & CCCC. cæſos, ceteram multitudinem prædam agentem, quæ inciderit in Quintium, nequaquam pari defunctam eſſe cæde. Interfecta inde IV. millia, & exequendo ſubtiliter numerum, CC. ait & XXX. *Liv.* 3.

M. Manlium & Q. Sulpitium Conſules in eum annum. *Idem* 4.

Vna caſtra Magonis capta: ſeptem millia cæſa hoſtium; altero prælio eruptione pugnatum cum Aſdrubale, decem millia occiſa; quatuor millia trecentos triginta captos. *Idem* 35.

Majorum ſcorpionum ſex millia, minorum XIII. capta: Armem præfuiſſe Punico præſidio, deditumque Romanis. *Idem* 36.

Prædam Etruſcam, Ligurumque montanorum captivos Carthaginem portantes, captos tradit. *Idem* 38.

Captum Hannonem tradit. *Idem* 39.

Annibalem primo prœlio victum eſſe à Scipione, quo duodecim millia armatorum in acie ſunt cæſa; mille & ſeptingenti capti. Legatum cum aliis decem Legatis in caſtra ad Scipionem veniſſe, *Ibidem.*

Ipſum Syphacem in caſtra Romana ad colloquium veniſſe. *Idem* 38.

Intraſſe ſaltum Villium, quia recto itinere nequierit omnibus à rege inſeſſis, inſecutum vallem per quam mediam fertur Aous amnis ponte raptim facto in ripam, in qua erant caſtra regia, tranſgreſſum acie conflixiſſe, fuſum fugatumque regem, caſtris exutum, &c. *Idem* 42.

In prœlio Marcelli ſupra quadraginta millia hominum cæſa, & quingenta ſeptem militaria ſigna capta, & carpenta quadringenta triginta duo, & aureos torques multos. *Idem* 43.

Qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Quaternum millium pondo argenti vectigal in decem annos, triginta quaterna millia pondo & ducenta, præſens viginti millia pondo, Attalo abſenti Æginam inſulam, elephantoſque dono datos, & Rhodiis Stratoniceam Cariæ, atque alias urbes quas Philippus tenuiſſet: Athenienſibus inſulas datas Pharan, Imbrum, Delum, Scyron. *Ibidem.*

Supra XL millia hoſtium cæſa eo die. *Idem* 44.

Et in Siciliam navigaſſe delectus cauſa, C. Flaminium; & ex Sicilia Hiſpaniam petentem tempeſtate in Africam delatum, vagos milites de exercitu. P. Africani ſacramento rogaſſe, his duarum provinciarum delectibus tertium in Hiſpania adjeciſſe. *Idem* 45.

LX. milia militum fuiſſe in regio exercitu (Antiochi) XL inde millia cecidiſſe; ſupra V millia capta cum ſignis militaribus CCXXX. *Idem* 46.

Ludos ob dedicationem ejus (ædis matris magnæ Ideæ) factos primos ſcenicos fuiſſe, Megaleſia appellatos. *Ibidem.*

Duodetriginta millia hoſtium cæſa: capta tria millia & quadringentos: ſigna militaria CXXIV, equos mille ducentos triginta: carpenta ducenta quadraginta ſeptem: ex victoribus mille quadringentos octoginta quatuor cecidiſſe. *Ibidem.*

Rumorem celebrem Romæ fuiſſe, & pene pro certo habitum, recipiendi Scipionis adoleſcentis cauſa, Coſſ. L. Scipionem & cum eo P. Africanum in colloquium evocatos regis, & ipſos comprehenſos eſſe, & ducibus captis confeſtim ad caſtra Romana exercitum ductum, eaque expugnata, & deletas omnes copias Romanorum fuiſſe: ob hæc Ætolos ſuſtuliſſe animos, & abnuiſſe imperata facere, &c. *Idem* 47.

Ad

Ad quatuor millia captivorum qui belli minas timuerant, ex tota inſula reddita, eamque cauſam Fabio, cum rem nullam aliam geſſiſſet, navalis triumphi ab Senatu impetrandi fuit. *Ibidem.*

Non plus decem millia (in Olympo monte cæſa.) *Idem* 48.

Q. Scipioni Africano duo Q. Petilii diem dixerunt. *Ibidem.*

Placentiæ famoſam mulierem, cujus amore deperiret (L. Flaminius) in convivium accerſitam. Ibi jactantem ſe ſcorto inter cetera retuliſſe, quam acriter quæſtiones exercuiſſet, & quam multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos ſecuri percuſſurus eſſet. Tum illam infra eum accubantem negaſſe, unquam vidiſſe quemquam ſecuri ferientem, & pervelle id videre. Hic indulgentem amatorem, unum ex illis miſeris attrahi juſſum, ſecuri percuſſiſſe. *Idem* 49.

Q. Nævius Prætor ad duo millia hominum (veneficorum) damnavit. *Ibidem.*

Scipionem mortuum Appio Claudio, M. Sempronio Coſſ. *Ibidem.*

Annibalem hoc anno (DLLXI) deceſſiſſe: legatis ad eam rem ad Peruſiam miſſis præter T. Quintium Flaminium, cujus in ea re celebre eſt nomen, L. Scipione Africano, & P. Scipione Naſica Coſſ. *Idem* 38.

Numæ libros Pythagoricos fuiſſe. *Idem.* 50.

Attalum regis Eumenis fratrem legatum veniſſe Romam his Coſſ. ad deferenda de Perſeo crimina, indicandoſque apparatus belli. *Idem* 52.

Nec claſſe adjutum ab eo (Eumene) Prætorem eſſe, cum ſæpe eum literis accerſiſſet, &c. *Idem* 54.

CN. AV-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

CN. AUFIDIUS.

Hiſtoriam populi Romani Græce conſignavit, quam in Epitomen alius quis redegit.

CN. AVFIDII HISTORIA GRÆCA.

Cicero Tuſcul. 5.

AVFIDII EPITOMÆ.

Aremulum Silvium non fulmine ictum, ſed terræmotu prolapſum ſimul cum eo regiam in Albanum lacum. Poſt illum regnavit Aventinus Silvius. *Autor de origin. gent. Rom.*

L. CORNELIVS SISENNA

Vixit circa annum urbis IↃC LXVI. *Variis dignitatibus functus eſt. Præter alia multa, Hiſtoriarum libros condidit, in quibus optime & diligentiſſime verſatus eſt, ut Salluſtius teſtatur. Magnus fuit antiqui ſermonis amator.*

L. CORNELII SISENNÆ HISTORIARVM

LIB. I.

Si quæ celeriter ſolvi poterat in altum remulcat. *Non. Remulcare.*

Nocte conſumta poſtero die per incertas vias Æſerniam, inde Romam protinus profugerant.

LIB. II.

Et Marſi propius ſuccedunt, atque ita ſcutis projectis tecti, ſaxa certatim lenta manibus conjiciunt in hoſtes. *Macr. 6. 4.*

Vetus atque ingens erat arbor ilex, quæ circum pro-

projectis ramis majorem partem loci ſummi tegebat. *Ibidem.*

LIB. III.

Nolitote mirari quam deſperata voluntate ad unam belli faciendi viam. *Non. Nolitote.*

De virtute eorum accuſanda proloqui ſuperſederunt. *Non. Superſedere.*

Egregias & longe præſtantes, ac metuendas adverſariorum opes eſſe. *Non. Longe.*

Diſſipatis imbricum fragminibus, ac teſtis tegularum. *Non. Imbrices.*

Inermos armati, impeditos expediti ſine ullo ſuorum vulnere cunctos interficiunt. *Non. Expediti.*

Senatus autoritate ſagaria nunc. *Non. Sagaria.*

Mulierem miſſa fide ac pietate propter amoris nefarii libidinem exſtitiſſe. *Non. Mittere.*

Quod loca paluſtria quæ erant, ea alte multifariam confoſſa. *Non. Multifariam.*

Atque armis de vita certatim dimicare nitebantur. *Non. Certatim.*

Romanos impetu ſuo protelant, projectos perſequuntur. *Non. Protelare.*

Diſpalati ab ſignis, digreſſi omnes ac diſſipati. *Non. Diſpalare.*

Periclitantur tormenta ac tela, multaque genera machinamentorum. *Non. Periculum.*

Signum nactus à Papio, quod inter eos tolli convenerat. *Non. Convenire.*

Omnia quæ diximus loca ſtatim potitus. *Non. Accuſativus pro Ablativo.*

Protinus agros populabundus ad Nuceriam convertit. *Non. Populat.*

Agilem dari facilemque victoriam, neque foſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſas aut vallum remoraturum. *Nonius*, *Agilem.*

Convictus tamen ex tempore ſingula conſtituit, & ſicut ſteterant, manipulos obverti juſſit. *Nonius*, *Manipuli.*

Ac poſt armatos funditores & ſagittarios ponit. *Nonius*, *Funditores.*

Sparis ac lanceis eminus peterent hoſtes. *Nonius*, *Sparus.*

Galli materibus, Suevi lanceis configunt. *Nonius*, *Lancea.*

Alii ſaltui ac velocitati certare. *Nonius : Dativus*, *pro Ablativo.*

Poſtquam ſonu ſignorum prœlium magno cum clamore virorum commiſſum eſt. *Nonius*, *Sonus.*

Adoriuntur adverſos, ut apertis lateribus. *Nonius*, *Apertum.*

Et inde equum concitatum princeps ad hoſtium permittit aciem. *Nonius*, *Permittere.*

Quod fortaſſean ex voluntate ſua ſumma cum claritudine celeriter confeciſſet. *Non. Claritudo.*

Sublatus lætitia nimia, atque impotentia animi commotus. *Nonius*, *Impotentiam.*

Poſt villarum macerias ac parietinas quinque cohortes in inſidiis reliquit. *Non. Maceria.*

Occulte tacitique advenientium cohortium præſtolari occipiunt. *Nonius*, *Præſtolari.*

Iiſdemque temporibus Æſernini duplici foſſa valloque circumdati, frumento adeſo, quod ex areis in oppidum portatum eſt. *Non. Adeſum.*

Requieſcendi ſpatium nacti, condenſiores manipulatim reſiſtere hoſtibus inſtituiſſent. *Nonius*, *Manipulatim.*

Poſt principia paulatim recedunt, atque inde cum paucis fugæ ſe mandant. *Nonius*, *Mandare.*

Ad

Ad binum millium numero ſauciis utrimque factis. *Non. Binum millium numero.*

Partem cohortium propter mare collocat in litore. *Nonius, Propter.*

Otacilium Legatum cum ſcaphis ac lembis. *Nonius, Lembus.*

Præter catapultas ſedecim, quatuor baliſtas, viginti plauſtra, coriis ac minoribus ſagittis onuſta. *Nonius, Catapultas.*

Longius ſcorpius, catapultas concitat. *Nonius, Scorpio.*

Manuales lapides diſpartit, propterea quod is ager omnis ejuſmodi telis indigebat. *Non. Tela.*

Servulum ejus præmio libertatis inductum magno cum tumultu conventum in populum produxit armatum. *Nonius, Populum.*

Tum ſubito tacuit, atque metu & ſuſpicione propriam capere non poterat quietem. *Nonius. Proprium.*

Baſſus aſſiduitate indulgitate victus. *Nonius. Indulgitate.*

L. Calpurnius Piſo ex Senaticonſulto duas novas tribus. *Nonius, Senatus & Senati.*

LIB. IV.

Quondam Sabini feruntur voviſſe, Si res communis melioribus locis conſtitiſſet, ſe verſacrum facturos. Quo voto damnati, fetum omnem dicuntur ejus anni ſtatim conſecraſſe. *Nonius, Verſacrum.*

Perfuſe atque abunde ſemper uſi magnum pondus auri & argenti. *Nonius, Abunde.*

Vtrumne Divi cultu erga ſe mortalium læciſcant, an ſupernæ gentes humana neglegant. *Nonius, Lætiſcere.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Nam clandeſtina celeriter tranſigi; apud notos cogitata dici decet, non explanari .... crebritudine. *Nonius, Crebritudinem.*

Ipſi legati concubia nocte oppido digreſſi, jam ſupra hoſtium munitionem ſuccedunt. *Non. Concubia nocte.*

Itaque poſtero die Legatos Iguvium redeuntes apiſcitur. *Non. Apiſci.*

C. Titinius quidam, cui minus proprietas mentis ab natura tradita videretur, primo ante teſtudinem conſtitit: deinde apud Conſulem cauſam atque excuſationem præferre cœpit. *Nonius, Teſtudines.*

Tum poſtquam apud Iguvinos ac Peruſinos ejus facti mentionem projecit. *Non. Projicere.*

De contrario ſilentium oritur. *Non. Silentium.*

Impedimentum omne de cunctis itineribus amoliuntur. *Non. Amoliri.*

Iumenta, pecuda, locis trepidare compluribus. *Non. Pecuda.*

Quod hoſtem non dubitatim cum pluteis ac ſcalis iter facere cernebat. *Non. Dubitatim.*

Formidine oppreſſus, quod humilem cæmentis inſtructũ oppidi murum ſciebat. *Non. Cæmenta.*

Populabundus agros ad oppidum pervenit. *Gellius* 11. 15.

Armati dextera ducti, magiſque in latitudinem diſcedunt. *Non. Diſcedere.*

Multitudinem hoſtium procul conſtare viderunt. *Non. Conſtat.*

Tum in muro virile ac muliebre ſexus, populi multitudine omni collocata. *Non. Sexus neutri generis.*

Cuſtodiæ in muro ſtatuuntur cataphractorum. *Non. Cataphracti.*

Fal-

Falces injectas comminuunt, pluteos propius collocatis harpagis dejiciunt è turribus. *Nonius, Falces.*

De quibus partim malleolos, partim faſces ſarmentorum incenſos ſupra vallum frequentes. *Non. Malleoli.*

Funes expediunt, clauſtra foribus impoſita periclitantur. *Non. Expedire.*

Multi præmiſſis armis ex ſummo ſe permitterent. *Non. Permittere.*

Multi plagis adverſis icti & congenulati, Romanis præcipitatis, ipſi ſupra voluti in caput. *Nonius, Congenulare.*

Neque porta, neque ullum foramen erat quo poſſet eruptio fieri. *Non. Foramen.*

Cohors una poſt concitata, qua murus erat interruptus, evadit. *Non. Evadere.*

Submoti, & intra mœnia rurſum coacti. *Non. Cogere.*

Vltro citroque integrant in oppido cædem. *Non. integrare.*

Quid in rempublicam ſuam maxume conducere videretur. *Non. Conducere.*

Denique cum variis voluntatibus incerta civitas trepidaret. *Non. Civitas.*

Terrore perturbatam multitudinem ſubigunt. *Non. Subigere.*

Ab armis te recedere, præſidia de locis deducere. *Non. Deducere.*

Id me neque metu, neque calamitatis neceſſitudine inductum facere. *Non. Neceſſitudo.*

Agmen perturbatum pedites inſinuant, ac loco commovent. *Non. Inſinuari.*

Duæ cohortes de ſubſidio procedunt atque equites protelant. *Non. Protelare.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Exercitum diſpartiunt, ad confligendum ſe componunt. *Non. Componere.*

Iaculis celeriter comſumtis ad gladios certationem revocaverunt. *Nonius, Certatio.*

Alii materibus aut lanceis, tamen medium perturbant agmen. *Non. Lancea.*

Galli contra magno cum molimento, ac perpetuo ſono procedunt. *Non. molimentum.*

Conglobati, & collecti concrepant armis. *Non. Crepare.*

Impedimenta collocant omnia, conſtruunt carros, & ſarraca crebra diſponunt. *Non. Carra.*

Simul & tormenta contenduntur. *Non. Contendere.*

Prætor feſtinatim de caſtellis ad caſtra maxume pedites conduxit. *Non. Feſtinatim.*

Denique exinanitis caſtris, Romani qui clauſo ſe loco potuerant expedire. *Non. Exinanita.*

Pleriſque inermis in caſtra perfugiunt. *Non. Inermis, pro inermibus.*

Caſtra de planitie convertit in montes, ut crebro ferculis protinus procedundo, poſſet intra fines Æſculapiorum pervenire. *Non. Protinus.*

Et partim fera vite, partim lauro & arbuſto, ac multa pino ac myrtetis abundant. *Non. Fera vite poſitum pro agreſti.*

Victoribus proprie ſpem, victis adverſæ fortunæ majorem formidinem objecit. *Nonius, Proprium.*

Popedius opinione fruſtrata. *Non. Opinio.*

Quod oppidum tumulo in excelſo loco propter mare parvis mœnibus inter duas fluvias intra Veſuvium, collocatum. *Non. Fluvius femin.*

Transgreſſus fluviam, quæ ſecundum Herculaneum ad mare pertinebat. *Non. Ibidem.*

Et

Et prope mediam ad finem ripæ pervenerant. *Non. Finis femin.*

Subito mare ſubhorreſcere, cæcoſque fluctus in ſe provolvere leniter cœpit. *Non. Cæcum.*

Dum priſtinum vitium apud ignem per ſudorem corpore exhauſerunt. *Nonius, Apud.*

Innoxios trementibus artubus repente extrahit, ſiſtitque in labro ſummo fluminis, cœlo albente. *Nonius, Labra, margines vel fines.*

Macerata gravia bellica manipulorum. *Nonius, Manipuli.*

Baliſtas quatuor talentarias. *Non. Baliſtæ.*

Proræ actuariæ, trahi grandes, ac faſeli primo. *Nonius. Faſelus.*

Naveſque triginta biremes ac totidem myoparones. *Non. Myoparones.*

Puppes aceto madefactis centonibus integuntur, quos ſupra perpetua claſſi ſuſpenſa cilicia obtenduntur. *Non. Centones, &, Cilicia.*

Quibus occiſis actuarias ad viginti, naves item complures onerarias incendunt. *Non. Onerarias, & Actuarias.*

Ego illos malos & audaces ſemper enixim contra fortunas atque honores hujus ordinis, omnia feciſſe ac dixiſſe ſentio. *Non. Enixim.*

Eos qui hoc malum publicum clandeſtinis conſiliis comparaverunt. *Non. Comparare.*

Qui tamen quibus litibus fœdera majorum ſuum diſſoluta. *Non. Accuſativus ſingularis pro genitivo plurali.*

Armis, equis, commeatibus nos magis juvarunt, exleges & minus honore dignos putabitis? *Non. Exleges.*

Tamen Tudertibus Senaticonſulto & populi dat civitatem *Non. Iuſſo.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Milites, ut lex Calpurnia conceſſerat, virtutis ergo civitate donati. *Non. Ergo.*

Lucium Memmium, Socerum Gai Scribonii, Tribunum plebis, quem Marci Livii conſiliarium fuiſſe callebant, & tunc Curionis oratorem. *Non. Callet ſignificat ſcit.*

Quoniam neque mea lex, neque interceſſio, poſſe videtur illorum dementem reprimere audaciam. *Non. Lex.*

Cum complures menſes barba immiſſa & intonſo capillo, lugubri veſtitu, populum vicatim flens una cum liberis circumiret, imperitum ſuſcitat vulgum. *Non. Mittere, & Vicatim.*

Neque ætatis granditatem, neque ea merita, nec ordinis honeſtatem aut dignitatem ſibi eſſe excuſationi. *Non. Granditatem.*

Iudicium falſe factum. *Cariſ. 2.*

Ciſtaſque quæ erant legum ferendarum gratia paratæ, dejecerunt. *Non. Ciſta.*

Idemque perſeveraverunt, uti lex perveniret ad Quæſtorem, ac judices quos vellent inſtituerent, præfeſtinatim & cupide. *Non. Præfeſtinatim.*

LIB. VI.

Nos una æſtate in Aſia & Græcia geſta literis idcirco continentia mandavimus. Ne vellicatim aut ſalutatim ſcribendo, lectorum animos impediremus. *Gell. 12. 15. Non. Salutatim.*

Quam maxume celeratim poterat in inſidiis ſuos diſponit. *Gell. Ibidem. Non. Celeratim.*

Marius oſtio Liris evehitur, atque Ænutiam ſuos continuatur. *Non. Continuare.*

Romanos inferendæ pernici cauſa veniſſe. *Gell. 9. 95. Non. Pernici.*

LIB. VIII.

Cælum caligine ſtat. *Nonius, Stat.*

LIB. XII.

Procul ſibilus ſignificare conſuli cœpit. *Priſc. 6.*

LIB. XIV.

Multi populi, plurimæ conciones Dictaturam omnibus animis & ſtudiis ſuffragaverunt. *Non. Refragabunt.*

EX INCERTIS.

Vrbe condita juxtim Numicium flumen obtruncatur. *Nonius, Iuxtim pro Iuxta.*

Tanto plures paſſim diſpalantur. *Non. Diſpalare.*

Hoſtes loca ſuperiora potiti. *Non. Potitus loca.*

Simul & Senati conſultis clariſſumis amplificati. *Non. Senatus.*

Vitam cum dolore & inſigni cruciatu carnificatus amiſit. *Priſc. 8.*

Sic in eam paludem multi piſcium ſaliendorum cauſſa navibus ſemionuſtis commeant. *Idem 10.*

Curſim. Properatim. *Gell. 12. 15.*

Solum Antenorem prodidiſſe Ilium. *Servius, Æneid. 1.*

Latino agrum conceſſum Trojanis. *Idem 11.*

Cum Sulla in agro Nolano immolaret ante Prætorium, ab infima ara ſubito anguis emergeret, cum quidam C. Poſtumius aruſpex oraret illum, ut in expeditionem exercitum educeret. Id cum Sulla feciſſet, tum ante oppidum Nolam florentiſſima Samnitum caſtra cepit. *Cic. de divinatione 1.*

Cæciliæ Q. filiæ ſomnio modo Marſico bello templum eſt à Senatu Iunoni Soſpitæ reſtitutum. Quod quidem ſomnium mirifice ad verbum cum re conveniſſe. *Ibidem.*

Somniis credi non oportere. *Ibidem.*

Initio belli Marſici, & Deorum ſimulacra ſudaviſſe, & diſceſſiſſe cælum, & ex occulto auditas eſſe voces quæ pericula belli nuntiarent, & Lanuvii clypeos, quod aruſpicibus triſtiſſimum viſum eſſe, à muribus eſſe deroſos. *Ibidem.*

Prœlio quo ad Ianiculum adverſus Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein cognito facinore, ſe ipſum interfecit. *Tacitus Hiſtor.* 3. 3.

Aræ, id eſt, ſaxa, inter Africam, Siciliam & Sardiniam, & Italiam, à Siſenna Propitiæ vocantur. *Servius, Æneid.* 1.

L. CORNELIUS SISENNA.

Scipionis Africani, & belli Numantini ætatem proxime contingit. Multa ſcripſit. Magnus antiqui Sermonis amator. Author optumus, & diligentiſſimus à Salluſtio nominatur.

L. CORNELII SISENNÆ MILESIARVM

LIB. II.

Non dignus in quem debeam Satyram calente vi adingerere. *Idem.*

LIB. XIII.

Niſi cominus excidiſſet, Quanti dantur, Tanti, inquit, Olympias. Simul hæc dicens, ſuavium dedit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

dedit, ut ſcilicet ſubſonaret quanti pretii. *Cariſius 2.*

Proin dato aliquid quod domi habebis, inquit, quod tibi non magno ſtabit. *Ibidem.*

Confeſtim ſecuta eſt. *Ibidem.*

Eamus ad ipſum, atque ipſe commodo de parte ſuperiore deſcendebat. *Ibidem.*

Obviam venit. *Ibidem.*

Teiſtuc heſterno quoque hæſiſſe oportuerat, Ariſtæe. *Ibidem.*

Quid nunc os tuum ſcalpis? quid tergiverſaris, nec bene naviter is? *Ibidem.*

Nocte venimus. *Ibidem.*

Vt eum penitus utero ſuo recepit. *Ibidem.*

COMMENTARIVS IN PLAVTVM.

IN AMPHITRVONEM.

Examuſſim pro examinato. Amuſſis enim eſt tabula rubricata, quæ dimittitur examinandi operis gratia, an rectum opus ſurgat. *Ibidem,*

Quæcunque nomina *E* litera ablativo ſingulari terminantur, *I* litera finita adverbia fiunt, ut mani, luci.

Tractim pro lente. Tuatim, ut noſtratim. *Ibidem.*

His quatuor generibus quintum accedit. *Rufinus de metris.*

De genere verſuum qui non ſunt ejuſmodi. *Ibidem.*

IN AVLVLARIAM.

Hæc ſcena anapæſtico metro eſt, ſed conciſa ſunt, ut non intelligas. *Ibidem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

IN CAPTIVOS.

Hic ornatu. *S* literam metri cauſſa omiſit. *Ibidem.*

IN POENVLVM.

Halonium Pœni dicunt Deum, & producenda ſyllaba metri gratia exigit jambum. *Ibidem.*

IN RVDENTEM.

Fuvit. extenta prima ſyllaba metri cauſa. *Ibidem.*

Habiliore metro uſus eſt, ut ſolet in mulierum oratione. *Ibidem.*

Latronem producit metri cauſſa. *Ibidem.*

EX INCERTIS.

Aſſentio. *Varro de L. Lat. 7. Quintil. 1.*

Mediterrea. *Feſtus, Mediterrea pro Mediterranea.*

Patres familias. *Cariſ. 10. Varro 7.*

M. TERENTIVS VARRO,

Togatorum omnium doctiſſimus, maximus ſcrutator Romanæ antiquitatis, in hiſtoria Romana multa præſtitit. Præter annales aliud opus ſcripſit, cui titulum fecit, Siſenna, *ſive* de Hiſtoria.

M. TERENTII VARRONIS ANNALIVM

LIB. III.

Nummum argenteum conflatum primum à Servio Tullio dicunt. Is quatuor ſcriptulis major fuit quam nunc eſt. *Cariſ. 1.*

Q. HOR-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Q. HORTENSIUS ORTALUS

Æqualis Ciceronis fuit. Annales compoſuit, in quibus ingenium & eloquentiam maximam probavit.

Q. HORTENSII ORTALI ANNALES.

Fannium qui ſcripſit hiſtoriam, generum eſſe Lælii. *Cicero ad Atticum* 12.

De virtutibus Minatii Magii. *Velleius* 2.

ORATIO PRO C. RABIRIO.

Cicatricum mearum. *Cariſ.* 1.

ORATIO PRO C. VERRE.

Quintil. 10.

POEMATA.

Gell. 19. 9.

EX LIBRIS INCERTIS.

Abuſis jam ab omnibus locis. *Priſc.* 8.

Cervicem. *Quintil.* 8.

T. POMPONIUS ATTICVS

Annales Imperii Romani ſcripſit, breviter & perdiligenter omnia exſequutus, ut ait Tullius, cum quo familiariſſime vixit.

T. POMPONII ATTICI ANNALES.

Quibus Coſſ. Carneades & ea legatio Romam venerit. *Cic. ad Atticum* 12.

Duos Tribunos plebis primum creatos eſſe. *Pedianus in Cornelianam.*

Antiochi regis filio obſidi domum publicè ædificatam, quæ poſtea dicitur Lucillii poëtæ fuiſſe. *Idem, in Piſonianam.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Romam conditam Olympiadis ſextæ anno tertio. *Solinus. Polyhiſtor.*

DE ROMANIS FAMILIIS LIBRI.

Nepos in vita.

DE CONSVLATV CICERONIS LIBER GRÆCVS.

Ibidem.

CORNELIUS NEPOS

Ejuſdem itidem cum Tullio ætatis. Varia ſcripſit Chronica Romana, & item exempla paſſim excerpta, & uti videtur, ſub titulos certos digeſta.

CORNELII NEPOTIS CHRONICORUM

LIB. I.

Homerum vixiſſe ante Romam conditam annis circiter centum & ſexaginta. *Gell.* 17. 21.

Archilochum Tullo Hoſtilio Romæ regnante jam tum fuiſſe poëmatis clarum. *Ibidem.*

M. Manlius damnatus capitis verberando necatus eſt. *Ibidem.*

EXEMPLORVM

LIB. II.

A virgine Veſtale. *Cariſ.* 1.

LIB. V.

Multis in Senatu placuiſſe, ut ii qui redire nollent, datis cuſtodibus ad Hannibalem deducerentur, &c. *Gell.* 7. 18.

DE

DE VIRIS ILLVSTRIBVS

LIB. II.

Subinde. *Cariſ.* 2.

LIB. XV.

Partum. *Idem* 1. *l.* XVI.
A fratre patruele. *Ibidem.*

DE VITA CATONIS MAJORIS, ad T. Pomponium Atticum, LIBER.

Nepos l. 11. *De vita excellent. Imperat.*

DE DISCRIMINE LITERATI ET ERUDITI, LIBELLUS.

Literatos quidem vulgo appellari eos, qui aliquid diligenter, & acute, ſcienterque poſſint aut dicere, aut ſcribere: cæterum proprie ſic appellandos poëtarum interpretes, qui à Græcis Grammatici nominantur, eoſdem Literatores vocitatos. *Suet. de illuſtr. Grammat.*

EX INCERTO.

Græcam hiſtoriam Albini cum legiſſet M. Cato, Næ, tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluiſti culpam deprecari, quàm culpa vacare, &c. *Gellius* 11. 7.

EPISTOLA AD CICERONEM.

Tantum abeſt ut ego magiſtram eſſe putem vitæ philoſophiam, beatæque vitæ perfectricem, ut nullis magis exiſtimem opus eſſe magiſtris vivendi, quam pleriſque qui in ea diſputando verſantur. Video enim magnam partem eorum qui in ſchola

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

de pudore & continentia præcipiant argutiſſime, eoſdem in omnium libidinum cupiditatibus vivere. *Lactantius* 3. 15.

DE VITA CICERONIS. LIB. I.

Ciceronem tres & viginti annos natum primam cauſam judicii publici egiſſe, Sextumque Roſcium patricidii reum defendiſſe. *Gell.* 15. 28.

EX INCERTIS.

Ædis Matris eſt Circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio. *Priſc.* 8.

Me juvene violacea purpura vigebat; cujus libra denariis centum veniebat, nec multo poſt rubra Tarentina. Huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter Ædilis Curulis primus in prætexta uſus, improbabatur: qua purpura quis non jam tricliniaria facit? *Plinius* 9. 39.

Eudoxum quendam ſua ætate, cum Lathyrum regem fugeret, Arabico ſinu egreſſum, Gades uſque pervectum. *Idem* 2. 67.

Q. Metello Celeri, C. Afranii in conſulatu collegæ, ſed tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii cauſa navigantes tempeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. *Ibidem.*

Fauces Oceani patere latitudinis, ubi minimum, VII. millia paſſ. ubi vero plurimum, X. mill. *Idem* 3.

Melpum opulenta præcipuum ab Inſubribus, & Goiis, & Senionibus deletum eſt eo die quo Camillus Veios cepit. *Ibidem.* 17.

Iſtro ex adverſo Padi fauces, contrario eo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

rum percuſſu mari interjecto dulceſcente. *Ibidem* 18.

Alpes in latitudinem patere c. mill. paſſ. *Ibidem* 19.

Ab Tingi aliam à colonia Iulia. *Idem* 5, 1.

Inter pontum & Caſpium mare intereſſe CL. mill. *Idem* 6. 11.

Cernem inſulam abeſſe ex adverſo maximè Carthaginis à continente paſſus mille. *Ibid.* 31.

Præcipuam autoritatem fuiſſe lupo & aſellis. *Idem* 9. 17.

Turdos paullo ante cœptos ſaginari: ciconias magis placere quam grues. *Idem* 10. 23.

Loton brevem eſſe. *Idem* 13. 17.

Vinum expreſſum loto ultra denos dies negat durare, baccaſque contuſas cum ſiliqua ad cibos doliis condi. *Ibidem.*

Scandula contectam fuiſſe Romam uſq; ad bellum Pyrrhi, annis quadringentis LXX. *Idem* 16, 10.

Ante Sullæ victoriam duo tantum triclinia Romæ fuiſſe argentea. *Idem* 13. 11.

Cleophantum pictorem ſecutum in Italia Demaratum, Tarquinii Priſci Romani regis patrem. *Idem*. 35. 3.

Primum Romæ parietes cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in Cœlio monte Mamurram Formiis natum, equitem Romanum. Eum primum totis ædibus nullam niſi è marmore columnam habuiſſe, omnes ſolidas è Cariſtio aut Lunenſi. *Idem* 36. 6.

Magno fuiſſe miraculo cum P. Lentulus Spinter amphoras ex onyche, & urceos magnitudine cadorum oſtendiſſet: poſt quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine columnas vidiſſe. *Ibidem* 7.

Romam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Romam conditam Olympiadis VII. anno ſecundo. *Solinus 2.*

Annibal Marcelli reliquias in argenteam conditas urnam, injecta aurea corona, remiſit ad filium. Quum autem inferentes urnam Numidæ quidam delati molirentur eam auferre, repugnantibus illis, vi eripuerunt, projeceruntque oſſa. Quo nuntiato ad adſtantes Annibal: quam nihil, inquit, poteſt fieri invito Deo. Numidas inde ſupplicio affecit, neque ultra deferendorum oſſium, vel colligendorum fuit ei cura. *Plutarch. in Marcello.*

Fuſum fugatumque aliquot pugnis à Marcello Annibalis exercitum. *Ibidem.*

Non ſenio vel morbo Lucullo mentem motam, ſed quod veneno eſſet à liberto Caliſthene potionatus. Dediſſe Caliſthenem illi venenum, ut impenſius ab eo diligeretur, quod amatorium exiſtimabat eſſe; at ita id ſolviſſe & alienaſſe mentem ejus, ut viventis etiam procuraret negotia frater. *Idem in Lucullo.*

Non Craſſi, ſed Bruti, qui de Luſitanis triumphaverat, Caium Gracchum filiam in matrimonio habuiſſe. *Idem, Graccis.*

Primus omnium libertinorum ſcribere hiſtoriam orſos, non niſi ab honeſtiſſimo quoquo ſcribi ſolitam. *Suet. de claris Rhetor. de L. Octacilio.*

Non amplius ter bibere eum ſolitum ſupra cenam in caſtris apud Mutinam. *Idem, In Auguſto.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

L. FENESTELLA

Itidem ævo Auguſtæo vixit, & ſcripſit. Annales memorantur. Falſo huic tribuitur Libellus de Magiſtratibus Romanis, qui genuinum auctorem habet Dominicum Floccum Florentinum.

L. FENESTELLÆ ANNALIVM

LIB. II.

Et quædam extra præſente ſuis, quædam abſente projeciſſent. *Nonius, Præſente nobis.*

LIB. XXII.

Itaque ut magiſtratum Tribuni inierunt, C. Cato turbulentus adoleſcens & audax, nec imparatus ad dicendum, initionibus aſſiduis invidiam & Ptolomeo, qui jam profectus ex urbe erat, & P. Lentulo Conſuli paranti jam iter, concitare ſecundo quidem populi rumore cœpit. *Nonius, Rumor.*

EX INCERTO.

Faſcem pectoralis reticulus. *Idem, Reticulum maſcul.*

EPITOMARVM

LIB. II.

Quemadmodum Cæſar à piratis captus ſit, utque eos ipſe poſtea ceperit, & decollaverit. *Diomedes* 1.

EX INCERTIS.

Fruſtratus igitur à ſpe, devictus in caſtra ſe recepit. *Priſc.* 8.

Apud quem vadatus amicitiæ nodulo tenebatur. *Fulgent. Vadatus, obſtrictus.*

Æmi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Æmiliam virginem XV. Kal. Ianuar. eſſe damnatam. *Macr.* 1. 10.

Sequebantur eum diem Saturnalia. *Ibidem.*

Poſtero autem die, qui fuit XIII. Kal. Ianuariarum, Licinam virginem ut cauſam diceret, juſſam. *Ibidem.*

Defenſus eſt Catilina à M. Cicerone. *Pedianus in Catil. & Antonium.*

Rutilium Attilium Nudum appellatum, ſocerum Piſonis patris. *Idem, in Piſon.*

Ad XIV. Kal. Februar. Milonem Lanuvium profectum. *Idem in Milon.*

Ciceronem ſexto viceſimo ætatis anno pro Sex. Roſcio dixiſſe. *Gell.* 15. 28.

Annum vertentem Romæ ab initio XII. menſium fuiſſe. *Cenſorin. de die nat.*

Romæ pugnaſſe (elephantos) primum omnium in Circo Claudii Pulcri ædilitate curuli, M. Antonio, A Poſtumio Coſſ. anno urbis DCLV. *Plin.* 8. 7.

Togas raſas Phrygianaſque divi Auguſti noviſſimis temporibus cœpiſſe. *Ibidem* 48.

Nomen his (mullis) à colore mulleorum calceamentorum datum. *Idem* 9. 17.

Oleam omnino non fuiſſe in Italia, Hiſpania, atque Africa, Tarquinio Priſco regnante, ab annis populi Romani CLXXXIII. *Idem* 15. 1.

Calpurnium & Manlium, qui Legatus C. Marii fuerat Iugurthino bello, (annulos ferreos habuiſſe.) *Idem* 30. 1.

Repoſitoriis argentum addi ſua memoria cœptum. Sed ea teſtiudinea tum in uſu veniſſe. Ante ſe autem paullo lignea rotunda ſolida, nec multo majora quam menſas fuiſſe. Se quidem puero quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cœpiſ-

cœpiſſe. Mox additum argentum in angulis, lineaſque per commiſſuras. Tympana vero ſe juvene appellata ſtateras & lances, quas antiqui magidas appellaverant. *Idem* 33. 11.

TANVSIVS GEMINVS

Ciceronis amicus fuit. Annales condidit.

TANVSII GEMINI ANNALES.

Conjuraſſe Cæſarem cum M. Craſſo conſulari, item P. Sulla & P. Autronio. *Suet. in Iulio c.* 9.

Catonem decernente victoriæ cauſa ſupplicationem Senatu pro ſententia dixiſſe, Cæſarem barbaris dedendum ad expiandum à violato jure gentium civitatem, & ad piaculum in autorem vertendum. *Plutarch. in Caſare.*

DOMITIVS

Incertæ ætatis ſcriptor; inter veteres Hiſtoricos memoratur.

DOMITII LIB. I.

Non orbes farreos, ſed menſarium vice ſumendi cibi gratia apium, cujus maxima erat ibidem copia, fuiſſe ſubſtratum, quod ipſum conſumtis aliis eduliis eos comediſſe. Ac poſt ſubinde intellexiſſe illas eſſe menſas quas illos comeſturas prædictum eſſet. *Autor de origine gent. Rom.*

Sorte Apollinis Delphici monitum Æneam, ut Italiam peteret, ubi duo maria inveniſſet, prandiumque cum menſis comeſſet, ibi urbem uti conderet. *Ibidem.*

CN.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

CN. EGNATIVS VERINVS

Itidem obſcuræ ætatis. A primis urbis initiis Hiſtoriam contexuiſſe videtur.

EGNATII
LIB. I.

In ea contentione non modo Remum non eſſe occiſum, ſed etiam ulterius à Romulo vixiſſe tradit. *Ibidem.*

M. OCTAVIVS

Quoque eſt inter priſcæ Hiſtoriæ auctores. De ætate ejus, & ſcriptis itidem non conſtat.

M. OCTAVII
LIB. I.

Cum interim immolata ſue in litore ſacrificium perageret, traditur forte advertiſſe Argivam claſſem, in qua Vlyxes erat: cumque vereretur, ne ab hoſte cognitus periculum ſubiret, itemque rem divinam interrumpere ſummum nefas duceret, caput velamento obduxiſſe, atque ita pleno ritu ſacra perfeciſſe. Inde poſteris traditum morem ita ſacrificandi. *Ibidem.*

Amulium patrium Rheæ ſacerdotis amore captum, nubilo cælo obſcuroque aëre cum primum illuceſcere cœpiſſet, in uſum ſacrorum aquam petenti inſidiatum, in luco Martis compreſſiſſe eam: tum exactis menſibus geminos editos. Quod cum comperiſſet, celandi facti gratia per ſcelus concepti, necari juſſit ſacerdotem, partum ſibi exhiberi: Tumque Numitorem ſpe futurorum, quod hi, ſi adoleviſſent, injuriarum ſuarum quandoque ultores futuri eſſent, alios pro eis ſubdidiſſe, illoſque ſuos veros nepotes Fauſtulo paſtorum magiſtro dediſſe nutriendos. *Ibidem.*

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

FLORILEGIVM LOCVTIONVM SALLVSTIANARVM.

ABunde eſſe. 14. 44, 58
Actu promtus. 177
Ad hoc. 9, 11, 17, 19, 24, & ſæpe.
Ad ſe verſum. 94, 101
Ad tempus, idem quod tempori & in tempore. 102.
Ad urbem. 19
Advolvi genua. 180
Ægritudo. 110
Æqua manu diſcedere è prœlio. 25
Æmulus facta conſultaque. 164
Æquum bonumque. 76, 147
Æſtas nova, adulta, præceps. 184
Æſtumare aliquid ex aliquo. 7
Ætatem agere. 3, 25, 44, 49, 107. & ſæpe.
Ætatem habere procul à rep.
Agere, abſolute. 138
Agere ætatem in excelſo. 34
Agere ætatem per ignaviam. 47
Agere pro victore. 126
Agere vitam in obſcuro. 32
Agitare imperium. 6
Agitare lætitiam. 30
Agitare mente. 13
Agitare pacem. 57
Agitare præſidium. 92, 115
Agitare remp. 24
Agitare, ſimpliciter. 158, 196.
Alia omnia, id eſt, diverſa, contraria. 29
Aliena mens. 23
Alienus conſilii. 26

Alius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Alius poſt alium. 98
ex Alto. 195
Alteri alteros vincere. 81
Amat fieri. 55, 176
Amplificare. 197
Amplius duobus millibus, opinione. 42, 89
Amplius annos XXX. 45
Animo valere. 54
cum Animo ſuo reputare, volvere, cogitare, agitare, trahere, 55, 103, 111, 113, 121, 134, 195
Ante capere. 9, 20, 41, 64, 87
Antevenire. 117, 127
Anxie ferre, agitare. 100, 202
Anxius curis, &c. 177
Ardens in cupiditatibus. 4
Arduum, χαλεπὸν. 4
Aſſidere urbem. 165
Aſpera fœdaque evenire, & *aſperum* tali ſignificatu ſæpius. 17
Atque, pro, *quam.* 24
Atrox animi. 152
Atterere alterius pudorem. 10
Audaciter. 154
Audio, tale quid factum, &c. 171
Averſari aliquem. Ibid.

B

Belli domique. 81, 174
Bonum & æquum. 60
Bonum honeſtumque. 51, 69, 110
Bonum publicum. 197
Bonus bello.

C.

Caſtellani. 121
Caſus, pro, *occaſio.* 67, 93
Circumventus difficultatibus. 50
Circumventus neceſſitudinibus. 15
Claritudo. 47, 51
Clemens, pro, *non nimius.* 65
Cognomen ex virtute. 49
Comperta res pro rei magnitudine. 15
Comperto rem talem factam, &c. 171
Competere lingua, auribus, animo. 148
Cõpos animo, lingua. 176
ex Compoſito. 152
Concedere ætati. 143
Concedere in jus, poteſtatem, ditionem. 13
Concedere in nomen & gentem imperantium. 63, 160

Con-

Concedere naturæ. 57
Conditio. 161
Conſilium habere. 96
Conſtratus telis locus. 129
Conſuetudo ſtupri. 15
Conſuetum, pro, *familiare.* 112
Conſultare in mediū. 168
Conſultare reip. 5
Contendere fallaciis. 7
Convenæ. 168
Convertit, abſolute. 5
Coopertus flagitiis. 15
ex Copia rei facere. 79, 126
pro Copia rei facere. 119
Creditum abjurare. 17
Cujus, ſimpl. pro *cujus gratia.* 28
Cultus pueritiæ. 105
cum Cura dicere. 182
Curare, abſolute, 84, 93. & ſæpe
in Cuſtodiam traditi. 32

D.

Dare victos hoſtes. 95
Decebat victoribus. 149
Decoribus equis & armis. 157
Deformatus ærumnis. 56
Dehoneſtamentum. 142
Deſcendit in pectus. 54
Deſiſtere actione. 153
De integro. 97
De improviſo. 18, 78, 126, 134
Detrectare, pro *facere ut quis male audiat.* 90
Diei veſper erat. 88
Degredi monte. 86
Diſcordioſus. 100
Doctus literis Græcis, Latinis. 16
Dolens ejus caſum. 25
Dolentia alicui. 111
Domi bellique. 174
Domi, foris. 14
Domi militiaque. 6, 19, 40, 56, 72, 138, 199
Dubium habere. 159
Ductare exercitū. 7, 12

E.

Egere, cū accuſat. 126
Egreſſus ad ſummum montis. 121
Emori per virtutem. 13
Equidem ſcitis. 43
Equis, viris. 202
Eſcendere. 125
Evenire aſpera fœdaq; 17
Ex alto. 195
Ex animi ſententia, formula antiqua. 114
Ex commodo quid facere. 110
Ex compoſito. 113
Ex conſcientia timere. 97
Ex copia rerum ſtatuere. 79, 126

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Ex improviſo. 58,89
Ex inopia conſilium capere. 91
Ex lubidine. 146,194
Ex lubidine facere. 194
Ex lubidine uti. 81,90
Ex ſentẽtia. 82,135,137
Ex vero. 6
Ex virtute cognomen. 49
Ex voluntate. 17, 136
in Excelſo. 194
Exercere ſe aliqua re. 97
Exercere victoriam crudeliter, moderate. 203
Expers fama, fortuna. 21
Extrema experiri. 17
Extrema neceſſitas. 141
in Extremo fortunæ ſitæ. 65.
Extremum diei. 64. æſtatis. 119

F.

Facto opus. 29 & ſæpe
Falſum eſſe. 7,113
Falsũ me habuit ea res. 52
Famam præclari facinoris quærere. 2
Fides. 17, 104, 158
Fides publica. 30
Fidei cauſa. 69,114
Fine inguinum. 164
Firmare animi. 169
Firmatus animi. 163
Fors. 107, 200
Fortunatus forma, genere. 16
Fruſtra eſſe. 52, 103, 113, 136
Fugam facere alteri. 175
Furibundus. 20,204
Futurum quæ imperata ſint. 127

G.

Galliæ mulieres. 269
Gignentia. 108,122
Gnaritas locorum. 156
Graſſari ad gloriam via virtutis. 47
Graſſari cupidine atque ira. 98
Gratia. 13
in Gratia habere. 136
Gratiam facere delicti, belli. 37,131,163
Gratiam quærere. 48
Gratificari gratiam. 193
Gratificari alteri rem quampiam. 48,193
Gratuito bonus, malus. 10, 145, 200.

H.

Habent ita ſe mores. 90
Habere accurate & liberaliter. 131
Habere compertum. 43
Habere dubium. 160
Habere exercitum luxurioſe. 8

Ha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Habere in amicis. 51,60
Haberein cuſtodiis. 30,38
Habere in gratia. 136
Habere in incertum. 26
Habere in propatulo. 8
Haberein ſpe. 20
Habere manifeſtum. 75
Habere occultum. 16
Habere penſi, & moderati. 4,8,15
Habere pericula vilia. 10
Habere ſeſe æquabiliter. 2
Habere ſummum judicium, imperium. 19
Habere vilia, imperium, patriam, &c. 173
Haveto, pro *valeto.* 22
Hibernacula. 134
Homo adoleſcens. 24, 38 50.
Homo fœdus. 12
Homo novus. 16,113
Honeſtatus honore. 22
Hoſtilia facere. 133

I.

IAcere, mentionem facere, innuere, ſignificare. 53
Id locorum. 98,103
Idem majoribus ſuus facere, pro *idem quod majores.* 114
Ignara lingua, regio, pro *ignota.* 62,89
Ignoratus, pro *occultatus, latens, tacitus.* 91
Immane quantum. 156
Immodicus animi. 175
Impenſius quid facere, 105
Imperare, pro, *imperata peragere.* 97
Imponere invidiam. 26
Importuoſum mare. 61
de Improviſo 18,78,126
ex Improviſo. 58,90
Impunitas alicujus facti. 19
In aperto eſſe. 48
In cuſtodiam traditi. 32
In excelſo. 194
In Galliam verſus. 41
In gloria numerat. 142
In gratia habere. 136
In hoſtem pugnare. 6,39
In invidia eſſe. 67
In imperio natus. 72
In manus, pro, *ad manus venire.* 118
In obſcuro vitā agere. 33
In ore populi agere. 178
In oculis ſitum. 14
In præſens. 10,168
In proclivi. 200
In promtu eſt. 199,203
In rem eſt. 13
In ſpe habere. 20
In tempus. 161
In tempore. 139,168
In unum convocare, cogere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

gere, &c. 11. & ſæpe.
Incedũt per ora veſtra. 71
Inceptum, pro, conſilium. 119, 144
Incredibile memoratu. 4, 5, 79
Incultus ſubſtant. 47
Indicare, pro, indicium facere. 31
Inermus. 122, 133, 147
Infectum, pro, quod quis facere nequeat. 106
Infenſi intentique. 93
Ingenium in promtu habere. 5
Ingenium loci. 163, 172
Ingens belli. 97
Innocens, pro, incorruptus. 84
Inſidiæ conſuli, ſimpliciter. 20
Inſolens malarum artium.
Inſolitus ſervitii. 140
Inſolentia loci. 88
Inſtruere prælio. 149
de Integro. 97
Intempeſta nox. 17, 20
quo Intenderat. 129, 131
Intendere officia. 106
Intenta mala. 146
Interrogatus lege Plautia. [illegible]0
Inteſtabilis, improbus. 101, 140
Invaſit avaritia in animos. 74
Invidiam imponere. 26
Iocum movere. 17
Is talis vir. 98
Ita ſe mores habent. 90
Iurare ex ſententia. 135
Ius bonumque. 6
Ius faſque. 10
Iuxta æſtumare. 2
Iuxta mecum. 43
Iuxta ponere. 99

L.

Lætitiæ eſſe. 35
Legare ſibi, id eſt, legatos aſſumere. 69
Levis odor, pro, ſuavis. 180
Liberalis pecuniæ. 5
Locus placitus. 109
Loco ſuo pugnam facere. 95.
Lubidinem habere in aliqua re. 15
ex Lubidine quid facere. 194
Lubido, pro, voluntas. 204
Luculenta oratio. 20

M.

Magis magiſque. 4. & ſæpe.
Mala res. 14
Malefici generis animalia. 61

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Mali ſructus. 158
Malo eſſe. 35
Manifeſtus ſceleris. 40, 76
Mare magnum. 107
in Medium conſultare. 169
Miſerari, pro, *movendæ miſerationi commemorare.* 65, 96
Miſeriæ onerique eſſe. 7
Moderari linguam, 110
Mollitia. 39
More pecorum. 160
More virorum. 44
Mori per virtutem. 141
Movere jocum. 17
Mulier ancilla. 55
Multum diei. 87
Multus inſto. 111
Mutare, pro, *mutari.* 78

N.

Naturæ cedere. 205
Naturæ concedere. 57
Ne, pro, *nedum.* 8
Nebula ſublima. 159
Neceſsitudo, pro, *neceſſitas.* 21, 43, 85, 129
Negotioſus. 6
Nequitur. 71
Niſi, pro, *ſed.* 66
Nox intempeſta. 17, 78
Nudus gignentium. 108
Numidiæ, pro, *in Numidia.* 7)

O.

Obediens ventri. 1
Obnoxius alicui. 13, 15, 30, 165, 167
Obſequela orationis. 254
Obtentui eſſe. 143, 203
Obviam eſſe. 152
Obviare. 49
Occanuerunt. 149
Odor levis, id eſt, *ſuavis, fragrans.* 180
Officere alicui. 18, 32, 89
Officia intendere. 106
Ope ſumma niti. 24, & ſæpe.
Opes virorum, armorum, pro, *potentia.* 11, 14, 168
Oportunus alicui. 17, 84, 91, 165
Oportunum factis. 20, 41, 43, 190
Optumum factum. 134
Ordine facere. 32
Oris improbi. 172
Oſtentui eſſe. 66, 84

P.

Paces. 73
Parens, pro, *Subditus.* 130
Parum facere. 114
Patiens belli. 5
Patiens ediæ. 3
Patiens militiæ. 97
Patrare, pro, *peragere.* ſæpius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Pecuniam trahere, vexare. 14
Penſi habere. 4, 8, 15
Per ſaturam referre. 70
Perſcribere ſitũ loci. 122
Plerumque noctis. 64, 126, 135
Plerumque exercitum, pleraque Africa. 91, 108
Plerumque, pro, *ſæpe.* 102
Ponere verba ante facta. 59
Populares ſceleris. 15, *conjurationis.* 16
Portare copias, exercitum. 67, 77
Poſt alius alium. 189
Poſtea loci. 129
Poſt eſſe. 16
Poſt futuri. 141
Poſt paullo. 201
Poſt principia. 87
Poſtremus flagitioſorum, ſervorum. 144, 167
Præcipitem abire luxuria, &c. 17
Prædabundus. 119
Præſtare ceteris. 1
Primus, pro, *præcipuus.* 23, 106, 111
Prima ducere, habere. 80, 106, 111
Princeps intelligendi. 177
Pro bono facere. 65
Pro copia rei facere. 119
Procedere, id eſt, *proſpere cedere.* 17, 20, 76, 100, 112
in Proclivi. 200
Profundum, immenſum. 109, 166, 191
Prohibere janua, mœnibus, 18, 64
in Promptu eſt. 199, 203
Promptu in lingua. 7
Propior montem. 86
Propius virtutem. 7
Proſpere evenire alicui. 205
Proxuma Carthaginẽ. 62
Proxume Hiſpaniam. 63
Prudens belli. 161
Publicum bonum. 24, 67, 202
Publicum malum. 170, 192, 198
Pugnando capere. 6, 69

Q.

Q*Vaſi* pro *fere*, ſæpius.
Quæſitiſſumæ epulæ. 155

R.

R*elinquere in medio.* 12
Repulſum abire. 235
Requieſcere ex miſeriis. 3
Requiſita natura. 178
Res oportuna cadit. 13
Reſtare, pro, *reſiſtere.* 149

Reti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Retinere per manus. 73

S.

Satias. 158
Satisfactio. 22
Sciens belli, locorum. 125
Scitis equidem. 43
Secus accidere, cedere, procedere. 64, 67, 204
Secus muliebre, virile. 154
Senati, in genit. 19, 23, 40, 79, 172
Senatum dare. 55
Senecta ætas. 173
Senectum corpus. 165
ex Sententia. 135
Sicuti, pro, *tanquam.* 18, 24
Silentio tranſire. 1
Sine modo modeſtiaq;. 81
Spes, pro, *opinione.* 172
Studere ſe præſtare, videri, placere. 1
Sua, &, *ſuæ res.* 1, 98
Subigere, pro, *cogere.* 7, 68. & ſæpe.
Sublima nebula. 159
Suo loco pugnā facere. 94
Superare, pro, *abundare.* 13, 71, 98, 141
Super fortunam animum gerere. 98
Supplicia, pro, *precibus & ſupplicationibus.* 6, 39, 83, 91, 100
Supra caput eſſe. 39
Supra repetere. 4, 49
Supra ſine expreſſo caſu. 3

T.

Temperare victoriæ. 8
Tempeſtas. 16, 48
Tergis ſumtis atque redditis. 178
Tradere in cuſtodiam. 32
Trahere animo. 110
Trahere cum animo. 121
Trahere pecunias. 14
Tranſire vitam ſilentio. 1
Tranſverſum agere. 50
Tumulti. 45
Tutus, pro, *tuitus* aut *tutatus.* 88, 105, 115

V.

Vacuus ab odio, amicitia. 32
Vacuus frugis. 119
Valere animo. 54
Venire in gratiam & favorem. 55
Venire in manus, pro, *ad manus.* 118
Venum ire. 68
Vertet, abſolute. 39, 112
Verum bonumque. 70
Veſper diei. 88, 132
Vexare pecuniam. 14
Vicē ærarii præſtare. 157
Vice pecorum, pro, *inſtar.* 155

Vices, id eſt, *pugna*. 184
Victoriam exercere crudeliter, moderate. 20
Vindicare in libertatem. 13
Virtus animi. 1, 2
Vis animi. 3, 46, 74, 200
Vis corporis. 1, 2
Vis hominis. 30
Vitabundus. 129
Vitam agere in obſcuro. 33
Vlciſcor, paſſive. 71
Vltra ſine expreſſo caſu. 34
Volentia, id eſt, *ea quæ volumus, deſideramus*. 104, 169
Volentibus bonis, omnibus, militibus, &c. 21, 111, 127
ex *Voluntate*. 17, 136
Voluntate, id eſt, *ultro*, aut, *voluntarie*. 55
Voluntate alicujus, id eſt *juſſu*, aut, *permiſſu*. 12
Voluptarius. 8
Vorticoſus. 187
Vti ex voluntate. 17
Vulgus eſſe. 13

INDEX RERUM MEMORABILIUM.

A.

Aborigines cum Trojanis Romam condidere. 4. genus hominum agreſte, ſine legibus, ſine imperio, liberum atque ſolutum. *ibid*
Adoleſcentium animi molles & ætate fluxi. 3
Adrimetum à Phœnicibus conditum. 63
Adverſæ res etiam bonos detrectant. 90
Ædes concordiæ. 29
Æmilius Scaurus à Iugurthæ largitione ſe continet. 60. ejus mores. *ib.* à Iugurthæ legatis corrumpitur. 69
Æs alienum, pro argento, ære ſolutum. 21
Æthiopes. 63
Africæ ſitus, & deſcriptio. 61. eam qui primo incoluerint. *ibid.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ibid. à Gætulis & Libybus poſſeſſa. *ibid.* ejus pars provincia P. R. 63, 68. ejus pars inferior à Numidis poſſeſſa. 63
Albinus Conſul ad bellum proficiſcitur. 77. ejus caſtra à Iugurtha circumventa. 78. ejus exercitus qualis. 82
Aliena largiri, liberalitas. 37
Allobroges ad conjurandum ab Vmbreno ſolicitati. 25. à conjuratis jusjurandum poſtulant. 26. iiſdem ob conjurationem detectam, præmia decernuntur. 31
Ambitio vitium virtuti propius quam avaritia. 7. corrumpit animos. *ibid.* bonorum famam lædit. 124
Amici officio fideque parantur. 53
Amicitia firma idem velle, idem nolle. 13. non idem quod factio. 72. in diverſis mentibus eſſe non poteſt. 73
Animus divinus. 1. ejus atque corporis dotes, & munera. *ib.* in conſulendo liber, neque delicto, neque lubidini obnoxius. 38. vitæ mortalium dux, atque imperator. 47
Annius Cajus, Leptitanorum præfectus. 107
L. Annius, & P. Lucullus Tribuni pleb. magiſtratum continuare nituntur. 77
Annius Quinctus conjuratus. 11
Antiochus decem millibus talentorum à Philippo ſpoliatus. 166
Antonius conſul. 16. Catilinam cum exercitu perſequitur. 23
Appii dictum, Fortunæ ſuæ quiſque faber. 188
App. Claudius interrex. 147
Aquila quæ in exercitu Catilinæ. 45
Archelaus Mithridatis incepta impedivit. 167
Ariſtonicus Antiochi filius, triumpho ductus. 166
Aſia à Romanis obſeſſa. *ibid.*

Aſpar Numida. 134
Athenæ ſuam celebritatem ſcriptoribus debent. 6
Atherbal, Micipſæ filius. 50. 53. prœlio vincitur à Iugurtha. 55. Victus Romam contendit. *ibid.* ejus verba in ſenatu. 56. ubivis tutior, quam in ſuo regno. 57. à Iugurtha vincitur. 64. ejus ad Iugurtham legati, de injuriis querentes. *ibid.* Cirtam profugit. *ibid.* copias adverſus Iugurtham parat. *ibid.* ejus literæ in ſenatu recitatæ. 66. ejuſdem deditio & interitus. 68
Avaritia. 7. 200
Aventinus mons, bis à plebe occupatus in ſeceſſione. 72
Aurelia Oreſtilla, Catilinæ conjux. 10
Autronius Publius conjuratus. 11. conſul deſignatus. *ib.* ambitus condemnatus. 11

B.

BÆbius Caius à Iugurtha corrumpitur. 75
Bellienus Lucius prætor. 131.
Bellorum cauſſa dominandi libido. 38. 39.
Bellum pace mutare, victoris in manu eſt. 44. ex arbitrio ſumitur, at non ponitur. 111, 189. Cæſaris aliorum pace mollius. 189
Bellum Cimbricum. 45. civile. 50. Gallicum. 137, Macedonicum. 166. maritimum atque Mithridaticum. 24. Punicum. 50. Romanos in officio retinuit. 80. Servile Capuæ, & in Apulia. 19.
Belli ſocietatem inituris quæ conſideranda. 166
Beneficii, quam maleficii immemorem eſſe in rep. præſtat. 74
Beſtia Lucius conjuratus. 11
Beſtia Lucius Numidiam Provinciam conſul ſortitur. 69. avaritia corrumpitur. *ib.* ejus de deditione conſilium cum Iugurtha. 70. exercitum in Africam parat. 69
Bithynia direpta. 167

Bocchus Maurorum rex. *63*. ejus filia, Iugurthæ uxor. 109. eum Iugurtha adverſus Romanos incitat. *ib.* cum Iugurtha cōjungit exercitum. 125 eum à bello deſiſtere legati Metelli hortantur. 110. Sullæ reſpondet. 130. ejus purgatio ad Romanorum expoſtulationem. *ib.* ejuſque legati à Iugurtha corrumpuntur. *ibid.* & à Gætulis ſpoliati pavidi ſine decore ad Sullam profugiunt. 131. delicti gratiam ab Romanis accipit. 132. ejus Punica fides. 134. cum Sulla per interpretem agit. 135. Iugurthæ inſidias tendit. 137. Romanis Iugurtham tradit. *ibid.*

Bomilcar Maſſivæ inſidias tendit; eumque obtruncandum curat. 76. reum Iugurtha in Numidiam mittit. *ibid.* vadibus datis, judicium fugit. *96.* ei Metellus perſuadet, ut ſibi Iugurtham tradat. *ib.* ejus epiſtola ad Nabdalſam. 102. & in Iugurtham inſidiæ detectæ. 103. à Iugurtha necatur. *ibid.*

Brutus D. Semproniæ maritus. 26. ejus domus conjurationis Catilinariæ haud inſcia. *ibid.*

C.

Cabira. 167

Cæſar Statilium cuſtodit. 30. Pontifex Max. creatus Catulo dejecto. 31. ei Catulus, & Piſo, infenſi, *ibid.* eum Cicero inter conjuratos nominare noluit. *ibidem.* ejus ſententia de conjuratis. 32. *& ſeqq.* ejus natura, & mores, & Catonis comparatio. 40, 41. ejus bellum aliorum pace mollius. 189. ejuſque victoria civilis. 191 atque laus. 195.

C. Cornelius conjuratus, 11. pollicetur ſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Cicetonem confodere. 18
C. Cotta vovet ſe patriæ. 174. ejus conſulatus. *ibid.*
C. Gracchi cædes, 17
C. Iulius in Apuliam à Catilina mittitur. 71
C. Pomptinus & Valerius Flaccus Prætores tempore Ciceronis Coſ. 28
Calpurnius conſul acriter Numidiam invadit, ſed à Iugurtha corrumpitur 69
Capitolium quando incenſum. 29
Capſa, ab Hercule condita. 118. oppidum Numidiæ magnum, & validum. *ibid.* ejus, & Thalæ ſitus, & collatio. *ibid.* obſidetur à Mario. 120. expugnatur, atque incenditur, *ibid.*
Capua municipium. 19
Carthago æmula imperii Romani à ſtirpe interiit. 7, 57. deleta diſcordiam Romæ peperit. 80. pleræque Africæ imperitabat. 108
Caſſius Longinus conjuratus. 11
Caſſius Lucius prætor ad Iugurthã mittitur. 74
Catabathmos. 61, 63, 65
Catilina Reip. inſidiatur. 4. ejus mores, & ingenium. 3, 4. ejus ſocii. 9, 11. nobilem virginem, Veſtæ ſacerdotem, ſtupravit. 10. ejus uxor Aurelia Oreſtilla. *ibid.* filium necavit. *ibid.* ejus conſcientiã vultus arguit. *ibid.* repetundarum reus, prohibitus petere conſulatum. 11. ejus oratio ad conſcios conjurationis. 13. Ciceroni inſidias machinatur. 17. conſulatum petit. *ibid.* Lege Plautia interrogatus ab L. Paullo. 20. ejus reſponſio ad Ciceronis invectivam, *ibid.* paratus ad diſſimulanda omnia *ibid.* patricius. 3, 20. in Malliana caſtra noctu proficiſcitur. 20. ejus literæ ad Q. Catulum. 22. hoſtis à ſenatu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

natu judicatur. 22. 23. ejus exercitus. 42. fugam in Galliam parat. *ibid.* ſervitia repudiat. *ibid.* duobus exercitibus clauditur. 43. ejus verba ad milites. *ibid.* fortiter pugnans occiditur. 46

Catonis de conjuratis oratio. 36. ejuſdem ſententia. 40. natura ac mores. *ibid.* & 41. eſſe, quam videri bonus malebat. 41

Catulus à Catilina literas accipit. 22. ejus & Cæſaris inimicitiæ. 31. Sulla ſævior. 164

Ceparius conjuratus. 29

Cethegus conjuratus. 11. captus, familiæ, atque libertorum implorat opem. 32. audax. *ib.*

Cicero conſul, homo novus. 16. inſidiis petitur. 17, 18. inquilinus civis urbis Romæ. 20. urbi præſidio eſſe juſſus. 23. Allobroges inſtituit, uti jusjurandum obſignatum ad cives perferendum exigant. 27 Senatum in æde Concordiæ convocat. 29. de captis in ponte Mulvio dubius. 28. de conjuratis in ſenatu refert. 18. & 32

Cimbricum bellum. 45. ejus præda. 142

Cincius ſive Sicinius Lucius de tribunicia poteſtate loqui auſus. 160

Cinnæ in urbem reditu omnes interierunt ordines. 147

Cirta oppugnatur à Iugurtha. 64, 65. Iugurthæ tradita. 68

Civem Romanum verberibus cædi, nefas. 34

Civilis belli cauſa. 50

Comedere bis die, vitio datur. 193

Comitia. 16. 77

Concordiæ ædes. 9

Concordia parvæ res creſcunt. 52

Conjuratio Catilinæ ex quibus conflata. 9. 10. prima. 11. ſecunda *ibid.* ejus pignus, ſãguis humanus hauſtus. 15. ejus cauſa, æs alienum. 21. patefactæ

facta. 26. & 31. quando. 29
Conjuratorum catalogus. 11. eorum partes, & ſuum cujuſq; munus. 27. ii capiuntur. 29. inque carcere necantur. 41, 42
Conſilium. 1
Conſilia in re militari. 202.
Conſilia prava ſæpe magis, quam bona, proſpere eveniunt. 194
Conſuetudo in naturam vertitur. 112
Conſulibus Romæ imperantibus quantum Reſp. creverit. 4
Conſul vel à ſenatu, vel à populo ſummam poteſtatem accipit. 18, 19
Conſul deſignatus ſententiam primus rogatur. 32
Conſularis poteſtas. 18
Conſulatus ante C. Marium novo homini nemini mandatus. 98. 104
Conſultantes de rebus dubiis, odio, amicitia, ira atque miſericordia vacare debent. 32
Conſultores peſſimi, ira, atque cupido. 98
Conſultoribus incepta prava noxæ. 188
Conſulto, prius quam incipias; ubi conſulueris, mature facto opus eſt. 1
Cornelii tres fato Romæ regnaturi. 29
Cornelius ſcriba. 142
Cornificius Quinctus Cethegum cuſtodit. 29
Corporis, & animi dotes & munera. 2
Corporis bona facile dilabuntur. 47, 48
Craſſus Marcus Pompeio inimicus. 11. conjurationis conſcius judicatur. *ib.* & 31. malorum patronus. 31
Curæ magnæ, magna merces eſt. 192
Curius Quinctus conjuratus. 11. ſenatu motus à cenſoribus probri gratia. 15. ejus cum Fulvia conſuetudo, *ibid.* conjurationem patefecit. 17.
Cyrene, colonia. 63
Cyrenenſes magni, atq; opulenti. 108. quando

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

do maxime floruerint. *ibid.* eorundem cum Pœnis de finibus conditiones initæ. *ibid.*
Cyrus in Aſia bella gerere primus cœpit. 1

D.

Dabar, ex gente Maſiniſſæ. 134. Maſſugradæ filius. *ibid.* interpres inter Bocchum & Sullam. 135
Damaſippus, juſſu L. Sullæ, jugulatus. 35
Deorum auxilia quibus parentur rebus. 39
Diſcordia res maximæ dilabuntur. 53
Divitiæ quonam modo decori habeantur. 52
Domi induſtria, foris juſtum imperium. 38
Domitii Lucii vita. 200
Druſus Livius, patronus nobilitatis. 198
Ducum adverſus conjuratos Catalogus. 19

E.

EGeſtas, & fames. 158
Elephanti XL. à Romanis interfecti. 89
Equites R. cum telis circum ædem Concordiæ. 31. Cæſari gladio minitantur. *ibid.* iiſdem indignum, regum peregrinorum Satellites agere. 99, 140
Etruria, propter Sullæ dominationem, egeſtate laborat. 18
Eumenes. 166
Exempla mala ex bonis initiis orta. 35
Exercitus R. quo modo mollis evaſerit. 8

F.

Fabii Maximi verba, 49.
Fabius Sanga, Allobrogum patronus. 26
Factio non idem quod amicitia. 72
Famæ magis, quam iræ, conſulendum. 33
Fames, miſerrima omnium mors. 19
Familiæ gladiatoriæ. 19
Favonius Marcius, civitatis onus. 201
Feneratores paci publicæ officiunt. 192
Fœdus nullum ſenatus populique R. injuſſu fieri poterat. 79
Fortuna ſimul cum moribus immutatur. 2.

in

In omni re dominatur. *6.* humana pleraque regit. *ibidem.* & 130. nihil vel eripere vel largiri poteſt. 47. 48. meliores ſequitur. 147
Fortunæ ſuę quiſq; faber; Appii dictum. 188
Fuſidius honorum omnium dehoneſtamentum. 141
Fulvia nobile Q. Curtii ſcortum. 15. conjurationem detexit. 16
Fulvius Nobilior conjuratus. 11. ad Catilinam proficiſcitur. 25. à patre necari juſſus. *ibid.*
Fulvius Flaccus ab Opimio cõſule occiſus. 60

G.

GAbinius Publius cõjuratus. 11. & 26
Gæruli initio Africam habuere. 61, 62. eorum vita & mores. *ibid.* 109. eos armis aſſuefacit Iugurtha, *ibid.* à Mario fuſi fugatique. 127
Gallica gens bellicoſa, 25. infeſtiſſima Romano nomini. 38. armis præſtans. 40. apud Romanos formidabilis. 137
Gallicum bellum, *ibid.*
Gaudæ, Maſtanabalis filio, Maſiniſſæ nepoti, regios honores Metellus negat. 99
Gladiatoriæ familiæ. 19
Gloriæ itinera duo, pacis ſcilicet ac belli. 2
Gloria invidiam vincere difficilimum. 53
Gloriam invidia ſequitur. 21
Gloria majorum poſteris lumen. 114
Gloria induſtria alitur. 199
Gracchus ab Opimio conſule occiſus. 60
Gracchorum cædes. 81
Gracchi Caii lex de vocandis ex quinq; claſſibus centuriis. 200
Græci verberibus animadvertebant in cives, 36. facundia Romanis priores, non item virtute. 40
Guluſſa Maſiniſſæ filius. 50

H.

HAnnibal Romanos afflixit. 50

Her-

Hercules in Hiſpania periit. 62
Herennius à Pompeio cum exercitu deletur. 158
Hiempſal, Micipſæ filius. 50. natura ferox, Iugurtham deſpiciens. 54. ejus gravius dictum Iugurtham exaſperat. *ibid.* occiditur. 55. ejus caput ad Iugurtham refertur. *ibid.*
Hiempſalis regis libri. 61
Hippo à Phœnicibus condita. 63
Hiſtorias ſcribere cur arduum. 2. magno uſui eſſe. 49
Hominis partes duæ, atque utriuſque munera. 1. & 47. ejus induſtria belluarum vim ſuperat. *ibid.*

I.

Ignavia nemo immortalis factus. 116
Imagines majorum ad virtutem accendunt. 49
Imperandum quam optimis. 188
Imperatorem agere, arduum admodum. 112, 113, 114
Imperium quibus artibus retineatur. 2
Imperio maximo maxima ineſt cura. 174
Imperia crudelia acerba magis, quam diuturna. 190
Incepta prava conſultoribus noxæ. 144
Indici conjurationis præmia conſtituta. 19
Induſtria gloria alitur. 199
Ingenium præſtat viribus. 1. in bello plurimum poteſt. 2. ſocordia torpeſcit. 48. magnum res parvas attingere nequit. 192
Injuriæ cuique ſuæ graves. 33
Inſtituta vetera corruptis moribus ludibrio ſunt. 191
Invidia ex opulentia oritur. 4
Invidiam gloria vincere difficilimum. 53
Invidia gloriam ſequitur. 91
Ira atque cupido conſultores peſſimi. 98
Italos necare judicio leges

geſpermittebant. 102
Iudiciis acerbis civitas magis vaſtatur, quam corrigitur. 192
Iugurtha qualis. 50, 51, 60, 61. bellum magnum cum eo, variaque victoria. 49. ejus genus, mores, ſtudia & ingenium. 50, 51. auxiliari exercitui præfectus. 51. quibus conjecturis regnum ſibi polliceatur. 52. Romanis carus. 51. 52. Scipioni, propter virtutem, placuit. 52, ab eo laudatur. *ibid.* adoptatur à Micipſa. *ibid.* & 57. & 65. Micipſæ decreta reſcindi oportere cõtendit. 54. ejus ira, & inſidiæ in Hiempſalem. *ibid.* Romanos largiendo fatigat. 55. pugna Atherbalem vincit, Numidia potitur, legatos Romam mittit, *ib.* excuſatur à legatis. 60. largitionibus meliorem regni partem ſortitus eſt. 61. Opimium corrumpit. 60. Cirtam obſidet. 65. Atherbalis regnum invadit. 64, eum vincit, 64, 65. cum eodem comparatur. 64. Cirta potitur. 68. ejus in Atherbalis amicos ac propinquos crudelitas. *ibid.* cum L. Caſſio Romam venit. 74. Bæbium trib. pleb. corrumpit. 75. præſens à Memmio ad populum accuſatur. *ibid.* Italia decedere juſſus. 76. ejus vades quinquaginta. *ibid.* cum Aulo, Albini conſulis fratre, fœdus facit, caſtra Romana capit. 78, 79. ejus peritia in re militari. 84. ipſius legati ad Metellum ſupplicatum miſſi. 85. ejus adhortatio ad milites. 86. vincitur. 89. ejus exercitus funditur. *ibid.* pabulum & aquam corrumpit. 92. Bomilcaris perfida ſuaſione deditionem facit; 96. imperata ſibi à Metello nihil cunctatus,

tus. 97. bellum reſumit. *ibid.* Bocchum regem ſocerum, ad bellum Romanum compellit. 109. exercitum Gætulorum in unum cogit. *ib.* Gætulos armis aſſuefacit. *ib.* à Mario armis exutus. 118. occiſis equitibus vix erupit. 119. apud Numantiam Latinam linguam didicit. 128. conditiones quidem accipit, Mario tamen diffidit. 136. mutat ſubinde cubiculum contra inſidias. 103. proditur Romanis à Boccho, 137. vinctus traditur Sullæ. *ibid.*

Iulius Cajus in Apuliam à Catilina mittitur. 17

Ius gentium, & æquum bonum, diverſa. 76

Iunius Silanus ſententiam primus rogatus. 32

L.

Lacedæmonii in Græcia bella gerere primi cœperunt. 1. Athenienſes vicere. 35

Laris oppidum. 119

Latini ſuffragia ferebant. 80

Legati regnum Numidiæ diviſum miſſi. 60

Legati Romanorum ad Iugurtham. 67. Atherbalem, & Iugurtham arma deponere jubent. 65. Iugurthæ pacem imperantes fruſtra diſcedunt. 68

Leges pro vita civium R. 34, 35.

Legis præſidium à prætore debitoribus ereptum. 21

Legum Romanarum ſuprema potentia. 207

Lentulus Sura, conjuratus. 11

Lentuli epiſtola ad Catilinam. 28

Lentulum, quia prætor erat, conſul manu in ſenatum ducit. 29. Lentulo Spintheri in cuſtodiã traditur. 29. ejus in carcere frangitur gula laqueo. 41. Lentulus ex libris Sibyllinis ſibi regnum Romanum pollicetur. 29

Lentulum ut eripiant, opi-

opificeſ& ſervitia ſolicitantur. 31, 32
Lentuli ignaviam Catilina increpat. 43. is Romæ novarum rerum ſtudioſos ſolicitat. 25. audacia. 20
Lepidus proconſul. 144 exercitum ad urbem ducit. 146, 147
Leptitani, Romanis ſemper fideles. 107. ad Beſtiam amicitiam rogatum miſerunt. *ibid.*
Leptis à Phœnicibus condita. 63. ejus ſitus. *ibid.*
Lex C. Gracchi de vocandis ex quinq; claſſibus centuriis. 200
Lex Memmi. 74
Lex pro debitoribus adverſus feneratores. 21
Libertas maxime omniũ tueri debet. 161
Libertas omnibus ex æquo optabilis. 202
Libertas periculoſa quieto ſervitio potior. 143
Libido bona. 204
Libri Punici Hiempſalis. 61
Libyes Africam initio habuere. 61. ferarum more viventes. 62. minus quam Gætuli, bellicoſi. *ibid.*
Liguris cujuſdam gregarii inſidiis Mulucha capitur. 121, &c.
Locus medius apud Numidas honorificentior. 54
Lucullus Pub. & L. Annius trib. pl. magiſtratum continuare nituntur. 77

M.

Macedonici belli & Punici cauſa. 166
Magiſtratus minores Romæ vigiliis præerant. 19
Magiſtratuum Romanorum inſignia à Tuſcis ſumta. 35
Magiſtratus per manus traditi. 98
Magiſtratuum creandorum ratio. 200
Maleficiorum publicorum, & privatorum diverſa ratio. 36, 37
Malitia præmiis exercetur. 200
Mallius Fæſulanus conjurationis particeps, in Etruria. 17. 18. ejus ad Marcium Regem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

gem legati & mandata. 21. ipſe & Catilina hoſtes à ſenatu judicantur. 22, 23
Mamilii trib. pleb. quæſtio in eos qui à Iugurtha corrupti, vel pactiones feciſſent. 79
Manlius Lucius trib. pl. 104 116
Manlius Aulus, Marii legatus.
Mapalia Numidarum ædificia. 62, 84
Marcius Rex Q. Fæſulas contra conjuratos miſſus. 19. ejus ad legatos conjur. reſponſum. 21
M. Æmilius omnium flagitioſorum poſtremus. 144
M. Bibulus, quibus rebus in conſulatum eruperit. 200
M. Cotta à Mithridate fuſus. 167
M. Favonius civitatis onus. 201
M. Fulvii cædes. 71
M. Manlius & Q. Scipio male cum Gallis pugnarunt. 137
Marius Metelli legatus, 84. ei haruſpex felicia omnia portendit, 97, 98. ipſius & Metelli inimicitiarum origo. 98. petendi miſſionem à Metello rogat. *ibid.* patria, natura, mores. 97, 98, 99. Gaudã adverſus Metellum incendit. 99. à Metello dimittitur, 104. ipſi novo homini conſulatus mandatur *ibid.* Numidiaque traditur à populo. *ibid.* & 111. infeſtus nobilitati. *ibid.* ejus ad populum oratio. 112. *& ſeqq.* imagines non habet. 114. litterarum Græcarum ignarus. *ibid.* quare ſordidus fuerit habitus. 115. ejus in Africam expeditio. 117. caſtella Iugurthæ vi, præmiiſq; tentat. 118. Capſam capit, 120. eum Numidæ magis quam mortalem timent. *ibid.* ejus & Sullæ pugna cũ Iugurtha & Boccho. 126 ejuſdẽ virtus in pugna *ibid.* victoria non inſolen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

ſolentior factus. 127. Iugurthæ & Bocchi exercitus fundit. 128. de Iugurtha triumphavit. 137. Romanorum in re bellica princeps habitus *ib.* ei iterum conſuli decreta Gallia. *ibid.*

Maritimum atque Mithridaticum bellum. 24

Maſiniſſa Rex Numidarum. 50. bellica virtute præſtans. *ibid* ejus filii tres. *ibid* quando in Romanorum amicitiam venerit. *ibid.* & 57. ipſe & Micipſa una cum Romanis Syphacem regno expulerunt. *ib.* proli Romani nominis ſtudium commendat. 58

Maſſiva Iugurthæ regnum affectat. 75, 76 Iugurthæ juſſu occiditur. 76

Maſtanabal Maſiniſſæ filius. 50, 99

Mauri dicti, qui antea Medi. 62. illis Bocchus imperavit. 63. pro opibus denas, atque eo amplius uxores ducunt. 109. à Mario fuſi, fugatique. 126; 127

Medi poſtea Mauri dicti. 62. eorum origo, *ibid.*

Medius locus apud Numidas honorificentior. 54

Memmius Cajus tribunus pleb. 68. ejus facundia. 71. oratio ad populum. *ibid.* rogatio. 74. Iugurtham præſentem ad populum accuſat. 75

Metellus conſul in Numidiam ad bellum proficiſcitur. 82. ejus in conſulatu collega Silanus. *ibid.* exercitum, licentia & ignavia corruptum, ad militarem diſciplinam revocat. 83. Iugurthæ legatos corrumpit. 84. ejus innocentia Iugurtha ſuis rebus diffidit. *ibid.* callidus. *ibid.* cum Iugurtha pugnat. 86, 87, 88. Numidiæ oppida capit, vaſtatque agros 91. victor milites pro meritis donat.

donat. *ibid.* Zamam oppugnat fruſtra. 93, 95. Bomilcarem corrumpit. 96. Iugurtham inſidiis aggreditur: *ib.* Numidia ei iterum decernitur. 97, 104. ejus ſuperbia. 97. Gaudæ, Maſtanabalis filio, Maſiniſſæ nepoti, regios honores negat. 99. ejus ſtrategema. 105. Thalam oppidum obſidet, & capit. *ibid.* & 106. ejus mollities animi. 110. & ad Bocchum legati. *ibid.* conſpectum Marii fugit. 117, Romæ lætiſſimis animis excipitur. *ibid.*

Metellus Celer prætor. 19

Metellus Creticus imperator ad urbem, triumphum petens. *ibid.*

Micipſa, Maſiniſſæ filius & regni heres. 50. ejus, Numidiæ regis, genealogia. *ibid.* & filiii duo. *ibid.* de adoptando Iugurtha ſecum deliberat. *ibid.* Iugurtham, uti bello caderet, auxiliari exercitui præficit. 51. Iugurtham adoptat. 52. ejus verba ad Iugurtham. 53. hunc filiis commendat. *ib.* moritur. 54. ejus in Iugurtham beneficia. 58

Militaris diſciplina magis ex animo, quam ex corpore pendet. 2. non tam ex libris, quam ex acie diſcitur. 113

Milites ex claſſibus lecti. 115. capite cenſi. *ibid.*

Militia ad pacem pertinet. 192

Municio Rufo Q. Cos. Macedonia evenit. 76

Miſeris parum fidei. 66

Mithridates in latere vectigalium Romanorum. 145. Græciæ grave ſervitium demſit. 267, Nicomedem Bithynia expulit. *ibid.* Aſiam, ſpolium regis Antiochi, recepit. *ibid.* naufragiis militum optimos amiſit. *ibid.* ejus cum Lucullo prœlia. *ibid.*

Mores ſimul cum fortu-

na

na commutantur. 2
Mors ærumnarum requies, non cruciatus. 25, 34
Mulierem pſallere, & ſaltare elegantius quam neceſſe eſt probæ, non decet. 16
Mulieres in comitatu Catilinæ. *ibid.*
Muluchæ flumen Mauros à Numidis dividit. 63, 121. ad Mulucham amnem caſtellum Marius capit. *ibid.* &c.
Munificus nemo niſi volens. 131
Murena Cajus citeriori Galliæ præfectus contra conjuratos. 26
Muthul, Numidiæ flumen. 85

N.

Nabdalſa Bomilcaris in prodendo Iugurtha ſocius. 102. apud Iugurtham proditionis ſuſpicionem deprecatur. 103
Natura falſo ab hominibus accuſatur. 47. una & communis omnium. 113. unum omnibus finem vel ferro ſeptis ſtatuit. 141.
Neceſſitas extrema non eſt exſpectanda. 141, 142
Neceſſitudo timidos fortes facit. 43, 44
Nicomedes Bithyniæ rex. 167
Nobilitatis ſuperbiæ quo primum tempore obviam itum fuit. 49. commune malum ſuperbia. 98. ignavia à Mario reprehenditur. 112, 113, 114. unde nobilitas petenda. 113. eam peperiſſe, quam acceptam corrupiſſe, melius eſt. 114
Novo homini ante C. Marium conſulatus nemini mãdatus. 104
Numantia deleta. 52
Numidarum ſtudia juvenilia. 50, eorum alii Iugurtham, alii Atherbalem ſequuntur. 55. eorundem reges, Romani nominis maxime ſtudioſi. 56, 57, 58, 59. nomen unde. 62. eorum ingenia. 84. idem

iidem infidi, ingenio mobiles, novarum rerum avidi. *ibid.* & 100. Romanos invadunt. 87. fuſi, fugatique. 89, 115. pro opibus denas atque eo amplius uxores ducunt. 109. eorum cibus & abſtinentia. 119. pabulo pecoris magis, quam arvo ſtudent. *ibid.*

Numidiæ pars firmior Iugurthæ, ſpecioſior Atherbali traditur. 61 qui legati ad ipſam dividédam miſſi fuerint. 60. ejus origo, ac ſitus, 62. incrementumque. *ibid.* ea vaſtatur à Metello. 91

O.

Octavius Ruſo quæſtor. 131

Opimius Lucius conſul, legationis princeps, à Iugurtha corrumpitur. 60

Orbis diviſio generalis. 61

Orta omnia occidunt. 48, 191

P.

Parta amittere maius dedecus, quam nihil peperiſſe. 72, 114

Patres Reipub. Romæ præſides appellati. 5

Pater filium necat. 25. 39

Patriam vi regere, importunum. 48

Paulus Lucius lege Plautia Catilinam interrogat. 20

Pax diverſis in mentibus eſſe non poteſt. 198. foris Romanos in laſciviam conjecit. 80. ejus fundamenta. 192, 193

Pecunia, maxima pernicies hominum. 193. ejus ſtudium paci communi officit. *ib.*

Perſarum origo, atq; ſitus. 62. ii ſe per connubia Gætulis permiſcuere. *ibid.* alveos navium inverſos pro tuguriis habuere. *ibid.*

Perſes, Philippi filius, inſomniis occiſus. 166

Petreius, Antonii conſulis legatus contra Catilinam. 45

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Philæni vivi terra obruti pro Pœnorum rep. 108.
Philænon aræ 63, 109
Phœnices oppida multa in Africa condidere. 63
Picenus ager. 42
Piſo factioſus. 12. conjurationis auctor. *ib.* Quæſtor in citeriorem Hiſpaniam pro prætore miſſus. *ibid.* interficitur. *ibid.*
Piſonis C. & Cæſaris inimicitia. 31
Piſtorienſis ager. 42
Plautia lex. 20
Plebis ſeceſſio à patribus, & cauſa. 21. ejus inopiæ ſubventum. *ibid.*
Plebs urbana infamis & egens. 23. Catilinæ incepta probat. *ibid.* ejus opes quando imminutæ. 24. antea novarum rerum ſtudioſa Catilinæ conſilia execratur. 30. ejus duæ ſeceſſiones. 72. & ex ſecundis rebus inſolentia, 80
Pompeius Craſſo inviſus. 11. ejus potentia formidoloſa. 12. ad bellum maritimum atque Mithridaticum miſſus. 24. ipſe & Craſſus conſules tribuniciam poteſtatem reſtituere. *ibid.* Pompejus ſua Martia facta enumerat. 157. hoſtes per Alpes in Hiſpaniam ſummovit. *ibid.* de commeatu & ſumtibus queritur. *ibid.* & 158. majore fortuna, quam ſapientia. 189. tanquam fanum debitorum. *ib.* nihil aliud quam Cæſari obeſſe volebat. 195.
Pompejus Rufus Q. prætor Capuam miſſus. 19
Pons Mulvius. 28
Populus poteſtatẽ ſummam dat. 19
Populus Romanus quibus modis libertate exciderit. 197. 198
Porcia lex. 34
Poſtumius Lucius civitatis onus. 201
Probitas parum per ſe tuta. 56
Ptolemæus rex. 167

Publi-

Publica à paucis emere, periculoſum. 52
P. Scipio. 51. majorum imaginibus ad virtutem ſe excitari dicebat. *ibid.*
P. Scipioni Naſicæ conſuli Italia provincia obvenit. 69
P. Sulla conſul deſignatus. 11. ambitus condemnatus. *ib.*
Punica fides incerta. 134
Punicum bellum Romanos in officio retinuit. 80

Q.

Quæſitores. 80
Quæſtor pro prætore. 12

R.

Regni præſidia, ſunt amici. 53
Regum antiquitus ſtudia. 1
Regibus Romanis imperantibus, boni quam mali ſuſpectiores. 5
Regem armis, quam munificentia vinci, minus flagitioſum. 135
Res humanæ ſemper ad deterius prolabuntur. 1, 2. fluxæ, & mobiles. 131
Res ſecundæ ſapientium animos fatigant. 8. inſolentiam pariunt. 80. mire ſunt vitiis obtentui. 143
Reſp. duabus artibus curanda, audacia in bello, æquitate in pace. 6. ejus prætextu pro ſua quiſque potentia certat. 24. eam quibus rebus Romani auxerint. 38
Rex nomen imperii primum fuit. 1
Regi conſilium dare, arduum. 194
Reatinus ager. 22
Rhodiorum à Romanis defectio. 32. illi bello Macedonico capti, quare impuniti à Romanis ſint dimiſſi. 32, 33. opibus pop. Rom. crevere. 32
Romæ urbis origo. 4. ea à Trojanis condita. *ibid.* floreſcens finitimis invisa. *ibid.* libertatem adepta, brevi plurimum crevit. 5. ſicuti ſentina. 23. ibi omnia venalia, 52, 63, 64. ea venalis, ſi modo invene-

rit emtores. 77. in ea poſtCarthaginem deletam orta ſeditio. 80.eadem in patres & plebem diviſa. 197

Romanorum antiquitus de gloria certamen. 5. antiquorum Romanorum mores & inſtituta. 4, 5. atque beneficentia. 5, 132. eos ſæpe parva manu fortiſſimos fudiſſe exercitus. 6, 40. iidem præclara agere, quam ſcribere malebant. 6. belli gloria præſtantes. 6. eorum in ędificando luxuries. 8, 14. erga Pœnos fœdifragos fides. 33. ipſi arma atque tela militaria ab Samnitibus, magiſtratuum inſignia à Tuſcis ſumſerunt. 35. quam à majorum virtutibus deſciverint. 40. Gallis belli gloria: Gręcis facundia præſtiterunt. *ibid.* eorum poteſtas in curandis ſociorum injuriis. 58. iidem à Iugurtha ſub jugum miſſi. 78. eis omnia regna adverſa. 109 meliuſque viſum eſt, amicos, quam ſervos, quærere. 129. illi audendo, fallendo, bella ex bellis ſerendo, magni facti. 168

Rom. exercitus prima corruptio. 7

Romano imperio ad occaſum ab ortu ſolis omnia parebant. 23. ejus finis. 168

Romanis equitibus indignum regum peregrinorum ſatellites agere. 99. 140

Rutilius Publius, Metelli legatus. 87. Mario exercitum tradit, 117

S.

Salluſtius à Rep. ad ſcribendas hiſtorias ſe trâsfert. 3, 48. 49

Saluti potius quam lubidini, conſulendum. 192.

Sapientes pacis cauſa bellum gerunt, laboremque ſpe otii ſuſtentant. 192

Scaurus in ſenatu princeps, qualis. 67. à Iugurtha corruptus. 70. quæſitor. 80

Sci-

Scipio Romani exercitus imperator bello Numantino. 51. ejus verba ad Iugurtham. 52. eum laudat. *ib.* eidem pop. Romani ſtudium commendat. *ibid.* illius litteræ ad Micipſam. *ibid.* ipſe & M. Manlius male cum Gallis pugnarunt. 137
Scriba Cornelius. 142
Secundæ res ſapientium animos fatigant. 8 inſolentiam pariunt. 80. mire ſunt vitiis obtentui. 143
Seleucia maxima urbium. 169
Sempronia lex de provinciis. 68
Sempronia conjurationis particeps. 16. D. Bruti uxor. 26
Senatores quadraginta in Victoria civili interiere. 196
Senatuspoteſtatem ſummam dat. 18. 19. ejus miſericordia ac manſuetudo. 21. in ædem Concordiæ vocatus. 29. ipſe animus, plebs corpus. 80
Senatus conſultum, ne quid Reſp. detrimenti caperet. 18, 19, 147. ejus ſumma vis 18, 29. in conjuratos 41. de Numidiæ regno, de ſubveniendo Atherbali, impeditur. 67
Senectus ipſa morbus. 173
Senius Lucius ſenat. 19
Sententias per tabellas ferri ſolitas. 203
Septimius Camers in agrum Picenum à Catilina mittitur. 17
Serpentes accenduntur ſiti. 118
Sertorius Hiſpaniam citeriorem vaſtavit. 158
Servile bellum Capuæ, & in Apulia. 19
Sicca oppidum à Iugurtha deficit. 92
Sidonii quo modo in Numidiam pervenerint. 107. Leptim condiderunt. *ib.*
Siſenna Lucius hiſtoricus. 123
Sitius Publius Nucerinus, coniurationis particeps, cum exercitu in Mauritania. 14

Somnus ægtum animũ facile opprimit. 103
Spintheri Lentulo in cuſtodiam traditus Lentulus conjuratus. 29
Statilius conjuratus. 11. illi, & Gabinio negotium datur, ut urbem incendant. 27
Sullæ fratres, Publius, & Servius, conjurati. 11
Sulla Luc. quo pacto ſibi exercitũ fidum fecerit. 8. ejus crudelitas. 7, 35, 140. Damaſippum & alios jugulari juſſit. 35. ejus, & M. quæſtoris, mores, ingenium, & natura. 123. idem eloquens. 129. ejus oratio ad Bocchum. *ib.* idem à Mario ad Bocchum de communibus rebus agundis mittitur. 132. ejus magnanimitas. 133. inconſternatus animus. *ibid.* is una cum Voluce per hoſtium caſtra proficiſcitur. 133, 134. pollicetur pacem Boccho. 134. illi, lege belli, omnia licuerunt. 196
Sulla Pub. conſul deſignatus, de ambitu punitus. 11
Sullani milites gregarii ſenatores facti. 23. rapinis aſſueti, Catilinæ occaſionem augent. 10
Sumtuum ratio ad pacem pertinet. 191
Superbia commune nobilitatis malum. 98
Suthul, oppidum Numidiæ, obſidetur. 77
Syphacis Nimidiæ regis agros, urbeſque, Romani Maſiniſſæ dono dant. 50. 57
Syrtes in extrema Africa ſinus duo. 107. unde dictæ, *ib.*

T.

Tanais flumen Africæ. 119
Tarquinius Lucius, conjurationis index, in vincula conjicitur. 30 ejus indicio non habetur fides. *ib.*
Tereon colonia. 63
Thala, oppidum Numidiæ, ubi Theſauri Iugurthæ. 105. à Metello obſidetur. *ibid.* capitur. 106, 107

Thir-

Thirmida oppidum. 54
Ti. Gracchus regnum affectans, occiditur. 71
Ti. Neronis ſententia de conjuratis. 32
Timor animi auribus officit. 43
Torquatus Aulus filium necari juſſit. 39
Tribunatus pl. ſumma poteſtas. 24
Tribunicia poteſtas Pōpeïo, & Craſſo Coſſ. reſtituta. 24. materia diſcordiarum. 146
Tribuniciæ ſeditiones remp. agitabant. 77
Triginta Athenienſium tyranni. 35
Triumviri capitales. 41
Trojani Romam condidere, Ænea duce profugi. 4
Tuba pugnæ ſignum. 45
Tullianum, locus in carcere. 41
T. Turpilius Sullanus Vaccenſium præfectus, unus ex omnibus Italicis evaſit. 100. deſertor præſidii à Metello necatur. 102
Tyrannidē affectantium catalogus. 26, 27

V.

Vacca oppidum, forum rerum venalium. 85
Vaccenſes à Metello deficiunt, Romanorumq; præſidia interficiunt. 100. diripiuntur. 102. perfidię pœnas luunt. ib.
Valentia à Pompeïo deleta. 185
Valerius Lucius Flaccus, & C. Pomtinus prætores ad Allobroges intercipiendos miſſi. 28
Vargunteius Lucius conjuratus. 11. inſidiatur Ciceroni. 18
Verba virtutem non addere. 43. 116
Vettius Picens. 142
Victis quanta accidant incommoda. 33
Victoris in manu eſt, bellum pace mutare. 44
Victoria obtenta, vel ignavis gloriari licet. 90
Viris labor, mulieribus munditię conveniunt. 115.
Virtus clara æternaque habetur. 1. ei honos non datur. 48. non

eget

eget compoſita oratione. 114. neque datur dono, neque accipitur. 115. poſt vitam magis ſe extollit. 205. via ad eam una & ardua. 199
Vita hominum ſine cupiditate agitata. 1. ſilentio non tranſeunda. *ibid.*
Vita & mors jura naturæ. 174
Vitia virtutum nomina ſortita. 27
Vivere qui vere dicantur. 2
Vmbrenus conjuratus Allobroges ad conjurandum hortatur. 25
Volux à patre Sullæ obviam mittitur. 132. Bocchi filius. *ibid.*
dubiæ fidei apud Sullam. 133
Vrbe capta, nihil reliqui fit victis. 36
Vtres ex coriis. 105, 119
Vulturtius Crotonienſis, conjuratus. 27. cum Allobrogibus ad Catilinam proficiſci tur. 28. in Ponte Mulvio capitur. *ibid.* de itinere, ac litteris interrogatur, 29. ejus indicium de conjuratis. *ibid.* ei, ob detectam conjurationem, præmia decernuntur. 31

Z.

Zamæ ſitus. 93. ea oppugnatur. 92, 93, 94

F I N I S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 F 23